

NAUK

SLOVÉNSKIM ŽUPANOM,
kakó jim je délati, kadar opravljajo domačega
in izročênega podróčja dolžnosti.

~~~~~  
Spisal

**Anton Globočnik,**

*c. kr. okrajni glavár, Fr. Jož. redú vitez.*

—————  
Na slovénski jezik prelóžil

**Fr. Levstik.**

~~~~~  
V LJUBLJANI.

—————
Zalóžila ter prodajeta Klein in Kovač (Egeř)
v špitalskih ulicah št. 5.

31343, VI, V, d. -

NAUK

SLOVÉNSKIM ŽUPANOM,

kakó jim je délati, kadar opravljajo domačega
in izročênega podróčja dolžnosti.


~~~~~  
Spisal

**Anton Globočnik,**

*okrajni glavár, Fr. Jož. redú vitez.*

~~~~~  
Na slovénski jezik prelóžil

Fr. Levstik.

~~~~~
V LJUBLJANI.

Natisnila ter zalóžila Klein in Kovač (Eger).

1880.

IN=030009790

Pisáteljev predgovor.

Tiskarna-založnica me je bila poprosila, da bi županom spisal poučljivo knjižico o njih opravkih in dolžnostih. Tega déla sem se tem rajši poprijél, ker tudi meni kaže svoje uradovanje, kakó nekaterega občinskega opravnika, če poprej nič pôslnij imel z jednákimi stvarmi, težko stojí, máhoma žilo najti raznovrstnim opravilom svojega novega uradovanja, ter kakó si z veseljem vsak poišče nauka, ki bi mu pomôgel prevzeta déla zvrševati.

Take misli so me nagníle, da sem to knjižico spisal.

V njej je najti vse občinske uradne opravke domačega in izročénega podróčja ter zeló ob kratkem tudi vsa najpotrêbnejša ustanovila, kar jih o tem zakon piše, in povédano je vselej, kóds se po zakónikih nahajajo.

Vseh potrebnih zakonov obšírno in scéeloma nij bilo semkaj jemati, ker potlej bi knjiga bila predebela ter obilo dražja, niti se mi nij pripravno

zdélo, pre-na-dólgo jo raztézati, ker vsako županstvo uže ima v rokah državni in deželni zakónik, ter zatorej lahko vselej tam najde, kakó ta ali ta zakon govori od besede do besede.

Ko to delo dajem mej ljúdi, želím mu také prijazno biti vzprijétemu, kakor je bil — tudi od samega slavnega deželnega zbora — vzprijét jednák moj spis, ki sem ga bil 1867. léta zdelal županom svojega okraja ter ga poznéje dal natisniti, od raznih straníj nagovarjan.

V Postójiní méseca majníka 1879.

Pisatelj.

Prelagáteljev predgovor.

S to knjízico sem se obílo trudil, a vender najboljše čutim sám, kolikrat bi se kaka stvar dala mnogo čistéje in lépše povédati, nego li sem jaz mogel. Ali sodba o svojem déli ne prístoji meni; to je pôsel drugih móž, véščih o jezici in tvaríni. Tí sodci vém da ne pozabódo, kar sami živo čutijo, s kólikšno muko namreč tudi zeló opázen ter dovolj učen človek na slovénski jezik prelága uradno némščino, hodéčo po svojih posebnih pótih, ter kóliko nam še nedostaje ustanovíčenih, obče vzprijétih beséd, potrebnih v tá ali ón pôjem, ki ima v Němcih uže izdavnaj svoje utrjeno vzrazílo. A naša najstrupovítejša rana je tá, ker mí vedno ter vedno le samí besede pogréšno pleteníčimo, ne da bi hodíli pónje ali v svojo staríno ali k drugim Slovanom. To je krivo, da nam se je zavrglo tóliko po némščini spakudránih, slovanskemu svojstvu do konca protívnihih beséd, često brez nikakeršne potrebe; kajti naméri se nam tudi tá neprijétnost, da novič kujemo take beséde, ki so uže davno pred nami živéle ter živé še zdaj na slovanskem svéti, lepoobrázne, blagoglasne, o prvem razumne vsacemu. Oménil sem zadaj v „slóvníčki“ nekoliko tacihih jezikoslovnih, brez potrebe in za potrebo žgrajénih nestvôrov. Učiti se mnogo bolj slovanskemu jeziku in svojstvu, ne more nikdo preveč priporočati, osobíto ne pisateljem; a ker nam, na svojo

kváro, takšno priporočanje še nikoli nij bilo mrznéje, nego li ob zdanjih mnogopísnih časih, zatorej ne trátimo praznih beséd!

Vsák uméje sam ob sebi, da nįso ter nikakor ni biti ne mogó iz moje glave vsa číharna imenoslovna vzrazíla, kolikor jih ima v sebi ta knjížica: večíno sem vzprijél dozdánjih, ker se mi nįso zdela nedobra; nekoliko sem jih poiskál drugóð, in to ali v starem jezíci ali v zdanjem, poséбно v sosédnjem srbskem; a nékaj sem rés dodál tudi svojih, trudevši se, kar sem kóli mogel, délati jih védno po pripodobnosti drugih, pravih slovanskih beséd. Prílika je tu ter tam nanesla, da mi je bilo trebé v „slóvnički“ sam sebe popraviti, česar me nįj bilo niti sram storiti, ni me zdaj nįj sram povédati; kajti skrb me je povsod jedíne slovénščíne, a ne kacih drugáčnih ozírov. Zaradi tega popravljám stóprav tukaj svojo, malo ne po vsej knjížici raztróšeno pomoto, da nįj pisati: sprejéti vb., ali: izprejéti vb., empfangen, nego da bi se najpravílnije pisalo: vzprijéti, ker ima stara slovénščina samó: vùs-pri-jéti*) vb., empfangen, vrhu tega: sùprijéti vb., zugleich aufnehmen, sùprêimìnikù m. poleg: sùprêjemìnikù m., der Theilhaber, der Erbe. Kar „slóvniček“ pripoveduje o besédi: „umételjnost,“ to je po mojih mislih resníca; a dokazovanja o, tem vender nijsem hotel dognati niti v „slóvnički“ ni tukaj, ker bi vzélo preveč prostora.

Oponesti bi mi kdo utégnil, da je „abecédno kazálo“ predolgo. O tem je najlázji zagovor tá, da je boljše predolgo, nego li prekratko. Takísto se mi je bati graje, da je „slóvniček“ preobilo čísló beséd raztolmačil s preobšírnim ali preučením jezíkom. —

---

*) O mojem prisíljenem pravopísí staroslovénских beséd čítaj „opómnjó“ 167. straní.

To se je zgódílo zató, ker ta ponížna kmétska knjížica vrhu vse svoje prepróščíne po naključji morebiti vender pride v mnoge, zeló raznolične roke. Nekateri Slovéni, mej njimi tudi župani ter drugi boljši kmetje, ne rečem, da ne bi uže zdaj razuméli večíne mojih tolmačenih beséd; a nahaja se obílo domačínov, kateri jih zopet ne znajo, in tacim bi trévalo še več tolmačiti. Poleg teh so mi na mislih bili pošteni slovénski uradniki, izučívši se ob nemškem jezíci, kateri bi radi prav delali, ako bi védeli. Tudi njim iz té knjížice pade káko zrnce. A ne bi resníce govóril, če ne povém, da so mi osobíto naši učenéjši možjé, tudi mladéníči in pisateljji često bili na umi, ter da v „slóvníčki“ nánje méri tu in tam raznokaka jezikoslovna opómnja. Ta predgovor sám je največ le njim spisan. — Ako morebiti sem lúčal bob ob sténo, bodi si! Vender mi nj žal te mrvé pisanja, ker vém, da gládko brez nobene koristi zopet ne bode; sàj níti založníkoma náj bilo žal ni déla ni troškov.

Predno završím, zdí se mi trebé, izpregovoríti še o nekaterih posámičnih jezikoslovnih obrazih. — Komur take stvarí mrzé, tega prosim, da mojega predgovora dalje ne čítaj!

a) Jaz pišem: tákšen, ali tákovšen; kákšen, ali kákovšen; takó tudi: kákeršen, kólikeršen; a ne: tákošen, kákošen, kákoršen, kólikoršen, ker vse to proizhaja samó iz imenoválnikove snóvi (Thema) jedínstvenega čísla moškega spóla: ták, kák; tákov, kakóv; kak-že, kolik-že (novoslovénski: kák-re, kólik-re, poznéje: kák-r, kólik-r,*) kar je pisati: káker-, kóliker,**)

*) Priméri: kdó-r (namésto: kdó-re), od staroslovénškega: kùto-že.

**) Priméri: „(pri) níkómer,“ namésto: „(pri) níkóm-r,“ od prvotnejšega: „(pri) níkóm-re,“ kakor Dolénjci po nekaterem kraje še zdaj govóre; staroslov.: „(pri) níkomi-že.“

in k tej snôvi potem dodájemo obrazílo: šen-šna-šno, katero se jedíno sklanja. Da se té beséde rés opírajó na imenoválnikovo snóv jedínstvenega čísla moškega spola, ter da se sklanjajo samó na konci, nas učí staroslovénska beséda: takovìsi pron., ein Solcher, katera ima v tožílniki množtvenega čísla moškega spola: takovìsejê, in baš od snoví: takovìsi je poznéjša novoslovénska beseda: tákovšén.

b) Jaz píšem v *vender adv.*, doch, dennoch, če tudi Miklošič v staroslovénskem slóvníku na 121. stráni učí: „novoslovénski: *vendar*, *vener*, *vini*, to je: *vêmi da že*.“ Tega ne morem uže davno verjéti, in ob kratkem hočem povédati, zakáj ne. Dozdéva se mi, da déblo naše beséde: *vender* (namesto: *ven-r*, in to namesto: *ven-re*) v posébnem jezikoslovnem obrazi hrani v sebi číсло: *ven*, (*einer*), namésto: *en*, *jen* (*einer*), kakor tudi novoslovénski: *ne-beden*, *keiner*, (široko navadno ter pravílnje, nego *li: no-beden*) stojí namesto: *ne-jeden*. K tej misli me je nagnílo primerjanje drugih jezikov; kajti litovski je: *vênas*, *einer*, *nevênas*, *keiner*, a poleg tega: *vênok adv.*, doch, dennoch; staroslov.: *jedinù*, *einer*; *jedinako*, *jedinače adv.*, doch; ruski: *odnako*; *odnakože adv.*, doch; češki: *jednak*, *jednakže adv.*, doch; poljski: *jednak adv.*, doch; priméri tudi némški: *allein* (*all-ein*): *ich ward einmahl gegrüsst, allein ganz kalt*. Da se mej „n“ in „r“ zaradi lážjega izrékanja tudi v slovanščíni vtíka „d“, nas učé vzglédi, na pr. staroslov.: *pondrêti vb.*, poleg: *ponrêti vb.*, *eindringen*; novoslov.: *pondrêti vb.*, *eintauchen* (Mikl. lex.), od koder je novoslov.: *pondírek m.* (néka rasa); staroslov.: *ponravì m.*, nekak črv, a češki: *ponrav*, poleg: *pondrav*; poljski: *pądraw'*. Po istem pravíli je tudi: *vendr*, *vender*, namésto: *ven-r*, in to

namesto: ven-re, veno-re. Da se tudi „v“ in „b“ mej soboj zamenjavata („vender“ poleg: „nebeden“) v samej slovanščini, kaže naša stara, hohník ohranivša beséda: bánger (gorénjski: bángar) m., die Thürpfoste, kar Poljánom slóve: węgárg; takó tudi novoslovénski: podboj m., hrvatski: podboj m., staroslovénski: podùboj m. in podvoj m.; ruski: podvoj m., češki: podvoj m., poljski: podwoj m., die Thürpfoste.

c) V méstniki jedínstvenega čísla móškega in srédnjega spola meni v tej knjízici rabi „i,“ namesto „u,“ na pr.: „v ródi, na sêli, pri mésti“ itd. Takó so pisali, da-si ne vselej doslédno, prédniki naši: Trubar, Dalmatín, Krelj itd., ter takó ustréza tudi starej slovénščini, katera je v tem skloni imela „ê“ (jat): „vù rodê, pri mêtê;“ a „jat“ se v novej slovénščini do malega vselej izréka poluglásno, kadar kóli néma nič príglasa na sebi, na pr.: „posvétováli (izgovôri: posvùtováli) smo se.“ Da náš poluglasni „i“ v méstniki jedínstvenega čísla móškega in srédnjega spola stojí rés namésto nekánjega „ê,“ svedôči to, kà Dolénjec ta „ê“ tudi še zdaj izréka na vsa usta, če ima zadnji zlog na sebi dolg príglas, na pr.: „pri blagê, v satovjê, na skalovjê“ (reci: blagéj, satovjéj, skalovjéj), in Trubar piše: „na poléj (poljéj), v srcéj, pri zlatéj, v morjéj.“ Vém, da moj „i“ v tem skloni bode nekaterim zeló čez vóljo, posebno tacim, ki nam védno zabíčajo: blížajmo se Srbom! — Kdo se tega brani, kolikor se po razumi rés moremo bližati? Ali Srb je ta sklon do konca izgubil, in zató mu v njega mésto služi dajálnik: „u rodu, na selu.“ Ker tega Srb néma, a mí imamo še, hočemo li njemu na ljubáv zamétati, kar je starínsko in dobro? Če je takó, zavrzimo tudi svoje dvójstveno číсло (dual), da se približamo še bolj; kajti Srb ni tega néma. Sploh je znano vsacemu, kdor kolikaj

vé srbščine, da se jej v sklanjânji Slovén baš ne more bližati, ako bi se mu tudi hotélo. Mí govorímo in pišemo: „sokolom (den Falken), kotlom (den Kesseln), jelenom (den Hirschen); pri sokolih, pri kotlih, pri jelenih; sè sokóli, s kotli, z jeleni;“ a Srb ima vsem tem tríjem sklonom samó jeden obraz: „sokolovima, kotlovima, jelenima.“ V rodílniki množtvenega čísla ženskega spola Slovén govórí: „grábelj, króšenj,“ a Srb: „grabâljâ, krošânjâ.“ Od ženskih samostálnikov, kakeršni so: „smrt, mísel, krí (krv),“ imamo v družílniki jedínstvenega čísla: „sè smrtjo, míslíjo, krvjó;“ a Srb: „smrti, misli, krvi,“ poleg: „smréu, míšlju, krvlju.“ Hočemo li tudi vse to v svojej knjígi predelati po srbskem obíčaji? — Zdí se mi, da tísti, kateri najbolj naganjajo: blížajmo se Srbom! te stvarí nijsó dobro premislili. V starej dobi so bila vsa zdanja slovanska naréčja zeló blizu, če morebiti níj govóriló vse naše pleme nekđaj z jednim samim jezíkom; poznéje se je slovánščina razcepíla v ráznost, in to po trdnih pravílih, a ne samovóljno. Ali najvéčja razlíka se je rodíla potem, od kar je tujščina jála zasekávati v nekdanji čísti govor. To nas učí, da se trudímo čísto slovanski pisati vsi Slovani, ker samó takó si moremo naréčja razumno blížati, drugače nikakor ne. A izlasti nam Slovénom je priporočati, da se iznebódimo globokih rán svoje preperéle kránjščine ter osobíto gorénjščine. Ako to storímo, nas máhoma korák velikánsk po naravnem póti pomákne ínogo blíže prave slovánščine, zatorej tudi blíže prave srbščine. Jedíni ta póť imamo* priblíževanju, družega níkjér níj, dokler hočemo pisati slovénski.

V Ljubljani v 9. dan séčna méseca 1880.

Kjé se katera stvar nahaja.

A.

Kar se tiče oblike.

<i>I. Uvod</i>	na	1.	stráni.
<i>II. Podróčje:</i>			
1. Županovo	"	2.	"
2. Občinskih svétnikov	"	3.	"
3. Občinskega odbora	"	3.	"
4. Cesarskega okrajnega oblastva	"	5.	"
5. Deželnega odbora	"	6.	"
6. Deželnega oblastva	"	6.	"
7. Deželnega oblastva v dogóvoru z deželnim odborom	"	7.	"
8. Pritožbe na občinske narédbe	"	7.	"
<i>III. Samouprávní zastopi ter kakó jih je voliti:</i>			
1. Državni in deželni zbor	"	8.	"
2. Občinske oblastníke	"	10.	"
<i>IV. Nauk ob opravílih občinskega uradováńja:</i>			
zapisniki (vlóžni zapisnik; zapisnik o domovinskih listih, o pôselskih in délavskih búkvicah, o tujcih, pôselski zapisnik, zapisnik o pázki na hudodélce, o tlákah, rokóvni zapisnik); rešítve (poročíla, odlóki, dekreti, okróznice); razglasíla; vročevánje; svoboda od poštaríne; opravílni réd; séje; služábniiki občinskega redú; drugi občinski služábniiki; registratura	"	11.*	"

Opómnja. Zvezdica, postavljena k številu, kaže, da ondúkaj se razgóvor začénja o tistej stvári, a da ta razgóvor teče potlej še več straniú dalje.

B.

Kar se tiče tvarine.

I. Pôšli domačega podrôčja:

1. Gospodárstvo z občinsko svojíno:
Občinski užitek; občinska imovina; vkupna svojina; inventár; proračúni; lovska pravica; ptiči in zverí; ribja lóv; občinski gôzdje; občinski dohodki in trôški; davki ter nakláde k njim; blagájniški pôšli; občinski računi . . . . . na 19.* stráni.
2. Skrb, da si bode človek v svésti života in svojíne:
popótni listi; pôselske in délavske búkvice; vojáški uhajáci; zglaševánje; tujci; odkrite jame in kládezi; lôkve in luže; kopališča; hudodélstva; rudnísko olje; smodník in orôžje; najdene stvari; želéznice; telegrafi; rúdniki in kamenolômne jame; púncevní uradovi; kaznjénci; prisíljenci; nočne straže; pogòn; odgòn; prisílni popótni list; nadzórsko okó; človeka zatekníti v kakšen kràj; prisilna delárnica; mladolétni nepokôrneži . . . . . „ 30.* „
3. O céstah:
kidati snég po céstah; jame, v katerih se koplje sip ali gramôz; zemljíšče razsvojíti; vozóvi; céstni prestópki; skladne céste; okrajno-céstni odbor; céstne tlake; mostóvi; voznja po vodah; brodarína . . . . . „ 38.* „
4. Kakó je paziti polja:
poljska kvára; poljáki; vinôgradi; koristni ptiči; gosénice; hrósti; vinôgradska uš; barjè ljubljánsko; gôzdje; konjstvo . . . . . „ 42.* „
5. Kakó je paziti na trge, da se prodaje dober živež:
semnji; tržni dnévi; mesóvno ogledovánje; živeža ne kváriti; samodélsko víno; céna živežu in mésu; zménki mej obrtníki; málinarji; o novej méri in utóži . . . . . „ 45.* „

6. Kakó je paziti zdravja:
 pitna voda; zidánje; gnojne jame; kládezi;
 vodováje; odtóčni žlebóvi; otrovíla; strélné
 kápice in vžigalice; kotli-sopárniki; bakré-
 na posóda; poskušánje, ožívljati utopljenca,
 tréščenega človeka itd.; kačji ugríz; zdra-
 vílstvo; lekárne; bábice; osepnicè; bólnice;
 bláznice; porodílnice; nájdenski zavódi;
 človeške bolézni; mrlíški ogledníki; mr-
 líški pepótni listi; pokopalíšča; grobíšča;
 samodávljenci; mrtváčnice; živálske bo-
 lézni; kožedírci . . . . . na 48.* stráni.
7. Nádzor nad družíno in nad délavci . . . . . " 62. "
8. Skrb za blagonrávje:
 podvódnice; ponočnjáki; bóžji pótje; na-
 lóžnice; sramodéjstvo; krčme; plési z
 gódcí; gledalíške igre; popótni glumáči;
 siromáki, orglice vrtéči; neusmíljenost do
 živálij; igre ob novce; igránje z loteríj-
 skimi števíli; inostránski žrebóvi in pro-
 mése; drobíz prodajati; prosjáki ali berači;
 pijánstvo; kakó je praznovati nedélje in
 praznike . . . . . " 63.* "
- Ženitovánjske zglásnice . . . . . " 67. "
- Domovínstvo . . . . . " 68. "
- Skrb za ubóžce . . . . . " 70. "
- Kakó je paziti, kadar se kaj zida, in kakó
 se je čúvati ognja:
 županove dovolítve v zidánje; stávbinski
 črtéži; oglédi, prédno se zída; stávbinske
 dovolítve; zidánje ob vélikej ter skladnej
 césti in ob želéznici; obrtóvne stávbine;
 hranišča strélnega prahú; déla na vódi;
 ruski dímniki; dogotovljeno zidanje z na-
 vódom preglédati; stávbinski zakon; čú-
 vanje nad ognjem; dímniki sploh; po-
 nóčni čuváji; gasílné družbe; gradítelji in
 tesárji; ogledovánje, če je vse, kakor tréba,
 da ne bi se kaj vnélo; zavaroválnice;
 pogorélci; gasílni zakon . . . . . " 73.* "

Ljudske učilnice	na 78.	stráni.
Uradóvi domačih sodníkov	" 80.	"
Dražbe	" 80.	"
<i>II. Izročeno podróčje</i>	" 81.*	"
1. Občine imajo pravico kaznjevati	" 82.	"
2. Občinska opravila, kar se tiče vojáštva: vojáški nábor; vojáške osvobodítve; na razpreglédi iméti odpústnike in prihrá- njence; vojáške vaje; priglédni shódi; vojáško nastanjevanje; pripréga (prevòj ali izpréma); sklicevánje v oróžje; konjski nábor	" 84.*	"
3. Davčna in novčna opravila: davki na prvo róko: zemljarina; porazrédna domarina; domóvna najmarina; dobitko- vina; dohodarina; — davki na drugo róko	" 93.*	"
4. Druga različna opravila izročénega pod- róčja: zakone razglašati; tiskárnice; novine; ta- bóri; ljudí preštévati; obrti; tovarne; tr- govske in obrtniške zbornice; obrtna in trgovska sodišča; urádni pôsli državlján- skega in kazenskega sodišča; hudodélstva; hiže preiskovati; pismo kázenskega sodišča oddati komu, ki se skriva; imeník porót- nikom	" 99.*	"
<i>Završétele:</i>		
Razni zakoni ter na katerej stráni tega ali ónega zakonika jih je poiskati	" 104.*	"

O b r a z c i .

Obrazec 1. in 2.: imeník tistih občánov, ki imajo pravico volíti; glasovnica	" 109.	"
Obrazci 3—5.: priglédnica; vlóžni zapísnik; za- písnik o razdanih domovinskih listih	" 110.	"
Obrazci 6—8.: zapísnik o tujcih; pôselski zapís- nik; zapísnik o pázki na hudodélce	" 111.	"
Obrazci 9—11.: okróžnica županskega uradú; za- písnik o tem, česar želí kaka stránka; vročilna knjiga	" 112.	"

Obrazec 12. in 13.: zapisnik o séji občinskega odbora; priséga služábnikom občinskega redú	na 113.	stráni.
Obrazec 14.: rubilna izkáznica o dolgóvih . . .	" 114.	"
" 15.: inventár	" 115.	"
" 16.: proračún o dohodkih in troških občinskih	" 116.	"
Obrazci 17—19.: ústav o pasjem davki; blagájniški dnévník	" 118.	"
Obrazec 20.: račún o dohodkih in troških občinskih	" 119.	"
" 21.: izkazilo, kakó se je proračún prilégel resníci	" 120.	"
Obrazci 22—24.: tujska knjiga; zapisnik mesóvnega ogledníka; kakó je govédini postavljati céno	" 121.	"
Obrazec 25.: ubožni list	" 122.	"
" 26. in 27.: svedôčba v izprejémanje kacega najdenčka; živínski popótni list	" 123.	"
Obrazec 28. in 29.: gódčevsko dopustílo; zapisnik o gódčevskih dopustílih	" 124.	"
Obrazci 30—32.: ženitovánjska zglásnica; zapisnik o ženitovánjskih zglásnicah; občinska knjiga-mática	" 125.	"
Obrazec 33. in 34.: domovínski list; proračún ob učílnískih potrebah	" 126.	"
Obrazec 35. in 36.: zapisnik o dražbi; zakúpni zapisnik	" 127.	"
Obrazec 37. in 38.: kázenska razpredélnica; rázglas mladéníčem, kateri stópajo v vojáško dobo	" 129.	"
Obrazec 39.: imeník o mladéníčih nabornih lét	" 130.	"
Obrazec 40.: dopóvedi iz knjig-mátic	" 131.	"
" 41.: svedôčba v časno osvobodítev od vojáščine	" 132.	"
Obrazec 42. in 43.: svedôčba v rešítev od dejánjske službe na vojski; razpreglédnica vseh odpústnikov in prihránjencev	" 133.	"
Obrazec 44. in 45.: zglasilna knjiga; popisek vseh prostorov, pripravnih vojákom v nastanítev	" 134.	"
Obrazec 46.; zapisnik o vojáškej nastanítvi	" 135.	"
" 47. in 48.: konjski popis; imeník o porótnikih	" 136.	"

Dva dodatka :

- I. *Zakon s 17. junija 1870. l.:*
 v obrambo zemljedelstvu, da mu ne bode
 kvare od gosenic, hróstov in drugih snéd-
 ljivih žuželek . . . . . na 137. strani.
- II. *Ukaz c. kr. ministerstva deželne brambe s*
1. julija 1876. l., št. 511.:
 o vojaškem sklicevanji na vójsko . . . " 142. "
- Kje se katera stvar nahaja (po abecednem rédu)* " 151. "
- Slóvníček* . . . . . " 167. "

Poprávki.

Na 18. stráni, v 8. vrsti, od zgôraj dolu štejóč,
 namesto: kázenska razkazíla, čítaj: kázenske
 razpredélnice.

Na 35. stráni, v 8. vrsti, od zdôlaj gori štejoč,
 namesto: razkazíla o kaznjéncih, čítaj: razpre-
 délnice o kaznjéncih.

Na 36. stráni, v 9. vrsti, od zdôlaj gori štejóč,
 namesto: odgonski list, čítaj: odgonski po-
 póttni list.

Na 142. stráni, v 7. vrsti, od zgôraj dolu štejóč,
 namesto: Prodáreljskej, čítaj: Predáreljskej.

A.

Kar se tiče oblike.

I. Uvod.

Župan je občini glava. Kakor njé pravi oča, takó naj, skrbljiv ter na nobeno stran nágnen, daje obrambo in podporo vsem jednáko: bogatim in ubogim, visokim in nizkim ljudém, bodi si kdó njegovih míslj ali drugáčnih, bodi si mu v ródi ali ne, prijatelj ali sovražnik. On se ne bój nikogar, a gospodljiv zopet ne smé biti; dolžnost ga veže, da je pravičen, ali vender tudi blag in človeštvu dober; délaven ter neutruden na vse strani, ali ob enem razbôren mož in pretéhtanega postopanja; prijatelj pravemu naprédku in zvest čuváj samozakônju; vender poleg tega rad poslušaj módre, izkušene svéte, dobódi jih od koder koli.

Koríst svoje občine z ljubeznijo k domovíni, zvestoba k starodavnej rodovíni cesarskeje ter spoštovanje do zakona mu bodi vselej vodílo, kadar kaj storí ali ne storí, kakor je slavno v róko segel tudi sam, ko je, izbran v prvega občana, pred možmí obétal, držati se svojih dolžnostíj.

Kdor si hoče pridobiti vsa ta svojstva, kakor zakon ukazuje in česar tudi želé občani, temu je posebno treba trdne, poštene volje in znanja svojih dolžnostj, katere mu nadéva nova služba.

Zatorej bodi župana skrb tistih zakonítih zapóvedij, katere občino vežejo. Najprvo mu je znati do ločbe občinskega zakona, ter si prizadévati, da vsáj sploh zvé tudi še druge, njemu potrébne zakone in ukaze, ker samó takó more védeti, da so ti zakoni res dani, in jih potem v zakónikih lahko sam poišče ter vánje pogleda, če ga taka prilíka zadene.

Občinski zakon mu najboljše pripoveduje, do kód gredó meje njegovega področja, in dobro je, posebno tesnó se jih držati, ker izkušnja učí, da če jih župan prestopi, bás zató največkrat zagázi v prepír z občinskim odborom.

Da bi se to področje dalo na tánko razvídeti in razpoznati, zató podajem tukaj zeló kratek očrt, kateri kaže, kakšna so ter kakó razdeljena opravíla, pravice in dolžnosti vsacega občinskega opravníka in nadzôrnih oblástev nad njimi, kakor občinski zakon ukazuje o vsakej stvári posébe.

II. Področje

občinskih oblastníkov in nadzornih oblástev nad njimi.

I. Župan.

Župan vodi občinska opravila, pazi nad vsem po občini (§. 50. v obč. zak.) ter gospodari in odboro ve ukrepe zvršuje ali zavíra (§§. 49., 54.). Župan sklicuje seje (§. 41.), katerim je on prvosednik ter jih on završuje (§. 45.), in kaznjuje tiste, ki v séjo ne pridejo (§. 42.). On gospodari z občinsko imovíno in z občinskim užítkom ter tudi z občinskimi zavôdi; zvršuje občinska podjótja, skrbi za ubožce, dovoljuje radovoljne dražbe (§. 55.), drží réd (policijo) po občini; kadar je sila, more sam ob sebi dajati zapóvedi tega redú in

pretíti s káznijo (§. 59.), ter on z dvema občinskima svétnikoma vréd tudi kaznjuje (§. 58.). Župan govori za občino z vnénjimi oblastvi in ljudmi (§. 53.), podpisuje občinska pisma (§. 53.), drží v stráhi občinske služabnike (§. 51.) ter vsako léto daje létni račun (§. 66.). Vrhu tega opravlja pòsle izročenega področja (§. 57.), in za občinsko uradovanje se odgovarja občini, a vládi za izročena opravíla (§. 60.).

2. Občinski svétniki.

Občinski svétniki županu pomagajo gospodariti, opravljajo, kar jim on naroča (§. 50.), ž njim vréd kaznjujejo (§. 58.) in podpisujejo ž njim pisma (§. 53.), ter ga nadoméstvajo, če sam ne more ali ne utegne.

3. Občinski odbor.

Občinski odbor ima ukrépanje ter čuje nad svojih ukrépov zvrševanjem (§. 30.). On gospodári z glavno imovíno ter ustanávlja, kako jo je uživati (§§. 31., 64.), tudi skrbi, da je vsa popisana (§. 61.) ter da se ne izmanjša (§. 62.), pa da se vender iz njé dobiva, kar se največ more stanovítih dohodkov (§. 63.). On pretehtuje létni proračun, ter véže ga dolžnost, poskrbíti za dohodke, kolikor bi jih bilo premalo (§§. 31., 66.); on sam, brez koga družega, dovoljuje do po 15 gld. od stó naklade k davkom (§. 79.); ali kadar so take naklade potrebne v kako novo prikupílo ali v povračilo kacega dolgá, s katerim se občina misli zadolžiti, tedáj je treba, da privolita dve tretjini vseh občinskih volílcev (§. 77.); on ukazuje občinsko tlako, in tudi, po koliko naj kdo plača, da mu potlej nij treba na tlako priti (§§. 73., 80.).

Odbor je dolžán posebno gledati, da se skrbi za ubožce (§. 36.); on razglaša ukaze, po katerih je paziti

na réd po občini, ter pretí z glôbo do pò 10 gld., ali sè zaporom do po 48 ur (§. 35.); on po vaséh in selščih postavlja občinske možé, da skrbé za réd (§. 52.); dolžán je v taka opravila, katera so potrebna zaradi redú po občini, pripraviti novce (§. 35.); daje častno meščánstvo ali občánstvo in domovínstvo; njemu je v rokah patronstvo in podelítvena pravíca; on izbira občínske svétnike in župana (§. 34.); oblastvom daje od sebe, kako se mu zdí ta ali óna stvar (§. 38.); izbira možé, kateri poskušajo prepírniké pogoditi (§. 37.); z oprávilnim redom ukazuje, kako se bodo vrstili občínski pôsli (§. 48.); on se shaja v séje (§§. 41. do 48.); pregleduje in preštéva občínsko blagajnico, tudi pregleduje ter potem ali potrjúje ali ométa létne račune (§§. 31., 66.); ukréplje županu in občínskim svétnikom plačo (§. 25.) in mezdò občínskim služabnikom (§. 32.); razsoja pritožbe na županove naredbe, katere se tíčejo domačéga področjá (§. 39.). Sploh ukrépa o vseh stvaréh, kar jih ne spada k navadnemu gospodarstvu z občínsko imovíno (§. 31.).

Da odborovi ukrépi dobodo pravíco in veljavo, naj se javno razglašajo ter pristavek naj se jim dodaje, da je vsacemu na izvôlji, v 14 dneh nánje pri županu vložiti pritožbo do višje pravice.

Ali ako so ukrépi taki, kakor hočem zdaj povedati, potrebujejo vrhu tega tudi še višje privolitve, in to od deželnega odbora: kadar se občínski užítek menjava (§. 62.), prodaje ali zastavlja; kadar se na pósodo jemlje toliko novcev, da presézajo občínski létni dohodek (§. 90.); kadar se mej občáne razdeljuje, kar bi konci léta blagajnica iméla prebitka (§§. 63., 90.), in kadar bi se občínskim odrédbinam postavljali cenovniki (zakon s 3. decembra 1868. l. v dež. zak. 34.), ali bi se ukrenílo pobirati zlôga k davkom po

15 do po 25 gld. od stó (§. 79.). Privolitve od deželnega zborá (§. 79.) je treba: kadar bi se hotelo pobirati priklada po 25 do po 50 gld. od stó pri davkih na prvo róko in po 25 do po 30 gld. od stó pri davkih na drugo róko.

Deželni zakon treba da potrdi občinske ukrepe, ki mérijo na tó, da bi se občine na dvoje trgale (§. 3.), ali se združilo več občin v eno sámo (§. 88.), ali da bi se hotelo zlôga pobirati po 50 gld. od stó pri davkih na prvo róko ali po 30 gld. od stó pri davkih na drugo róko (§. 79.), ali da bi se postavili novi naméti, kateri niso nakláde k davkom.

4. Cesarsko okrajno oblastvo.

Okrajno oblastvo čuje nad občinskimi opravili domačega in izročnega področja; ima pravico hoditi k séjam ter povpraševati, kar se mu zdí potrebno (§. 94.), in razsója pritožbe tujih ljudíj, v občini živečih (§. 10.).

To oblastvo naj zavíra občinskih odborov take ukrepe, kateri niso po zakoni (§. 95.), in razsója o tacih občinskih ukrepih, katere je župan zavrl (§. 54.); óno daje občini ob njé troških pomagače, kadar se zalenôbijo opravila izročnega področja (§. 97.), in ako bi bilo opásno (nevarno) odlagati, tudi kadar se zalenôbijo opravila domačega področja; óno kaznuje občinske starejšince, ako ne izpolnjujejo svojih dolžností v izročnih opravilih, in more ta opravila potem oddati drugim ljudém v róke (§. 98.).

Okrajno oblastvo razsoja pritožbe na županove in občinskega odbora naredbe v izročnih opravilih (§. 96.), in tudi na kazni, katere je prisodil župan v domačem in izročnem področji (§. 58.).

Ob volitvah ustanavlja okrajno oblastvo, koliko voléčih razdelkov je narediti (§. 13.), razsoja pritožbe

na volílske imeníke (§. 17.), more svojega poslanca odpraviti k volitvi (§§. 20., 35.), in mu je sploh skrbeti, da novi občinski oblastníki prevzemó delo, kadar doteče doba poprejšnje volítve (§. 18.).

5. Deželni odbor.

Deželni odbor čuje nad gospodarstvom z občinsko glavno imovíno in užítkom (§. 89.), dovoljuje k davkom zlógov po 15 do po 25 gld. od stó (§. 79.); dovoljuje, da se more občinski užitek zameníti (§. 62.), prodati ali zastaviti, ter da se na pósodo vzame toliko novcev, da presézajo létni dohodek (§. 90.), in tudi to, da se mej občáne razdelí, kar bi konci léta blagajnica iméla prebitka (§§. 63., 90.).

On more prisiliti župana, račun podati (§§. 66., 92.); on razsoja pritožbe na občinske ukrépe v domačem področji (§. 91.) in tudi župana kaznjuje, če je nedélačen v opravih domačega področja (§. 92.).

Ako imajo občáni mej sobój prepír za kake svoje pravice, in če je vánj zapleten tudi občinski odbor, tedáj deželni odbor postavi pooblaščenca (§. 93.), in vrhu tega ustanavlja, kako je troške razdeliti, kadar se več občin siloma združi v eno sámo (§. 88.), ter glóbo prisoja tistemu, kdor se brani náse vzeti občinsko volítev (§. 20.).

6. Deželno oblastvo.

Deželna vlada ima pravico, razpustiti občinske oblastníke (§. 99.) in razsoja pritožbe zaradi volítve (§. 33. v občinskem volítvenem zakoni), in to oblastvo je druga sodnja stopínja nad vsemi naredbami in razzodbami okrajnega oblastva v občinskih stvaréh.

7. Občinski ukrepi, kateri ne veljajo, ako jih ne potrdita deželna vlada in deželni odbor.

Deželni odbor z dogovorom deželne vlade dovoljuje: več podobčin ali sosésk združiti v eno sólo in prestaviti občinske meje (§. 4.) ter več občin také zjediniti, da potlej vkupej opravljajo občinske pôle (§. 87.).

Deželna vlada z dogovorom deželnega odbora službo jemlje nedélavnim županom (§. 92.), občini daje ob nje troških pomagáče, kadar se zalenôbijo opravila domačega področja (§. 97.), in skrbi, da opravki také v rédu, kadar se razpustí občinski odbor (§. 99.).

8. Pritožbe na občinske naredbe.

Nad županom je občinski odbor prvi, in za njim ali deželni odbor ali okrajno oblastvo, kakor nanese stvar, na katero se kdo pritožuje.

K okrajnemu oblastvu gre pritožba na **županove** naredbe v pôslih domačega področja, ako se je prekršil ali napak rabil kak zakon (§§. 39., 96.). Ob vsacem drugačnem slúčaji pritožba teče do občinskega odbora, in kadar je to, tedáj je župan dolžán, da v prvej séji potem pred občinski odbor na pretehtovanje in rabsodbo položí tisto stvar, na katero pritožba méri.

O stvaréh izročnega področja se pritožba na županove naredbe takéj podá do okrajnega oblastva (§. 96.).

Takisto je tudi vsacemu občanu na izvólji, pritožbo ali prijavo okrajnemu oblastvu podati zaradi ukrepov **občinskega odbora** v stvaréh domačega področja, kadar se namreč prekrši kak zakon ali se prestopi področju meja; ob drugačnih slúčajih gre pritožba k deželnemu odboru.

Na občinske ukrepe izročnega področja naj se pritožba vselej podá okrajnemu oblastvu.

V 14 dnéh od tedàj, od kar so razglašene bile naredbe županove ali ukrépi občinskega odbora, naj se pritožba izročí vselej županu, kateri jej priloží vse potrebne spise ter jo potem oddá, kamor je prav, ali namreč okrajnemu oblastvu ali deželnemu odboru.

A če se kdo pritoži na kazen, katero mu je prisodíla občina, ta naj v 24 urah županu pritožbo zglási ter mu jo potlej v 3 dneh izdelano podá, in župan jo je dolžen izročiti okrajnemu oblastvu, da jo drugič presodi.

III. Samoupravni zastópi ter kakó jih je voliti.

I. Državni in deželni zbor.

Ustava, katera ima pri nas državno pravico, ukazuje zakone samo takó narejati, da jih tudi narodi pomagajo delati. Zato so ljudstvom dani zastopi, namreč državni zbor, ki ima v rokah take stvari, katere se tičejo vse naše države, in deželni zbori, ki skrbé vsak za svojo deželo.

Državni zbor ima v sebi gospodsko zbôrnico, v katero možé postavlja sam cesar, in poslansko zbôrnico, v katero voli vsaka dežela svoje poslance.

Tri združbe volijo možé v poslansko zbornico in v deželne zbore tudi. Te združbe so vlástelji ali véliki zemljáni, mésta in trgi ter sélske občine. To se godí takó, da vsaka združba posebe vóli svoje število poslancev; prvi dve združbi vólita samosóbnó (vsak človek sam záse), a sélske občine si izmej sebe izberó možé volílce, kateri potem zánje volijo.

Vóli se po volílskih imeníkih občinskih s pomočjo županovo.

Pravico voliti imajo občinski volilci I. in II. volčega razdelka, ter iz III. razdelka tisti meščani in tržani, kateri plačujejo vsaj po 10 gl. davka. Po sélskih občinah, katere imajo po 3 volče razdelke, volita I. in II. razdelek, a po občinah, koder sta samo po 2 razdelka, volita prvi dve tretjini vseh volilcev po vrsti svojega davka.

Ti volilci, ako niso izgubili volílske pravice (1869. l. v dež. zak. št. 7., 8.), naj se zapišejo v volílske imenike, kateri bodo célih 8 dnj potem v pritožbo vsacemu na vídež razgrnjeni. Kadar so se do čistega popravili, zapiše se nánje, da so res dobri, ter dostavi se tudi prav zdelano razglasilo, da se takó pošlje vse vkupej okrajnemu oblastvu, katero jih z nova preišče in presodi ter jim dá tudi svoje potrdilo, in potlej méstnim in tržánskimi volilcem izročí izkáznice a sélskim občinam ustanoví dán, kdaj bode po občinah izbirati može volílce, da potlej občine svoje volílce povabijo k temu izbíranju.

Vôli se pred politíčnim zaúpnikom (komisarjem), in tega nihče ne gleda, koliko jih je prišlo vôlit. Kdor je izbran z nadpolovično večíno glasov, dobode izkáznico, katero naj s sobój vzame, kadar pojde poslanca vôlit.

Česar je védeti o volítvenih okolíših ali o tem, kje in kakó se vôli, kdo smé voliti ter kdo more biti izvoljen, in tudi o področji in opravljenem rédu državnega ali deželnega zbora in deželnega odbora, vsega tega naj vsak záse, ako mu je treba, sam poišče v državnozborni volítve zakoni z 2. aprila 1873. l. (v poslov. drž. zak. 161., 165.) in v deželnem ustavi s 26. februvarja 1861. l. (v dež. zak. 183.), 1867. l. (v dež. zak. št. 4., 15.), 1871. l. (v dež. zak. 58.).

Ustava o avstrijskih zémelj je utrdíla oktoberska diploma (1860. l. v poslov. drž. zak. 83.) in tudi februvarska ustava (1861. l. v poslov. drž. zak. 69.; 1867. l. v poslov. drž. zak. 213., 222.); a državnopravno

razmérje z Ogersko kraljevino so ustanovili dogovori s 1867., 1868. in 1878. l. (1867. l. v poslov. drž. zak. 224.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 2., 4., 163., 192., 209., 318., 349.).

2. Občinski oblastniki.

Kakó ustanovljene ter po kólikšne bodo občine in kakó se združajo ali razdružajo, o vsem tem učé §§. 1.—5. v občinskem zakoni ter tudi poznejši zakon z 2. januarja 1869. l. (v dež. zak. 35.), ki ustanavlja vélike občine, veléč, da v nobenej izmej teh nikdar izpod 3000 duš ne bodi.

Občinskim oblastnikom réd pišejo tí paragrafi občinskega zakona: kako se odbor sestavlja (§§. 12., 15., 16., 19.); po koliko je občinskih oblastnikov (§§. 13. in 14.); kdo more stopiti v odbor, če tudi náj izvoljen (§§. 17. in 18.); pravico, volitve se odreči (§. 20.); doklé trpi doba ene volítve, in kako je na stole, mej to dobo izpráznjene, posajati naméstnike (§§. 21.—23.); županovo in občinskih svétnikov obétanje, držati se svojih dolžností (§. 24.); plačo (§. 25.); kdaj se izgubi občinska služba (§. 26.). Občinski volitveni zakon ustanavlja: kdo ima pravico voliti in izvoljen biti (§§. 1.—11.); kako je zdelavati volílske imeníke (§§. 12. in 17.); kako narejati voléče razdelke (§§. 13.—16.), kako postopati s pritožbami na té imeníke (§. 17.), kako volitve napovedovati (§. 18.) in kako se vóli (§§. 19.—43.) Volílska pravica je vzeta vsem tacim ljudém, kateri so bili kaznjéni za hudodelstva, naštéta v §§. 58. b, c; 60., 61., 65., 66., 68., 69., 73., 81., 76. do 80., 143. št. 2.; 157. št. 2.; 158., 163., 164., 212. do 217., 220. kaz. zak., in to veljá, od kar so bili obsojeni do konca kazni; ob drugih hudodelstvih to trpi le po 5 do po 10 lét; a prestopki, imenovani v §§. 460.—464.

kazenskega zak., jemljó za 3 léta volílsko pravíco. (Zakon s 15. novembra 1867. l. v poslov. drž. zak. št. 201., 204.) — V občinskem volitvenem zakoni je §. 17. zdaj samo toliko izpremenjen, da je volílske imeníke treba 4 tedne imeti razgrnene vsacemu na vídež, a ne samo en teden (z 28. oktobra 1877. l., v dež. zak. 89.). — (Obrazce, kako je delati volílske imeníke, glasovnice in priglédnice, nahajaš v št. 1., 2. in 3. dodatka).

Ne bode napak, če vrhu teh določil v misel vzamemo tudi še ta posebna ustanovila slavnega ministerstva :

Kdor svojo imovíno preoddá komu družemu ter zdaj uže ne plačuje davka, ta naj stopi iz odbora. (1872. l., U. N. 22.) — Imajo li volílsko pravico gospodarji take nepremičnínne, od katere nij plačevati davka? (11. marcija 1871. l., U. N. 55. in 1877. l., U. N. 19.) — Imovníki kake družbe v naši deželi, če tudi nijso Avstrijanje, morejo voliti. (1876. l. U. N. 126.) — Nobena občina ne more voliti v imeni vseh svojih občánov. (1875. l., U. N. 119.) — Učitelji imajo pravico tudi izvoljeni biti. (1875. l., U. N. 207.) — Pritožbe na volitev občinskega starejšínstva razsojajo v prvej stopinji okrajna oblastva. (4. marcija 1871. l., U. N. 180.)

3. Nauk ob opravih občinskega uradovanja.

Uradovanje vodi župan, kateri se za to delo odgovarja najprvo odboru. Zatorej naj svoja opravila vedno ima na razpregledi, in storí naj vse, s čímer se ta razpregled olajšuje. V to mu je pred vsako drugo pripravo treba dobrega vložnega zapísnika, da vanj vsoko uradno stvar o vsakej príliki posebe mahoma vpiše po številih ali čísljih, zaporédoma tekočih, ter iz njega naj se tudi kaže, kako je bilo to ali to rešeno. (Obrazec št. 4.)

Poleg vložnega zapisnika je držati posebna znamenila o razdanih domovinskih listih (obrazec št. 5.), o poselskih in delavskih bukvicah; imeti je zapisnik o tujcih, kateri ostajajo v občini (obrazec št. 6.), ter poselski zapisnik o vseh hlapcih in deklah po občini (obrazec 7.), in zapisnik o pazki nad tacimi ljudmi, ki so jih preporečila oblastva, da se čuje nad njimi (obrazec št. 8.). Tudi o napovedanih tlakah je treba spiskov po številih, zaporédoma tekočih, da se ima razpregléd, kdo je še kaj tlake dolžan ali koliko je kdo dolžan plačila, ker ga nij bilo na tlako.

Uradnim spisom se po navadi rešitve devajo na zadnjo stran (na hrbet), in svetovati je, da se njih prvopis ali prepis vselej domá prihrani. Te rešitve so po svojem lici poročila, odloki, dekreti, okrôžnice in razglasila. Na vsak uradni spis, kadar je izgotovljen, naj se župan podpiše.

O vseh tacih stvaréh, katere je ob svojih časih ali rokóvih (brištih) treba polagati pred okrajno oblastvo itd., naj bode rokóven zapisnik, če se ti rokóvi morebiti rajši ne zabeležavajo v vpisno prátiko ali v dnévník, katerega je dolžan pisati vsak občinski urad.

Razglasila se javno dajó na znanje, kakor si je kódnava, namreč ali s klícanjem pred cerkvijo ali z bobnom itd., a vrhu tega naj bodo pred občinskim poslopjem na posebnej deski dovolj časa nabita. Vse to je treba tudi na razglasíli uradno potrditi z dostavljenim dnevom in časom ter s pritisnjenim občinskim pečatom.

Stvarí, katere so prenújne, da bi mogle počakati do prihodnje občinske seje, naj se písmeno po okrôžnici oznanijo občinskim oblastníkom, da bi ti možjé povedali, kaj se jim zdí. Starejšína vsacega kraja (občinsk odbornik, služabnik občinskega redú), komur ta okrôžnica pride v roko, naj jo prečíta in tudi potrdi, da jo je res

prejél, ter če je treba, zapiše nánjo, kakó o tej stvári misli, a potlej da jo takój pošlje v bližnjo vás ali selišče. (Obrazec št. 9.)

Kadar se katera stranka oglási ter pové kakšne svoje želje, ki se ne dadé ustno opraviti, tedàj treba, da občinski pisár ob kratkem ali vender vse na tanko zapiše, kar se je govorilo, t. j. da storí zapísnik. (Obrazec št. 10.)

Občinskim uradovom daje vročevánje mnogo posla, kajti občina ljudém ne vročúje samó svojih ukrepov, pozívov in rzsodeb: ona vrhu tega vročúje tudi vse, kar tacega pride od okrajnih in davčnih uradov. To uradno delo je zató posebno tehtovíto, ker je treba, da se prav storí, kajti potem nastopijo zakoníti naslédkí, kateri se poznéje dadé le malokdaj odvrniti. Zaradi tega naj ta pôsel opravlja zvést služabnik ali pôdzup, ki zná tudi pisati. Zakon s 3. decembra 1868. l. v dež. zak. št. 34. občinskim uradóvom nikakor ne brani, od vročevánja taciéh stvaríj, katere gredó na kakeršne kóli stranke, ukazovati in pobirati vročbaríno. Da je láže paziti na pôdzupa, naj se vročbarína zabelézi kar na sámo pismo, katero se bode vročeválo. A zaradi razpregléda najboljé kaže, iméti vezano vročilno knjígo ter vánjo zaporédoma vpisavati vse vročbe, tudi takšne, od katerih je dolžnost pošiljati oblastvom prave vročilne liste, kateri namreč imajo na sebi podpis tistega človeka, komur je pismo bilo vročéno. Ako mož, ki se mu kaj vročúje, ne zna pisati, pa naj se podkriža, a vročník zanj podpiše ime. Tudi poročila in vlóge, odménjene oblastvom, morejo občíne razpošiljati s táko vročilno knjigo, v katero potlej oblastvo potrdí, da je res prejélo poslano stvar. (Obrazec št. 11.)

Prostóst od poštaríne imajo občinski uradóvi samó pri stvaréh izročénega področja; novci se brez

poštaríne pošíljjajo tudi jedíno tedàj, kadar gredó po ukazi ter na račun sáme države ali domače dežele ali v stvaréh kázenske sodbe. O tacih prílikah je treba zunaj na pismi povedati, zakaj je prosto od poštaríne.

Občínskega odbora séje vsáj štiríkrat v léti sklicuje samó župan, drug nihče ne, ker drugače ne bi imele veljavnosti, in pri tem déli je postopati, kakor pišejo §§. 41.—48. v občínskem zakoni. (Obrazec št. 12.)

Da bi se občínske séje vršile, kakor je prav, ne bode napak, ustanoviti **opravílmi réd**, kateri naj bi imel nekako té določbe:

1. Občínski odborniki némajó le pravíce samostálno ali sami ob sebi nasvetávati v séjah, kar se jim potrebno zdí, nego véže jih dolžnost, županu tudi ovaditi neródnosti, katere se morebiti godé po občíni.

2. Kadar kaj nasvetávajo, naj obračajo okó vedno le na vse občíne blagínjo, ne gledáje sami svojih koristíj, ne oziráje se na svojo ródbino ali prijatelje, delavce itd.

3. Samostálne nasvéte, ako jih želé povédati v seji, naj nekoliko dníj poprej oznanijo županu, da jih odbornikom razglási úže tedàj, kadar séjo sklicuje. Sploh je treba, da se odbornikom úže poprej daje na znánje, v katerej vrsti bodo v seji tekli razgovori.

4. Pravico, v občínskej séji govoriti, imajo samó odborniki, a poslušalci ne. Govorí naj se po nekácem rédu, z vrstjó mož za móžem. Počakati je, da govorník završí, kar je začél; zató naj ga nihče ne móti, popréj mu presékavši besedo.

5. Najprvo je prečitati zapísnik zadnje séje, da se v njem kaj popravi, ako bi se morebiti komu treba zdélo. Dobro je, da ga podpišejo vsi odborniki, če tudi občínski zakon tega ne ukazuje.

6. Prvosédnik vsako stvar posebe napoveduje v

tacem rédu, v kakeršnem takój potem pride na vrsto, ter o vsakej stvári bodi posebe razgovor in glasovanje.

7. Kadar govorník v stran zaide od svoje stvári, naj mu prvosédnik reče: „to ne spada v govor“, a kadar začnè zbadati kacega odbornika ali grditi ga, naj se posvarí z besedami: „to nij po rédu“!

8. Kdor je v tistej séji bil užé večkrat také posvarjen, temu prvosédnik more govorjenje ustaviti.

9. Komur se zdí, da je po nezasluzenem svarjen, také ima pravico pritožiti se občinskem odboru. Ako razsodba pritrđi njemu, tedaj svarílo umerje, kar je treba tudi v zapisnik zabeléziti.

10. Vsak občinsk odbornik more prvosédnika opóm-niti, da govorníka zavrne z besedami: „to ne spada v govor“, ali z besedami: „to nij po rédu“; a prvosédnik o tem potlej razsódi sam, ne vprašáje občinskega odbora.

11. Posvétovanje o kakej stvári je završéno tedaj, kadar užé nihče dalje ne želí besede. Vsak odbornik je upravičen, svétovati završétek razgóvora, o čemer potem razsodi občinski odbor.

12. Prvosédnik je dolžen vselej tako vprašati, da se more odgovoriti z besédico „da“ ali z besédico „ne“. Glasúje se navadno „vstavši“, ako glasoválci nasvét pohvalijo, in „obsedévši“, ako ga zavržejo.

Skrivno glasovanje s krogami ali z listki, tudi glasovánje po imenih, bodi tedaj, kadar kaj tacega zahteva pričujočih odbornikov nadpolovična večina. Vóli se z listki. Volitev je veljavna tudi ob podpolovičneji večini glasóv, — jedíno tamkaj ne, kjer občinski zakon ukazuje obílnéjšo večino.

13. Občinski zakon ustanávlja, kdaj je kak ukrèp veljaven ali neveljaven. Nepričujoči odborniki ne morejo písmeno glasovati, niti ne kacemu družemu odborniku naročiti, kakó naj on zá-nje glasuje.

14. Vsacemu odborniku je na izvólji, da na kakšno postópanje občinskega odbora v zapisnik postavi svoj odpór, ali to samó v tistej séji, v prihodnjem bi ne veljalo.

15. Kadar je dognano vse, kolikor je bilo odménjenega, da pride na vrsto, more vsak odbornik besedo obrniti do prvosédnika o tem ali ónem, kar se občine tiče, in smé tudi vzglašati vprašanja, ter županova dolžnost je, razbistriti mu vse, česar je treba o tej stvári védeti.

Služabniki občinskega redú morejo nositi posebno obléko in tudi orožje (1851. l. v`dež. zak. 4.); niti ne branijo zakoni, da jih okrajno oblastvo ne bi smélo voditi k prisegi njih službe, morebiti po obrazca 13. besedah, in ako se je to zgodilo, potlej gre tem ljudém vsa vera, kar se tiče njih službe. Drugi občinski služabniki ne prisézajo, a vendar more župan zahtevati, da mu v róko segó, obetáje, trdno se držati svojih dolžností. Dobro bode, postaviti jim navodílo, katero se jim prečíta, in stopáje v službo naj ga tudi podpišejo v znamenje svojega obétanja, da res hoté zvesto služiti.

Morebiti bode občinskim služabnikom táko navodílo pripravno:

1. Občinski služabniki da bodo z ljudmí prijazni ter uljudno da jim povedó vse, česar jih kdo povpraša.

2. Uradne tajnosti da trdno hranijo v svojem srei ter delo opravljajo po zakonih, ki so zdaj v móči.

3. V službi da bodo zvésti in pošteni, ne oziráje se na sovraštvo ali prijateljstvo, na svojo ródbino ali na druge zasóbnike, ter da se ogibljó daríla in podkupíla, če ne, trdo bodo kaznjeváni ter puščeni iz službe.

4. Županu in njega naméstniku da bodo vsi poslušni, delajóč po njega volji in razumi.

5. Opravilni zapisnik in vsa drugačna izkazíla da

spisávajo máhoma o vsakej priliki posebe, ter pisma da hranijo dobro, kajti samó po tacem póti se uradovanje z redú ne zmáknè.

6. Kar kedáj vróčajo strankam, da vselej dadé, kolikor se koli more, vsacemu v svojo roko; samó takšno vročevánje dobode potem zakoníte naslédke.

7. Kadar gredó rúbit, da ne bodo jemali najpotrebnéjše obléke dolžníku s telesa, niti ne orodja, s katerim si kruha služi. Ako néma dolžník premíčnega blaga, ki bi se dalo rúbiti, naj se ta stvar zabeléži v rubílno izkazilo. (Obrazec št. 14.)

8. Občínskega pisarja dolžnost je: nabirati stvari, katere bodo potem v séjah na vrsti; ob séjah samih pisati zapísnik ter vanj zabeléžati nasvéte vsacega občínskega odbornika posebe in tudi storjéne ukrépe, ter v teh ukrépv zvrševánje potlej storiti vse, česar in kakor je treba.

9. Občínski uradniki in služabniki, kadar obétajo, da se bodo vseh teh dolžností držali, treba da županu v róko segó pred zbranim občínskim odborom, ter da spríčo tega podpišejo svojih opravkov navodílo.

Občínska uradna pisma je v tácem rédu hraniti, da jih bode lahko najti še tudi po mnozih létih. Prave **registrature** z abecednim kazálom je treba. Registratura pri manjših občínah bodi narejéna po čísljih, zaporédoma tekóčih, a pri véčjih občínah po tvarínah ali materijah.

Ako je narejéna po čísljih, zaporédoma tekóčih, to naj se pisma vsacega léta zvrsté po števílih vložnega zapísnika ter shranijo mej dvema zvezanima platnícama, na katerih je zabeléžena létница.

V registraturi po tvarínah je pisma razpredeliti po raznovrstnih vsebínah, ali zvéžnjem níj treba završavati vsako léto posebe, — raje naj se po več lét vánje spravlja. Na górenjih platnicah bodi povédano, kake vrste pisma so notri, na pr.

I. O volitvah.

II. O domačih občinskih stvaréh, kakršne so: zapisniki občinskih séj, gospodarstvo občinske svojine, občinskih cést itd., domovinstvo, ženitovánjske zglásnice, učilnica, ubóžci, bólnica, občinski davek, lov, poljáki ali poljski čuváji, zemljiško razbremenilo itd.

III. O skrbi za občinski réd (policíja), kamor spadajo: kazenska razkazíla, zápor, odgonstvo itd.

IV. O vojáških stvaréh, kakeršne so: vojáški nábor, žandarstvo, nastanítev, priprége, popisovanje vsega ljudstva itd.

V. Zapisniki o nagodbah.

VI. O različnih stvaréh, kakeršne so: dajanje v zákup, dražbe, vročevánje ter drugi pôsli izročenege področja.

Registraturo je hraniti v tacem posebnem postávci (omari), ki je pripraven knjigam in pismom ter ima trden zápor; vánj se denó tudi vsi razni zakóni in manjše inventarske stvari. Tehtovítejša pisma in listíne, občinski inventár, svobôščine itd. naj bi se rajše správille v tak arhív, ki ogenj do njega ne more.

B.

Kar se tiče tvarine.**I. Pôšli domačega podróčja.****I. Gospodarstvo z občinsko svojino. (§. 28., št. I.)**

Občinska svojina je vse, kar ima občina svojega, in to je ali občinski užitek ali občinska imovina.

Kar občánje samó užívajo, kakor: pášnike, gozde, kládeze ali vodnjáke, vse to zakon imenuje občinski užitek; a take stvari, katere so odménjene, da se iz njih dohodkov zalagajo občinski troški, na pr. travniki, kateri se dájó v zákup, so občinska imovina.

Z občinsko imovíno župan ter poleg njega občinski odbor gospodari takó, kakor pišejo §§. 31., 55., 61—86., 90—93. občinskega zakona, in kakor zapoveduje poučflo s 1851. l. (v dež. zak. 144).

Kadar ima katerà podobčina ali katero sêlo kakšno posebno občinsko svojíno, tedáj na kranjskej zemlji trije možjé, ki so v to delo nalašč odbrani, tudi gospodarijo ž njó po občinskem zakoni (§§. 31., 50., 51., 53., 55., 60., 71., 79., 90., 93.), ker takó veléva dodatek, poznéje občinskemu zakonu pristavljen.

Od teh obójih občinskih svojín je treba na tanko ločiti celih razrédov imovíno, do katere namreč ne gré pravica občánom vsem vkupej, nego izmej njih samo nekaterim, spadajóčim v svoj poseben rázred, na pr. tacim kmetom, ki imajo po več ali po menj svojega zemljišča, a kóčarjem ali gostáčem ne itd.

Takšno pravno razmérje se največkrat nahaja po kranjskej deželi ter se imenuje vkupna svojína, katere

nij po občinskem zakoni razsojati, nego po XVI. poglavji občega državljskega zakonika (§. 11. v občinskem zak.), in zatorej prepíre o tacih stvaréh vedno doganjajo le sodišča.

Ali ker so do zdaj vselej jedíni občinski oblastniki gospodaríli z občinsko zemljó vsake vrste (s pášniki, gozdi itd.) ter se davki od njé plačevali iz občinske blagajnice, in se je tej zêmlji vse sploh dejálo občinska svojína, zatorej si je biti v svésti, da je tudi res občinska, in kdor bi se poganjal, da níj, ták bi to stvar dolžen bil stóprav (še le) dokazati s posebnimi zasobno-právnimi imeni, ter če je treba, tudi z úrbarji, rektifikátorijami, zemljíškimi knjigami, z listínami o zemljíškem razbremeníli in o zemljíškem odkúpi ali tudi s tem, da je vedno samó on sedèl v njé uživanji.

Občinsko svojíno ter vse pravíce, kar se jih njé drží, treba v natančnem inventárji imeti tako popisane, da je vse to na vednem razpregledi (obrazec št. 15). Tak inventár potem rabi v podstavo, kadar se koli gospodarstvo zopet preoddáje v druge roke.

Da se prav in lepo gospodari z občinsko svojíno, zató naj pred začétkom vsacega léta župan sestavi in spiše proračun (obrazec št. 16.) občinskih dohodkov in troškov, kolikeršni se mu zdé, da bodo v prihodnjem léti (§. 65.), ter potem naj ta proračun podá občinskemu odboru, da ga potrdi (§. 66). Občinski oblastniki so se potlej vse léto dolžni trdno držati tega potrjenega proračuna. Ako se naključijo kaki troški, kateri nijso v proračuni imenovani, treba je, če stvar nij zeló silna, da stóprav občinski odbor privóli, predno se plačajo (§. 67).

Z občinsko svojíno je takó gospodariti, da se nikdar nič ne izmanjša (§. 62.), pa da vender daje stanovítih dohodkov, kar največ more (§. 63).

Iz občinske imovine tí občanje, ki zdaj živé, naj ne izmolzejo vsega dobička. Kar je konci léta prebitka od troškov, to naj se prihrani v prihodnjé léto (§. 63.), a mej občáne se razdeliti more samo tedáj, kadar privôli deželni odbor (§. 90).

Ako bi se kaka stvar glávne svojíne zamenjávala za katero drugo stvar (§. 62.), ali ako bi se prodajala ali zastavljala, ali ako bi se ná-njo občína hotela zadolžiti, treba da vse to dovôli deželni odbor, ker drugače ne bi veljalo nič (§. 90). Občina tudi ne more na pósodo vzeti toliko novcev, da bi ta dolg presézal letne dohodke, če ne dovôli deželni odbor (§. 90). Kadar bi občína hotela glavni občinski užitek razdeliti mej občáne, treba da privôli deželni odbor.

Vsak občan more samó po toliko občinskega užítka in samó takó dobivati ter takšno pravico ima do njega; kakor je to bilo do zdaj navada; ali nobeden ne more dobiti več, razven kolikor potrebuje. Koder nij bilo nikakešne stare navade, naj to stvar ustanoví občinski odbor (v podobčinah ustanávljajo tisti trije možjé, ki so izbrani v gospodarjenje §. 31., 64). Občinski zakon izréčno zapoveduje, da iz občinskega užítka nihče ne more dobička jemati nad svojo potrebo, če ga je poprej po starej navadi morda tudi res jemál. V táko potrebo se šteje samo to, česar hiža in gospodarstvo potrebuje po navadi, a ne nad navado. Zatorej nij čez občinski zakon, ako občína katerega tacega, ki ima na pr. nenaavadno obilo živíne, proti sebi tudi bolj obloží, nego li tiste, ki na občinskem pašniki pasó navadno število.

Občine **lôvske pravice** ne morejo same uživati; dolžne so lôv dajati v zâkup (šťant). Okrajnemu oblastvu prístoji v zâkup dajánje, in to takó, da zakúpnik dobode vsaj petlétno lovsko pravico, manjše nikoli ne. Lôvščina se mej občáne takó rezdelí, da kdor ina po več zemlje,

dobode tudi po več lóvščéine. Zakoníta določíla o lóvi in lovskih čuvajih so v lovskih patentih s 1786. in 1849. l. (1849. l. v drž. zak. 173., 291., 575., 702.; 1851. l. v dež. zak. 354.; 1852. l. v dež. zak. 129.; 1854. l. v dež. zak. 152.; 1857. l. v dež. zak. 351., 381.; 1872. l. v poslov. drž. zak. 248.)

Lòv bi se mogel v zákup dajati s tacimi uvéti:

1. Lòv (Slévske) občéine se v zákup daje za pet lét, in to od . . . . . do . . . . .

2. Loviti morejo samó vájeni lovci, kateri naj nikoli ne prestopijo mejé tiste občéine, ki se jim je v zákup dala, ter držati se je treba najvišjega lovskega patenta s 7. marcija 1849. l. in ukaza o lovskih kartah s 25. januarja 1852. l., št. 18. slavnega ministerskega ukaza s 15. decembra 1852. l. ter tudi najvišjega oróžnega patenta s 24. oktobra 1852. l.

3. Kdor lovít hodi brez lovske pravice, tacega kaznjuje politično oblastvo ali ga morebiti zadenó tudi kazenski zakoni, kadar stvar takó nanese.

4. Lovski zakúpniki in taki zemljíški gospodarji, kakeršne imenuje §. 5. najvišjega lovskega patenta s 7. marcija 1849. l., naj ob svojej odgovornosti v pazko nad lovom postavijo izučéne lovce ali vsaj take véšče móške, ki jih v to delo za pripravne potrdi politično okrajno oblastvo, kateremu jih je treba tudi zglasiti.

5. Nekoliko zakúpnega lova ali vsega preoddati kacému pazákupniku ali komu družemu, bodi si za gotovo plačilo, bodi si takó, da bi se sebi izgovorilo nekaj ubíte in ujéte živáli, nikakor nij dovoljeno, če ne pritrđi politično oblastvo, ker drugače bi ves ta zmének bil neveljaven ter po vrhu bi še kazén zadéla udeležénce obéh straníj. Tudi ako bi kdo hotel kakšen délec svojega lovíšča z mejášem zameniti za drug délec, tega ne bi mogel storiti, če mu ne dovôli politično oblastvo.

6. Pravica lovskih zakúpnikov prehaja na njih dédne naslédnike.

7. Trdno se je držati ukazov, kar jih je zdaj v môči, govoréčih o lovskem nadzôri, in posebno deželnih zakonov na obrambo koristnim ptičem s 17. junija 1870. l., v dež. zak. 181., in v ščedénje gozdne zverí s 20. decembra 1874. l., v dež. zak. 7. ex 1875. Ti zakoni tako pišejo:

a) Vselej je loviti in ubijati dovôljeno ptiče, kateri se tu naštévjajo:

Orlja pleména: sôkol sélec, modronôgi sôkol, máli sôkol, sokolič, skôrňjak, črni jástreb, skôbec, krágulj, ráčar, vír (vélika uháta sova), véliki srákoper, mali srákoper, sráka, kávrán ali krókar, črna vrana, síva vrana.

b) Ptiči, katerih od 31. januarja do 1. septembra nij loviti ali ubijati, vendar od 1. septembra do 31. januarja jih je ubijati ali loviti, a samó s privolitvo ondúkajšnjega zemljíškega gospodarja, občinskega župana in tistega človeka, ki ima lovsko pravíco, so tí:

Postólka, sršénovec, dreskáč, brínovka, črni kós, rujávi srákoper, šôja, léšnikovec, dlèsk, pinôža, morska konopljíščica, domači vrabec, poljski vrabec, strnád.

c) Ptiči, katerih od 31. januarja do 1. septembra nij loviti ali ubijati, vendar od 1. septembra do 31. januarja jih je loviti ali ubijati, a samó tedáj, kadar privôli zemljíški gospodar in tist človek, ki ima lovsko pravíco, ter tudi okrajno oblastvo, so tí:

Jástreb míšar, kasmatonôga kánja, sôve (vir semkaj ne spada), legát (ležetrúdnik), vélika hudoúrница, lástovice, zlatovránka, vdód (smrdokávra), máli plézalec, bérglez, strižèk (palček), kobílicar, múharček, trstna pénica, gozdni slávec, ponočni

slávec, brolíca, črnohláva pénica, pénica trnovka, povrtna pénica, gráhljasta pénica, ruméni srákoper, grmónščica, kovaček, povrtna rudečeréпка, domača rudečeréпка, táščica, víšnjava táščica, kraljíčki, belorítke, mala pévka, siníce, pastiričke (pliske), drózeg pevec, mala brínovka, homotár, víšnjavi drózeg, kámenatí kós (slegúr), vólga (kobílar), múhovčki, poljska vrana, kavka, skvôrec, zéba (ščínkovec), ščégljec, čížek, zeléni dlèsk, zelénkasti dlèsk, snegír ali kalín (gimpelj), krivokljúneč, répnik, skorjánci, žolne ali détli, vijeglávka, kukavica.

d) Napósled ni goniti ni loviti ni ubijati ob teh časih, kateri bodo imenovani zdaj, nikomur nij sméti:

Jeléna od 1. novembra do 30. junija; košúte in njé telét od 1. februvarja do 30. septembra; srnjáka od 1. februvarja do 31. májnika; srne, srniča in srničke od 1. januarja do 15. septembra; divjega kôzla od 1. februvarja do 30. junija; divje kôze, njé kozlíča in kozíce od 1. decembra do 15. avgusta; zajca od 16. januarja do 1. septembra; divjih kraljikóv (kúncev) od 1. marcija do 1. septembra; divjega petelína od 1. junija do 31. marcija, rúševca od 15. junija do 31. marcija; divje kokóši in rúševke vse léto ne; tetréva (fazana) od 1. februvarja do 31. avgusta; gozdne jerebíce in béle jerebíce od 1. junija od 15. avgusta; skalne jerebice (kotorne) od 1. februvarja do 15. avgusta; póljske jerebíce in prepelíce od 1. januarja do 15. avgusta; divjih golobov od 15. aprila do 15. avgusta; slóke (kljunáča) od 1. aprila do 15. avgusta; vélike race od 1. marcija do 1. julija; divjih rác, razven vélike race, niti divjih gosíj, močvírnih in povodnih ptičev od 15. aprila do 1. julija ne.

Jélen in košúta, srnják in srna, divji kôzel in divja kôza so mladíci do 1. julija tistega leta po poródi.

Prepovédano je, kakeršno koli gozdno žival loviti

v zádrge ali zánke, tudi jemati in pobijati jajca ter mladiče iz gnezd pobirati.

Jajca jemati zató, da se dadé valít domačim kuram, in tudi loviti divjo perutnino, to je po izímki dovóljeno samó tacemu, ki ima lovsko pravico, ali njega poma-gačem, katere si je postavil.

8. Zgrabljívo zveríno res more vsak ubijati, a streljati samó tist, kdor ima oróžen list.

9. Za kvaro, ki jo preobila množica divjih živálij dela poljščini, vinogradom in sadnjemu drévu, kmeto-valci dobodo zaméno, kakor ukazuje lovski patent s 25. septembra 1786. l. v §. 15. in lovski zakon z 9. septembra 1849. l. v §. 11.

10. Prepovedan je lov po obdélanih ali pasejanih njivah in po vinogradih, kadar sad dozoréva (mini-sterski ukaz z 21. marcija 1853. l., št. 1152).

11. Občina je dolžna skrbéti in paziti, kolikor največ more, da ne bode lovskih samopášnjostij, in za-kúpniku pokazati, do kod gredó njegovega lovíšča méje.

12. Zakúpnik občínskega lova treba da naprej odšteje dvelétno lovaríno, od katere se polovíca vzame za položnino a druga polovíca za lovaríno prvega léta. Da ne bi položnina 5 lét ležala brez nobene koristi, zató jo je užé kar v začetki vštéti za lovaríno zad-njega léta.

13. Lovaríno vsacega léta je pri okrajnem glavarstvi treba odštéti naprej, in to vselej užé štiri tedne pred začetkom prihodnjega zakúpnega léta, ker drugače bi lòv zopet šel na dražbo ob zakúpnikovih troških in opásnostih.

14. Potem, kadar se bode dovršena dražba tudi rés odobrila, naj tist, kdor je lòv na dražbi kupil, plača kolek dražbenega zapisnika.

Ribja lòv je zasobnopravna stvar, in ribe lové

tisti, kateri so upravičeni. V obrambo te pravice in ribstva samega je 1852. léta slavni cesarski naméstnik bil kranjskej deželi postavil ribolovne listke. Prepovedano je ribe loviti s kakeršno kóli omótico, z indskimi konopljami ali s čilibúho (vranjim očesom, nux vomica) in z dinamitom (1874. l. v dež. zak. 14).

Občinskih gozdov nij brez dovolítve sméti mej občáne razdeljevati. Kakó je zánje skrbéti, piše gozdni zakon (1873. l. v dež. zak. 137).

Občinskim so jednaki tudi tisti gozdje, ki so jih kmetje zdaj v lást prejeli za svoje stáre pravice, katere se užé poprej v njih iméli; tudi s temi je delati, kakor z občinskimi.

Kadar bi se bilo tréba pravdati za občíno, tedaj pravdo požene občinski župan, ali ne brez dovolítve od občinskega odbora (1868. l. U. N. 19).

Troški od občinskega užítka, na pr. davki, lógarji itd., naj se plačujejo iz dohodkov, prikúpsčín, in kadar bi tega ne bilo dovòlj, to se naredí nakláda k davkom, katero je takó razdeliti, po kolikor ima kdo užítka (§. 71). Ako bi iz kacíh občinskih troškov imeli samo nekateri gospodarji koristi, naj te troške tudi samó oní plačujejo.

O troških iz občinske imovíne veljajo te naredbe:

- a) ako je v kake troške odménjena posebna imovína, naj se ti troški plačujejo najprvo iz te imovíne dohodkov (§. 69.);
- b) ako imajo samó nekateri občanje posebno korist ali dobiček iz kacíh troškov, to naj se tem občanom najprvo naloží plačilo (§§. 72., 82.);
- c) ako je po kakšnih posebnih pravicah ustanovljeno, po koliko na tega ali tega občána pride kacíh troškov, naj to ostane tudi prihodnjič takó (§. 85.);
- d) po koliko troškov pride na vsacega občána posebe,

kadar se zida cerkev, poslopje duhovniku ali učilnica, in kadar se déla ali popravlja kaka cesta, o tem so posebni zakoni (§. 85.);

e) kadar so troški za druge stvari, a ne za té, ki so bile zdaj imenováne, tedaj naj se plačajo iz občinske blagájnice (§. 68.);

f) ako li občinska blagajnica vseh teh troškov ne more plačati, naj se ukrene postaviti nov davek (§. 73.), in to ali narediti zloge k davkom ali ukazati tlako občini na korist, ali pobirati kake drugačne davke.

Nakláde k davkom do po 15 gld. od stó more občinski odbor sam postavljati, ako je potrebna v navadne vsakdanje občinske troške. A če se taka nakláda ustanavlja zató, da bi se ž njó kaj novega pripravilo občini, ali da bi se povéčala glavna svojína ter njé dohodki, treba da pritrđijo trí četrtíne volílcev (§. 77). Nad po 15 gld. od stó nakláde k davkom treba da vrhu tega tudi še deželni odbor ali sam deželni zbor potrdi (§§. 73., 78., 79).

Nakláde k davkom naj se navrgó na vse občane, kateri dajó davek; samó na plače in pokojníne, ki jih uživajo duhovniki, urádniki, učítelji in vojaški ljudjé, ter na občáne brez imovíne, ki jih zdaj njí v občini, naj se nič ne navrže (§§. 74., 75.; 1853. l., v dež. zak. 256.; 1854. l. v dež. zak. 340., 449). Naklade se razrédžejo na vse občáne po jednakej méri, ako se morebiti nij kakó drugače ustanovilo tedaj, kadar so se podobéine združavale v véliko občino (§§. 70., 76).

Posebna določíla o davčnih občinskih nakladah na górske desetíne so v dež. zak. s 1854. l. na 36. str., ter o nakladah na potrošníno so v zb. prov. zak. s 1829. l. na 592., 631., 646. in 674. str.; s 1852. l. na 722. str. v zbirki finančnih zakonov; 1870. l. U. N. 134.; 1873. l. U. N. 68.

Če je naklada potrjena od vseh strani, potem naj občinsko županstvo prošnjo, z dodanim razglašenim ukrepom, izroči okrajnemu oblastvu, da bi ali ôno samó ukazalo davčnim uradóm te naklade pobirati, ali da bi še drugam pisalo za to stvar, ako bode tréba.

A to naj se zgodi takój v začetki léta, kajti ako bi se k davkom naklade pripisavale pozneje, potem bi pri pobiranji morda bile kake zmešnjave.

Tláko péš ali z vozom (§§. 73., 80.) more občinski odbor sam ukazovati, in tudi ustanovljáti, po kakšnej méri se razdelí, namreč, po koliko bodi kômu tlake ter po koliko naj plačajo taki občáni, kateri tlake niso delali.

V občinske dohodke tekó tudi odrédbine od izprejémanja v domovínstvo ter od drugačnih uradnih póslov (1868. l. v dež. zak. 34), in vrhu tega pasji davek (1868. l. v dež. zak. 18).

Odbor more vse te davke postavljati in svoj ukrep o tej stvári položiti pred deželni odbor, da ga potrdi. Kakšen bodi ústav o pasjem davki, to kaže obrazec št. 17.

Čisto nove davke, kateri niso niti naklade ni tlaka, treba da potrdi deželni zakon (§§. 73., 81.), recímo kak zlog po velikósti vsacega zemljíšča posebe ali po hižnih števílih (1870. l. U. N. 78).

A če so užé pred razglasom zdanjega občinskega zakona kakovim tšoškom zlogi bili ustanóvljeni po drugačnej méri, a ne po nakladi k davkom, utegne ta stvar tudi po sedáj takó ostati, ker to niso novi zlogi (1873. l. U. N. 75).

Kdor teh davkov ali tistih novcev, katere je dolžán, ker nij tlake delal, ne bi z lépa hotel plačati, tacega županstvo po svojih ljudéh more zarúbiti ter rúbljene stvarí mu drugam premekniti, tudi mu jih ceniti in prodati

na dražbi, da iz tega sebe plača (§. 84). Pôdžupí, kadar ide rubit, naj se dá rubílina izkáznica (po obrazci št. 18.), da ima pooblastílo v rokah.

Če kacega človeka zadene stečaj (konkurs), tedàj občinski davki po zakoni tživajo tákšno prédnost, kakeršno državni davki (1871. l. U. N. 24).

Blagájniške pôsle naj župan opravlja sam, privzémši ali enega izmej občinskih svétnikov ali posebnega upravitelja blagájniškega, in zató blagajnica iméj dva ključa. Prejémke in razhodke je o vsakej prlíki posebe mahoma vpisovati v blagájniški dnévník (po obrazci št. 19.), a izplača se naj samó tisto, kar naročí župan, ter nikdar níj prestopiti potrjenega proračuna. Blagájnico tréba da župan večkrat pregleda in prešteje, kar je vselej zabeležiti v blagájniški dnévník.

Konci léta je (po obrazci št. 20.) sestaviti dokazan račun, kateri naj pri župani leží 14 dníj, vsacemu na videž razgrnen (§. 66). Potlej ga najprvo presodi poseben odbor, v to nalašč izbran, ter ga sè svojimi nasvétí vréd podá vsemu občinskemu odboru, da ga tá z nóva na razgóvor vzame ter napósled ustanoví. Če je odbor ukrenil kakšen očítek izrečí, naj tist, kogar se očítek tíče, to stvár na tanko razbistri, in občinski odbor potem réši ves račun, na katerega je pritožba k dežel-nemu odboru na izvólji vsacemu. Taki dokončno réšeni računi, ki pridejo od samega deželnega odbora, imajo tudi zvršílno moč v sebi (1871. l. U. N. 183.; 1873. l. U. N. 11).

A na izbèr je dano obéma strankama, o računi ali takój ali potem, kadar je užé réšen, tožbo pognati do sodíšča, kamor prepír o tej stvári tudi spada, če v ta očítek níjso morebiti zapletene kakšne druge, do zdaj še nedognane upravne stvarí (1870. l. U. N. 77., 158.; 1873. l. U. N. 11., 15).

Dolžnóst je, vsako leto okrajnemu oblastvu podati spisano izkazílo, kako se je resníci prilégel občinski proračún lanskega léta, in okrajno oblastvo ga dalje pošlje ministerstvu. (Obrazec št. 20.)

Skrb, da si bode človek v svésti života in svojine.

(§. 28., št. 2. v obč. zak.)

Ta skrb se raztéza na pazko nad vsacim dejánjem in nedejánjem, s čimer kóli bi človekovo življenje ali njega svojína prišla v opásnost. Bati se je posebno taciéh ljudíj, kateri nemajo poštenega zaslužka ter so brez stanovítega domu, potikáje se od tukaj do tamkaj. Zató je žíva potreba, da župan vse svéje občáne ima na tencem razpreglédi. V to delo bi mu zeló pomogli spisi ljudskega preštévania, katere naj bi si zatorej občína dala vselej prepisati.

Nova določíla o **popótnih listih** so zbrana v narédbi s 1867. l. (v poslov. drž. zak. 81). Popótna pisma daje okrajno oblastvo, in to: popotne izkáznice v popotovanje po domačih deželah, in prave popotne liste v popotovanje po vnénjih deželah, a popotne karté v popotovanje po taciéh državah, ki so v društvu popotnih kart. Ob mejah živéčim ljudém je v njih vsakdanjo potrebo dovolj sama poverílnica.

Obítelj dobode vsa vkupej samó en popoten list, in tudi rómarjem, kar jih vkupej ide kam na božji pót, more se dati vsem ob enem samó jedna popotna izkáznica.

Pôsli dobodo pôselske bukvice, katere naj plačajo ter nánje vrhu tega kupijo tudi 15 kr. vreden kolek. Nesumni ljudjé lahko prejmo po 3 léta veljavne bukvice. Nikomur nij sméti družínče v službo vzeti brez take izkáznice. Kadar pôsel stopa iz službe, tedàj mu gospodar napravi svedočbo, katero župan vpiše v pôselske

bukvice, pridevaje svoj podpis in pečat (1860. l. v poslov. drž. zak. 41.; 1860. l. v dež. zak. 60.; 1871. l. v dež. zak. 40., 60.; 1871. l. v poslov. drž. zak. 3.; 1867. l. v poslov. drž. zak. 81).

Vse to veljá tudi o rokodélskih in obrtnih pomagačih in o rudárjih, kateri dobodo délavvske bukvice (1860. l. v dež. zak. 32).

Obojne bukvice daje župan ter pri okrajnem oblastvi dobivajo potem še dostavek: „te bukvice v domačej in tujej deželi veljajo za izkazno pismo.“

Cúnjarji naj imajo dopustilne liste (1851. l. v dež. zak. 15.; 1856. l. v dež. zak. 7.); vozníki popótné izkáznice (1852. l. v dež. zak. 612.), krôšnarji krôšnjarske liste (1853. l. v dež. zak. 20.), na katere naj okrajno oblastvo zapiše, da jih je vídelo; laški nožebúrsci, olovárji (cínjarji) (1873. l. v dež. zak. 169.), pocéstni ôrglarji (1856. l. v finančnega ravnateljstva ukaznem listi 120.), slováški loncevézci naj imajo popotne izkáznice ter tudi liste o svojem príslužki, če ne, izročiti jih je okrajnemu oblastvu. Cigane, da-si imajo veljavna popotna pisma, ako ne morejo izkazati, s čim si kruha služijo, treba ustaviti in odgnati, od koder so domá.

Vojáške uhajáče na staníšče jemati je hudodelstvo (§. 220. do 222. v kaz. zak.), in župana, če to zapazi, veže dolžnost, ovaditi okrajnemu oblastvu; naglavníca (tálíja) je postavljena vsacemu, kdor tacega uhajáča prime in izročí (1815. l. v zb. prov. zak. 455., 637).

Preseljevánju v tuje dežele zdaj samó še nekoliko pot zapíra vojáška dolžnost (1867. l. v drž. zak. 394.).

Zglaševánje se je v nov réd postavilo z ukazom z 10. majnika 1867. l. (v drž. zak. 157.; 1854. l. v dež. zak. 7.; 1858. l. v dež. zak. 87.; 1857. l. v dež. zak. 109.; 1860. l. v drž. zak. 50.).

Po večjih seliščih, koder tudi več tujcev prihaja in odhaja, naj krčmárji in gostilničarji držé tujsko knjigo (obrazec št. 22.), v katero je svoje ime vpisati dolžan vsak tujec, kadar ondu prenočí. Potlej naj ga krčmar takój županu oznani ali po tujskej knjigi ali po zglaševálnem listi. Kjer se ustavljajo rokodelski pomagáči, tam je tudi imeti jednake prenočilne zapisnike ter županu povedati vsacega, kdor je ondúkaj nočevál.

Na prvej stráni te knjige bodi táko svarílo:

„Gostilničar je ob svojej odgovornosti dolžán skrabeti, da se tujska knjiga prinese vsacemu popótnemu človeku, kateri naj popíše vse nje razpredelke, če ne, kaznjeván bode.“

Vsacega tujca, kateri bi se tega branil, treba takój županu ovádati. Tujske knjige naj župan in žandarstvo progledajo večkrat.

Po kmetih je tujce zglaševati povsód ondód, koder to zapoveduje deželne vlade ukaz s 20. septembra 1858. l. (v dež. zak. 87).

Pôsle, rokodelske pomagáče in rokodelske učence naj gospodarji povsód županu zglasijo najpoznéje v 3 dnéh, od kar so jih vzeli na delo. Potepúhom nihče ne daváj staníšča.

Kdor prekrši kakšno zapoved o zglaševánji, tega kaznuje politično oblastvo.

Odkrite jame in kládeze, luže in lôkve po vasi treba obzidati ali kakó drugače ograditi (z 11. junija 1839. l.); v kopalíšča naj župan odkaže taka mesta, koder náj opásnosti.

Vsako dejánje, kar jih zdaj bode naštévanih, pokorí in prepovedúje kazenski zakon: sam sebi ude pohabiti (§. 409. v kaz. zak.); mešati se v pretep in rvánje (411. v kaz. zak.); pô zlu rabiti ustrahovánje svojih domačih ljudíj (§. 413—418. v kaz. zak.); svojo

ženo pretepati in grdo delati z njó (§. 419. v kaz. zak.); pót zapirati na cestah (§. 422. v kaz. zak.); ne postavljati svaréčih známenj (§. 424. v kaz. zak.); nepazljivo jezdariti in voziti (§. 427. v kaz. zak.); vpréžene konje brez človeka ostavljati zunaj (§. 430. v kaz. zak.); imeti zlobne psè (§. 391. v kaz. zak.); delati tatínske ključe ali vétirihe (§. 469. v kaz. zak.) in kupovati sumno blagó, katero je morebiti ukradeno (§. 472.—477. v kaz. zak.).

Da ne bode nesreče po nepazljivosti pri tacih stvaréh, ki se lahko vнемó, zató je ukazano, različno rudnínsko olje, kámeno olje ali petrólej, razpošiljati samó v tacih sódih, ki ne puščajo mokrote; opásnost po ognji je treba zapisati na sód in tudi v sam vozní list. Na pródajo ga dobívajo jedíni taki trgovci, ki jim je v to dano posebno dopustílo, in dobro jim je treba skrbéti, da se rudnínskemu olju nihče ne približa z golo lučjo. Vrhu tega zakoni ukazujejo še drugačno pazljivost, kadar ljudjé takšno olje izdelujejo in čistijo (1865. l. v drž. zak. št. 40.; 1866. l. v poslov. drž. zak. 21.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 37.).

Pravico, smodník ali strélni prah délati in razprodajati, ima samó država (1853. l. v dež. zak. 341.). Prodajáči dobodo posebno dopustílo in tudi svoja naučila, ter župana bodi skrb, da vse to résimajo in da rés déljajo po zapóvedí. Izrécno je ukazano, da tega blagá le malo hranijo v zalógi na svojem dômu. Strélni prah in pókalni preparati se prevázajo vedno le v gostih vréčah, katere je tudi še spraviti v sódčke, in razpošiljati je to stvar na svojih vozéh, zvestim ljudém v rokàh, a z nikakeršno pošto ne. Na sódčke je zapisati, da je v njih strelni prah (s 4. avgusta 1837. l.; 1849. l. v zb. prov. zak. 808.).

Take pazljivosti je tudi tréba tedàj, kadar se delajo,

rábijo in razvážajo druge razpóčne stvari, kakeršne so: strélne kápice od bakra (1856. l. v dež. zak. 349.), vžigalice ali klinčki (1859. l. v dež. zak. 153.) in tudi plín (s 27. novembra 1845. l.).

Čúvati je, da po selísčih, vaséh in cestah ne bi se streljalo ni s puškami ni z móžnarji.

Prepovédano je, razpóčne krógljice in strélno pávoljo delati in prodajati.

Kdor najde kakšno izgubljeno stvar, dolžan je, ako ne bode nad 1 gld. vrédnosti, dati oznaniti, kakor je navada v njegovem kraji, a če je nad 25 gld. vrednosti, razglasiti po uradnih novínah (§§. 388.—398. v občem državljanskem zakoniki).

S kázni jo prepovedano je: samovoljno odpirati ali preplezávati zgrade ob železnej cesti, hoditi po tej césti, blizu njé živíno pasti, in s prósta vse, kar bi vožnji moglo biti opasno, ter železnocestne služabnike naj v železnocestnem ustrahoválnem rédu (1847. l. v zb. prov. zak. 91.) in v obrátnem rédu (1852. l. v dež. zak. 42.; 1872. l. v poslov. drž. zak. 261.; 1874. l. v poslov. drž. zak. 469.) župani krepko podpirajo, takísto tudi rudárske uradnike, da se nesreče odvráčajó po rúdnikih in po kamenolómnih jamah.

Ne samó želéznica, tudi telegrafi imajo svoje zakone v obrambo, in kdor bi ovádil koga tacega, ki je telegraf pokvaril, dobode naglavníco (1852. l. v dež. zak. 428.; 1864. l. v dež. zak. 6.).

Da nihče ne bi nikogar mogel preslepiti pri zláti in srébrni, postavljeni so púncevní uradoví in razločevánje čiste vrednosti (1824. l. v zb. prov. zak. 121., 142.; 1844. l. v zb. prov. zak. 287., 355.; 1866. l. v poslov. drž. zak. 133., 156.).

Da se ne bi nesreča godila po nevednej ali nápačnej rabi kakeršnega orožja koli, to je po zakonih posebe

ustanovljeno, kdo orožje more delati, imeti in nositi (1852. l. v dež. zak. 919.; 1853. l. v dež. zak. 70., 196.).

Delajo ga samó taki obrtniki, katerim je v to dana pravica, ter njih délovnice so pod očesom posebne pazke. Sploh se mej prepovedano šteje vsako skrito, v zalázne napade pripravno orožje, bodála in pištole izpod 7 palcev dolžave. Prépovedano orožje naj župan zaséže ali pobere in pošlje okrajnemu oblastvu. Izrécne dovolitve mu je treba, kdor hoče imeti orožje.

Kadar se kam pošilja nad šestéro orožja, treba z njim dati poseben popoten list.

Nikomur nij dovoljeno, imeti preobilo orožja ni strelíva. Nепrepovedano orožje more imeti vsak, a nositi ga nij sméti; zató je dolžnost, dobiti si orožen list, kakeršne okrajno oblastvo nesumnim ljudém res daje, ali vender z nekako pazljivostjo.

Prestopke orožnega zakona kaznjevati prístoji časi okrajnim oblastvom časi okrajnim sodíščem.

Županu je posebno pod očesom imeti izpuščêne kaznjénce, kateri se delé na tri vrste, kadar jih pošiljajo iz kaznílnic.

Prve vrste kaznjénci so dušno do dobrega predrugáčeni ter ne potrebujejo posebne pazke, a drugo vrsto je úže imeti pod nadzórskim očesom. Še tršega strahú so vredni tretje vrste kaznjénci, katerim se nikakor nij sméti preseliti kam drugam, ako jim nij dovôlil župan.

Zaradi tega župan dobíva razkazíla o kaznjéncih. Takó je držati tudi izpuščene prisíljence.

Noč je rédu sovražnica; zató naj bodo nôčne straže po vseh vaséh in selíščih ter tudi pri cerkvah zaradi ognja ali tatév (1818. l. v zb. prov. zak. 628.; 1834. l. v zb. prov. zak. 18., 68.).

O tacih pogônih, katere politično oblastvo časi dvigne ali samó po ónem ali tem okraji ali po vsej deželi,

treba da pomaga župan s tem, kà svoje ljudi k njim pošilja. Tí pogóni naj bodo skrivni. Župan jih more vzdigovati tudi sam po svojej občini, ako se mu zdí treba; dobro bode, sosédnej občini to napovedati. Zakon je v izpodbudílo postavil naglavníco vsacemu, kdor prime in izročí razbójnika ali ubije zgrabljivo zvér in vstêklega psà (1846. l. v zb. prov. zak. 268.; 1870. l. v dež. zak. 142.).

Tuje ljudi, ki jim délo mrzí in ki javno prosijo v bóga imé, ter take, kateri so brez izkáznice a ne morejo izpričati, s čím si kruha služijo, tudi obče vlačúge, ki se ne umáknejo iz občine, da-si jim je bilo ukazano, potem izpuščéne kaznjéne in prisíljence, ako so opasni, treba odpraviti z **odgonom** (1871. l. v poslov. drž. zak. 229.).

Kdor je uže večkrat bil odgnan, tacega je môči zapoditi s prepóvedjo, da se ali nikdar potem ali vsaj za nekoliko časa zopet ne povrne, ako nehče biti kaznjeván.

Po navadi okrajno oblastvo razsója, ali je koga na odgon dati ali ne; a po kranjskeje deželi zakon s 1873. léta (v dež. zak. 51.) dovoljuje odgonskih postáj občinam, da morejo same prisojati odgon tacemu človeku domače dežeje, za katerega se vé, kje ima domovínstvo. Župan odgánjanca priprè in izpraša, ter o njem ali sam razsodi ali v 24 urah vsa pisma okrajnemu oblastvu pošlje na razsodbo, ki jo je treba potlej razglasiti, odgonski list izgotoviti in človeka dobro izprémjljenega dati na odgon.

Pred vsako odgonsko razsodbo je trdno zvédeti, kje ima odgánjanec domovínstvo, in odgon je takój na znánje dati deželnemu odboru njegove dežeje.

Taki ljudjé se stráni pošiljajo ali s pravim odgonom ali s prisílnim popótnim listom (z odkazaním potom).

Kadar z odkazaním potom, dolžen se je odgnanec

v odménjenem časi zglasiti svojej občini, da njega prihod potrdi na prisilnem popótnem listi, katerega potlej zopet vrne tistemu oblastvu, ki je bilo ta list od sebe dalo. Ako se odgnanec nij držal odkazanega pota, zadene ga kazen (§. 13.).

Troški za kurílo in opravo odgonskih sób ter tudi za odgòn bolé občino odgonske postáje, a vse drugo se plačuje iz odgnančeve dežele zaklada, ako se ne dá iztérjati od njega samega. Zató naj odgnanca njegova občina, kadar se jej pošlje, na táanko izpraša, ali more plačati ali ne, in to zvédbo naj z odgonskim popotnim listom vrèd izročí svojemu deželnemu odboru. Odgonske račune treba da občine odgonskih postáj vsak mesec završávajo in pošiljajo deželnemu odboru (1868. l. v dež. zak. 14).

Obšírno poučílo o pôslih odgonskih postáj se je razglasilo 1872. léta (v dež. zak. 19.). Obrazec odgonske razsodbe, popotnega lista in odgonskega zapísnika je v dež. zak. 25. ex 1872.

Glavni odgon od Ljubljane na Nemški Gradec je bil ustanovljen 1871. léta (v dež. zak. 56.; 1873. l. v dež. zak. 130.), ter od Ljubljane na Trst in Trebíz s posebnim ukazom s 1878. léta. Vrhú tega so, kadar se kdó odganja za méjo cesarstva, tudi še druge zapóvedi, recímo, kadar ga ženó v Lahe (1871. l. v dež. zak. 40.), v Bávorce (1855. l. v dež. zak. 4.), v Ruse (s 13. januarja 1870. l.), v Ogre (z 22. junija 1869. l.).

Kdor se kláti brez stanovítega domú ter ne more izkazati, s čím se žíví, tacega naj sodíšče kazní za potepúha, in ga tudi more izročiti kar nadzórskemu očésu. Ta naredba, ki jo sodíšče ukréne a politično oblastvo ukaže zvršiti, ima táko moč, da te vrste človeka morejo s prepóvedjo zatekniti v kakšen odménjen kraj, od koder mu nij sméti nikamor drugam iti, in da se

mu tudi hiža ali teló preišče, kadar si koli bodi, ter da se sploh nánj trdo pazi.

O ljudéh, katerim délo mrzí ali katere živí sramno dejánje ali beráčenje, more sodišče ukreniti, da jih je zapreti v prisílno delárnico, kar zópet zvršuje le politično oblastvo. Kakó jih je v táko delárnico oddajati, kakó tam z njimi delati, hraniti jih in odpuščati iz tega zavôda, ustanavlja zakon s 1870. léta (v dež. zak. 194.).

A ljudjé izpod 18 lét svoje dôbe se morejo dévati samó v poprávnice mladolétnih nepokôrnežev. Ta závod je poseben razpredélek prisílne delárnice.

O céstah. (§. 28., št. 3. v obč. zak.)

Céste so vélike (državne), dežélne, okrájne in občinske ter tudi poljski in gozdni kolovôzniki ali kolníki.

Vélike céste državni téhniki pod nadzorom političnih oblastev upravljajo po ukazih, v to stvar posebe razglašenih. V pravílo bodi to, da se vsaka naredba ali poprava oddáje po občih dražbah. Župani so pričujoči, kadar okrajni zemljemérec ob méseci plačuje cestne delavce, ter če jih je vprašanje, tudi odgovarjajo, po čém je kaka stvar v tistem kraji.

Kakó je kidati sneg po vélikih cestah, ustanavlja zakon z 2. januarja 1877. l. (v drž. zak. 48.).

Od jám, v katerih se koplje sîp ali gramôz, dobivajo gospodarji po nekoliko plačila na léto (1821. l. v zb. prov. zak. 394.; 1824. l. v zb. prov. zak. 157.; 1827. l. v zb. prov. zak. 16.; 1835. l. v zb. prov. zak. 524.).

Zemljíšče, katero je potrebno v cestno rabo, more se gospodarju tudi čez njega voljo v občó potrebo odvzeti (razsvojiti) za plačilo, kolikor ima vrédnosti (1818. l. v zb. prov. zak. 347.; 1828. l. v zb. prov.

zak. 30., 34.; 1829. l. v zb. prov. zak. 316.; 1832. l. v zb. prov. zak. 27.).

Vozóvi naj ne bodo čez 9 črevljev na široko niti ne pretéžko (čez 60 centov) naloženi (1838. l. v zb. prov. zak. 56.) a ne pripéti k zadnjemu koncu kacega družega vozá (1823. l. v zb. prov. zak. 292., 397.), ceste ne zaprte (1834. l. v zb. prov. zak. 58. in v kaz. zak. §§. 422. do 424.). O posebnih prilikah je tudi prepovedano prehitévati vozove pred sobój, pókati z bičem (s 15. avgusta 1773. l.), naglo voziti (1819. l. v zb. prov. zak. 644.), ne zavirati s coklo (1825. l. v zb. prov. zak. 369.) in dévati zavórni lanec, kadar nij požlédice. Ako se voz vóza kréča ali ogiblje, treba na desno voziti a na levo se kréčati, kar se je uže mnogokrat zapovedovalo (1847. l. v zb. prov. zak. 292.); težki vozovi naj imajo široka platíšča (z 9. majnika 1811. léta.).

Glôba od te vrsté céstnih prestópkov gré v ubožno blagajnico (1852. l. v dež. zak. 128.).

Da bi se trdíle dovozne ceste h kolodvorom, zató je v kranjskeji zemlji zakon z 2. marcija 1874. l. (v dež. zak. 16.) ustanóvil poseben sklâd, v katerem se mej sobój delé dežela, okraj in želéznica, a upravljajo naj jih okrajno-cestni odbori (priméri naj se tudi s 1845. l. zb. prov. zak. 50., 272.; s 1846. l. zb. prov. zak. 106.).

Deželne ceste ima sam deželni odbor ali namesto njega deželni zemljemérec pod sobój. Po kranjskeji zemlji do zdaj še nij tacih cest.

Kar se tiče skladú okrajnih cest, ima vsaka kronovina svoje deželne zakone. Po kranjskeji deželi je bilo 1866. léta ustanovljeno o vsakeji cesti posebe, v kakšno vrsto jo je šteji (1866. l. v dež. zak. 50.; 1867. l. v dež. zak. 14.; 1869. l. v dež. zak. 50.; 1870. l. v dež. zak. 177.; 1872. l. v dež. zak. 5.; 1873. l. v dež. zak. 47.).

Okrajne ceste upravljajo okrajno-céstni odbori, in to po zakoni s 5. marcija 1873. l. (v dež. zak. 34.) ter tudi po deželnega odbora posebnem tehnično-gospodarskem poučili, ki je odménjeno céstnim odborom in céstarjem (z 28. junija 1873. l.).

Ta zakon o céstah ustanávlja, v katero vrsto spada vsaka izmej njih in kakó naj bodo zdélane, ter govori tudi o skladnih okolíših, o gotovih razhodkih, o tlaki, o kídANJI pocéstnega snega, o volitvi cestnega odbora, in razlóča, katere stvari prístoje temu odboru, katere občinam, okrajnemu oblastvu in deželnemu odboru. Preobširno bi bilo, tukaj imenovati vsako posebe izmej teh ustanovíl. Kdor bi jih rad védel ali si poiskal tudi nadzórskega redú o nedržavnih cestah s 26. septembra 1874. l. (v dež. zak. 75.), ta vse najde v samem deželnem zakoni.

Posebno bodi povédano, da so župani dolžni zvršiti vsako povelje okrajno - cestnega odbora, če ne, zadene jih do po 100 gld. glóbe (§§. 23., 24. v zakoni občíh cest in pótov).

Okrajno - cestni odbor vsako léto zdela proračun prihodnjega léta in ga postavi v proračun okrajne blagajnice, da bi mu óna založila troške.

Nad cestami imeti ták nádzor, da ne bode od nikoder tožbe, prístoji okrajnim oblastvom, katera o posebnih prílikah tudi morejo kakšno popravo ali naredbo ukazati ob troških tistega, kdor je tega kriv (§. 27. v zakoni občíh cest in pótov).

Občinske so óne ceste, katere po sámej občini gredó od selíšča do selíšča ali iz občine v občino, pa da niso zasobni potje. Delati jih in popravljati je svoja dolžnost vsake občine posebe; ali kar se tiče potrebnih novcev in tlake, to se je držati občinskega zakona (§§. 4., 5., 12., 16. v zakoni občíh cest in pótov).

Zatorej občinski odbor ustanavlja, po čém pride novčnega skladú na vsacega občána posebe, ter od kóđ do kóđ ali kdaj bode kdo tlako delal, in koliko mu je plačati, kdor je ne misli delati. Župan zvišuje te ukrepe.

Na tánko je treba pisati zaznamenílo o storjênej tlaki in o novcih zánjo. Kadar se delajo potje, nikoli se ne prestópaj občinskih tál meja; kdor seže v tujo lást, pride sodíšču v róko (s 1871. l. U. N. 59., 143., 127.; s 1873. l. U. N. 150.).

Ako se napravljajo večje ceste ali mostóvi ob tólicih troških, da jih okraj ali občína vseh ne zmore sama, tedaj občína ali okraj utegne, dokazavši tega dela troške, pómóči poprositi deželnega zaklada (1873. l. v dež. zak. 163.).

Kadar je príčkanje, ali je kakšen pot ôbeč ali neôbeč, in ako vstane prepír o tem, razsója ga občinski odbor a nad njim deželni odbor (s 1872. l. U. N. 110.; s 1873. l. U. N. 63.).

Vožnja po vodah ima na vsakej plovnej réki svoj ústav povodnega redú, v katerem so zakoni o pristaníščih, o vlačílnih stezàh po bregi, o privezoválnih stebreh in želézni obódcih (rínkih) ter tudi o vozaríni, na pr. kar se tiče Save (s 1844. l. v zb. prov. zak. 75.), kar Save in Savíne (z 19. avgusta 1801. l.), kar Ljubljánice (s 1848. l. v zb. prov. zak. 83.).

Ládije na brodéh naj se pretézko ne nakladajo (1876. l. v poslov. drž. zak. 276.). Brodarína jim je trdno postavljena (1821. l. v zb. prov. zak. 179.; 1822. l. v zb. prov. zak. 64.; 1870. l. v ukaznem listi finanč. minísterstva 13.).

Dopustíla o parobrodni vožnjah dájó politíčna oblastva (1858. l. v dež. zak. 420.).

Kakó je paziti polja. (§. 28., št. 3. v obč. zak.)

Poljskega nadzôra bodi skrb, da ne bi pôljščina trpéla kváre, in poljedélstvo sploh je pod njega obrambo.

Posebno treba je, da vsak župan dobro vé zakon o poljskej obrambi s 17. januarja 1875. l. (v dež. zak. 15.).

Ta zakon ustanavlja, katere stvari so pôljščina, kakšno dejánje se imenuje poljska kvara, kakó je živino pasti in goniti ter kakó oglobiti vsacega prestôpnika, zaradi čésar je postavljen cenovnik poljskih glób. Ta zakon tudi veléva, kakó je v službo jemati in k priségí voditi poljáke, da jim potlej gré vsa vera v njih službi. Poljáki imajo pravico rubiti in opasano nositi kratko sabljo. Kaznjevati pristoji občínskímu starejšíncem a pritožbe presojeti okrajnemu oblastvu. Kazen nastópi samo tedáj, kadar jo kdo zahteva.

Občínski starejšínci, predno kaznjujejo po zakoni, naj izkušajo ljudí zaradi zaméne pogoditi z lépa, a če se to ne dá, potem je treba vzdigniti cenítev, in to takó, da do 5 gld. kváre cení polják, a kar je više, priséžni možjé-cenítelji. Ako bi okrivljenec z besedo pobijal velikóst poljske kváre, cénjene nad 15 gld., tedáj se okvárjencu odkaže državljanska pravda, pognati se za óno, kolikor si išče nad 15 gld. zaméne. Obsójenca zadenó tudi troški. Rúbljeno živino je povrniti njé gospodarju, če tá položí toliko novcev, kolikor je kváre, a rúbljeno orodje izpod 5 gld. vrédnosti pripade ubožnej blagajnici, ako se je kváre stóriló nad to vrédnost. Osem dní je časa, pritožiti se okrajnemu oblastvu. Glôbe tekó v ubožno blagajnico.

Koder se po kranjskej deželi prideluje vino, ondód veljá vinôgradski zakon z 11. septembra 1860. l. (v dež. zak. 52.), ki ustanavlja, da si vinôgradci vsake

občine izberó po 3 gornike in tém po 3 nadoméstnike za 5 lét, kateri naj pazijo vsega, kar je vinôgradom na korist in blaginjo. Njih bodi skrb vinskih goríc ter oní v službo jemljó podárje in ustanavljajo, kdaj se grozdje trga, ter v pričo jim je biti, kadar se vino méri, od česar dobívajo po nekaj plače. Podárje treba voditi k prisegi, da imajo potlej take pravice, kakeršne poljáki. Prestopki se kazné po zakoni poljske obrámbe.

V zavétje ptičem, koristnim zemljedélstvu, imamo zakon s 17. junija 1870. l. (v dež. zak. 181.), prepovedujóč, tacim ptičem pobijati jajca in razdirati gnezda. Kvarljíve ptiče je sméti povsód loviti in ubijati, kadar si koli bodi, a koristne samó od 1. septembra do 31. januarja, če privóli župan, zemljíšk gospodar in tist, kdor ima lovsko pravico, a časi tudi okrajno oblastvo. Prepovédano je, imeti oslepljéne vabníke in ptiče loviti v mreže zagrebáče in zatikáče ter na zádrge ali zánke. Župan prisója kazen, na katero se je móči v 8 dneh pritožiti do okrajnega oblastva. Ta zakon je vsako léto grudna méseca in vspomládi klicati po vseh občínah, ako ne, pride kazen.

Da ne bodo polja snédale gosénice, hrósti in druge take živáli, zatorej zakon s 17. junija 1870. l. (v dež. zak. 185.) ukazuje vsacemu gospodarju, da si drevje in vrte očísti gosénic, žužélek in zaprédkov do konca marcija méseca, ter da hróste poloví do tistega časa, ki ga ustanoví župan. Kdor tega ne bi storil, do 20 gld. glóbe plača v občínsko blagajnico, in vrhù se naročí komu družemu, to delo opraviti ob njegovih troških. Občina ima pravico kaznjevatí.

Tudi ta zakon je oktobra in februvarja méseca klicati po občínah. Župani, kateri ne bi storili vsega, kar je o tej stvári ukazano, plačajo do po 20 gld. glóbe.

Da se ne bi širila vinôgradska uš, ki se

je pokazala zadnja léta, razglašen je državni zakon s 3. aprila 1875. l. (v poslov. drž. zak. 141.). Kjer in kadar se začuti ta kvarljíva žival, povsod in vselej treba zglasiti okrajnemu oblastvu, katero pošlje vésšče možé, da pregledajo in preiščejo, ter ako se jim zdí opásnost, da prepovedó trsje izvážati, in če je treba, tudi ukažejo vinôgrade razsaditi, lozje poruvávši. Kadar je to, naj se gospodarju za kvaro plača zaména, katero mu zložé vsi vinôgradci njegove dežele. Narédbe o tem ukazuje okrajno oblastvo, in 14 dnj časa je, nánje se pritožiti k deželnej vladi. Kdor o tej stvári prestopi zakon, more se mu prisoditi do po 100 gld. glôbe.

O požíganji ljubljanskega barjà govori zakon s 1866. l. (v dež. zak. 60.). Uže stara je prepóved, živino goniti na mokre travnike (1836. l. v zb. prov. zak. 669.; 1837. l. v zb. prov. zak. 109.).

Državna daríla so odménjena tacim gospodarjem, ki pridno ter uspéšno sadé murve. V pomoč znanstvenemu trúdu zemljedélskemu so nalašč odbrani taki prostóri, na katerih se izkuša, kakó bi pri nas rodíli razni tuji sadóvi.

Da-si gozdje spadajo samó v okrajne oblasti podróčje, vender je županom po gosto prilika in zakoníta dolžnost, da okrajnim oblastvom pomagajo gozdov paziti. Ustanovíla o tem so v gozdnem zakoni s 1852. l. in tudi v poučíli o tega zakona zvršévánji s 1873. l. (v dež. zak. 137.), ter pišejo, kakó se gospodari z lesóvi, kakó se gozdne stvari domóv nosijo ali vozijo, kakó se lés plaví, kakó je delati, kadar se zapáli gozd ali se v njem zaredé kvarljívi hrósti in črvjé, ter govoré o lógarskej službi, o kaznjevanji gozdnih prestópkov, o zaménah za gozdno kváro, o pregledávánji gozdov in o gozdnem katastri.

Ukaz s 1874. l. (v dež. zak. 84.) nadéva zasóbní-

kom dolžnost, nad vsacih 2000 oralij gozda postaviti véščega léсарja, ter obá ukaza s 30. majnika 1875. l. in z 20. januarja 1876. l. velíta, kakó se je braniti zalúbnika (zalúbnega črva).

Da bi se popravilo konjsko plême, zató se o svojih časih tu ter tam po deželi razpostavljajo državni žrébci ali pastúhi, kateri se spúščajo za plačo, ter osnovane so podkóvne učilnice in ljubljanski podkóvni závod (1850. l. v dež. zak. 5.). Sméti je tudi spuščati zasóbnih ljudij pastúhe (1866. l. v poslov. drž. zak. 22.; 1874. l. dež. zak. 59.). Dopustíla o zasóbnih žrébcih je vsako léto januarja meseca poprositi od okrajnega oblastva, kateremu se potlej na konci oznani, kakó se je vršíla konjska plemenítev.

Država vsako léto razdeljúje daríla od žrebcev in kobíl. Gospodár, ki išče daríla, treba da je pleméno kobiló uže imel, predno se je ožrebíla, in tudi žrebíčka da je on sam zrédil pod svojo strého. Resnico tega obojega je občínsko starejšínstvo dolžno izpričati s poséбно svedóčbo, ki jo potrdi tudi še okrajno oblastvo.

Vse konjstvo in kobilstvo je v róko dano poljedelskemu minísterstvu (1869. l. v poslov. drž. zak. 54.), ter vsaka dežela je zaradi konjskega pleména dobila svoj poseben deželni návod (komisíjo) (s 30. aprila 1870. l.).

Kakó je paziti na trge, da se prodáje dober žívež.

(§. 28., št. 4. v obč. zak.)

Skrbéti je, da bode žíveža dovolj in zdravega na pródajo ter da se ne bi godíle preváre v prodájajni.

Posebno je oko obrneno iméti na semnjè, katere svét imenuje tudi sejmè ali senmè. Deželna vlada semnjèm daje dopustílo, ki je zánje plačevati odrédbino (po 30 gld. od vsacega semánjega dné). Sméti je na semènj priti, komur si bodi, tudi inostrancu, ter na njem

se more v pródajo staviti vsaka mej ljudmí navadna trgovína. Občinski odbor naj ukreúne a deželna vlada potem dovóli semánj ústav, v katerem je šatorína ugánjena ter izrečena zapóved, kakó in kóliko je na semnjíšči smeti pijače točiti (§§. 62.—70. v obrtnem zakoni s 1854. l. v dež. zak. 81.). Semènj se z mesta na drugo mesto predéne samó z dovolítvijo politične oblasti (z 22. aprila 1782. l.).

Na tržnih dnevih se prodaje le žívež, drva in druge take stvari; a po zeló mnogih krajih je pred 11. uro zjutraj na trg hoditi prepovédano krúšnarjem (bránjvecem) in tujim prekupcèm. Poseben tržen starejšína je postavljen paziti, da vse teče, kakor velí tržni ústav; tudi mu je dolžnost, povprék zvédeti žívežu céno, po katerej potlej izgotavlja cenóvne poverílnice, ki jih ob svojih časih pošílja okrajnemu oblastvu. Dopustílo tržnih dníj ima deželna vlada v rokah. Ljubljanskih tržnih dníj ústav je s 1848. l. (v zb. prov. zak. 592.).

Tréba je hoditi mesá ogledávati, ako se hoče imeti zdrav žívež. Koder so mesarji, ondóđ naj bodo tudi mesóvni ogledníki, s prisego postavljeni v službo. Vsacemu je pridati nadoméstnika. Tí možjé od okrajnih zdravníkov dobivajo nauk, kakó se meso ogleduje, in vrhu tega jim je še tudi izročati písmena poučíla. Ogledník naj vselej na tánko spíše oglední zapísnik po obrazci št. 23. (s 1839. l. v zb. prov. zak. 476.; s 1840. l. v zb. prov. zak. 24.). Dolžán je vsako živínče, dokler je še živo, in tudi potem, kadar se zakolje in razpôrje, na tánko ogledati, če je bilo zdravo ali ne. Mladíno izpod treh tednov je prepovédano klati. Samó úže do dobrega uhlažèno meso je dovoljeno sékati.

Paziti je, da se žívež ne bi kváril, na pr., da ne bi pívo imelo v sebi hudega hmélja ter nobenih nadoméstkov (s 1. julija 1832. l.), kísavec ne žvepla

ali solne kisljine, vino ne svínca, žgánje ne bakra, božúr (zafrán) ne mésečka (babjega prstenca) (1860. l. v dež. zak. 25.); da se ne bi v pródajo stavila íkrasta svinína (s 25. junija 1787. l.), ne zlò (nezrélo) ovòčje ali sádje (z 11. januarja 1777. l.), ne kava v svinčénih zavòjih (1860. l. v dež. zak. 50.), ne otròvne (strupéne) góbe (1818. l. zb. prov. zak. 460.), niti ne izkažéna móka; da se ne bi prodájala samodélska slátina (1850. l. v dež. zak. 474.; 1852. l. v dež. zak. 465.); da se ne bi sol téhtala z utežmí od rumene medí (s 4. majnika 1848. l.). Kdor temu ne bode pokoren, tacemu se zaséže blagó ter zadene ga tudi še druga kazen. Če kateri prodaje samodélsko víno, ta naj pové, da je samodélsko, ter naj ne reče, da je iz vinògrada (1821. l. v zb. prov. zak. 79.; 1824. l. v zb. prov. zak. 167.). Prepovédano je, pívo pénití z brízganjem (1841. l. v zb. prov. zak. 241.).

Tudi je treba čuti, da ljudjé, žívež kupujóč, ne bodo prevarjéni. Koder céno še zdaj postavlja oblastvo po starej navadi (1863. l. v dež. zak. 8.), ondód je paziti, da se je res bodo držali prodajáci; kdor bi to céno trikrat preskočil, izgubí svoj obrt in ováditi ga je sodíšču (§. 478. v kaz. zak.).

Samó še govédini se zdaj píše cena. Da jo bode móči prav ustanoviti, naj občinski urad o vsakej príliki posebe máhoma zabeléži, po čém so v tistem kraji ter po oblížji kože in loj, da se po teh števílih tudi mésu potem najde céna. (Obrazec št. 24.).

Gostílničarji naj céno svojih jedíj in pijáč imajo razgrneno po mizah ali nabíto po sténi. Pekárjem in mesárjem je prepovédano, prestájati (nehati) peči ali klati, kadar bi se jim zdélo (§. 27. v obrtnem zakoni) ali žívež komu prikrivati (§. 56. v obrtnem zakoni).

Zménki mej obrtníki, storjeni kupcém, na kváro,

nič ne veljajo pred zakonom (§§. 479.—481. v kaz. zak.; 1870. l. v poslov. drž. zak. 72.).

Mlinarjem se je mlinski zakon razpisal 1815. l. (v zb. prov. zak. 159.). Po njem se nikomur ne more prepovedati, v málin dajati, kamor koli hoče, ter na izbèr je vsacemu, da ali sam svoje žito mëlje ali da počaka v málinici, dokler nij mlèno. Kdor prej pride, ta prej melje, ter mlinarjev bodi skrb snáge po málinici. Upravíçeni so, ubraniti se moljávèga, snetívèga ali z ržènimi rožícki zméšanèga žita. Od moke samó ene vrste se v mérico jémlje po líbri žita na vsacih 14 žitnih líber, a od dvójne ali trójne moke po líbri žita na vsacih 16 žitnih líber. Prestopke pokorí glôba, a četrti prestopèk mlinarju odvzame pravico mléti.

Kupúj in prodávaj se povsod po novej méri in utéži, katera bodi vselej pravična. Po gosto naj župan to stvar pregleduje ter zaséže vsako stáro ali nóvo ne preizkúšeno méro, in prestopnika naj ovádi politíçnemu oblastvu. Poglavitne ukaze o tem imajo tí zakoni: zakon o novej méri in utéži (1872. l. v drž. zak. 29., 615.); o mérah gostílniških, — o tem, kakó je téhtnice preizkúšati, kakó preizkušati ólove sóðcke in kakó téhtnice mostovnice. Razven tega pogledi še v poslov. drž. zak. 1875. l. 13., 15., 133., 135., 149., 243., 249. Merosóдне uradóve je po kranjskej deželi postavil ukaz s 1875. l. (v dež. zak. 107.). Ustanovljene so merosóдне pristójbine, ki jih dobiva državna blagajnica.

Kakó je paziti zdravja. (§. 28., št. 5. v obč. zak.)

Komur je izročena skrb za ôbçe zdravje, temu se nadéva dolžnost, vedno odvráçati vse, kar bode kvarljívo ôloveškemu in živinskemu telésu. Naše najdražje blagó je sládko zdravje, ki je vender sploh ljudém vse premalo v čísli.

Zdravje ljudém in živálim najbolj izpodkopavata pokažèn vzdúh in huda pítna voda. Zatorej bodi občim oblastvom neprestana pazka, odpravljati vse, kar bi izprídilo vzdúh in vodo. Župan svojih očij ne obračaj samó ven po cestah in očitnih prostorih, nego on pogledúj tudi, kakšne so znotraj hiže, sôbe, dvorišča, délovnice, prodajálnice itd.

Uže kadar se daje dopustílo v zidanje kacega poslopja, treba izgovoriti, da bode po staníščih dovolj sape in svetlobe, ter vse to veljá tudi o továrnah različnih obrtníkov, katerim, če takó ne storé, morejo oblastva zaradi obče skrbí tudi pozneje odvzeti dopustílo in ta prostoríšča jim dejáti v prepóved (z 20. januarja 1869. l., št. 14340.).

Predno ljudjé pridejo stanovat v novo ali táko hižo, ki je o potópi bila pod vodó, treba da jo pregleda poseben návod, če ne, gospodar trpí kazen ter izgubí svobodo od davkov (1823. l. v zb. prov. zak. 185.).

Gnôjne jame je po noči trébiti (s 27. aprila 1762. l.) in odtóčni žlebóvi naj ne bodo nikoli zamašéni. Župana bodi posebna skrb, naréjati ali popravljati obče kládeze in vodovájje.

Vrhu tega je še mnogo družega, kar bi moglo biti človeškemu zdravju kvarljívo. Vse take stvarí naj se ne rabijo ali nikakor nič ali samó z veliko pazljí-
vostjo. Otrovíla in otrovna šaríla sméjo le taki kupci, ki imajo to pravíco, razprodávati samó tístim ljudém, kateri pokažejo dopustílo od oblastva, in ob enem je trgovec dolžen to prodájanje zaznamenávati v svojo beléžno knjigo, kakeršno piše vsak obrtník. Táko blagó bodi posebno skrbno správljeno in tudi zaznamenáno, da je otróvno; sploh treba z njim delati, kakor velí dvorni dekrét z 22. julija 1797. l., katerega naj bi vsak prodajáč te vrste imel prepisanega ter védno v svojej pro-

dajálnici nabitega. Kdor podgane morí z otrovom, temu je treba dopustíla od deželne vlade.

Zakon ne išče posebne pazke samó tedàj, kadar se različna otrovíla in vžigalíce prodávajo, nego tudi tedàj, kadar se délaajo in razpošíljajo. Mej otrovíla se šteje: míšnica, kobalt, ráztok, galíca (vitrijól), razjédljiva voda, svínčnata belína, zeléni vólk, kísavnati svíнец, svínčnato ápno, pépelík (potôšen), cinober, surík, (ménik), gumigúta, razjédljivi lúg itd. (1848. l. v zb. prov. zak. 571.; 1866. l. v poslov. drž. zak. 116.; 1871. l. v poslov. drž. zak. 325.; 1876. l. v drž. zak. 123.). Prepovédano je tudi: cukrenína kvarljívo ošárana (1848. l. v zb. prov. zak. 571.), zeléno - izpremínaste igrače otroče (1831. l. v zb. prov. zak. 356.), s svíncem postrôjeno platno (s 10. oktobra 1857. l.), z bákrom okováne lúle ali pipe tabáčne (s 1. decembra 1850. l.)

Kakó je biti skrbnemu, kdor déla ter kàm pošílja strélne kápice in vžigalíce, to ustanavlja ukaz s 1856. l. (v dež. zak. 343.; 1859. l. v dež. zak. 153.).

Vse prestopke te vrste kazní sodíšče (§§. 361—371. v kaz. zak.)

Kôtle - sopárnike vsako léto pregledavajo državni téhniki ter gospodarjem dájó poverílnice, kakšne kôtle so našli, in v znamenje svojega pregledovanja tudi péchat udarijo na oddúškove zaklôpnice. Noben kurjáč tacih kôtlôv ne imej izpod 18 lét in vsak bódi na preizkušnji izprašan. Še obílo drugih ukazov je, ki ustanávljajo, kakó tréba storiti, da sopara ne bi raznesla kôtlôv (1871. l. v poslov. drž. zak. 298.; 1875. l. v drž. zak. 314., 318.).

Bakréna kúhinjska in mizna posoda bodi poolôvljena (pocínjena) (1848. l. v zb. prov. zak. 571.; 1872. l. v dež. zak. 13.), lončenína postekljêna; óni lonci, ki se dadé takó trdno zapreti, da sapa iz njih

ne more, naj imajo oddúšek v zaklôpnicah (1860. l. v drž. zak. 515.).

Paziti se je zelênih samodélskih cvetlic (1862. l. v drž. zak. št. 92.).

Kdor človeka otmè smrti, tak prejme naglavnico (1833. l. v zb. prov. zak. 201.; 1854. l. v drž. zak. 936.).

Če kdo zá-mrtvo obleží, treba ga je ožívljati, dokler nij zdravníka. Kdor od mraza obumrè, tacega je sléči, v sneg položiti in drgniti s snegom, dokler se ne podgreje, pôtlej mu teló brisati z gorko tkaníno ter položenega na hládno posteljo na láhko drgniti in pod nós mu v dúhanje držati hréna, čebúle itd. Časi mine po več ur, predno zopet oživí.

Utopljenca je položiti na trébuh — ne postavljati ga na glávo — z gorko tkaníno ga drgniti in mu teló vedno preobračati. Usta se mu otrébijo, jezik izpotégne ven, obé róki se mu iztégneni vzdigujeta k višku ter zopet dévata ob rébrih. Goltánec se mu naj šegetà s perésom a v nós mu tabaka daje njúhati. Takó se déla, dokler ne zadíha; a predno je to, mine tudi po 2 uri.

Tréščenemu človeku ali zadušenemu je obličje kropiti z mrzlo vodó, drézati ga v nós, v goltánec ga šegetàti, teló drgniti in obkladati s téstom gorjúšne moke. Dobro je tudi, preobračati ga in obé roki mu vzdigovati, — vse kakor utopljenca.

Kačji ugríz treba da se najprvo izpêre in potlej vmáne s salmijákovcem ali z mokríno od astramontáne.

Otrovancu se dá mláčne vode piti in s peresom ga je šegetàti v goltánec, da bi jád izbljuvál, ter mleka, olja naj pije, da si otròv zamorí.

Zámrtnike ožívljati učí dež zak. s 1858 l. na 36. stráni.

Vsacega okraja zdravilstvo je pod okrajnega oblastva in okrajnega zdravnika rokó (1871. l. v dež. zak. 12.), in občina le kakó kaj pomaga, če je báš treba. Pravica léčiti je dana samó potrjenim zdravnikom (1816. l. v zb. prov. zak. 488.; 1827. l. v zb. prov. zak. 181.), živínskim lekárjem (1849. l. v drž. zak. 97.; 1850. l. v drž. zak. 1282.) in zoboléčnikom (1849. l. v drž. zak. 144.). Vse druge vráče naj župan ovádi za ozdravljuhe (1854. l. v drž. zak. št. 57.; v kaz. zak. §§. 343., 344.).

Po kacem póti je céлити bolníke, to ima vsak zdravnik sam na izvólji, in pod zdravniškim nadzôrom je zdaj tudi sméti léčiti z étrovo sopárico (1850. l. v drž. zak. 2043.), z magnetísmom (1824. l. v zb. prov. zak. 286.) in s homejopatíjo (1857. l. v drž. zak. št. 151.).

Zdravnik, ako léči ubogim ljudém, ali če koga céli ob kacega občega zaklada troških, ima svoje trdno pravílo, po katerem zdravíla zapisuje bolníkom (1867. l. v dež. zak. 44.; 1874. l. v drž. zak. 499.).

Lekárnike drží vlada pod svojim posebnim priglédom, kar se tíče njih sposobnosti, potrjene z raznimi svedočbami (1859. l. v drž. zak. 263.; 1866. l. v dež. zak. 48.), in tudi pazi nánje, kakó délajo v svojem obrti. Na tánko jim je odmérjeno, kaka zdravila bodo v njih zalógi (v lekárskem pravílniki s 1869. l. v posl. drž. zak. 239.) ter po čém so na pródajo (ústav ob odrédbini od zdravíl s 1874. l. v drž. zak. 467.). Vselej se jim nekóliko utrga od zdravíl, katera prej mó ubožci ali óbci zavôdi. Sélški zdravníci so dolžni imeti svoje domače lekárne (1827. l. v zb. prov. zak. 240.).

Napravljati nove lekárne dovoljuje deželna vlada, ali okrajno oblastvo jim daje obrtno pravico (1858. l. v dež. zak. 52.; 1861. l. v poslov. drž. zak. 6.).

Posébná žena v občini je tudi bábrica, katera treba da je izprašana s preizkušnjo (1853. l. v dež. zak. 786.), ter da se trdno drží naučila s 1874. l. (v poslov. drž. zak. 31.). Postranske babice je ovádití, da jih prime kazen (1854. l. v dež. zak. 307.). Vsako léto se novéne ustanóvine razpisujejo ženskim, katere bi se ráde učile bábljenja. Župana bodi skrb, da pové take občanke, ki bi v to bile pripravne.

Trdili so nekateri v nedavnih časih, da osepnice staviti ne pomaga nič; ali izkušnja učí, da rés koristi. Zató naj moder župan po svojej občini to délo pospešuje, kolikor more. Siloma jih zdaj uže ne stavijo nikomur, a vender je povsod zapovedano, da ima stavljene vsa mladína obéih zavôdov in tudi vsi ubožci, katere občina redí, vsi vojaki itd. Župana z duhovniki in učitelji vréd bodi skrb, oznaniti in razglasiti, kakor je treba, kdáj in kje se bodo stavile osepnice, da morejo o pravem časi priti vsi, katerim jih je staviti.

Vse takó bodi tudi tedàj, kadar se osepnice stavijo tistim, ki pridejo zópet, ker se jih prvič niso bile dobro prijéle, ali kadar se drugič stavijo tacim, ki so jim užé bile stavljene pred nekaj léti (1840. l. v zb. prov. zak. 383). Občīnam je bil 1822. leta prvič razglašen nauk, kakó se stavijo osepnice (v zb. prov. zak. 339.), in potlej 1836. l. (v zb. prov. zak. 675.); 1856. l. (v dež. zak. 21.).

Bólnice so obče ali neobče. Obče bólnice uživajo to dobroto, da jim deželni základ povráča troške od siromáških bolníkov, kateri ali sami ali njih roditelji ali otroci in drugi svojeci némajó toliko, da bi mogli plačati postréžbo. Občīnski župan, kadar ga je vprašanje, koliko ima kateri ták bolník svojega, naj pové, kakor mu ukazuje vést; kajti ubogi deželni zakládček se vedno pomóci prosi od vseh číharnih straníj. Če bolník troškov

res ne more povrniti, naj župan pošlje njegov ubožni list (po obrazci št. 25). Obča bólnica se ne more nikogar braniti izprejeti, razven tacega, kdor ima uže mnogoletno neozdravno bolézen.

Neobče bólnice nijso dolžne vsacega bolníka prejemati niti ne plačíl za svojo postrežbo dajati oblastvom na odméro. Ubožen tujec, obolévši v občini, naj se vzame v občinsko bólnico, kar je treba mahoma dati védeti njegove domovíne občini. Za troške se térja njega občina, ter če nij drugače, tudi z navadno právdo pred sodiščem. V katerej občini koga tujega zadene smert, tista plača njega pogrébščino, ki jo vpiše mej svoje policijske razhodke. Kdor je sramno bolán ali gárjav, takój ga je poslati v kakšno bólnico.

O povračílih take postréžbe je mnogo pogodeb z inostranskimi državami.

Vse takó je delati, kar se tiče bláznic, samó s tem razločkom, da predno se jej pošlje kak blazník, treba izprositi mu izprejéttja vánjo in tej prošnji priložiti zdravníkovo popisovanje in zgodovíno vse bolézni. Neozdráven blazník se prevzame samó tedàj, če je obče opasen in kvarljív. O bláznicah in blazníkih je ústav razglašen z ukazom s 1874. l. (v poslov. drž. zak. 179.).

Siromáškim in sramežljívim materam ima vsaka dežela svojo porodílnico in svoj nájdenški závod (1836. l. v zb. prov. zak. 40.; 1839. l. v zb. prov. zak. 470.; 1841. l. v zb. prov. zak. 290.), katerima se troški zalagajo, kakor velí ukaz s 1868. l. (v drž. zak. št. 15.). Závod je nájdencem skrbník, dokler jih zaklada z réjo, ter ima vse na razpregléd popisane (1836. l. v zb. prov. zak. 441). Razpotákne jih po katoliških hižah ter daje od njih po nekóliko plačila (1831. l. v zb. prov. zak. 211). Tacim redíteljem je tréba svedoče od svoje občine (po obrazci št. 26.)

(1827. l. v zb. prov. zak. 92.), in potem uživajo različne dobrote pred drugimi ljudmi (1819. l. v zb. prov. zak. 250). Po kmetih imajo najdenca župan, duhovnik in okrajni zdravnik pod očesom. V katero občino je najdenca vpisati, ustanavljajo državnega zakonika ukazi (1859. l. št. 58.; 1862. l. št. 18.; 1863. l. št. 105.), ter o njega podsódnosti govori ukaz s 1856. l. v (drž. zak. 535.) Ako najdenec obolí, to mu je dati zdravnika (1833. l. v zb. prov. zak. 5.; 1839. l. v zb. prov. zak. 424.), in kadar umerje, zavôdu poslati njega smrti list (1842. l. zb. v prov. zak. 305). Vedno skrbéti je za tacega najdenca, kateri si ne more sam kruha služiti (1840. l. v zb. prov. zak. 150). V Ljubljani se je najdenški závod opustil 1871. léta (v dež. zak. 63.) a letos tudi v Trsti.

Kadar po osméro ljudíj v kacem selišči ali po tróje v kakej hiži obolí za to isto bolézniyo, tedáj govorímo, da gré bolézen po ljudéh, a podežélna se imenuje, ako séza širje po deželi.

Ker ima ozdravljanje tacim boléznim in tudi osepnicàm svoj poseben pót, zató naj župan takój oznani okrajnemu oblástvu, kadar se oglási kaj enacega, da bi zdravniki mogli razpoznati, kakšna si je bolézen, zakaj se je prikazala ter kakó se razšírja, in da se tudi prirédi potrebna pomoč, kolikor se največ more, ter da zdravniki začnó hoditi okolo bolnikov (1825. l. v zb. prov. zak. 363). Ljudjé so se dolžni trdno držati vsega, kar jim velí zdravnik, ter zvésto osébiti vsako hižo, v katero je prišla bolezen, tudi zdrave sape dajati staníščem, kaditi (s klorovim apnom, s 1831. l. v zb. prov. zak. 265.) ter čistiti sôbe in oblačíla. Učilnica se zaprè, če je treba in dokler je treba. V postrézbo siromáških bolnikov naj imovíti občánje skladajo novce, a zdravíla jim plačuje okrajna blagájnica. Bolníke pohájati naj se ljudém prepové in mrlíče je iz hiže takój odnašati v mrtváčnico.

Občine so užé dobivale poučila, kaj je storiti, kadar nastópi kaka podežélna bolezen, na pr. ob osepnicáh (1845. l. v zb. prov. zak. 350.; 1840. l. v zb. prov. zak. 412.; 1815. l. v zb. prov. zak. 512.) in ob kóleri (1836. l. v zb. prov. zak. 485.). Kdor se teh ukazov ne drží, pade sodíšču v róko (§. 395—397. v kaz. zak.).

Kadar zdravnik ali bolníški strážnik, če je po deželi mačùh ali kólera, umérje za to boleznijo, tedáj so njega svojci upravičeni, prositi si preskrbníne (1856. l. v dež. zak. 313.; 1857. l. v dež. zak. 313.).

Mrlíški ogledník se je dolžán uvéríti, da je človek res mrtev, in zvédeti mu je, za katero boléznijo ga je smrt vzéla, ter potem spisati oglédni list. Ako se mu dozdéva, da je bolezen bila otróvna ali da je ogledovani mrlíč umorjèn, naj to ovádi máhoma. Imeti mu je zapísnik o mrlíškem ogledovanji ter iz njega ob méseci prepise pošiljati okrajnemu oblastvu. Od vsacega ogléda mu prístoji po 50 kr., a v domačem selíšči po 35 kr. ogledaríne; za siromáškimi mrlíči jo plačuje okrajna blagájnica (1823. l. v zb. prov. zak. 105.). Županu je skrbéti, da ima občina vsaka proti svojej potrebi po več mrlíških ogledníkov, kateri naj se trdno drzé teh poučil, a ne, kakor se često pripetí, da bi pisali oglédni list, mrlíča ne vídevsí.

Ako se mrlíč preváža kám drugam, treba mu je mrlíškega popótnega lísta od okrajnega oblastva. Tacega mrlíča je položiti v dvojno, trdno zasmoljéno rákev in človeka mu dati v izpremljánje po želéznici (z 18. marcija 1866. l.; s 3. avgusta 1871. l.; s 1874. l. v drž. zak. 124.).

Pokopalíšča so izmej bogoslužnih poslópíj, zató jih cerkvéni sklád napravlja in popravlja. Daleč naj bodo od hiž ter obzidana, ali na tacih tléh ne, kamor časi

nastopi voda (s 23. avgusta 1784. l.). Mrlíči se zagrebajo po vrsti svoje smrti (z 10. decembra 1784. l.), a jám prekopávati pred 11. létom níj smeti (1874. l. v dež. zak. 124.; 1858. l. v dež. zak. 58.). V opuščéna pokopalíšča níj zopet začeti pokopavati pred 11. letom (1785. l. v zbirki pravosódnjih zakonov, št. 675.).

Od posebnih grobíšč se utegne jemati plačilo v cerkvéni sklád (s 6. novembra 1855. l.). Preprovédane so mrlíške ráke v cerkvi (z 9. novembra 1784. l.), a nezabránjene obíteljske ráke mrlíčem z díšavami namazaním (1787. l. v zbirki pravosódnjih zakonov, št. 641.). Mrtváški prilôgi v cérkvi, kakeršni so bili nekđaj v navadi, in tudi krmíne ali sedmínske pojédine so zdaj odpravljene (s 24. julija 1787. l.).

Samodávljence je na tihem zagrebati na pokopalíšči (1850. l. v drž. zak. št. 24., člen XVI., s 24. avgusta 1873. l.), in takó tudi človeka druge vére (1868. l. v drž. zak. št. 49.; 1870. l. v ukaznem listi ukóvnega in bogočastnega minísterstva 492.).

Mrtváčnice naj bodo zidanih stén s krží ali mrézami v óknih ter da imajo svoj móst (od tál vzdígnen prostor), kamor se polágajo rakve. Ker se štejó mej zdravstveno-policíjske suhôte a ne mej cerkvéna poslopja, zató se ob samem občínskem skládi postavljajo in popravljajo.

Kakor pri ljudéh, takó je tudi pri domáćih živalih neprestáno paziti zdravja. Živínske bolézni se najláže odvráćajo, ako se v rédu poklada zadosti in dobre krme ter napaja z dobro vodó, in ako se vrhu tega čuje, da se blagá ne prime tuje živíne bolézen.

Od drugóđ prignano; živínče naj se stóprav 11. dan pustí na občínsko pašo in pojílo. Posebno je mesarskej živíni vselej odkazavati svoj pašnik in svoje pojílo. Živínski semnji treba da so pod očesom véščéga možá.

Kadar se tuja govéd žene skozi selišče, naj domača bode zaprta, a tuja se dene v svoje hléve na krmo. Pazljivost pri mesóvnem ogledovanji bodi še večja, ako se kje po obližji oglási živinska bolézen. Gospodarji, pastírji in kožedírci so dolžni, vsako živínsko bolézen oznaniti županu, a tá da jo ovádi okrajnemu oblastvu, če je kólikaj zapazil sumnega znamenja.

Poglavítne ukaze o govéjih kugah imamo s 1859. léta, in vrhu tega so razglašene tudi še druge zapóvedi (1816. l. v zb. prov. zak. št. 690.; 1837. l. v zb. prov. zak. 60.; 1835. l. v zb. prov. zak. 101., 191.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 257.). Gospodar, če žene blagó na semènj, treba da ima živinski popótni list (1868. l. v dež. zak. 32). (Obrazec št. 27.)

Ako se prikaže govéja kuga, tedàj je oblastvu najprvo z navôdom (komisíjo) tréba ovédeti, če je živína res kužna ali ne, zakáj se je tá bolézen porodíla, in kakó ter kod se najbolj širi? Živína se popíše vsa in déne v trd zápor ter zabráni se, vkupej jo napajati ali pasti, in povélje se dá: bolna govéda ločiti od zdravih; kupčevanje živínsko in semnje ustaviti; selišča déti v živínsko prepóved; tudi se razpiše poseben ukaz, kakó je držati hleve, gnój in tista mésta, kamor se zakopava mrtvečina; kakó je dělati s kožami, rogóvi, parklji in lójem, in vsak kraj se razpredelí na véčji in mánjši kužni okolíš, pa če je treba, pokličejo se vojáki na pómoč, da se ne bi prekršil ustanóvljeni réd. Sodíšče pokorí vsacega, kdor ali ne ovádi bolézni ali jo tají ali skriváje od drugóđ prížene kakšno živínče, — s prósta vsacega, kdor ne storí, kakor mu je rečeno (§§. 40., 402. v kaz. zak.).

Ovčje osepnicè je takój ovaditi in ob enem ustaviti vsako ovčje kupčevanje ter zdráve ločiti od bolnih. Ubiti je ovco, katera kóli dobode hudóbné osepnicè, a kožo ter meso zakopati in volno 4 tedne imeti

na prepáhi. V bolézniv ovčják ne stópaj nihče, kdor streže zdravim ovcàm. Ták ovčják je treba napósled raztrovati do dobrega. Zdravim ovcàm je takój staviti osepnice, ker to najpoprój ubrani, da se ne širi dalje ta bolézen. Osepnicaova ovca ima po vsem telesi rudéce líse in mehúrce; tudi se jej upira hrana.

Črtnica (prísad na slezèni ali vránici) živínče umorí ali takój ali v nekaterih dnevih, in to se navadno godí ob gorkejšem časi v léti. Po gosto se ta bolézen vrača v svoje poprójšnje kraje, koder je uže kedáj bila, ter se prijémlje in je zeló opasna različnim živalim, tudi človeku samemu. Treba je zatôrej vsoko mrtvečino, ki pogíne za črtnico, ter vse, kar od njé ostane, globoko zakopati a hleve dobro izkidati in učistiti (s 1822. l. v zb. prov. zak. 344).

Kadar je bolézen na gobci, prisadí se sluzna koža, in v gobci se izpehávajo mehúrci ter žívál cedí glén (obilo slíne). Bolézen na parkljih storí, da živínče ošépa ter dobode vroče parklje; a mehúrci, kateri so se izpehníli nad párklji in mej párklji, popokajo ter se ognojé, da so potlej kakor prísč ali uljésa (tvoróvi). Od živíne, oboléle na gobci ali na parkljih, nij uživati ni mléka ni presnega masla ni mesa. Tudi ob tej bolézni je hleve dobro izkidati in učistiti.

Vse tacega pazíla je treba, ako za kúžno pljúčnico ali za grížo izbolí govéd, ali če ovcàm preperévajo parklji ali kadar so metuljave, krástave ali gárjave. Za kúžno pljúčnico živína težko díha ter pokašljuje in híra. Ta bolézen se prijémlje in séza časi na široko. Ob krastah se delajo napéte békaste líse, ter izpáhneni mehúrci tudi popókajo in se potem ognojé, a žívál se često drgne in čehljá, ker jo srbí.

Hudobna konjska smolíka nad sobój kaže taka známenja: kónj je žalosten in omamljen ter kakor

napnó se mu podčeljustne žléze ali bezgálke in vsa glava zabúhne, a iz nozdrvij (nosníc) se cedí vózger ali smrkelj; tudi mu otekó noge, vrat in prsi.

Konjska smrkavost in podkožna črví-vost je zeló otrovna. Kadar je očito, da gré ta bolézen res po kónjih, máhoma treba trdo osébiti in zapréti vse konjúšnice, kamor so poprėj devali konje. Dolžnost véže posebno krémarje, da v svoje hléve ne dadé tujim konjem, če so kólikaj sumni. Hudo znamenje konjske bolézni je vsak razlíčen vózger (smrkelj), izlásti, ako se ob enem tudi nappnó mejčeljustne žléze ali bezgálke. Očito smrkavega ali pod kóžo črvívega konja tréba naglo ubiti, njega kóžo potem prerézati križem ter jo z merhovíno vréd zakopati a konjúšnice učistiti, kolikor se najbolj dadé. Kdor ima s tacim konjem délo, naj pazi, da se ne bi nalézel smrkavega otróva a ne nadihal se teh kónj sopárice ali sape (1851. l. v dež. zak. 246.).

Ne le kmeta vsacega posebe, — tudi céle kraje in selíšča zeló bridko udari govéja kuga, in zategadelj je o njej razglašenih premnogo zakonov, katerih naj vsak, če mu jih bode treba védeti, sam poišče v drž. zak. in v dež. zak. (1868. l. v dež. zak. 257.; 1871. l. v poslov. drž. zak. 55.; 1873. l. v poslov. drž. zak. 333.; 1873. l. v dež. zak. 12., 45., 127.).

Psóv naj občina ima, kar najmenj more, ker se je bati vsteklíne. Kožedírec ali jaháč je dolžán, da jih večkrat hodi lovít, pa da vsacega, ki néma ovrát-nika, naglo prime in v 3 dneh ubije brez milosti, če ga zópet ne réši gospodár, plačavší 2 gld. zánj. Psóm je tréba skrbéti za snago, dajati jim dovolj krme in vóde ter paziti, da ne bodo zdržema na prevelícem pripékanji solnčnem ali na prehudem mrazi in da jih ljudjé ne bi ščuli niti dražili. Zeló kvarljíva so jim

vróča jedíla, dišávske stvarí, nedopečen kruh in gnílo meso. Popádljivi psi naj se priklénejo (§. 391. v kaz. zak.).

Súmen je vsak pès, ako je čeméren, glenív ali slínast, vozgrív ali smrkav ter nekako posebno hripavega lájanja. Tedàj ga je treba zapreti in ovádití županu, če ne; gospodar pade v kazen (§. 335. v kaz. zak.). Sumnega psà, kadar ogrize človeka, níj ubijati, dokler se na njem očito ne pokaže vsteklína.

Če se kje oglási kak vstekel pes, máhoma je zapovedati pasji zápor in kožedírca naročiti, da poloví vse pse, kar se jih kláti, a vsteklíno je tudi oznaniti sosédnjim občínam, posebno tístej, od koder se je pes néki pritépel. Popáde li tak pes človeka ali živínče, to naj se rana hitro izpere s kísavcem, vinom ali rázsolom (slano vodó) (1816. l. v zb. prov. zak. 20.; 1834. l. v zb. prov. zak. 2.; 1825. l. v zb. zak. 193.; 1837. l. v zb. prov. zak. 27.; 1854. l. v drž. zak. 485.).

Kožedírca so dolžni, take bólné ali sumne pse loviti, s sobój jemati, zapírati, ubijati, iz kože dévati, páрати in zakopavati; zató jim je treba v svojem dômu prostora, kamor hranijo ulovljéno živál, dokler se ne ubíje, in tudi posebnega mesta, kamor zagrébajo mrtvečíno. Zapóved je, da vsako známenje, katero bi kóli mérilo na kakšno živálsko bolézen, takój oznanijo okrajnemu oblastvu. Koža in kar se drží kože ter lój in rogóvi so njih, bodi si v domačo rabo, bodi si v trgovíno; a zabránjeno jim je, z mésom rediti svínje ter živíni ali tudi ljudém delati zdravila in jih razprodajati. Mrhovínskih jám níj prekopávati, predno mine 8 do 10 lét (1858. l. v dež. zak. 58.).

Tí možjé naj o svojem pòsli imajo zapísnik; a prepoveduje se jim, preskakovati cenovnik, kakeršnega ukazuje kožedírski ústav kranjski s 5. oktobra 1860. l.

Od nekaterih dél jih plačuje država; od nekaterih ali občine ali vsak človek sam zá-se (z 11. grudna 1871. l.).

Nádzor nad družino in nad délavci.

(§. 28., št. 6. v obč. zak.).

Ta nádzor se vrší po vseh ukazih, kar se jih tiče družine, a držati se je posebno p ô s e l s k e g a z a k o n a, kranjskeje zemlji razpisanega 1858. l. (v dež. zak. 20.), v katerem se nahaja trdno ustanovílo, kako je imeti družino ob raznih dogodbah, namreč: kadar se jemlje v službo; kadar se od nje dobiva zadátje (ara); doklé in ob kacih uvétih bode tekla služba (§§. 1—9.); kakšne pravíce in dolžnosti ima gospodar a kakšne družínče (§§. 10—18.); koliko bode mezdè in kákšna hrana (§§. 19., 20.); kakôva skrb o bolézni (§§. 21. do 23.); zakáj in kdáj se razdere služba (§§. 4. do 8., 24—34.); kakó je delati s pôselskimi bukvicami (§§. 34—39.); napósled, kdó ter kakó gospodarjem in poslom sódi prepire, ter kdo in kakó more kaznjevati (§§. 40—46.).

Za réd me j d é l a v c i skrbí župan. Kdor bi se branil delati ob kacih posebnih dnevih (ob zaspanih ponedéljkih), tega je izročiti kaznjevanju (§. 77. v obrtnem zakoni.) Delavci naj ne bodo natláčeni po nezdravih stanícáh in dajati jim je dobro hrano ter v bolézni tudi pomóč (§. 85. v obrtnem zakoni). Gospodár sam se z délavcem samim pogodí, kakor se moreta, po čém bode mezdè, ter pred zakonom so brez nobene močí vsi dogóvori, ki námérjajo mezdò povikšati. Kazníti je vsacega ščuvája, kateri délavce podžíga, da bi z mezdó poskočili (1870. l. v drž. zak. št. 43.).

Zakon ne piše nikjer, po koliko ur na dan je treba delati. Ustanóvljeno je samó to, da otrôka pred desetim létom nij siliti k délu, a kadar je dovršil deséto

do dvanajsto leto, uže more delati, vender ne brez posebnega dopustilnega pisma, niti ne nad po 10 ur, a od štirinajstega do šestnajstega léta ne nad po 12 ur na dán (§§. 86., 87. v obrtnem zakoni). Županova dolžnost je, da o vsacem četrtlétji poroči okrajnemu oblastvu, ali se tovarne (fabrike) teh ukazov držé ali ne (z 11. aprila 1872. léta).

Obrtníski pomagáči imajo délavške bukvice, katere daje občina, ter okrajno oblastvo potem vánje zapiše móč, da veljajo tudi na popótovanji. Delavske bukvice shrani gospodar in jih vrne zopet v róko pomagaču, kadar od njega odhaja, ter mu potrdi vánje, odklé do doklé je delal pri njem.

Tudi rudárji dobódo take bukvice (1866. l. v poslov. drž. zak. 123.).

Prepíre obrtnikom ter njih pomagačem in delavcem prvih 30 dnj razsoja obrtno starejšinstvo, a če tacega nij ondúkaj, tedàj okrajno oblastvo, in kadar mine ta doba, potem pravi sodník.

V kacem razmérji so mej sobój pomagači in gospodarji, ustanavljajo §§. 72—87., v kacem rokodelski učenci in gospodarji, §§. 88—105. obrtnege zakona, a v kacem trgovski pomočniki in gospodarji, piše trgovski zakon v §§. 57—65.

Skrb za blagonrávje (§. 28., št. 7. v obč. zak.)

Koder so ljudjé vzdržni ter imajo sramežljíve in blage nrave ali obíčaje (navade) po božjih in človeških zakonih, ondód je blagonrávje, ki na njem sloní vsa človeška zdrúžba. Vsaka obítelj posebe naj svojim domáčim otrokom a učílnica vsem vkupej v srci gojí to plemeníto čútje, kateremu óbča oblastva dajó samó obrambo, odvračáje vse, kar bi koga mamílo v zlonrávje, da bi se potlej svét spogledával nad

njim. Tako načélo treba da vódi župana vselej, kadar pázi blagonrávja, da ne bi niti storil přemalo niti ségel predáleč in se ne zadél ob denášnje zakone, ki so se nekoliko umehčáli, kar se tiče tega.

O tem so razglášene te zapóvedi:

Podvôdnic ali podvôdnikov in občih ne-srámnic nij trpeti, nego tuje treba odganjati a domače držati v stráhi (§§. 509., 511. v kaz. zak.).

Tako isto je tudi s káznijo pokoriti ponočnjáke (1834. l. v zb. prov. zak. 202.), paziti na prešírnosti ob zímskem přéli po nôči, na razkôšne ali pohôtne shóde (s 14. aprila 1853. l.), na bóžje póti in ponočne bogoslúžnosti po cerkvah, da se ne bi godile kake neródnosti (z 12. majnika 1835. léta).

Kdor ima nalóžnico (hót ali žênimo) v híži namesto zakonske družje, tacega je na odgovor klicati samó tedáj, ako se s tem déla javna sóblazen (pohújšanje).

Sodíšču v kázen je ovádití: krvozmésje z ljudmí svojega rodú (§§. 500—504. v kaz. zak.), sramodéjstvo z nedolétno mladíno domače hiže (§. 505. v kaz. zak.), podvôdstvo (§§. 512—515. v kaz. zak.), nezakoníto (nepostávno) poróko brez cerkóvne dovolitve (§§. 507., 508. v kaz. zak.), ali če kdo oskrúni žénsko, obétaje, da jo hoče vzeti (§. 506. v kaz. zak.), — sploh vsako dejánje, katero nij brez javnega spogledovánja in gráje mej ljudmí (§. 516. v kaz. zak.).

Na krčme je vedno trdo pazítí (1840. l. v zb. prov. zak. 109.). Zapirajo naj se po zimi ob desetej a po léti ob ednájstjej uri zvečer; le kadar je kakšen poseben vzrok, more župan za nekoliko pristójbine dati krčmarju dopustflo, da čez uro tóči. Ako bi krčmár ne delal, kakor mu je ukazano, glóbo plača v ubožno blagajnico (1855. l. v dež. zak. 50., v drž. zak. 402.).

Ker so na plésih z gódcí ljudjé čésto kólikor tóliko z uma zmákneni, da se mej njimi tam razno kaj godí, kar nij lepó in dostojno, ter se tudi novci nepotrebno tratijo, hlaptci pretépajo itd., zatorej ne bodi tacega plesú nikoli brez dopustíla, katero se od župana dobíva za nekaj pristójbine, pláčane v ubožno blágajnico (1827. l. v zb. prov. zak. 186.; 1840. l. v zb. prov. zak. 379.; 1841. l. v zb. prov. zak. 112.). Tudi pred svátbo itd. treba k županu iti po gódcévsko dopustílo ter zánje dati pristójbino. (Obrazec št. 28. in 29.)

Gledalíške igre imajo le po stanovítih, z dopustílom potrjenih gledalíščih svobodo, a kdor bi táko stvar kje drugjé hotel igrati, privoltve bi mu bilo prositi od dežélne vlade in od ondúkajšnjega okrajnega oblastva. Mej igranjem je treba držati dostojnost in vsako igro najprvo okrajnemu oblastvu podati na presódbó (1850. l. v drž. zak. 1976.; 1854. l. v dež. zak. 509.).

Popótni glumáči, vrvohódcí, gódcí in ljudjé, ki za plačílo kažejo neznane živáli, ter drugi táki, naj tudi imajo dopustílo od dežélne vlade (1836. l. v zb. prov. zak. 30.), a vrhu tega so se dolžni zglasiti okrajnemu oblastvu in županu, predno začnó svoje igre. Prepovédano jim je, kazati nesramne podobe.

Samó tacim siromakom, kateri si ne morejo služiti kruha, deželna vlada spisuje dopustíla, da potem orglice vrtèč gódejo po cestah in ulicah (s 6. avgusta 1819. l., št. 34325.).

Župan s káznijo pokorí vsacega, kdor je do živáli neusmiljen, bodi si to kakor kóli: naj si jih namreč ali pretépa ali preobklada njih tovôre in vozóve ali jim ne daje krme, kadar in kolikor treba, ali jih na pótí góni čez némoč ali takó prevažá kám, da jim déla bolečine itd. (1855. l. v dež. zak. 325.; 1873. l. U. N. 172.).

Igre, v katerih nihče ne more storiti dobička brez naključja, sploh niso dovoljene (1840. l. v zb. prov. zak. 555.; 1857. l. v drž. zak. 419.). Posebno prepovedane so nekatere, od Nemcev novejše čase izprejete, ki so mej nami znane le bolj meščanom in tržanom, a do malega neznane prostemu Slověnu, kateri jim ne vé niti iména; Nemeec jim na pr. velí „fêrbelen, makáo, halbevelf (póludvanajstih), pólniše bánk (poljska banka)“ itd. (1832. l. v zb. prov. zak. 259.). Kdor se v tem ne drží zakona, v róko pade kazenskemu sodišču, in kateri ovádi tacega igrálca, dobóde tretjino glóbe v nágrado (§. 522. v kaz. zak.). Po gostílnicah in kavárnah bodi spisek prepovedanih iger nabít po stenah. Ljudém nižje vrste, rokodelskim pomagáčem in slúžnikom je zabránjeno, po javnih mestih kvartati in kegljati ob novce (z 2. junija 1792. l.).

O različnih stvaréh igrati z loteríjskimi števíli dovoljuje finančno oblastvo (1855. l. v dež. zak. 516.; 1857. l. v dež. zak. 337.; 1865. l. v finančnega minísterstva ukaznem listi 131.).

Zabránjeno je tudi, prodajati inostranske žrebóve in promese; a kakó treba odvédati domače, to ustanavlja zakon s 1862. l. (v poslov. drž. zak. 168.).

Prepóved je, srebrni drobíž prodajati draže, nego li ima vrédnosti na sebi zapisane (1850. l. v drž. zak. 1971.).

Prosjáči t ali beračiti naj ne hódi nihče (1871. l. v drž. zak. št. 88.). Vnénje prosjáke je odganjati a domačim skrbéti za streho in hrano. S kázniyo prepovedano je, ljudém, če jih je zadéla kaka nesreča, o tej stvári dajati svedočbe, da bi z njimi v roki od vasí do vasí hodili v bóga imé prosit (1873. l. v poslov. drž. zak., št. 385.). V óblast pade kazenskemu sodišču, kdor se úže drugíč ali večkrat povrne prosjáčit in je vrhu tega tudi vaje

lenobo pasti (§. 517. v kaz. zak.), ali kdor se páči bolnega ali se déla, kakor bi imel na sebi ostudne rane itd. (§. 519. v kaz. zak.), ali če otroci pred 14. letom hodijo beračit (§. 520. v kaz. zak.), ali če kdo prosjaku posódi otroka, da mu pomaga daróv nabírati (§. 521. v kaz. zak.)

Pijánstvo naj župan odvira, živo svarèč, dokler se o tem ne razglasi poseben zakon. Če težáki ali roko-delci hôdijo vínjeni delat na kakšen visok oder, to jih sodíšča pokoré po kazenskem zakoni (§§. 523., 524.).

Kadar se praznuje nedélja ali praznik, to naj mej božjo službo ali mej cerkvénim obhodom (procésijo) počíva vsako javno delo, ako nij zeló potrebno. Zadnje tri dni vélicega tedna, véliko in dúhovo (binkuštno) nedéljo ter na božíčen dan ne bodi ni gledalíške igre ni občega plesa ni obče veselíce (1868. l. v poslov. drž. zak. 162., 221.).

Ženitovánjske zglásnice. (§. 28., št. 8. v obč. zak.)

Vsaka dežela ima svoj zakon o ženítevskih dovolítvah. Sploh v môči je dvorne pisarnice dekret s 25. avgusta 1831. l. in 1849. l. v drž. zak. 358.; ali s tem se vender ženítvam ne déljajo nikakeršne zadéve ali zapréke. Po kranjskej zemlji se je držati gubernijskega ukaza s 1. marcija 1832. l., št. 4264. (v zb. prov. zak. 24. ex 1833.), ki je postavil ženitovánjske zglásnice, katere župani dajó v svojem domačem področji, a to ne v dovolitev, nego samó zató, da bi nékaj bilo prigléda. Po kmetih jedíni državni služabniki, ker imajo o tem svoje posebne zapóvedi, ne potrebujejo ženitovánjskih zglásnic.

Tudi nedolétnikom je dovolítve treba od sodíšča, a mladénicem, kateri so v prvih trijeh vrstah vojáških

lét, dovolítve od deželne vlade. Kdor se nij še iznébil vse vojáške ali brámbovske službe, ták do svojega 24. léta samó vojaškega oblastva prôsi ženítevske dovolítve.

Za ženitovánjske zglásnice se utegne pobirati od-rédbina (1868. l. v dež. zak. 34.), katero je zabelézati v zapisnik, zaporédoma tekóč. (Obrazca št. 30. in 31.)

Vrhu tega o ženítvah zapóvedi piše zdanji ženítevski zakon (postava) s 1868. l. (v poslov. drž. zak. 77., 156.).

Domovínstvo.

Kdor stanúje v občini, ta je ali res občàn ali vnénj človek. Občánje se zopet cépijo na domovínce, kateri imajo domovínstvo v občini, ter na občinske deléžnike, nedomovínce, kateri v občini plačujejo samó davek (§. 6.).

Vnénje ljudi imenujemo óne, ki so od drugód, in v občini ne plačujejo nič davka. Táki nemajo v občini volílske pravíce, a v njej prebivati vender morejo, dokler ne prekršijo šfa 10. v občinskem zakoni (1869. l. U. N. 58.; 1874. l. U. N. 161., 165.; 1870. l. U. N. 155.).

Več pravíce v občini imajo občinski deléžniki, ker jej z davkom pomagajo gospodariti; zategadélj jim zakon dovoljúje, da morejo voliti in biti izvóljeni ter da se z občáni delé tudi v létnih prebítkih (§. 63. v obč. zak.).

Vse číharne občinske pravíce uživajo samó občinski domovínci, katerim je občina dolžna tudi skrbeti za hrano in streho, kadar oubóžajo. Nekatere občine imajo svoje domovínce vpisane v posébnjej knjígi-mátici. (Obrazec št. 32.)

Vrhu tega so po občinah tudi častni občáni a po mestih in trgih meščáni in tržáni. Meščánom prístoji pravíca do vseh zavôdov in ustanovín, kar jih je samó njim na korist osnovánih. Nikdo ne more biti časten občàn, nikdo meščàn ali tržàn, ako mu

občinski odbor posébe ne dá te izvrstné; a gôlo domovínstvo si kdo pridobóde tudi z drugačnimi dogódkami in razméri, da je potlej občinsk domovíneec.

Predáleč bi v strán zaóral, kdor bi tukaj na drobno naštéval vse te razmére in dogódké, katere je v različnih létih zakon hotel imeti zdaj táke, zdaj drugačne; kajti sukála se je stvár okolo človekovega rodišča in tudi okolo tega, odklé doklé je kdo kjé prebival, kakšno je bilo njega rokodélstvo ali obrt, in ali se je tujec v občini podomáčil ali vánjo prižénil, ali če ga je občina sama ob sebi izpréjéla mej svoje ali ne.

Poglavitna ustanovila o vsem tem se nahajajo v popisnem patenti s 1804. léta in v občinskem zakoni s 1849. léta (v drž. zak. 203.), v zakoni, govoréčem o tem, v katero občino je koga šteti, s 1859. léta (v drž. zak. 95.), v domovínskem zakoni s 3. decembra 1863. l. (v poslov. drž. zak. 278.). Poleg tega je obilo razglašenih še posebnih ustanovíl, katera kažejo pot, kadar bi kdo ne vedel, kakó je prav. Poiskati si jih je v U. N.: 1868. l. 159., 36., 67., 11., 16., 31., 47.; 1869. l. 131., 103., 55., 70., 50., 11., 115.; 1870. l. 183., 207., 155., 76., 31.; 1871. l. 131., 35., 208., 75., 88., 170.; 1872. l. 51., 55., 95., 106.; 1873. l. na 79., 23., 83. stráni; 1874. l. na 70., 75. stráni; 1875. l. na 35., 96. stráni.

Zakon piše sploh takó, da katere občine je oča, tiste so tudi njega zakonski otrôci, katere mati, tiste nezakonski otroci, katere mož, tiste njega žena. Državni uradniki po domovínstvu spadajo tjà, kjer so trdno postavljeni v službo, a vojáki tjà, kjer so imeli domovínstvo, kadar so odhájali na vójsko. Pred 1849. létom je domovínstvo dobil vsak, komur se je dál obrt z nastávníkovo (môjstrovo) pravíco, in tudi, kdor se je ali nasélil ali čez 10 lét v občini žível brez popótnega lista. Od 1849. do 1859. l. si je smel domovínstva

iskati vsak, kdor je bil 4 léta brez popótné izkáznice v občini. Zdánji zakon užé ne gleda tega, odklé doklé je kdo v občini živel, nego velí, da si domovinstvo dobívajo največ le samó taki ljudjé, katere ves občinski odbor izprejme v občino.

Občina more postaviti, da se od izprejémanja v domovinstvo plačuje po nekóliko odrédbine.

Občina svojim domovíncem, ako je poprosijo, daje domovínske liste (obrazec št. 33.), o katerih ima poseben zapísnik (1850. l. v dež. zak. 182.; 1851. l. v dež. zak. 2., 16., 91., 181., 553.). Ako občini od kóđ pošljó kacega brezdomóvnega človeka, rekóč, da je njén, dolžna je rés takó delati z njim, da mu dovóli pravíco ondúkaj prebivati, a nihče je ne more siliti, da bi mu dala domovínsk list (1869. l. U. N. 115.).

Skrb za ubóžce. (§. 28., št. 9. v obč. zak.)

Izmej najlepših, najblážíh dolžnostíij županovih je, pomagati ubožcem svoje občine. Ako se príme tega déla, dobrótnik bode siromakom in tudi vsej občini.

Ali da bi ta trudba imela uspéha, treba najprvo gledati, da ljudjé ne oubóžajo, kar se najláže odvrača z lepim domačim odgojílom, z dobrimi učílnicami in s tesnim rédom po občini.

Skrb za siromake je domača in ôbča, a to dvóje naj si vedno ustréza mej sobój, da storí domača milostínja, česar ne more ôbča. Domačo daréžljivost je treba takó nasnovati, da nikakor ne daje podščúhe beráčenju, ki ga zakon prepoveduje, pa da se vender pót ne zapíra blagej milosrčnosti, kadar svojemu blížnjemu želí pomagati brez tujih rók.

Občinskim siromakom je domovinski zakon najkrepkéjša podpórnja (1863. l. v poslov. drž. zak. 278., §§. 22. do 31.). Ta zakon piše, da je vsaka občina dolžna, skrbéti

za vse ubožce, kar jih ima v njej domovinstvo, naj si bodo ali domá ali z dómu. Taka dolžnóst se občini res nadéva, ali to vender le tedáj, kadar si ubožec sam ne more služiti kruha, a njega roditelja, otroci ali zakonsko podružje (§§. 91., 139., 141., 154. v občem državljskem zakoniki) némajó dovolj svojega, da bi ga navdóljali s potrebščino. Po nekaterih krajih se ljudjé mej sobój dogovoré takó, da vsaka podobčina (soséska) ali vsako selišče posebe prevzame svoje ubóžcé, skrbéti zánje; a to je prazno délo, ker vsa čiharna občina vkupej ima na glavi vse občinske siromake, ter vsacemu izmej njih je vrhu vseh tacih dogovorov sméti vselej prositi njéne pomóči.

Za brezdomóvne ljudí so dolžne skrbéti vse občine tistega nabôrnega okolíša, ki je vánj kateri tak človek bil vštévan tedáj, kadar so ga klicali k vojáškemu nabôru (§. 27.).

Tujim siromákóm, če jih nahódoma prime kaka stiska, nij krátiti pomóči niti ne postrežbe o bolézni; a potlej si je iskati povračíla, in zatégadelj naj se máhoma ta stvar oznáni siromákovej občini.

Županu se je zaradi ubogih ljudí najprvo dejati v dogovor z gospodarji ubožne blagájnice. Ti ubožni zavôdi so zdaj županom preizročéni úže po mnozih deželah (v gorénjih in dolénjih Avstrijánih, tudi po koróškej in sléškej zemlji); a v Kranjcih imajo te novce še zdaj po starem duhóvnik in dva možá v rokah.

Župljánske ubóžnice so bile postavljene 1783. léta. Zalóga jim pritéka: iz blagovérnih oporók; iz cerkóvnih skrinjic; iz púšic, v katere se pobíra od híže do híže; iz glób; iz pláč od góddčevskih dopustíl; iz ubožnih tretjín od vsake ostalíne umrših duhóvnikov in iz radovoljnih odstótkov ob dražbah.

Njih pravíla so ob kratkem taka: starejšína je

župnik, a poleg njega sta dva možá in račúnar, katere župan in žúpnik izbírata po dogóvori mej sobój. Žúpnik, obá možá in župan razlóčajo, ali se ta ali ón človek zapiše mej ubóžce ali ne. Ob léti je račún polágati pred župana, da ga pregleda ter potem ali potrdi ali ovrže. Pritóžbe na teh móž gospodarstvo razsója okrajno oblastvo (1851. l. v dež. zak. 22.). Kadar je dohodkov premalo, tedàj občine doložé, kolikor je tréba. Zató naj ubožni gospodarji sestavijo proračún, a kólikor se v njem pokaže nedostátka, tólikšne pomóci je úže naprej ter o pravem časi poprositi od občin, da ta razhodek potlej pride tudi v občínske proračúne.

Bolne ubóžce zastónj célijo okrajni zdravniki, katerim je o tacih prílikah občína dolžna dajati vóz in konja (z 28. novembra 1785. l.). Lekárnik o zdravílih vsako léto podá račún, ter kadar ubóštvo potrdita župnik in župan, potem ga plača okrajna blagájnica (1820. l. v zb. prov. zak. 433., 753.). Ubogi ali vender še ozdrávni bolníki naj se dadé v blížnjo občo bólnico, ako jih je móči kakó premekniti vánjo. Ubožcem se iz knjíg-mátie védno zastónj déljajo izpiski ter zastónj jih je pokopávati (z 2. marcija 1772. l.; 1874. l. v poslov. drž. zak. 101.). Samohráne siróte je preporečati deželnemu odboru, kadar se razpisujejo sirotínske ustanóvine.

Ubóžce, katerim délo mrzí, da-si imajo zdrave in trdne ude, treba ponuditi v prisílno delárnico, ako je očító, da se nehté predrugáčiti (1863. l. v drž. zak. 368. §. 26.; 1873. l. v poslov. drž. zak. 385.; 1870. l. v dež. zak. 194.).

Kadar obrtnikom péša zaslužek in kadar je kakeršna kóli ujíma ali obča nesréča, tréba pomagati vsem, katere je najtrje pritisnila nezgóda, ter ako nij drugače, hranílnice ali društva naj jim dajó na pósodo; a če je napást ségla široko na

okolo, nabirajo se jim novci, in to ali samó po svojem okraji ali po vsej deželi ali tudi po vsej državi, kakor si je tréba; a k temu délu je okrajnega oblastva poprositi pomóci (1818. l. v zb. prov. zak. 250., 286.; 1875. l. v dež. zak. 41.). S káznijo prepovédano je, ob taciéh nesrečáh ljudém dajati svedočbe, da bi z njimi pobírali daróve (1873. l. v poslov. drž. zak., št. 385.). Ob te vrste naključjih se s posebno prošnjo dobode tudi to, da od žíta in sočívja, kolikor ga vsak potrebuje v svojem dômu, nij plačevati nič uvozníne, ter komur je to dovoljeno, dadé mu svobodsko písmo (ukáz cesarskega naméstnika s 3. septembra 1852. l., št. 8466.).

Vrhu tega se je občinam ubóštva braniti tudi s tem, da zidajo siromákom híže in hromôtnikom híralnice, da napravljajo ubožne obédnice in take posebne staníce, kjer se v nízko céno dobíva juha, ali kamor ljudjé hodijo délat ali kjer se morejo greti po zimi, ter da ustánavljajo pribežálišča ubogim in zapustélim otrokom itd.

Kakó je paziti, kadar se kaj zida, in kakó se je čúvati ognja. (§. 28., št. 10. v obč. zak.)

O postavljánji vsacega poslópja treba odvrácati nesrečo, da ne zadéne človeka na život ali na svojíno.

Da bi župan rés mogel tej dolžnosti ustrezati, zató jé ukazano, iskati njegove dovolítve, kadar se ali stavi nóvo poslópje ali se kaj priziduje ali pre-deluje. Najprvo je treba, da se njemu pokaže értež, po katerem bode teklo zdelovánje, da potlej on pride z navôdom (komisíjo) ogledovat na mesto, kamor se hoče délo staviti, ter da presódi, ali se ne misli poslópje iz odkázane vrste preveč ven pomekniti, in ali bodo zidovi, strôpi, dímniki itd. dovolj debéli, dovolj trdni ognju, ter ali dobódo notranji prostori dosti svetlobe in zdrave sape ali ne. Če se mu vidi vse prav, in

če razven tega nij druge obče zaprêke nikakeršne ter se tudi mejáš po róbi ne stávi nobeden, potem se dá stávbinska dovolítev (1841. l. v zb. prov. zak. 84.; 1829. l. v zb. prov. zak. 324.). Ako bi se pri tem oglédi kak mejáš ne dal pogovoriti z lépa, to naj se gospodarju, kateri misli zidati, mahoma ondu reče, da obče zadeve res ne upírajo déla, a da je vender treba poprój tudi mejášev prepír dôgnati s pravdo. Če je takó, tedàj gospodár pozôvno tožbo na svoje sópernike takój začne po §. 72. občega sodovnika.

Kadar se postavlja ob vélikej césti kakšno zdelovánje, (katero stój vselej 4 kilometre dáleč od céstnega rôva), tedàj se k oglédu poklíče okrajni zemljemérec, — kadar ob skládnej césti, privzáme se starejšína (prvoméstnik) okrajno-céstnega odbora, — a kadar ob želéznicí, povábi se k oglédu ondúkajšnji želéznocestni zemljemérec (1854. l. v dež. zak. 54.).

Če ljudjé zídajo kakšne obrtôvne stávbine, bodi si továrne, strójbarska podstréšja, mesníce, steklárnice itd., držati se jim je šfov 31—38. v obrtnem zakoni.

Hraníšče strélnega prahú stój vselej iz vasí, trga ali mésta (1847. l. v zb. prov. zak. 319.; 1848. l. v zb. prov. zak. 235.).

Déla na vôdi, kakeršna: so mlíni ali málini, jezóvi itd., potrebujejo dovolítve od samega političnega oblastva, in vršé naj se po zakonih o vodah (1869. l. v poslov. drž. zak. 268.; 1872. l. v dež. zak. 120., 174., 184.).

Vsaka zidátev bodí v skrb izročêna véščem u in razúm nemu gradítelju, ter koder se kaj zdelúje, povsód je postavljati svaréča znamenja, da ne bi nahódoma zadéla nesréča koga tacega, ki ne vé, kaj se počénja ondúkaj (§§. 435—444. v kaz. zak.).

Ako se zídajo ruski dímniki, nij pozabiti nobene

pazljivosti, kar jih ukazuje dvorne pisárnice dekret s 1840. léta.

Kadar je izdelovanje gotovo, treba ga je z n a v ô d o m preglédati, ali je izvršeno rés po črtézi ali ne, ter ali so staníce uže dovolj suhe ali ne, da ljudjé ne bi izboléli, če gredó vánje prebívati (1845. l. v zb. prov. zak. 283.). Ako gospodar ne pokliče tacega ogléda, to izgubi prostost od davka, ki je novim hižam dovôljena v prvih létih (1876. l. v poslov. drž. zak. 78.); tudi ga vrhú zadéne še kazni.

Sploh naj se kronovína vsaka posébe drží svojega stávbinskega zakona. Kranjska dežela brez Ljubljane ga ima s 1875. léta (v dež. zak. 70.), ljubljansko mesto s 1852. léta (v dež. zak. 698.), a učilniške stávbine s 1875. léta (v. dež. zak. 49.).

Stávbinski zakon, ki je razglašen kranjskej deželi brez Ljubljane, vse na drobno ustanávlja: kdaj tréba novo stavbo rés dovoliti; kakôve bodo prošnje o stávbinskih dovolítvah, kakôvi stávbinski črtézi; na kaj je dolžnóst posebno paziti stávbinskemu navôdu; kakó je poslópja zidati sploh ter kakó vsako stvár posebe. Ta zakon tudi opomína, po kacem póti bi se z nova pozidávala razgrajéna (razdrta) selišča, ter govóri o neprepovedanih zidátvenih olájških, o stávbinskih oblástvih in o kázni.

Č ú v a n j e n a d o g n j e m j e o d m é n j e n o skrbéti, da se ne bi kaj vžgalo, in da se ogenj hitro zapazi ter naglo pogasí, ako se je vnél.

Nihče naj si pod úho ne potíče starega svaríla, katero se nikóli preglasnó, nikóli pre-po-gósto ne pripovedúje ljudém: „z ognjem se náj šaliti!“ Zatôrej sódnja kazni zadéne vsacega, kdor bi se prédrznil: streljati po seliščih ali preblizu njih, kakor je navada o svatbah in drugih tacih prílikah (§. 459. v kaz. zak.); kuriti preblizu hôste; tabák púšiti v hlévi ali ná pódi

(§. 452. v kaz. zak.); na ognjišči sušiti, kar si bodi (§§. 447., 448. v kaz. zak.); v kúhinji požigati sáje; pod stréhe ali v hléve hoditi z gôlo lúčjo; pepél tjà správljati, kjer se lehko kàj vnáme od njega. Vžigalice treba hraniti skrbno, da otrokom ne pridejo v róke; nad 2 líbri strélnega prahú ali smodníka ni sam trgovec ne imèj nobeden v svojej zalógi.

Dím nike naj po zímí vsak mésec a po léti vsak trétji mésec ométa pravi dímničar. Gospodárje, katerih tega níj skrb, treba prisiliti.

Vsako selišče imèj svoje ponočne čuváje, a vsaka hiža svoje gasílno oródje in vselej zadosti vodé v posóдах. Bilo bi dobro, kà bi sléharna véčja občina si napravila brízgalnice ter postáвила tak réd, da bi uže naprej védel vsak človek posebe, katero délo pride nánj, kadar bi se ogenj gasíl. To bode najláže, ako si občina kar ustanoví pravo gasílno družbo.

Gasílne družbe naméra je, da več móž vkupèj v trdnem rédu ognju bránijo človekovega živôta in njega svojíne. Gasítelji se delé na lestveníke, brizgáče in strážnike. Vsak izmej teh razpredélkov se pod svojim vojarínom ter njega naméstnikom zópet cépi na čéte, kakor vojáki. Gasílna družba ima nad sobój vrhóvnega starejšíno, katerega si je izbrala sama, a poleg starejšíne je naméstnik, nastójnik nad brizgalnicami, pisár in pribôčnik. Posebna pravíla ustanavljajo, kakôve móže je izprejémati v gasítelje. Nekateri mej njimi so délavni družábniki a drugi samó z novci pomagájóči.

Na vsacem goríšči ogenj ustrahúje ter délo opravlja sama gasílna družba, in le tedàj, kadar o poséбно velíkej opásnosti ne more ôna vsemu kàj, privzáme tudi še druge ljudí na pómoč.

Na goríšči je gasíteljski starejšína gospód, ki mu níj tréba poslušati nikogar; dolžán je samó tedàj, ako

bi kazalo podréti kacega zasóbnega gospodarja poslópje, ker mu pretí ogenj, dovolítve vprašati političnega urádnika, če je ondúkaj, ali občinskega župana.

Gasítelji imajo svojo obléko in opravo (kratko hálo ter ali šlém ali kápico) in se gasílnega déla vádijo po trdnem rédu, a v družbo stopáje obétajo, da bodo pokorni vsacemu naročilu svojih glavárjev.

Dohodkov dobívajo nekaj od občine; nekaj od zavaroválnih zavódom in od pomagajóčih družábnikov ter kar se nabere še drugód. Vse to potem zaléga, da se kupuje in trdi gasílno oróduje, plačújejo upravíteljni troški in pomóč daje tacim gasíteljem, kateri ali izbolé ali se kakó pohabé v službi.

Kázenskemu sodíšču je ovádití vsacega nastávniká gradíteljskega, zidárskega in tesárskega, kadar svoje délo zvrší takó, da se zadéva ob gasílni zakon (§§. 435—437. v kaz. zak.), vsacega lončárja, hladnoklépa (klepárja) in ključáničarja, kadar izmej teh kateri napravi take pečí ali ceví, kà bi se po njih lehkò zažgálo poslópje (§§. 438—441. v kaz. zak.), vsacega dímníčarja, ako ne zglási, kadar je zaslédil tu ali tam, da bi se kaka stvár nahódoma utegnúla vnéti, ali če dímnikov takó ne ométa, kakor je njega dolžnóst (§§. 441—444. v kaz. zak.). To naj se zgodí tudi drúzeimu rokodéleu, obrtníku, hlapeu in dékli, ter sploh vsacemu, kdor kàj storí, kar bi moglo požár zanétiti, ali kdor zamudí storiti, kar bi odvrnúlo ogenj (§§. 445—459. v kaz. zak.).

Župan je dolžán vsako poletje po jedenkrat a vsako zímno po dvakráti z navódom priti ogledovat: če so dímniki vsi ometéni; če po hižah nij kàj tacega, od česar bi se mogla zapáliti; če povsód imajo dovolj in dobrega orodja gasílnega; če so pripravljeni, kakor je treba, kládezi in drugi vodnjáki ter gasílné brízgalnice.

O tacih prilikah naj ljudém zabičúje, da bodo pazili na ogenj, ter naj opomína, kóliko dobróte je od zavaroválnic, ako so poštène.

Kadar je ogenj pogašèn, tréba da župan máhoma začnè ovédati, kakó se je vnélo, in s človekom, kateri je tega krív, naj storí, kakor je prav, ali ga tudi kar ovádi, če stvar takó nanese. Poleg tega mu je ceníti kváro in od sebe dati poročílo, da se naglo naredé priprave, ako bi se morebiti pogorélcem nabírali darovi. Zavarovaním pogorélcem župani dajó svedóčbe, da rés nįso zapalíli samí svojega poslópja.

Kranjskej zemlji se je razglásil 1852. léta (v dež. zak. 698.) obšíren gasílen zakon, kar se tíče mést in trgov, in drug zakon te vrste (na 712. stráni), kar se tíče vasíj. V njem se nahajajo ukazi: kakó je skrbéti, da ne bode pogorévanja; kakó se dá naglo zapaziti, ako se kje prime ogenj; kakó je gasiti in kakó odvráçati brídke nastopke te napásti. Rečèni zakon zeló mnogo pôslna naklada županu, kateri naj bi se trúdil, vsa njega določila znati, kólikor najboljše more.

Ljúdске učílnice. (§. 28., št. 11. v obč. zak.)

Móč, ki je dana občinam do ljúdskih učílnic, ima v sebi velíko tehtovítost, kar se tíče državnih koristíj in kar občíne sáme, katera najprva užíva dobíček teh zavôdov. Zategadelj naj se župan trudi vsák, učílnice razevétiti, kar se dadé, ker s tem si utrdi slaven spomeník, da bodo še pozni vnuki o njem hvaléžni pričáli in pripovedováli pó občíni.

Zakonodavci so se v poslédnjih létih s posebno pômnjo ozírali na učílnice, katere so tudi res predrugáçili do konca. V podstavo temu prerôdu je zakon o ljúdskih učílnicah s 1869. léta (v poslov. drž. zak. 277.) ter učílniški in učni zakon s 1870. léta (v poslov. drž.

zak. 219.). Na teh dvéh zakonih so potlej dežele vsaka svôje učilstvo še dalje razsnóvale z deželnimi zakoni.

Niti naša dežela nij pozabljena. Zakona z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 64.) in s 1875. léta (v dež. zak. 49.) pišeta, kdo je dolžen učilnice délati in vzdržati; ukaza s 1874. léta (v dež. zak. 96., 85.) in s 1875. léta (v dež. zak. 104.) ustánavljata, kakó je zalágati troške učilnicam, ter zakon z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 55.), kakôve pravíce imajo učitelji; a ponovljíve učilnice je na nóge postávil ukaz s 1874. léta (v dež. zak. 10.); napósled kázni, ki jih napoveduje določílo s 1875. léta (v dež. zak. 31.), dajó čutiti, da je res treba otrokom v učilnico hoditi zdržema in po trdnem rédu. Zakon s 1870. léta (v dež. zak. 157.) učilnicam postavlja nadzórská oblástva, kakeršna so: krájevni, okrájni in deželni učilniški svèt, a vsak izmej teh ima svojega nadzórniká.

Krájevni učilniški svèt, tudi pomnôžen, koder in ako je treba, kakor velí zakon z 29. aprila 1873. léta (v dež. zak. 55.), ima občínske učilnice pod svojo rokó, kar se tíče odgojíla in kar drugáčnih, debeléjših priprav, o katerih vse ukrépa on sám ter se potem občínskím oblastníkom ogláša za potrébne troške.

Posebno učilniške različne razhodke vsacega léta je dévati v občínski proračún, ako nij v to rabo dovolj učilniških zalóg in ustanovín; zató naj vselej novembra méseca krájevni učilniški svèt županu izročí svojega proračúna prepis, kateri kaže, kólikšni se zdé troški prihodnjega léta. (Obrazec št. 34.)

Poleg učilnic naj občína tudi gléda napraviti učilnišk ter detínj vrt in svoj dóm otročíčem. Vsak uméje sam ob sebi, kólika je tacih zavôdov koríst na kmétih, izlásti po léti, kadar vsa odrasla družína déla po njívah in po drugód razkropljéna.

Uradóvi domačih sodnikov. (§. 28., št. 12. v obč. zak.)

Te naprave so močán steber samozakonju ter velíka dobrota kmetom, kateri imajo daleč k sodíšču. Take uradóve je občinam dovolil postavljati zakon z 21. septembra 1869. l. (v poslov. drž. zak. 407.).

Dano je občínskím odborom na izvoljo, da denó vsako občíno pod svoj poseben urád ali po več občin vkupej pod jeden urád taciéh sodníkov, katere občínski odbori izberó izmej domačih, prostih móž.

Ako občína ukréne to narédbo, naj svoj ukrèp na znánje dá okrajnemu sodíšču, deželnemu odboru in okrajnemu glavarstvu, ker to glavarstvo ima oblast, potrjevati ali odmétnati izbrane domače sodníke.

Pred uradóvi domačih sodníkov se déljajo nagódbe o različnih stvaréh, ki morejo obsézati do po 300 gl. novčne vrédnosti, in vpisovati jih je v posebno, temu délu odménjeno knjigo, ker take nagódbe imajo tudi zvršílno moč v sebi.

V tem pôsli se je držati zakona z 11. majnika 1873. l. (v dež. zak. 80.). Na vsako teh nagódeb je pritisniti kolek, kakeršnega je tréba po zakoni. Zabránjene so nagódbe o vseh taciéh stvaréh, katerim zakon gládko prepoveduje vsako nagódbo sploh (§§. 1380., 1382—1384. v občém državljánském zakoníki).

Drážbe. (§. 28., št. 13. v obč. zak.)

Po zakoni župan more obče dražbe dovoljávati, na njih tudi sam prodajati premičnino ter v zákup dajati nepremičnino, a tega níkóli ne mej ostalínsko razpravo, níti ne, ako se stvar suče okolo káke otročje imovíne (s 16. februvarja 1870. l., št. 18599.). Katero blagó se šteje mej premično, to ustanávlja obči državljánski zakoník (§§. 293. do 298.).

Drážbo je dati poprej takó na znanje, kakor je navada v tistem kraji, ter napovédati dan in uro. Predno se drážba začnè, naj se ljudém razlóči, kdàj in kakó bode tréba plačevati itd. Sploh je délati vse po drážbenem zakoni s 15. julija 1786. léta (v zbirki pravosódnjih zakonov, št. 565.).

Dogóvori mej kupeč na dražbah nijso prepovédani, a vender zató né more tožiti nihče nikogar. Zabránjeno je z drážbo prodajati tatínske ključe, svéte moči (ostánke od svetníkov), nesramne in prepovédane knjige ali podobé, tabák, avstrijánske obligacíje in tudi vse táko blagó, kateremu je trgovínstvo odvzéto. Od tega, kar se izkúpi, treba je po 1 odstotek dati v ubožno blagájnico. Na zapísnik se pritísne tólikšen kolek, kólikeršen gré od novcev, kar se jih je iztržilo na dražbi, in to po 4. opómnji, III. stólbí 65tega cenovníškega čléna, kakor piše zakon s 13. grudna 1862. l. (v poslov. drž. zak. 179., 271.); vender kolek ne bodi nikóli izpod 50 kr. vrédnosti.

Po 25 do po 100 gld. glóbe zadéne vsacega, kdor bi dražbo napravil sam ob sebi.

Kakó se déljajo zapísniki o dražbah, kaže obrazec št. 35., a kakó zakúpni zapísniki, obrazec št. 36.

Izročéno podróčje. (§. 29. v obč. zak.)

Izročéno podróčje se imenuje tista dolžnóst, katera občino véže, da, kadar je tréba, pomaga opravljati občega vladárstva pôsle. Táko dolžnóst jim nadévajo obči in še posebni zakoni. Trudovíto bi bilo in tudi nepotrebno, naštévatí vse óne slučaje, ob katerih bi se to utegnulo pripetiti, zató, ker vrhu tega občinam take stvari tudi naróčajó oblastva ob vsakej príliki posebe. Zatôrej hočemo zdaj v mísel vzeti le samó tisto, kar je najnavádnejšega izmej té občinske délavnosti.

1. Občine imajo pravico kaznjevati.

Občinski zakon je občinam dál oblast kaznjevati v policijskih stvaréh. Kadar kóli se kaj zgodí, kar je zaslužilo kazen, vselej treba rés kaznjevati, a náglo, brez nobenega samovôljstva ter na tésno po zakonih.

Pod občinsko káznijo so prestóпки policijskih povêlij občinskih (§. 35. v obč. zak.), vrhu tega prestopki stávbinskega in pôselskega ter ónega zakona, ki ustanávlja pôljsko obrambo. Občina tudi pokorí krémárje, kadar čez uro tóčijo, in takó vsacega, kdor ali na kacem občem zboríščí prekrší nadzórski réd (z 20. aprila 1854. l. v dež. zak. 509.; z 21. marcija 1865. l., št. 2272.; U. N. 207. ex 1871.), ali se zadéne ob kákšno prepóved, kar jih župan razglási, da bi réd bil po občini (§. 59. v obč. zak.).

Nedolétna mladína se ustrahuje domá; a vender tudi občina pokorí otroke od 11. do 14. léta njih dôbe, ako jih domá nihče ne drží v stráhi.

Pred vsacim kaznjevanjem je tréba do čistega ovédeti, ali se je storilo rés ali ne takšno dejánje, s katerim se je prekršil zakon, ter potem je iskati prestópnikov in različnih dokazíl.

H kázenskej razpravi se pozovó zatóženci, svedóki (priče) in veščáki. Kdor izmej teh ne bi prišel k sodišču, tega je drúgič povabiti in popretiti mu ob enem, da bode prignán, ako sám ne pride. Občina poprôsi a potem okrajno oblastvo ukaže, da se tak človek prižene pred sodbo.

Občina more tudi storiti zaóčno razzódbo, katera se obsojencu vročí za prejemni líst.

Razpravlja naj se po kázenskih razpredélnicah v pričo župana in dveh občinskih svétnikov. (Obrazec št. 37.); (1858. l. v dež. zak. 382.).

Kar povedó izprašane priče, to je ob kratkem a vender vse razlóčno in izréčno zabeléziti v razpredélnico, iz katere tudi stranke, če hoté, prepise dobodo ob svojih troških. Raszodba naj se ukréne takšna, kakeršna so dokazíla, kar se jih je moglo zvédeti. Mej dokazíla je štéti: zatóženčevo izpóved pred sodníkom, besede različnih prič in veščákov, tudi razne listíne, če so, in več zdrúženih taci^h slučaje^v, ki súmnjo poviksújejo.

Po navadi je treba dvéjeh prič, ali dovolj je tudi samó jedna, če vrhu tega na zatoženca sumnja letí od več straníj ob enem. Vsa véra gre poljáku in občinskega redú služabniku, ako pričata na svojo priségo.

Kázen se véstno prisójjaj, ali zopet ne pretrdo, kadar jo namreč zakon le splôskoma ustanávlja tému ali ónemu prestópku; a na tésno se je držati kázni tedàj, če v zakoni izréčna beseda ukazuje, kakšna bodi.

Kadar se odmérja kazen, treba pómneti vseh obtežil, mej katera se šteje tudi razmérje, v kakeršnem sta si mej sobój krívec in okvárjenec; obtežíla so tudi to: če je kdo prepovédano dejánje délal neprestáno ali ga načínil drugič ali trétjič; če se je kdo tacega dejánja domíslil prvi; če je z njim stóril javno sóblazen ali velíko kváro; če se je zdrúžilo več prestópkov ob enem. A imeti je na úmi tudi vsako olajšílo, kakeršna so: prestópnikova mladóst, slaboumnost, poprejšnje pošteno ime, prestópnikova razdráženost, srd ali strást.

Storjéno raszodbo je takój dati na znánje tožníku in tožencu, ter nánjo zapisati nauk, kakó in doklé se je móči pritožiti.

Pritožbo je v 24 urah napovédati a v 3 dnéh vložiti zdélanó, da potlej župan vsa písma te pravde izročí okrajnemu oblástvu.

Obsójenca zadenó tudi vsi troški: pričam za pót, za hráno v svojem zapôri itd. Pričam se plačuje pót

samó tedáj, kadar so tolikáj ubôžne, da živé ob tem, kar zaslužijo na dán ali na téden, in tudi, če je 4 ure hodá bilo do sodišča.

Ako je razsódba v móč stopíla zató, ker nij, predno je minola prava dôba, nič bilo pritožbe nánjo, ali ker je takój izréčno povedal sam obsójenec, da se ne misli pritoževati, ali morebiti zató, ker je razsodbo potrdíla tudi víšja sódnja oblást, potem jo je tréba zvršiti. Obsójenca je pozvati, da nastópi kázen; a če ga náj, to naj občina oznani okrajnemu oblastvu, katero ga potlej žandárjem ukaže prignati.

Kadar bi se glôba ne plačála, kakor velí razsódba, tedáj je obsójenega človéka móči zarúbiti, ceniti mu blagó, ter če je tréba, premekniti kam drugam in razprodati na dražbi. Pravíco to zvršiti ima župan sám po §. 84. v obč. zak.

Če je 3 mésece uže prešlo od onega dné, katerega je dejánje bilo storjêno, do tega dné, katerega se okrivljenec pozôve na sódbu, ter ako tá človék zdaj uže néma v rókah nič dobíčka od dejánja, prepovédanega s káznijo, tedáj kazen zastarí, in sodíšče pôtlej ne more kaznjevati okrivljenca, ker je prepozno.

Okrajno glavárstvo po §. 12. cesarskega ukaza z 20. aprila 1854. l. (v dež. zak. 346.) pokorí vsacega, kdor z osórnó besedo ali kakó drugače urázi (razžáli) župana, kadar opravlja župánsko službo.

2. Občinska opravíla, kar se tíče vojáštva.

Razlíčna so opravíla županova, ki mu jih nakláda vójinski zakon in drugi ukazi te vrste. Županu je té zakone tréba posebno znati, ker so táki, da nikóli ne more biti prepazljiv, nikóli prenatánčen, kadar ima délo z njimi.

Občina je dolžna, vsako léto v poseben imeník spisati vse mladéniče, kateri so dorastli vojáških lét. Zatorej župan uže novembra meseca poprosi tistih opravníkov, ki držé knjige-mátice, da mu iz njih izpišejo, katerega léta in dné se je poróдил vsak posebé izmej ónih mládeničev, kar jih prihodnje léto stópi v vojáško dóbo, a po občini je treba dati na znánje (obrazec št. 38.), naj se tí ljudjé od začétká do konca meseca grudna zglášajo v občinsko pisárnico, ako nehté biti kaznjéváni.

Kar se ob tem zglašévánji zvé od vsacega mladeá, to občina déne v imeník, kakeršnega smo imenovali popréj (obrazec št. 39.); a tréba je domače ljudi vpisati posebe, vnénje posebe. V tem imeníki bodi ták razpregléd, da je vse razlóčno: kóliko mladéničev je namreč odmrlo; kóliko se jih preselílo kam drugám; kóliko jih je uže zdaj na vójsko vzétih; kakšnega pôsla se je naučil vsak izmej njih; kóliko jih zna čítati, pisati ali gósti, in kje zdaj prebiva kateri. Tudi je dostaviti, če se kdo morebiti nij hôtel zglasiti. Kadar se napovedúje táko zglašévánje, tedáj je ob enem oznaniti, da tisti, ki se mislijo prositi od vojáščine, vsa pospešíla svojih prôšenj do konca grudna meseca izročé županu, kateri v začétki januarja okrajnemu oblastvu od sebe dá vse imeníke in tudi tá pospešíla.

Zdaj po kranjskej zemlji te imeníke občinam zdeluje okrajno oblastvo, a pôtlej občine vánje, ako je tréba, samó še kaj dostavljajo ter zbírajo prošnje tistih, ki se želé iznebiti vojáščine.

Prositi si čásne osvobodítve zakon dovoljuje samó jedíncem tacih očetov ali dédov, kateri se ne morejo samí hraniti, in jedíncem tacih máter ali bábic, katere so vdóve, tudi jedínim doraslim bratom tácih otročíčev, ki so brez očéta in brez matere, a to zópet samó tedáj, kadar bi tí ljudjé rés nikakor ne prebíli brez njega na dômu.

Bratje, kateri uže služijo mej redóvno vojskó, ali

kateri še niso navršili 18. léta, ali kateri si ne morejo pridobívati kruha, — vsi tí, kadar si njih brat prosi osvobodítve od vojáščine, tóliko veljajo, kakor da bi jih ne bilo na svéti. A treba je to vse na drobno dokazati, in zató naj držítelj knjíg-mátic dá od sebe spísano dopóved, kóliko zarôda in kakšnega ima tista obítelj (obrazec št. 40.); to naj podpričata še dva táka očeta, ki imata tudi síne vojaških lét, pa si jih ne prosita, da bi jima kateri ostal domá (obrazec št. 41.), in vrhù naj vse to potrdi tudi sam župan.

Ako vzemó na vójsko mladéniča, kateri se pripravljá, da bode duhovnik ali učítelj, ali kateri je po kacega človeka smrti naslédoval domovánje, tacega vender pozneje spét oprosté od dejánjske službe, če je tega poprosil, predno je bil potrjen. Pospešila tacim prošnjam so učílniške svedôčbe, prisódna písma in občinska izpričevála, govoréča, da rés more to zemljíšče rediti petero ljudíj, a nad štirikrat tóliko da jih zópet ne more, ter da ga obdelúje tist človek sám, kateri se zdaj prosi od vojáščine. (Obrazec št. 42.)

Mej vojaškim žrébanjem in mej nabôrom treba da je pričujóč tudi župan, ki vender samó daje vojaškim oblastvom odgóvor, česar ga vprašajo, in vrhu tega o mladéničih, katere so tedáj potrdíli na vójsko, ali kateri se pogánjajo za svojo osvobodítev, podpričuje, da so rés pravi tisti ljudjé, kakeršna so njih iména.

K prošnji, katera išče, da bi se od vojáščine spústil úže potrjen človek, naj se priložé take svedôčbe, kakeršne se prilágajo, kadar prôsi kdó osvobodítve od vojaščine; samó še tega je vrhù tréba, da resnico te prošnje potrdita dva očéta, ki imata sinóve úže na vojski.

Takisto se déla tudi vsako léto, — po sedáj bode to vselej novembra meseca, — kadar se popregledujejo

osvoboditve ónih mladéničev, kar jih je uže stopilo iz nabornih lét. Taki se zdaj štéjejo v razpreglèd na doméstnih prihranjencev in deželnih brámbovcev. Ako se je v njih domáčeji rodovíni zadnje čase kaj takó izpreménilo, da zakon tem staréjšim vojakom dálje ne more dajati osvoboditve, naj se uvrsté ali mej nadoméstne prihranjence ali mej deželne brámbovce.

Izmej poglavítnih dolžností županovih je, po novem vójskem zakoni na razpreglèdi iméti odpústnike in prihranjence, kar jih prebiva po občini ali kar jih ima v njej domovínstvo.

Odpústniki so tisti, katere bi dolžnost rés vezala, tri léta opravljati službo na vojski, a kateri vender, bodi si za tó ali za tó, kjé drugjé živé, in to ali vsa ta tri léta ali samó nekaj časa. Méj-nje je štéti jednolétne radovóljniké, oproščénce od trilétne vojáške službe dejánjske, in take, kateri so časno na odpústi, ker jih je domá tréba.

Prihranjenci so óni, katerih je uže minola dolžnost vojáške trilétne službe.

Vse te vojaške možé naj župan ima na razpreglèd popisane (obrazec št. 43.). Dolžnost véže vsacega odpústnika ali prihranjenca, kadar pride z vojské ali se povrača zópet na vójsko, in sploh vselej, kadar se iz prejšnjega stanovíšča kam premíka, zglasiti se k županu, kateri take zglasbe vpisuje v zglasílno knjigo (obrazec št. 44.) in jih zabeléža tudi na vojáški list vsacemu vojáku posebe, kolikor se jih zglási k njemu.

Vselej ob meseci treba da župan prepíše vse zglasbe, kar mu jih je prišlo poprejšnji mesec, ter da ta prepis okrajnemu oblastvu pošlje v izkazílo o različnih izpremébah. O tej príliki naj ovádi vsacega, kdor nij storil te svoje dolžnosti, da-si prebiva v njega občini ter je še zdaj prištévan k vojakom (1871. l. v dež. zak. 53.; 1872. l. v dež. zak. 32., 17., 142.; 1873. l. v dež. zak. 128., 134., 127.; 1874. l. v dež. zak. 71.).

Odpústnike, prihránjence in deželne brámbovce po navadi vsako léto kličejo k vojáškim vájam, in župan jim izroča pozovnice. Samó ob sebi se uméje, da se je vojaku treba tudi o tej príliki zglašati k županu, in to, kadar odhaja z dómu in kadar se je zopet vrnil domóv. Oprostílo od vojáških váj dobívajo samó bolníki in taki ljudjé, ki so se za trdno preselíli v kakšno vnénjo deželo, takó tudi tisti, kateri vedno dokazujejo s potrebnimi svedôčbami, da jim branijo posebne zadéve, kakeršne so vrédne rés premísleka. Prôšnje o tej stvári imajo kolek na sebi ter se z doloženim vojáškim listom vlagajo najpoznéje 14 dníj pred vojáških váj začétkom. A na izbèr se daje vsacemu, kdor ima do svojega vojáškega krdéla nad 20 milj hodá, vojaške váje opravljati pri kacem družem, bliže stojéčem krdéli (1872. l. v dež. zak. 32. ; 1874. l. v dež. zak. 19.).

Vsako léto se vojáci (oktobra méseca) v priglédni shòd zbírajó tam, kjer stolúje njih sódnji okraj.

Tí shòdi se rés ponávljajo vsako léto bás tistega dné v méseci, a vender jih naj župan vselej obče dá na znánje, s tem še posebno opomináje odpústnike in prihránjence. Tjà naj pride župan sám ter s sobój naj prinese zaznameníla o prihránjencih in odpústnikih, da more dajati odgóvor, zakaj se morebiti ón ali tá voják nij zglásil, ter da si ondúkaj še kaj dopíše, v svojo zglasílnó knjígo. Od priglédnega shòda se je môči tudi oprostíti, in to s prošnjo, o pravem časi vloženo. Vojakom je na izvolji, iti na shod kacega bližjega kraja. Kdor se ne more izgovoriti, zakaj ga nij bilo, tacega véže dolžnóst, na poznéjšem priglédí pokazati se tam, kjer stolúje dopolnítvenega okolíša poveljstvo (1872. l. v dež. zak. 32.).

Vojáke nastanjeváti je délo izročenega občínskega področja. Ta stvar je v skrb dana okrajnemu oblastvu, katero si po dáljnejših krajih more postavljati

pohódne in pripravljene pooblaščenca, ki potem v okrajnega oblastva imeni ta pôsel opravljajo po svojej okolíni. Pritožbe na različne naredbe in razsodbe, kadar méríjo na vojáško nastanítev, némajó v sebi te močí, da bi se kaj odlóžilo spričo njih.

Nastanitev trpí ali dálje časa ali samó dotléj, dokler se vojska na pohódi premíče skozi kakšen kraj. Če trpí dalje časa, tedàj stanarína za prostôre, ki so v njih prebivali částniki, teče po stanarínskíh razródih, v katere so občine razvrščéne takó, po kólikor stanaríne se je tu ali tam zadnjih pet lét povprék dajalo od najétega stanovánja. Vsaka druga vojáška stanarína se odmérja po trdnem cenovníki. Gospodár je dolžen poleg tega dajati svečávo in kurjávo, ter ne more braniti, da se kuha pri njegovem ognji in da vojáki jedé iz njegove posóde. Kdor tega ne more storiti, tacemu se utrga nekoliko stanaríne.

Oproščéna od vojáške nastanítve so taka poslóppja, katera so odménjena, da v njih prebívá cesar, ali kjer so njega poslaníki, ali kóder se nahájajo držávne pisárnice, bólnice in učílnice. Duhóvníkom, poštnim, telegráfim in železnocéstnim urádnikom se nikoli ne odvzame tista staníca, v katerej samí prebívajo, niti ne prostôri, koder je njih obítelj. Tudi je pravíca vsacemu gospodarju, izgovoriti sebi posebno sobo, ako nij dóm ták, da ima vsem svôjim ljudém eno sámo staníco, kakor je našim kmetom sploh navada.

Dolžna je vsaka občína ovédati z navôdom ter v poseben popisek vse prostôre, vojákom v nastanítev pripravne, zapisávati in védno iméti na razpreglédi (obrazec št. 45.), po kóliko more vsaka hiža na stán vzeti vojákov, po kóliko částnikov in po kóliko kónj ob navadnih prílikah, a po kóliko za véčjo silo. Po tacem popiski se potlej vojáki razdévajo na stán.

Kadar so vojáki na stán uže razpotákneni, potem naj županski urad storí zapísnik o tej stvári. (Obrazec št. 46.)

(Poglédi v zakon vojáške nastanítve [s 1851. l. v dež. zak. 728.; 1852. l. v dež. zak. 96., 274., 746.]. Zakon uči tudi odmérjati stanaríno [1852. l. v dež. zak. 294.; 1858. l. v dež. zak. 7., 15., 46., 54., 62.].)

Na tem mésti bode tréba govoriti o priprégi, za katero besédo imajo Slovéni raznih krajev tudi še dvé drugi, obé lépi in blagoglásni, namreč prevòj in izpréma. Mí tukaj rabímo vse tri, kakor se nam ponúdi katera.

Vôjski za priprégo občine skrbé pod nadzôrom okrajnega oblástva ali pod vodstvom pohôdnih postáj pooblašcéncev. Kdor kóli ima vôzno ali tovôrno živíno, vsacega véže dolžnóst, vajakom dati prevòj, kadar se mu velí. Časi je tréba več priprége ali tovôrne živíne, časi menj; zaradi tega je vsak svoj kraj sploh razdeljen na véliki in máli prevodni okolíš. Po kranjskej zemlji vojáki v svojo rábo jemljó tudi vozóve-sámce (1871. l. v dež. zak. 250.).

Okrajno oblastvo ali pohôdne postáje pooblašcénec izprémo razrezuje na vsako občíno posébe, a župan jo vsak po svojej občíni zopet ukazuje občánu vsacemu posébe (z 29. januarja 1851. léta).

Kadar voják išče prevôja, naj s pismom, katero ima ali od kacega vojáškega ali od okrajnega oblastva, izpriča najprvo, da mu je izpréma res odkazana. Potem s prevôdnim povêljem priprégo dobode ali od izprémskega zakúpnika, a kadar tacega níj, tedáj ali od sáme občíne ali kar takój od tistih, ki imajo vozóve in kônje (1849. l. v drž. zak. 124., 225.). Kadar voják izprémo plačuje, tedáj se mu zópet vrne prevôdno povêlje, a plačílo prejme župan, kateri ga potlej

izročí dalje, kamor je prav. Župan si naj velí spisati potrdílo, da je pripravá bila r s dana (1859. l. v deŹ. zak. 57.).

Izpr mnika nihče ne more siliti, da bi d l kol selj ter vánj vpr zeno Źiv no g nil v „dirj nje,“ ali da bi na dva k nja natov ril nad 10 centov (560 kilogramov), ali v zil čez prvo postájo Źe dálje. Ako je treba, da izpr mnik čaka nad 6 ur, ted j mu prístoji Čakarína, ki jo plača tist, kdor je kriv zamude.

Prost  od prev ja so Źupanje (1814. l. v zb. prov. zak. 117.) in tudi p Źtari, kar se tiče kónj, kólikor jih potrebujejo, da z njimi vozijo poŹto (1849. l. v zb. prov. zak. 740.). Voj Źtvo gospodarju plača vsacega k nja, kateri pog ne mej izpr mljanjem (1820. l. v zb. prov. zak. 105.). Prev dni vozovi so prost  od mitar ne (1822. l. v zb. prov. zak. 450.).

Izpréma se po svojem posebnem cenovniki daje častnikom, kateri z nezape atenim ukazom hodijo po deŹeli,  rtat vojaŹkih zemljevidov (1873. l. v deŹ. zak. 53.).

Pripravá se v z kup ne oddaje takó, da bi kupci na draŹbi zánjo od občine zaht vali kdor m nj ta m nj plačila, nego dobode jo tist, kateri največ prev dnih vozov ponuja v r bo (1859. l. v deŹ. zak. 57.).

Župan je dolŹen storiti zap sник o vsakej priprav i, katero d  vojakom.

Kadar se vojska sklic je v or Źje, ted j Źupana zadéne premnogo tehtov tih oprav l, za katera se potlej odgovarja sam  on; zat rej mu nihče ne more preŹivo prepore ati, da bodi zeló ten k in razb ren, a da o tacih prílikah vender vsako stvar d laj speŹn .

Najprvo je treba, da vse vojáke naglo pokliče v or Źje.

Zató naj Źupan uradno razglasílo, katero je dobil o tem sklicevánji, po vseh seliŹ ih máhoma d  tak  na

znanje, kakor se mu zdí najpriprávnije, ter vsacemu vojáku naj pozovnico vročí za prejemni list, katerega mu voják podpiše.

Ob zглаševánji, ki ga bódi v 24 urah konec, župan vsacemu zastonj dá železnocéstno vozovnico, ter mu reče, kam je dolžen iti in obklé ter na katerej postaji želézne céste ga počáka vojaški vlák. Vsi mudljívci se izročé okrajnemu oblastvu. Četrtri dán potem, od kár je bilo na znanje dano razglasílo vojáškega sklica, treba da okrajnemu oblastvu podá imena vseh ónih, katerih nij bilo k njemu, in da tudi pové, zakáj ne.

Kadar se v oróžje déva samó nek óliko vojske, tedáj se vojaci sklicávajo s pozóvnimi listki, katere jim vročúje župan.

Ob vsacem sklíci v oróžje navadno tudi nabírajó k ó nje vojákom.

Zakon v pripravó tega déla velí vse kónje popisovati vsako léto in jih razvršćati po njih svojstvih (1873. l. v drž. zak. 309., 313., 566., 585.). Župan vsako léto septembra méseca daje na znanje, da vsi gospodarji svoje konje zglásijo njemu do tega ali tega časa. On po tacih zglasílih in tudi po svojih ovédbah zvrší konjski popis (obrazec št. 47.) v dvójnem izvódi, ter ga položí okrajnemu oblastvu v róko. Potem oktobra méseca kónje po svojstvih razvrstí poseben návod, pred katerega je vsacemu dolžnosť postaviti svoje konje; ako tega ne storí, zadéne ga kazen (1857. l. v drž. zak., št. 198.). Žrebét izpod dveh lét in tacih kónj, kateri očito nijso dobri, nij treba skazovati. Konjski popis ima pôtlej župan tudi mej létom na razpreglédi, ter vánj zaznamenáva, kar bi se kakó káj preménilo mej kónji, ker vse to so mu gospodarji dolžni zglásati o vsacem slúčaji posébe.

Ob kônjskem nabôri je te popise treba izročiti navodu in pri sebi imeti svedôčbe o tacih kônjih, kateri so prostí od skazovanja, in o tacih, kar je očito nedobrih, ter napôsled svedôčbe o vseh drugih zaprékah (1875. l. v poslov. drž. zak., št. 284.). Tudi kônjski nábor naj se pripravno razglási. Vsake občine kônji se skazujejo posebe, in to takó, da pridejo na vrsto najprvo tisti, kar je zapisanih mej dobre, za njími izvrženci ter na konci vsi drugi.

3. Dávčna in novčna opravíla.

Davki na prvo róko.

V dolžnosti izročênega podrôčja se všteva tudi občinska pomôč, kadar se pripisujejo davki. Občinam ta pôsel nekóliko nadévajo uže samí zakoni a nekóliko ga o vsakej príliki posebe ukazujejo oblastva.

Kar se tiče davkov na prvo róko, to je občina dolžna pomagati posebno tedàj, kadar na vrsto pridejo te stvarí:

Zemljarína.

Zdaj se zemljaríni postavlja nov réd, in občine se k temu délu privzémajo samó tóliko, da v ceníteljski návod pošiljajo vsaká po dvá svoja možá, ter kadar tega navôda izbranci pišejo zêmlji céno, da je mej njimi tudi ali sam župan ali namesto njega druga dvá, v občini izvôljena (§. 34. v zakoni s 24. májnika 1869. léta v poslov. drž. zak., 197. in v §. 8. začétnega uvôda).

Če je káka ujíma, tedàj se k cenítvi pokličejo: župan ter dvá odborníka iz domáče a dvá iz sosédnje občine, in vrhù še dvá cenítelja, katerih níj pritislila ta nesreča, takó tudi vsi gospodarji, kar jih je zadétih. Kadar kaj pogorí, naj v 8 dnéh, a če je prišla kaka drugačna ujíma, tedàj v 14 dnéh polítičnemu oblastvu kváro zglási

tist gospodar, kogar je prijéla nezgóda, a kadar je tacih gospodarjev več, tedàj zglasita samó dvá, izmej vseh drugih izbrana (1843. l. v zb. prov. zak. 305.; 1844. l. v zb. prov. zak. 150.; 1845. l. v zb. prov. zak. 48.).

Porazrédna domarina.

Na 12 razredov so po svojih prebivátnih prostorih ter nadstrópjih razvrščéna vsa poslópja, katera so zdéšana ljudém v stanovíšča, ter po teh razrédih je od njih plačevati ali po več ali po menj domarine (davka od domú ali hiže).

Nadstrópje se imenuje samó tist dél hiže, kar ga je od tál in ki ima v sebi stanovíšča, kakeršna so pri tléh tudi. Stréhe nihče ne šteje v nadstrópje.

Kadar se hiže razvrščajo po razrédih, tedàj se dévajo v štétev le sôbe in staníce, po katerih ali rés kdó prebiva, ali katere so vsáj odménjene v táko rabo, pa naj si prebivánje bode takšno ali drugačno ter ljudjé naj si v stanovíšči bódo ali védno ali samó ob nekaterih časih v léti. Vender se v tá razred ne jemljó: kúhinje, kletí, hlévi, pôdi, niti ne prostóri pod strého, razven staníc, kar jih je ondúkaj, itd. (1821. l. v zb. prov. zak. 293., 305., 395.; 1831. l. v zb. prov. zak. 305.).

V odméro porazrédne domarine je občinskim opravníkom treba često hoditi na ogléde, kadar kóli se namreč ali stavi káko novo poslópje ali se kaj prizidúje ali predelúje; kajti vse to se tíče domarine. O vsakej priliki te vrste naj po obrazcih užé natisnenih zdélaho zapísnik ter ga izročé politiému oblastvu.

Kadar se kaj predelúje, prizidúje ali na novo postavlja, tréba to stvar vselej prve 4 tédne oznaniti okrajnemu oblastvu. Ako li o takej priliki župan skliče ôgled, naj privzáme vánj dva občinska odbórnika in tudi gospodarja, kateri stavi poslópje.

Časno osvobodítev od vsake zgradaríne ter ob enem od vseh državnih naklád, kólikor bi vsega vkup šlo od novega zidovánja, od prizidovánja in predelovánja, zakon s 3. marcija 1868. léta (v poslov. drž. zak. 39.) raztéza tudi na vsako zdelovánje po kmetih. Da se ta osvobodítev rés dobóde, treba prošnje vložiti v 6 tednih potem, od kár se je poslópje začélo rabiti ali od kár je v táko rabo pripravno. Poznéjše prošnje pomagajo samó pri tistih zgradah, katere so se zidati jéle po začétki 1874. léta, in to zópet samó tedàj, ako se dadé še trdno dokazati vse dogódbé in razmére, kar jih je tréba v rabsódo (1876. l. v drž. zak. 61., 78.).

K prošnji časne osvobodítve od davkov je priložiti županskega uradú poverlnico, ki pripoveduje, kdaj se je začelo zidati, k temu tudi vsega poslópja krajepisen očrt, v katerem je očíto zaznamenáno, kar se je morebiti novega prizidálo, in dodati še dopustílo, ki dovoljuje, da se nova zgrada more začeti rabiti.

Domóvna najmarína.

Ta najmarína je dávek, katerega je plačevati od nájma ali najéma (fíta), kar ga domačín dobíva od gostáček, ki prebívajo v njegovem dôm u. Najmarína domóvna je po méstih bila postavljena z ukazom s 26. májnika 1821. l. (v zb. prov. zak. 337., 317.; 1824. l. v zb. prov. zak. 262.). Patent z 10. oktobra 1849. l. (v drž. zak. 738.) jo je raztégnil tudi na poslópja, katera ljudjé zunaj mést jemljó v nájem.

Po tacih selíških, koder je vsáj polovíca poslópij v najémi, treba najmaríno plačevati od vsacega poslópja, a po drugód samó od ónih poslópij, kar jih je rés v nájmi.

Dolžností županove o tej stvári so táke:

- a) Župan oznanja ròk, v katerem treba da gospodarji storé izpóved, po kóliko dobívalo nájma.

- b) Gospodárji, kateri porazrédno domaríno plačujejo po osmem ali še po višjem razrédi, naj to izpóved spišejo na golíco, ki ima na sebi razpredélke natisnene, a družu gospodarji se morejo tudi kar ustno izpóvedati. Župan te ustne izpóvedí zeló na tanko zabeléžaj v pripravljen razpredélni zapísnik, kakršnega dobíva v natisnenih golícah.
- c) Župana rés ne more siliti nihče, da bi sledíl, če so se gospodarji svoje najmaríne izpóvedali po resnici ali ne; vender jih je dolžen opomínati, ako neresníčno povedó kaj tacega, kar je uže njemu znano, ter nagovárjati, da vse okljúke popravijo do čistega; a če se branijo, zaznamenáti mu je v zapísnikovo opómno, zakaj tega ne hté storiti.
- d) V razpredélni zapísnik o vseh ustnih izpóvedih naj se denó tudi písmene izpóvedí, katerim se dodá hišno števílo in ime gospodarjevo.
- e) Če v odlóčenem róku ne pridejo izpóvedí o najmaríni vseh poslópj, to naj župan njih gospodarje pokliče préd-se ter jim reče, da se izpovedó. Ako jih nij prédenj, ali ako ne hté pristati na tó, česar jih je vprašanje, tedàj župan završí zapísnik ter v opómnji ovádi óna poslópja ali tiste njih déle, ki bi jih po njega razumi tudi bilo treba dejati v izpóved o najmaríni.
- f) Ta razpredélni zapísnik potem župan podpiše sam s svojo rokó, izréčno dostavljáje, da so v njem izpóvedí o vseh poslópjih, od katerih kóli je plačevati najmaríno.
- g) Uradniku, odbranemu v presodbo teh izpóvedij, naj župan vsa potrebna razbistríla dá po svojem znánji ter po čistej vésti, pomagáje mu véрно in pošteno.
- Razpredélne zapísnike o najmaríni je natisniti vsacemu selíšču in vsakej davčnej občini posebe.

Vsako poslópje, odménjeno ljudém v stanovíšče, dobode števílo, zaporédoma tekóče, ter vsi prostóri, kar jih je v jednom prebivátnem poslópji, naj bodo po raznih staníšcích naštéti takó, kakor se ali vkupej dajó v nájem ali jih vkupej sam gospodár ima v svojo potrebo. Staníščem, od katerih se rés ne dobíva nič najéma, naj se ta najem dožene po primérjanji (1821. l. v zb. prov. zak. 337., 317.; 1824. l. v zb. prov. zak. 262.; 1850. l. v drž. zak. 1537.).

Dobitkovína.

Po ukazi s 25. marcija 1851. l. (v dež. zak. 775.) so okrajna glavarstva postavljena v I. sódnjo oblást, kar se tíče dobitkovíne. V podróčje jim je dano:

- a) Dobitkovíno ljudém odmérjati po nasvétih od občin.
- b) Izbrisavati odmérjeno dobitkovíno.

Da se more komu pripisati rés tólikšen davek, kólikeršen se priléga njegovega obrta razmeram; zategadélj je malo ne vselej treba vprašati župana, da pové sploh, kakšen je tist kraj, kjer si je kdó obrt ustanóvil, in po kóliko, kdaj ter kakó ondód prohaja ljudstva, takó tudi, kák in kólik je ta obrt. Župan je dolžen ovádití vsacega, kdor obrtúje, ne plačujóč dobitkovíne.

Če kdó slobó dá tacemu obrtu, od katerega se plačuje davek, naj vselej potrdi tudi župan, da je tega obrta res konec (1816. l. v zb. prov. zak. 61., 89.; 1832. l. v zb. prov. zak. 41.; 1838. l. v zb. prov. zak. 335.; 1822. l. v zb. prov. zak. 396.).

Dohodarína.

Občine tukaj navadno pomagajo samó s tem, da plačnikom tega davka razdávajo golíce, na katere se potlej spisujejo izpóvedi o dohodaríni, ter da té liste pozneje, kadar so popísani, spet pobírajó in izróčajo okrajnemu oblastvu.

Take izpóvedi presójata dva pravična, véšča možá, katera v to délo oznani župan, ako davčni urad sam ne vé nobenega tacega človeka.

O te vrste davkih občinskim opravníkom po gosto pride káko vprašanje, h kateremu je po §. 27. dohodarínskega patenta odgovoriti dolžen tudi vsak drug človek ustno ali písmeno, kakor mu namreč ukaže oblastvo.

Napósled nij pozabiti, da malo ne vsa povelja od uradnikov finančne uprave ljudém v róko hodijo po občinskih služábnikih, ter da je zeló pazljívuemu biti, kdor táko stvar komu vróča, da se `ne bi zamúdili rokóvi, ki jih je postavil zakon z 19. marcija 1876. l. (v drž. zak., št. 28.) vsacemu, kdor se misli k višjéj pravici pritoževati na take ukaze in rzsodbe. (V dohodarínskem patenti s 1849. l. v drž. zak. 813., 651.; s 1850. l. v drž. zak. 117.; v dež. zak. 142., 154.)

Davki na drugo róko.

Kadar se pobírajó davki na drugo róko ali se kaznjuje kák prekršek državnih pripádkov, tačas je tudi župan uradnim ljudém dolžen pomagati vselej, kadar kóli mu zakon ukazuje to pomóč.

Župani podpóro dajó ob teh slučajih: ako se preiskuje katera hiža, in ako se ovéda, če je rés, da je bila ter doklé je bila kaka stvar ustávila ali prekínila délo v pivovárni, žganjáрни ali cukrárni itd., kadar spríčo tega motéža namreč gospodarji želé, da bi se jim odpisalo kaj davka. Župan je dolžen tudi pomagati ob vsacem uradnem pôsli, kateri kaže, da se bode na sléd prišlo prevári o državnih pripádkih, ali kjer se je bati, da se urádnim služábnikom ne bi kdo stávil po róbi; takó tudi: kadar se popisuje ta ali ón dogódek; kadar se ljudjé uradno izprašújejo v kazenskej tožbi o državnih pripádkih; kadar veščáki izrékajo svojo misel, kakó se jim zdí to ali to; kadar

se poverilo daje o tacem obrti, od katerega je plačevati potrošnino, ter kadar se preizkuša méra hladílnim čebròm in tacim bednjèm, ki so odménjeni, da v njih kàj vrè.

Ako je zaradi česar kóli naglo tréba zaklati káko živál, da zatôrej nîj môči, kakor velí zapóved, k temu délu poklicati finančnega človeka, tedàj zákol v svoje spise zabelézi sam župan, kateri more tudi prejéti potrošnino.

4. Druga različna opravíla izročénega podróčja.

Obči državljánski zakónik je (v §. 2.) izrékel to načélo: „kadar je kak zakon razglašen, kakor je tréba, ne more se nihče izgovarjati, da mu je neznan.“

A zakon se tačas imenuje razglašen, kakor je treba, kadar se je po državnem ali deželnem zakoniki dal mej ljúdi ter so ob enem to razglasbo povédale tudi uradne novíne (1869. l. v drž. zak. št. 113.).

Zakonu je rés uže do konca ustréženo, ako se po tacim póti vrší oznanílo; a ker je vender treba, da se stvar obče razvé ter na široko razglási, zató bode korístno in pospešljívo, če tudi župani vsak zakon po svojej občini dadé na znanje, kar morejo najboljše. Kakó bi se to délalo, tega ne ukazuje nobena zapóved, in zatorej se oznánjaj, kakor je v katerem kraji navádneje ter kakor se zdí najhitréje in najpriprávineje. Nekateri župani zakone, kar novih prinese državni ali deželni zakonik ali kaka uradna okróžnica, javno dájó klicati pred cerkvíjo; drugi taka oznaníla v kratkih besedah pribíjajo na svojo uradno deskò; a še drugi v občínsko pisarno sklicujejo občáne, da jim povedó ustno. Déljaj se takó ali drugače, dolžnóst je vrhu vsega tega vender tudi v župánskeje uradnej pisarni zakone imeti razgrnène, vsacemu na vídež.

Kar se tiče tiskárnic, naj župani pazijo, da natisnenih stvarij ne bi raznašal ter prodajal nihče, kdor ne more pokazati svoje posebne dovolitve, in da se to blagó ne bode pribijalo po javnih krajih. Natisnene stvari morejo zasézati samó državni právdniki in cesarska oblastva občega ustrahoválnega redú.

Ako bi katere novíne popáčeno ali zmotljivo poróčile kak dogódek, ki se tiče občine, more župan iskati, da teh novín prvo število potem zastónj razglási tudi popravek, na laží postavljajóč ónega, kdor je pisal zmoto (1863. l. v drž. zak. 145., 157.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 330.).

Nobeno društvo se ne more ustanoviti brez dovolitve od deželne vlade (1867. l. v poslov. drž. zak. 204.), ter prepovedano je družábnikom, nositi posebna svoja znamenja. Tudi kadar bi se národ hotel zbirati v tabôre na jasnem, treba polítične dovolitve (1867. l. v poslov. drž. zak. 208.). Ako bi nagla opásnost pretíla občemu rédu in míru po deželi, tedáj more župan zavréti délo vsacemu društvu, katero še néma dovolitve, in ali prepovedovati ali razpuščati vse tabôre, ki se čez zakon ali sklicujejo ali so úže na taboríšči zbrani.

Navadno sam župan štéje ljudi ter le po izímki časi tudi polítično oblastvo. O tem je posebno poučilo s 1869. léta. Mej štétvo je paziti, da se na nóvo postavljenim hižam dadé taka števíla, kakeršna si ustrézajo z dávnéga urada katastrom (1869. l. v poslov. drž. zak. 187., 309.). Pred vsacim selíščem naj vísi deská, da pripoveduje, kakó je selíšču ime ter v katero občino in v kateri okràj se vštéva.

O brti so nekateri s v o b o d n i, drugi d o p u š č ê n i. Svobodnemu obrtu nij treba prošnje, dovolj je zglasílo h okrajnemu oblastvu, a nesvobodnemu je dopustíla prositi od okrajnega oblastva. V dopuščéne obrte je

štéti: gostílnice in kréme, dímníčarstvo, gradíteljstvo, kožedírstvo, prodájanje različnega starega blagá itd. Kadar se komú daje obrtívno dopustílo, tedáj po gosto župana oblastva vprašajo o tem in o tem, a on treba da jim pové vse, kar se tíče ali obrta ali človeka, ter da hodi tudi k oglédom na tista mésta, kamor si kdo namérja sezídati obrtívno stávbino. O tacih prílikah je župan dolžen paziti občínskega práda in tudi gledati, da nihče ne podjáme obrta, prédno ga je zglásil ali prédno ima dopustílo. Kdor bi se takó molché hotel spláziti mimo zakona, kaznjújejo ga za obrtívnega prestópника (1859. l. v drž. zak. 619.).

Nagódbé ob izprejémanji obrtnih učéncev ondód, kóder náj zádrug, treba delati pred županom. V bolézni imajo obrtni učénci pravíco do take postréžbe, do kakeršne pôsli. Pobégne li kateri od njih, to naj se síloma dá zopet gospodárju v róke. Politíčno oblastvo razsoja prepíre mej obrtníki in njih pomagáči.

Vsaka továrna tréba da drží imenk vseh svojih délavcev ter da ima na vídež razgrnen služáben réd in tudi blagájnico, v pomóč délavcem.

Trgóvske in obrtníške zbórnice so osnováne trgovcem in obrtníkom na korist. Vsaka od njih ima v sebi družábnike, izbrane iz trgovskega, obrtníškega in rudárskega oddélka (1868. l. v poslov. drž. zak. 199.; 1850. l. v dež. zak. 390.).

Po nekaterih deželah cesarstva so bila 1869. léta postavljena posebna obrtna sodíšča (1869. l. v poslov. drž. zak. 255.) Izbirati možé v táko sodíšče pomaga tudi župan (§§. 7. in 12.).

Pravíla trgovskim sodíščém píše zakon s 1864. léta (v drž. zak. 299.) a trgovskim povérjencem zakon s 1852. léta (v dež. zak. 955.) in zakon s 1857. léta (v dež. zak. 88.).

Župani, kadar jim naroči sodnik, opravljajo tudi uradne pösle državljánskega sodišča, a tedàj se jim je držati ukaza s 1850. léta (v drž. zak. 1089.). Taka opravila so: zabeléžek o kacega človeka smrti, popisi premične imovíne, cenítve, dražbe premičnega blagá in vróčbe. Od vsega tega, ako hoté, dobívajo tudi pristójbino.

Občinska oblastva so dolžna pomagati kázenskim sodiščem in državnim právdnikom v pöslih kázenskega práva, ter ako jih je česa tacega prošnja, ustréžajo naj, kar morejo najspešnéje; a če so kake zapréke, tréba da jih máhoma dadé vedeti (zakon kázenske pravde v §§. 26., 36.).

Njih dolžnóst je, sledíti vsako hudodelstvo in vsak pregréšek, kar jih je óne vrste, katerih sodišče ne preiskuje samó zató, ker je kdo zahtéval. Vrhu tega naj zapovedó take neodlôžne narédbe, po kakeršnih bi se dalo zvédeti, kdó ter kakó je prekršil zakon, ali kakeršne utégnejo krivcu ustaviti bég in ubraníti, da se ne zabriše sléd za storjenim hudodelstvom. A nikakor naj ne mámijo hudodelca, še dalje počénjati kázensko dejánje, ter naj ga ne izkušajo prelestíti v izpóved svoje krívde (zakon kázenske pravde v §§. 24., 25.).

Kadar je opásno odlagati, tedàj župani morejo kar brez nobenega sodnikovega povêlja ukazati, da se preíščé taka hiža, v katerej so koga zasáčili na prepovédanem dejánji ali za kažero svét govori na vsa usta, da je sumna (zakon kázenske pravde v §. 141.). Po §§. 274—276. mitnínskega in samotržnega zakona more tudi finančno oblastvo županu dati moč, hižo iti preiskávat zaradi kacih finánčnih stvaríj.

Ako se kdó skríva, ker vé, da mu hoté v svoje roke oddati kako pismo kázenskega sodišča, tedàj treba pismo odpraviti k županu, kateri naj ga iskánemu človeku potlej dá takó védeti, da mu napóved pribíje na

vrata njega staníšča ter ob enem tudi na župánsko poslópje (§§. 79., 80. v zakoni kázenske pravde).

Kadar se porótnikom sestavlja imeník (1873. l. v drž. zak. 503.), župan tudi pomaga s tem, kà z dvéma drugima, katera so odbrali občinski oblastniki, vsako léto v začetki septembra méseca spiše imena vseh móž, kar jih je klicati mej porótnike. (Obrazec 48.) Kadar je ta imeník zgotovljen, potem se razglási obče oznanílo, da bode osem dníj dovóljeno vsacemu, priti ga čítat in o tej príliki zglašati svoje prerékanje, o katerem pôtlej razsódi návod občínskíh móž. Porótník treba da je navršil 30. léto svoje dobe ter da zná čítati in pisati; da je avstrijánsk državlján; da je vsáj léto dníj stanoval úže popréj v občíni, ter da vsako léto plačuje vsáj po 10 gld., a po véčjih méstíh vsáj po 20 gld. davka na prvo róko brez nakláde. Odvétniki, beléžniki, profesorji in doktorji imajo to pravíco samí ob sebi, ako tudi ne bi plačeváli davka.

Nesposôbni k porótníškemu urádu so taki móžjé, ki jih je sodíšče imenovalo raztóčnike, ter ki so zapleténi ali v stečaj ali v kázensko preiskováne, také tudi vsi, kateri so izgubili pravíco dati se v óbčíni vóliti, in kateri sploh ali po telesi ali po duší níjso v to rabo.

Izôbčeni so državni uradniki, služéči vojáki, duhóvniki, ljudski učítelji ter poštni, železnocéstni, telegráfni, parobródni urádniki in služábniki.

Osvobôjeni so móžjé, kar jih je nad 60. létom svoje dôbe, potem ne služéči vojáki, profesorji, zdravníki, lekárniki, državni in deželni poslanci mej zborováanjem, také tudi vsi, kateri so stóprav láni porotníkováli.

Završétek.

Napósled bodi imenovánih še nekóliko poglavítnih zakonov, z dostavkom, kóds se nahájajo. Res nijso otevré, da bi župan prevečkrat imel déla z njimi; a vender se mu bode naménilo zdaj ter zdaj, da jih poželj poglédati. Zatôrej bi mu rádi ustrégli ter povédali, na katerej **stráni** tega ali ónega zakonika jih je poiskati, kadar bi jih bilo tréba védeti.

Taki zakoni so :

Osnóvni zakoni o pravicah avstrijánskih državljánov, 1867. l. v poslov. drž. zak. 217.

Obramba osóbné svobóde in svoje pravice v domáčeji hiži, 1862. l. v poslov. drž. zak. 177.

Obramba skrivnósti v pismih, kadar se komu dopisuje, 1870. l. v poslov. drž. zak. 71.

Políticni ústroj avstrijánske države, 1867. l. v poslov. drž. zak. 27., 52.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 61., 251.

Ústroj zdravílstvu, 1870. l. v drž. zak. 125., v dež. zak. 198., 224.; 1871. l. v dež. zak. 12.

Novi zakon o žandárstvi, 1876. l. v poslov. drž. zak. 31.

Katóliške cerkve právno razmérje, 1868. l. v poslov. drž. zak. 77., 80.; 1869. l. v poslov. drž. zak. 53.; 1874. l. v poslov. drž. zak. 101.

Nekatóliške cerkve právno razmérje, 1861. l. v poslov. drž. zak. 79., 85.; 1866. l. v poslov. drž. zak. 27.

Právno razmérje Žídom, 1867. l. v poslov. drž. zak. 217.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 81.; 1860. l. v poslov. drž. zak. 3., 13., v dež. zak. 26.

Zakon o razmérji raznovércev mej sobój, 1868. l. v poslov. drž. zak. 81.

Gospodarstvo s cerkveno imovino, 1860. l. v drž. zak. 278., 295.

Zakon, kakó je zidati cerkve in poslópja duhovnikom, 1863. l. v dež. zak. 22.

Razmérje mej církvijo in mej učilnico, 1868. l. v poslov. drž. zak. 80.

Zakon o ljudskih učilnicah, 1869. l. v drž. zak. 277., 452.; v poslov. drž. zak. 163.

Učilniški in učni zakon, 1870. l. v drž. zak. 219.

Vérski nauk po učilnicah, 1868. l. v poslov. drž. zak. 97., 80.; 1872. l. v poslov. drž. zak. 250.

Kakó je délati, kar se tiče učilniških zamúd, 1875. l. v dež. zak. 31.

Ponovljíve učilnice, 1874. l. v dež. zak. 10.

Ukazi ob učilniških poslópjih, 1873. l. v dež. zak. 55.; 1875. l. v dež. zak. 49.

Nadzórna oblastva nad ljudskimi učilnicami, 1870. l. v dež. zak. 157.

Učiteljske izobraževálnice, 1869. l. v drž. zak. 277., 463.; 1871. l. v drž. zak. 1.

Pravna razmerja učiteljem v Krajncih, 1873. l. v dež. zak. 64.

Trgovski zakon, 1863. l. v poslov. drž. zak. 1.

Trgovske zbórnice, ustanóvljene, 1850. l. v drž. zak. 711.; 1868. l. v poslov. drž. zak. 199.

Trgovski povérjenci, 1852. l. v drž. zak. 993.; 1857. l. v drž. zak. 390.

Zakon o novčnej borsi, 1873. l. v drž. zak. 593.

Zakon o blagovněj borsi, 1860. l. v drž. zak. 103.

Zakon o délniških družbah, 1873. l. v poslov. drž. zak. 391.; 1874. l. v poslov. drž. zak. 249.

Hranílnice, ustanóvljene, 1844. l. v zb. prov. zak. 332.

Obrtni zakon, 1859. l. v drž. zak. 619.

Zakon v obrambo vzórkom (muštrom) kacega blagá, 1858. l. v drž. zak. 688., 707.; 1865. l. drž. zak. 127.

Zakon o svobóščinah, 1852. l. v drž. zak. 817.

Zakon, govorèč, od česa níj plačevati poštaríne, 1865. l. v drž. zak. 343.

Kakó je želéznícám dajati dopustíla, 1854. l. v drž. zak. 949.

Patent o zemljíškem razbremeníli, 1853. l. v drž. zak. 737.; 1857. l. v drž. zak. 701.; 1855. l. v dež. zak. 64.

Vójinški zakon, 1868. l. v poslov. drž. zak. 339.

Razpreglèd nadométnih prihránjencev, 1873. l. v dež. zak. 22., 129.

Jednolétni radovóljniki, 1868. l. v poslov. drž. zak. 339. §§. 120—147.; 1869. l. v dež. zak. 22., 41., 45., 77.

Vojáške izobraževálnice, 1852. l. v dež. zak. 222., 227., 276., 335., 445.

Razpreglèd odpuščènih vojakov in vojáško služno razmérje, 1872. l. v dež. zak. 32.; 1873. l. v dež. zak. 128., 134.

Brámbovski zakon, 1869. l. v poslov. drž. zak. 176.

Ukázi o zemljaríni, 1843. l. v zb. prov. zak. 165.; 1844. l. v zb. prov. zak. 146.

Postavljánje novega redú zemljaríni, 1869. l. v poslov. drž. zak. 197.

Zgradarína, zapovédana, 1831. l. v zb. prov. zak. 305.; 1821. l. v zb. prov. zak. 293., 305., 317., 337.

Patent o dobitkovíni, 1816. l. v zb. prov. zak. 61.

Patent o dohodaríni, 1849. l. v drž. zak. 813., 651.

Potrošnína, 1829. l. v zb. prov. zak. 240., 346.

Zakon o mítníni in o samotržji, 1836. l. v zb. prov. zak. 4., 52., 459.

Pravílnik mítnicám, 1819. l. v zb. prov. zak. 723.

Kazenski zakon o državnih pripádkih, z 11. junija 1835. l.

Postavljanje novega redú narodnej banki, 1851. l. v drž. zak. 381.

Zakon o posojeválnih blagájnicah, 1873. l. v drž. zak. 695.

Posojeválnica na zemljíšča, 1864. l. v drž. zak. 215., 222.

Posojeválnica trgovcem in obrtnískom, 1855. l. v drž. zak. 615.

Novčánstvu se postavlja nov red, 1858. l. v dež. zak. 241., 290., 437., 582., 547.

Zakon, kólikšen bodi kolek o raznih prlíkah, 1850. l. v drž. zak. 455.; 1862. l. v poslov. drž. zak. 179., 271.; 1876. l. v poslov. drž. zak. 65., 116.

Ustroj sodíščem sploh, 1868. l. v drž. zak. 335.

Ustroj kranjskim sodíščem, 1867. l. v dež. zak. 98.

Ustrójni zakon o sodíščih, 1850. l. v drž. zak. 1101.

Oprávilni red sodíščem, 1853. l. v drž. zak. 381.

Odvétniški zakon, 1868. l. v poslov. drž. zak. 210.

Beléžniški zakon, 1871. l. v poslov. drž. zak. 161.

Sódnje oblasti právilnik, 1850. l. v drž. zak. 949.

Obči državljanski zakonik, s 1. junija 1811. l.

Zemljeknjízni zakon, 1871. l. v poslov. drž. zak. 241.

Razprave o neprepírnih stvaréh, 1854. l. v drž. zak. 841.

Obči zakon o menícach, 1850. l. v drž. zak. 591.

Rudárski zakon, 1854. l. v drž. zak. 551.

Kazenski zakon, 1852. l. v drž. zak. 493.

Kazenske pravde zakon, 1873. l. v drž. zak. 397.

Na znánje!

Tega „Nauka“ pisatelj je 1877. léta v Ljubljani pri pl. Klajnmajerji in Bambergi v némškem jezíci natisnil tudi še drugo knjigo, „Repertorium“ imenováno, katera malo ne o vseh avstrijánskíh zakonih in ukazih pripovedúje, kdáj so bili razglášeni ter v katerem zakoniki jih je treba iskati. Oménjena knjiga naštéva o vseh razlčníc stváréh do 30.000 ukazov, razvrščeníc po tvarínah, ter ima abecédno kazálo. Na pródajo se po 2 gld. 50 kr. dobíva pri pl. Klajnmajerji in Bambergi v Ljubljani.

Obrazci.

Obrazec 1. (na 11. strani.)

Imenik

vseh tistih (Turjáških) občánov, kateri imajo pravico voliti (§. 12. v obč. vol. zak.). Ta popis je ob enem tudi volilsk imenik (§. 17. v obč. vol. zak.).

Číslo, zaporedoma tekóte	Iména in prímkí	Kje ima kdó stanovišče	Število njega hiže	Po kóliko plačuje kateri davka na léto		Opómnja
				glđ.	kr.	

Najprvi se zapišejo častni občáni ali častni meščáni ali tržáni, kóder jih je kaj, potem vsi tisti občáni, kateri imajo sami ob sebi pravico voliti, naj-si plačujejo davek na prvo róko ali ne, ter napósled vsi drugi občáni po vrsti svojega davka. V opómnjo se zabeléžajo tisti, ki so morebiti izgubili volilsko pravico, ker so bili kaznjeváni itd.

Obrazec 2. (na 11. strani.)

Glasovnica

občinske volitve v (Lúžarskej) občini (§. 26. v obč. vol. zak.).

Číslo, zaporedoma tekóte	Kakó je volilu imé in príimek	Kjé ima stanovišče	Število njega hiže	Voli sám ali po svojem po-oblaščénci	Katerega možá izbira v občinski odbor,	
					kadar teče volitev prvič	kadar teče volitev drugič

Obrazec 3. (na 11. strani.)

Priglédnica

občinske volitve (Pod Goró).

Číslo, zaporedoma tekóče	Imé in priimek tistega možá, kateri ob volitvi dobiva glasóve	Števílo glasóv,	
		kadar teče volítev prvič	kadar teče volítev drugič

Tó priglédnico je treba pisati na dva izvóda.

Obrazec 4. (na 11. strani.)

Vložni zápisnik

Oprávilno číslo, zaporedoma tekóče	Kdaj je vlóga prišla	Stvár, o katerej vlóga govóri	Kdaj in kakó se je vlóga rešila ter odposlála	Registra- túrno zná- menje

Obrázec 5. (na 12. strani.)

Zápisnik o razdáníh domovínskíh listíh.

Číslo, zapo- redoma tekóče	Kakó je človéku imé in priimek	Od kódej domá ter števílo tiste hiže	Kákáno opravílo ima	Kóliko lét je navršíl	Ožénjen ali neožénjen	Kje prebívá zdaj	Káke rasti je	Káke lasé ima	Káke oči ima	Če je na njem kaj posébníh známenj	Kátere jezike zná	Dán, katerega se mu je ta domo- vinski list dál	Doklé bode ta domovínski list v móči	Opómnja

Po tem obrázci se more tudi naréjati zápisnik o razdáníh póselksíh in délavskíh bukvicah.

Obrázec 9. (na 13. stráni.)

Okróžnica.

V katerej vasi	Dán, mesec in léto ter potrdilo, da je okróžnico rés prečítal tist, komur je bila poslana	V katerej vasi	Dan, mesec in léto ter potrdilo, da je okróžnico rés prečítal tist, komur je bila poslana
v Senodólji	v 13. dan grudna 1878. léta Penko s. r.	v Gábričah	v 20. dan grudna 1879. leta Smrdél s. r.

Župánstvo (Senožéške) občine svojim podobčinam in starejšinam (služábnikom občinskega redú) daje tó na znánje:
(Tukaj treba povédati, kaj se oznánja.)

Obrázec 10. (na 13. stráni.)

Zapísnik,

storjèn v župánskem urádu (Dobrépoljskem) v (17.) dán (aprila) 1877.
(Gregor Strnád iz Poníkev), hiž. šte. (5.), govori také:
(Tukaj treba ob kratkem zapisati, česa želi.)

Obrázec 11. (na 13. stráni.)

Vročilne knjiga.

Opravilno číslo	Urád, od katerega je prišlo písanje	O čém písanje govori	Komú in kám naj se písanje vroči	Vročbarine je	Dán, katerega se je písanje vročilo	Podpis tistega, komur se je vročilo
				kr.		

Obrázec 12. (na 14. stráni.)

Zapísnik,

storjèn ob séji občinskega odbora (Morávškega) v (2.) dán (grudna) 1879., do poludné ob (9.) uri.

V séji so bili:

(Jurij Kráševec), župan.

(Andrej Oblák), odbornik.

(Matěj Zakrájščak), odbornik itd.

Župan je denès napovèdal séjo, kajti na vrsti je nekóliko občinskih stvarij, o katerih se je treba dogovoriti, in pričél je razgóvor, preštévši odbornike ter izrékši, da je zbor ukrepíčen, ker se je vánj sešlò dve tretjini glasoválcev.

(Semkaj dèlu se zapišejo razprave in ukrepí, z dostavkom, káj se je ukrenílo soglásno a káj z večino glasóv; tudi je zabeléžiti kake drugačne dogódkе, n. pr. če je kdó šel iz zbornice, ker je bil sam zapleten v katero stvar, ki se je o njej bilo treba razgovárjati, ali če je koga prvosédnik posváril z besédami: „to náj po rédu!“ itd.)

Obrázec 13. (na 16. stráni.)

Priséga

služábnikom občinskega redú.

V Boga vsemogóčega in vsevedóčega prisézam, da, postavljen v služábnika občinskega redú (v Sódražici), hočem z največjo skrbnostjo, s trdno vérnostjo in tesnó po svojej vésti pospeševati móč zdanjih zakonov in ukázov, razglášenih zató, da bi si mogel vsak bití v svésti živóta in svojíne ter da bi se ohranil mir in réd mej ljudmí; prisézam, da hočem ováditi vsacega zakona prestópek, ne gledáje ni prijáteljstva ni sovráštva niti ne svojega práda ali svoje kváre; takó tudi, da ne bodem nikogar nedolžnega lažnjivo tožil ali nanj obrácal súmnje; da hočem brez nobenega vprašanja vselej do konca zvršiti vse, kar in kakor mi ukaže ali moj župan ali mi naročé uradóvi, ter da se brez védnosti in privolitve svojih načélnikov v ničém er ter nikoli ne bodem ogibal svojih dolžnostíj.

Takó mi pomóči Bôžje!

Obrázec 15. (na 20. stráni.)

Inventár

(Kónpoljske) občine, (1877.) léta.

Číslo, zaporédoma tekóbe	Stvari občinske imovine	Kóliko je to vrédno				Opómnja
		vsako posebe		vse vkupej		
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Nepremiőnína					
2	Pravíce					
3	Glávnice					
4	Oródje in priprava					
5	Občina ima térjati					
6	Občina je dolžna					

Obrázec 16. (na 20. stráni.)

Proračún

o dohodkih in troških (Mokronoške) občine, kólikeršni kažejo da bodo (1880.) léta.

Číslo, zaporedoma tokóce	Dohódkí	Župan je bil postavil		Občinski odbor je potrdil		Opómnja
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Inventársko číslo (5.) kaže, da je (1879.) léta gotovíne ostalo térjati					Ad 1. Naj se takój izérja z rubéžmíjo; a dolgóve, katerih dojúžniki ne morejo plačati nikakor, treba občinskemu odboru dati na znánje, da jih dovóli izbrisati.
2	Iz občinskih gozdov bi se dalo izkúpiti					
3	Zakúpščíne od zemljíšč bode					
4	Zakúpščíne od brodú bode .					
5	Lóvščíne bode					
6	Séjmske šatoríne bode . . .					
7	Mostarínske zakúpščíne bode					
8	Obréstlj od obligacíj bode .					
9	" " dolgá (Jarnéja Dobíde) bode					
10	Od pregledovanja katasterskih máp se na léto dobíva povprék po					
	Vsega vkup .					

Číslo, zaporé- doma tekóče	Troški	Župan je bil postavil		Občinski odbor je po- trdil		Opómnja
		gld.	kr.	gld.	kr.	
1	Inventarsko číslo (6.) kaže, da je (1879.) léta občína ostala dolžna					
2	Cesarskih davkov in naméstkov se plačuje po					
3	Občinskemu pisarju bode plače					
4	Pisárnica, in česar sé v njej potrebuje, vzame					
5	Občinskemu podžupu (biriču) bode plače					
6	Ubóžcem se dá					
7	Občinskim oblastníkom zanjih potrébne poti pójde					
8	Lógarju in poljáku bode mezdè					
	Vsega vkup .					
	Troškov bode .					
	Ako se tí troški primérijo do- hodkom, katerih je					
	to bode nedostátka .					

Nedostátek je treba také naméstiti, da se po (3) gld. nakláde navrže na vsacih 100 gld. davka, plačevánega na prvo róko, a županu se daje oblást. poskrbėti, da se bode to rés móгло zgoditi.

V župánskem urádu (Juhánskem)

v (8. dan marcija, 1880.)

Župan s. r.   Občinski svétniki s. r.   .Občinski odborniki s. r.

Račun

o (Lipávske) občine dohodkih in troških, (18 . . léta).

Dohodki	Nádejati se je bilo prejemkov						Tega je občina				Opómnja			
	iz popré- šnjih lét		létošnjega léta		vsega vkup		res prejéla		térjati ima			izbrisala, ker se njú dalo iztérjati		
	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.		g/d.	kr.	

Troški	Izplácati je tréba						Tega je občina				Opómnja			
	od popré- šnjih lét		létošnje léto		vsega vkup		rés placála		dolžna ostala					
	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.	g/d.	kr.				

I z k a z í l o ,

koliko se je v poglavitnih stvaréh proracun (1878. léta) prilégl resnici ter kake nakláde je bilo (1879. léta) zaradi nedostátkov treba navréci na davke, kakor dovoljuje ministerski ukaz s 26. majnika 1874. léta, št. 3714.

Občina je imáta												Ta nedostátek se je nadoméstil z nakládami k davkom												Po koliko glá. se je navrglo na vsacih 100 glá. vsacega teh raz- Hónih davkov				
dohodkov				troškov				prebitka				nedostátka				na prvó rókó, in tó takó, da je dáta						na drugó rókó, in tó takó, da je dáta						
																zemljarina			zgradarina			dobitko- vina			dohoda- rina			potrošnina
glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.	glá.	kr.					

Iz teh zabeléžkov se dá najti, po čém je povprék kilogram pítane živine, kilogram kóž in kilogram lojá. To se na pr. do bóde takó :

Troški :

1. Za živínče, težko 200 kilogramov, denímo kupá	80 gld. — kr.
2. Potrošnine	2 " 10 "
3. Po 20 od stó vójske nakláde, zatôrej . .	— " 42 "
4. " 20 " " nakláde v deželni základ, zatôrej	— " 42 "
5. " 10 " " občinskih naklád, zatôrej . .	— " 21 "
6. " 3 " " recímo da svoj dobíček in me- sárski troški vzemó od kupá, katerega je bilo 80 gld., zatôrej	2 " 40 "
Vsega vkup .	85 gld. 55 kr.

Dohodki :

1. Za 25 kilogramov lojá	9 gld. — kr.
2. " kóžo, ki je iméla 25 kilogramov, . . .	10 " — "
3. Zatôrej se za 165*) kilogramov mesá izkúpi	66 " 55 "
Vsega vkup .	85 gld. 55 kr.

Troški so povrnjeni ter našli smo, da je mesó tréba sékati po 40 kr. kilogram.

*) Pródalnega mesá je štéti samó 165 kilogramov; kajti od 200 kilogramov je vzéto najprvo 25 kilogramov lojá, a po 5 kilogramov od stó (tukaj 10 kilogramov) upade mesá potlej, kađar se uhladí; kóža in otrôba (drób) se ne vštéva, ker živínsko téžo po navadi ustanávljajo takó, da jemljó vánjo le čisto mesó in lój.

Obrazec 25. (na 54. stráni.)

Ubožni list.

S tem listom podpisani občinski župan svedôči, da (Ivan Potrénik), s pridévkom tudi (Požár) imenován, domá iz (Gábrija), hiž. št. (3.), po svojem domóvinstvu štét v (Dóbravsko) občino, néma niti premičnega niti nepremičnega blagá niti ne svojega človeka nobenega, kateri bi zánj plačal po zakoni, ter da zatôrej od njega nikákor nij môči iztérjati ónih (84 gld. 25 kr.), katere je na njegovo bolézen in stréžbo (Ljubljánska) méstna bólnica potrošila v (trétjem) četrtlétji 18 . . léta.

Iz (Dóbravskega) župánskega uradú
v (2. dan januvárja, 18 . .)

(Imé in príimek)
župnik.

(Imé in príimek)
župan.

Obrázec 26. (na 54. stráni.)

Svedôčba

v izprejemanje kacega nájdenčka.

Potrdilo se daje, da je žénska, katera je s sobój prinesla to svedôčbo, (Marija Nósanka), žena (Marka Nósana), doječá drugi mésec, domá iz (Ríbniskega) okraja, (Ríbniske) župnîne, iz (Gorénje Vasí), hiž. šte. (9.), in da je v 23. léti, trdnega zdravja, ter da ima dvóje svojih živih otrók. Ona želí v odréjo dobiti nájdenčka (nájdenko), ki naj se jej v róko dá brez skrbi, ker ga (jo) rés more hraniti in je vrhu tega žena tudi blagonrávnega žitja, da se zatôrej nij bati, kakor bi otroka hotela iméti v zlè naméne ali da bi ž njím grdó délala.

Iz (Ríbniskega) župánskega uradú

v (15. dan aprila meseca, 18 . . léta).

(Imé in priímek)

(Imé in priímek)

župnik.

župan.

Obrázec 27. (na 58. stráni.)

Číslo v zapisniki (127).

(Trebánskega) okraja.

Živínski popótni list

o govédih iz (Dédče Vasí), kjer zdaj nij govéje kuge.

Prodájáču imé in pri- ímek ter kjé ima stanovíšče	Pogonjíču imé in pri- ímek ter kjé prebíva	Popisová- nje gnane ži- víne	Če ima na sebi kaj vžgánega známenja .				Kám se živína žéne
			na désnej stráni	na lévej stráni	na désnej stráni	na lévej stráni	
			sprédaj		zádaj		

Daje se potrdilo, da je ta živína bila zdrava, prédno se je gnala proč, ter da niti tód niti po oblížji nij govéje kuge.

Iz (Trebánskega) župánskega uradú

v (27. dán oktobra, 18 . .).

(Imé in priímek)

župan.

Obrázec 33. (na 70. strani.)

Domovinski list,

s katerim (Vidrijska) občina svedoči, da tá,

ki mu je ime: (Peter Bezilj),
in je po svojem **dostojanstvi**, **obrtni**, ali **rokodelstvu**: (rudokop),
neozénjen ali **ozénjen**: (ozénjen),
ima domovinstvo v tej občini.

Iz (Vidrijskega) župánskega uradú
v (20. dán júlija méseca, 1878. léta.)

Svoj podpis tistega, komur se daje domovinski list:
(imé in príimek.)

V imeni vse občine:
(imé in príimek):
župan.

Obrázec 34. (na 79. strani.)

Proračún ob učilniških potrebah,

kar se tiče razhodkov in dohodkov (1880.) učilniškega léta v
(Kostánjeviškej) učilnici.

Číslo vsakej stvárl posebe	R a z h o d k i	Kóliko		Opómnja
		gld.	kr.	
I.	Za popravljánje in béljenje učilniškega poslópja			
II.	drva po učilniških sobah			
III.	Učilniškemu služábniku bude plačila			
IV.	Dímníčarju se dá			
V.	V mále potrebe, na pr. za krédo, za góbe, za črnilo itd., pójde			
VI.	Za učila			
VII.	Dolžna je učilnica od lanskega léta			
VIII.	Raznih troškov bi utegnilo biti			
Vsega vkup				
D o h o d k i				
I.	V blagájnici je ob zadnjem račúni bilo prebitka			
II.	Térjati ima učilnica iz popréjnjih lét			
III.	Raznih dohodkov bi utegnlo biti			
Vsega vkup				
Ako se tí dohodki primérijó górnjim razhodkom, kaže nedostátka . . . . . in prositi bude (Kostánjeviške) občine, da ga založí.				

Pomnóženi krájevni učilniški svét (Kostánjeviški)
v (7. dán novembra, 1879. léta).

Obrázec 35. (na 81. stráni.)

Zapísnik o dražbi.

Župánski urád (Smlédski), dènes po opravílih v (Zapôzih),
v (27. dan oktobra méseca, 1879. léta.)

Pričujoči so:

na konci podpisani možjé.

Prošnji (Mihaéla Kopítarja) iz (Zapógov) se je njegovega premíčnega blagá dražba dovolíla ter postavila na denášnji dan ob (9.) uri do poludné, kar je tudi bilo pred (Šmlédsko) župljánsko cérkvijo oklicano, kakor je tód navada.

Vsacemu, kdor je na dražbo prišel, bodi povédano, da je kúpljene stvari treba takój plačati v gotovíni ter jih v 24 urah potem premkniti drugám.

Číslo, zaporedoma tekóce	Stvar, katera se prodáje na dražbi	Po čém se je ceníla		Imé in príimek tistega, kdor kaj kúpi na dražbi	Po čém se je stvar od- védla		Komú so se oddali iz- kúpljeni novci
		glđ.	kr.		glđ.	kr.	

Obrázec 36. (na 81. stráni.)

Zakúpni zapísnik.

Župánski urád (Toplíški), denes po opravílih na (Obrhi),
v (30. dán marcija méseca 1879. léta.)

Pričujoči so:

na konci podpisani možjé:

Prošnji (Petra Máleja) z (Obrha) se je dovolílo, na drobno v zákup dati svoje četrťínsko zemljíšče, ter dájánje v zákup se je postavilo na denášnji dán ob (9.) uri do poludné, in to takój, da bode vsak kos posebe in vsak na svojem mésti oddájan v zákup. Vse to je bilo v (23. dán tega meseca) pred (Toplíško) župljánsko cerkvijo oklicano, kakor je tód navada.

Obrázec 37. (na 82. stráni.)

Kazenska razpredelnica.

Číslo, zaporedoma tekóže	Zatóžencu imé in príimek, koliko lét je navršil, ali je oženjen ali neoženjen, kacega obrta ali dostojánstvaje in kje prebiva.	Ovadžniku in svedôkom imé in príimek, koliko je kateri lét navršil, ali je oženjen ali neoženjen, kacega obrta ali dostojánstva je in kje kateri prebiva.	Kakó se zatóženec zagovarja	Razsodba	Kdaj in kakó se je izvršila razsodba	Opómnja

Obrazec 38. (na 85. stráni.)

Rázglas

mladénicem, kateri stópajo v vojáško dôbo.

Zaradi prihodnjega vojáškega nabôra, ki bode 18 . . léta, napovedúje se s tem oznanílom vsem po (Vrhniškej) občini prebivajóčim domačim in vnénjim mladénicem, kar jih zdaj stopa v vojáško dôbo, namreč kateri so se poródili 18 . . léta, da se vsak od njih mej tistim časom, kar ga bode létos od začetka do konca grudna méseca, k župánskemu uradu (Vrhniškemu) zglási ali samosôbno (to je, da sám pride) ali pismeno, — ako ne, vsacega doletí kazen po zakoni. Kar je vnénjih mladeničev te vrste po občini, tí naj s sobój prinesó písánje, iz katerega je vídeti, kóliko lét so navršili in od kódi so.

Ob enem se napovedúje vsem, kateri si mislijo prositi ali časne osvobodítve ali osvobodítve od dejánjske službe vojáške, da mej tistim časom, kar ga bode létos od začetka do konca grudna méseca, župánskej pisarnici (Vrhniškej) izročé vsa svoja zakoníta pospešila (dopóvedi, svedôčbe itd.).

Iz župánskega uradú (Vrhniškega)

v (23. dán novembra 18 . .).

(Ime in príimek.)

župan.

Iz (Litijskega) okraja.

(Kotédeške) občine.

Imenik vseh mladeničev, kateri 18. léta pridejo v navadni vojaški nábor I. vrste (porojenih 18. . . léta).

1	2	3	4	5	6	7	8
Číslo, zaporedoma tekóce	Hjžno število	V nábor klicanemu mladeniču imé in priimek ter tudi pridévok, če ga ima	Iz katerega mesía, trga ali vasi, iz katerega okraja in iz katere dežele je domá, ter v kateri mesec in dán se je poróbil	Kakšno vére je	Oženjen ali ne-oženjen, ter če ima ali néma otrok	Krstno imé in prifinček 1. očetu, 2. materi	Kakšno umélnjnost zna oča, kakšen obrt ima, ter kaj počenja še vrhu tega
		Anton Hlajej, s pridévkom: Bojčev Anton	iz vasi: Tenetiška, Litijskega okraja, Kranjske dežele	kato-liške	oženjen, a néma otrok (ima dvoje otrok)	Marija; Margaréta Jelénčeva	kmot je in u krmnar

V nábor klicani mladeniči zná		Katero še drugo umélnjost zná mladenič, kakšen obrt ima ter kaj počenja še vrhu tega		V kateri občini, v katerem okraji in v kateri deželi ta mladenič zdaj prebiva		K kateremu dostavija		
9	10	11	12	13	14	15	16	17
čitati	pisati	gósti	ali je telovadec ali ne				župan	okrajno oblastvo
zná	zná	ne	ne (tudi)	zna kmetovati, vrhu tega je zidar in po zimi hodi v Hrvaške délat	zná kmetovati, vrhu tega v Litijskei občini, je zidar in po zimi hodi v Litijskega okraja, v Hrvaške délat	(zgliásil samosobno) " pismeno) (zgliásil ga je oča Marija Hlajej) (nij se zgliásil)		

Obrázec 40. (na 86. stráni.)

Dopóved

iz krstnih (rojstvenih), poróčnih in mrtváških knjíg-mátic, kar se tiče obitelji (Filipa Kožémala), domá iz vasi (Bród) imenovane, hiž. šte. (4.), v občini (Dolénjega Logátca.)

Imé in príimek ter tudi pridévek, če ga kdo ima	V kateri dán, mesec in léto se je poródil	Kateriga léta se je poróčil	Kakšne vére je	Kakšno uméelj- nost zná, kakšen obrt ima ter kaj počenja še vrhu tega	V kateri dán, mesec in léto je kdo iz té obi- telji odmril	Opómnja
1	2	3	4	5	6	7
Oča: Jakob Kožémal, s pridévkom Kokošár; Mati: Marijána Grú- nova; Otroci: Járnej, porójen 18 . . l.; Apolónija, po- rojéna 18 . . l.; Anton, porójen 18 . . l.; Filip, porójen 18 . . l., to je tá, kateremu se prosí časne osvoboditve itd.	v 29. maj- nika 18 . . léta	18 . . leta	katoliške	próst kmet je	Mati Mari- jána v 18. a- prila 18 . . l.; brat Járnej v 7. janu- varja 18 . . l.; sestra Apo- lonija v 19. februarj- ja 18 . . l.	Anton sluzi mej redovno vojsko

Iz (Logátske župníné) v (8. dan januvárja 18 . .).
Da je vse takó res tudi v knjígah-máticah, svedóči

držítelj knjíg-mátic:
(Imé in príimek.)

Opómnja. a) Najprvo se zapiše oča, potlej mati, da-si morebiti sta uže odmrila, kar je treba zabeléžiti v odménjeni razpredélek, in vrhu dostaviti, v kateri dán, mesec in léto se je tó zgódiló. Za roditeljema so na vrsti otroci po svojih létih, od največjega do najmanjšega, ter mej njimi tudi ta sin, kateremu se prosí osvoboditve. Zamolčati náj nobenega otroka. Če ne živi mej svojini, ker je na pr. vzét na vojsko, ali ker je drugje naséljen v tem ali kacem družem selišči, v tej ali kakej drugej občini ali v tujej deželi, ali ker se je kam priženil ali šel iz dežele ali izgubil se po svéti, da nihče ne vé, kám, naj se to dene v opómnjo. Imenovati je tudi tiste otroke, kar je uže mrtvih.

b) Ako si mladénič osvoboditve prosí zató, ker je on jedini vnúk, naj se obítelj postavi takó po vrsti:

1. déd,
2. bába,
3. oča,
4. mati,
5. stríjci,*)
6. otroci.

*) Stríjci so očétini bratje.

Obrázec 41. (na 86. stráni.)

Svedôčba

v časno osvobodítev od vojášščine.

Mídva podpisana občána, katera imava tudi vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji vojáški nábor, pa júma ne prosiva časne osvobodítve ali rešítve od dejánjske službe na vojski, pričava, da (Filip Kožémal), porôjen 18 . . léta na (Brodi), hiž. šte. (4.), rés ima domá tóliko in tacih svojih ljudíj, kólikor in kakeršnih je zapisanih v dopóvedi, ki je priložéna sub A., in da nihče izmej njih nij zamolčán, ter da (tróje ali četvéro, petéro itd.) teh ljudíj hráni in redí on sám.

V izpisek iz davéne glavne knjige lastnínske naj se pogléda, koliko orje ta obítelj zemljíšča ter po kóliko plačuje davka na léto. Midva pričava, da je tá izpisek do konca resníčen ter dostávljava tudi to, da se bode ta obítelj hraníla zeló s téžka, če se njé zemlja začne drugače obdelovati, na pr. če se dá v zákup ali če se délavci bodo najémali.

Tem ljudém žítek skopóma dajó (poljski pridélki in živínska ter svinjska priréja itd.).

To stvar na tanko presódivši ter po svojej vésti razmíslivši na vsako strán, svedôčiva, da je (Filip Kožémal) svojim ljudém rés domá takó zeló potreben, da ne bi iméli ob čém živéti, ako bi njega dalje časa ne bilo mej njimi; tudi pričava, da je do zdaj on tej svojej dolžnosti ustrézal, kólikor je mogel.

Občínska možá:

Luka Ovsèc s. r.
Jožef Proséneec s. r.

Potrjam, da je vse to, kar se zgoraj piše, do konca rés, ter da sta občínska možá to svedočbo tudi rés samá podpisala vsak s svojo rokó, in dostávljam, da imata vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji navadni vojaški nábor, in to (Luka Ovsèc) sina (Andréja) (I.) naborne vrste, a (Jožef Proséneec) sina (Vrbána) (II.) naborne vrste.

Iz župánskega uradú v (Dolénjem Logátci)
v (18. dán januvárja 18 . .).

Župan:
(imé in príimek.)

Obrázec 42. (na 86. strani.)

Svedôčba

v rešitev od dejánjske službe na vojski.

Midva podpisana občána, katera imava tudi vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji vojaški nábor, pa jíma ne prosiva časne osvobodítve ali rešítve od dejánjske službe na vojski, pričava, da ima (Ivan Pavšà), porôjen 18 . . léta (na Brézovej Gôri), hiž. šte. (2.), domovánje, kakeršno je zaznamenáno v prišitem izpiski iz davčne glavne knjige lastnínske, ter da plačuje državnih davkov tóliko, kolikor mu jih je v tej knjigi pripisal c. kr. davčni urad; také tudi, da tó zemljíšče, ki ga je (Ivan Pavšà) naslédoval po svojega ujca (Gregorja Vráníča) smrti, rés more petero družíne redíti, a da štirikrat toliko ljudjé ne bi moglo, in da je (Ivan Pavšà) imovnik te nepremičnîne, katero sam obdeluje, na njej stanovito sedêč.

Občinska možá :

Matéj Žúrbej s. r.

Martin Perútec s. r.

Potrjam, da je vse to, kar se zgoraj piše, do konca rés, ter da sta občinska možá to izpričevalo tudi rés sama podpisala, vsak s svojo rokó, in dostavljam, da imata vsak po svojega sina tacih lét, da bodeta klicana v prihodnji navádni vojaški nábor, in to (Matéj Žúrbej) sina (Júrija) (II.) naborne vrste, a (Martin Perútec) sina (Vladislava) (III.) naborne vrste.

Iz župánskega uradú (na Krškem)

v (24. dán februvarja 18 . . léta).

Župan :

(imé in priímek.)

Obrázec 43. (na 87. strani.)

Razpreglédnica

vseh odpústnikov in prihránjencev (Grasljúpeljske) občíne.

V katerem vojaškem krdeli služi kateri	Kateraga léta je bil vzét na vojsko	Zemljeknjížno število	Kakšnega čfna je	Kakó mu je imé in priímek	Kje za trdno prebiva	Opómnja

Zapisnik o vojaškej nastanitvi.

Vojaki so stanovali		Stanarine se je plačalo			Opómnja
v kateri	kólíko je bilo	od částnikov	od prostih vojákov	vsega vkupej	
dán	méseo	gld. kr.	gld. kr.	gld. kr.	
v katero léto	od katerega vo- jáskega krdele	ime selitcu	hizno številó	částnikov primapla- nistov prostih vo- jákov	kólíko nočij
Če so te novce prejéli sami go- spodárji, naj vsak izmej njih prejéte potrdi s podpisom svoje roke, a če se je plačalo žúpánu, to naj prejéte on potrdi s svo- jim podpisom					
Opómnja					

Obrazec 47. (na 92. strani.)

Konjski pòpis

(Mejvòdske) občine, kar je namreè 18. . léta kónj in tovròrnih živálij bilo zglášenih in razvršèenih po njih svojstvi.

1 Imé in pri- imek gospo- darjem svojih kónj ter go- spodarjem tovòrne ži- vine	2 Kje je stanovišèe vsacega posebe izmej njih	3			4	5						
		Vsák izmej teh gospodarjev ima doma raznovrstnih kónj in tovròrne živine po tòliko:										
		žrebocev	skop- skop- jen- cev	kobli	tovròrne živine	vsacega vkupelj	Kòliko izmej teh zglášenih kónj in tovòrnih živálij je		Kòliko je mej izvršènimi taci kónj, kateri v 1. dan januarja prihodnjega léta še ne bodo na- vršili svojega èetrtega léta			
							po zakoni prostih od skazovanja	kòliko izvrženih	v vòrne v jázdne	in to:	Opómnja	
									kónje	tovòrno živino		

Obrazec 48. (na 103. strani.)

Imeník

tistih móž (Črnomájske) občine, katerim zakon s 23. majnika 1873 léta ukazuje biti **poròčnikom**.

Číslo, zaporédoma tekóèe	Imé in priimek vsacega izmej njih	Kaj je tega móž dostojánstvo	Njega stanovišèe	Število njega hiže	Davka na prvo róko brez nakláde plaèuje		Opómnja
					na léto po gld.	kr.	

Dva dodatka.

I.

Zakon s 17. junija 1870. l.,

veljaven vojvodini Kranjskej,

v obrambo zemljedelstvu, da mu ne bode kváre od gosénic, hróstov in od kacih drugih snédljivih žužélek.

S privolitvijo deželnega zbora Moje vojvodíne Kranjske ukazujem takó:

§. 1.

Dolžnóst je, da vsako léto do konca marcija méseca ali do konca tistega rokú, katerega župan more podaljšati samó do zadnjega dné aprila méseca, vsak zemljíški gospodar, vsak uživáè in vsak zakúpnik svoje sádnó in lepótno drevje, grmíèje, seèí, vrtne plotí in sténe svojim hižam, po vrtéh in po vinôgradih, po pólji in po travnicih, otrébijo zaprédenih gosénic, žužélskih jajček ter vseh mešíèkov in zaródkov; — a nabrani gosénièji mešíèki in jajèka da se dadé ognju ali da se kakó drugaèe zateró.

Takó je tréba tudi vsako léto v tistem odmérjenem rokóvi, ki ga napové župan z javnim oklicem (§. 9.), zatréti mešíèke in gosénice, kadar se vspomládi pokažejo po drevji ali po grmóvji in po zasajéh in rastlínah.

Če se je posékalo drevó, kamor so bile prišle gosénice, ali če je kdo okléstil véje, po katerih so se bile razlézle, ne da bi ta lés potlej z gosénicami vréd obléžal na mésti, nego tréba je ali obrati gosénice ali ves ta lés naglo sežgati.

§. 2.

Vrhu tega je zgoraj imenovanim ljudém (§. 1.) dolžnóst, tudi zatirati drugáčne gosénice ter mešičke in zaródkke drugim snédljivim žužélkam, katere se niso imenovale v §. 1., in tudi ónim, kar je tam naštétih, kadar kóli mej létom pridejo v opásnih (nevárnih) črédah snédat njiv in travnikov. To zatíranje bodi v tistem odmérjenem rokóvi, ki ga napové župan z javnim oklicem.

Ako je kaj tacega, dolžán je župan o pravem časi priréditi vse potrebne stvari in ukaze; tudi se mu daje oblást, da si more poiskati vsake prisíljene pomóči, z njo odvráčáje naglo napást, in k tacemu délu naj prinúdi vsacega občána, kateri je v to pripráven.

A kadar kóli bi občina v odvráčanje teh napástij iméla svojih močíj premálo, naj župan to stvár brez odlôga oznani političnemu okrajnemu oblastvu.

§. 3.

Zgoraj imenováni ljudjé (§. 1.) so tudi dolžni hróste, dokler kóli so v perútih, vsak dán tistega rokú, kar ga ustanóvi župan, posebno zjútraj za hláda, odtrésati z lepôtnega in sádnega drevja, s povrtnega grmíčja, z drevorédov in z drévja ob krajéh zeló bližnjih gozdov, a nalovljéno živál potem ali moriti in zakopavati, ali jo kakó rabiti v korist svojega zemljédelstva.

Po ôrnem polji naj se mej oránjem ali kopánjem máhoma za plugom, za motíko ali za lopáto podjédi (podzémeljski béli črvjé) pobírajo in takój pokončávajo.

§. 4.

Župánu je glédati, da se tesnó svojih dolžnostíj (§§. 1—3.) držé vsi zemljíski gospodarji, uživáči in zakúpniki.

Kjer némajó poljáka, tam naj župan, dokler je tréba, najme jednega ali več poljskih pazníkov, če níj drugače, tudi ob troških občínske blagajnice.

Ako ne bi kdó zatíral goséničjih mešičkov, kateremu délu je vsako léto časa najdálje do konca marcija méseca; ali ako se ne bi kdó poprijél goséničjega obíranja, obče ukazanega, bodi si to kadar kóli mej létom; ali ako ne bi kdo hotel do ustanóvljenega rokú pokončávati hróstov, podjédov in drugáčnih žužélek, kvarljívih zasajênim ali vsejáním rastlínam: tedàj tréba poskrbéti, da to délo drugi ljudjé opravijo ob zamúdnikovih troških.

§. 5.

Vrhu tega naj župan mudljívcem prisódi glóbo, in to po 1 glđ. do po 10 glđ. a. v., ter kateri so bili užé drugič mudljívi, tacim do po 20 glđ. a. v., kar potlej gré v občínsko blagájnico; a če mudljívci ne môrejo plačati, prisódi naj se jim po 12 ur do po 4 dní zapôra.

§. 6.

Kázenska razsódba se obsójencu ali spisana pošlje na dóm ali se mu pred dvéma pričama ustno oznani v županskej pisarnici. Kadar je takó, naj priči to oznanílo in tist dán, katerega je to bilo, potrdita na kazenskej razsódbi.

§. 7.

Pritožba na županovo kázensko razsódbó gré k politícnemu okrajnemu oblastvu. Vložiti jo je k županu

písmeno ali ustno v osmih dnéh potem, kar je bila razsodba oznanjena ali vročena. Ako dvě rozsódbi zaporedoma govorita obé jednako, potlej se nít móči nikamor dalje pritoževati.

§. 8.

Občina gosénice in hróste ob svojih troških trébi vsacemu drévju, grmóvju in sečém, kar jih je po takej óbčinskej zemlji, ki jo obdeluje občina sama, in tudi kar jih raste po óbčih potih ali ob njih.

§. 9.

Župan je dvakrati v léti, in to v začétki oktobra ter v začétki februvarja méseca, dolžen, ta zakon razglášati in ali ob tem razglašévánji ali ob kacih drugih prílikah razlóčno dajati na znánje, kdaj bode katero teh opravíl imélo svoj ròk.

§. 10.

Političnim okrajnim oblastvom se ukazuje, paziti in uvérjenim (prepríčanim) biti, da se njih občine rés tesnó držé ustanovíl tega zakona.

§. 11.

Ako bi sama občina zalenóbila tega zakona zvršévánje, ali ako ne bi storila svojih dolžnostíij, katere je vézejo zató, ker ima tudi ona sama svoja zemljíšča (§. 8.), to naj polítično okrajno oblastvo ob njé troških dá opraviti vse, česar je tréba.

A kadar bi si župan pod úho potíkal svoje dolžnosti, kar mu jih piše ta zakon, to naj mu polítično okrajno oblastvo prisója po 10 do po 20 glđ. a. v. glóbe, katera gré v óbčinsko blagajnico.

§. 12.

C. kr. žandarjem, céstnim nadzórnikom in poljâkom je dolžnóst, da vsak najden prekršek tega zakona ovâdijo županu, a kadar bode župan tudi sám česa kriv, tedàj političnemu okrajnemu oblastvu.

§. 13.

S tem zakonom se móč jemlje vsem poprêjšnjim zakonom, povêljem in ukazom, kateri bi ga v čém izpodbijáli.

§. 14.

Mojemu ministru nótranjih stvarij in Mojemu poljedélskemu ministru je naročêna tega zakona zvršitev.

V Laksenburgi, v 17. dan junija 1870. l.

Franc Jožef s. r.

Taaffe s. r.

Petrinó s. r.

II.

U k a z

c. kr. ministerstva deželne brambe s 1. julija 1876. l., št. 511.

o dolžnostih župánjih, kar se tiče sklicevánja na trden odpust dánih vojákov, prihránjencev, deželnih brámbovcev (deželnih strélcev v Tírolih in po Prodáreljskej zêmlji) ter nadoméstnih prihránjencev, in kar se tiče konjskega nabôra, kadar bi se vojska sklicevála v orožje.

Županom je dolžnost pomagati, da se naglo ter o pravem časi orožna sila postavi na nóge.

Da bi moglo ob vojáškem sklicevánji vsako délo posebe na vrsto priti vselej na tánko tedàj, kadar je tréba, zató je užé v mirnih časih ustanóvljeno, kdáj in kakó naj se godí tá ali ón skliceválni pôsel.

Dnévi, kateri so odménjeni v sklicevánje, imenujejo se „skliceválni dnevi.“

Dán, katerega se sklicevánje začne, ta je „prvi skliceválni dán.“

Napóved prvega skliceválnega dné ob enem tudi kaže, kakó se bodo zaporédoma vrstíli vsi drugi skliceválni dnevi in kakó je razdeliti čas in opravíla, ter od take razdelítve se poznéje nikakor nij odmekniti.

Dokler o tem pôsli ne bode posebnega „poučila“ na svítlo, naj o sklicevánji na trden odpust daníh vojákov, prihránjencev, deželnih brámbovcev in nadoméstnih prihránjencev ter o nabóri vojáških kónj županom veljájó ta za zdaj postávljena določíla.

A. Sklicevánje.

I. Pripráve ob mírnem časi.

1. Razpreglèd, kóð prebívajo na trden odpust dani vojáki in prihránjenci.

§. 1.

Župani so najprvo dolžní, da po zapovédanej zgla-sílnej knjigi — tudi po abecednem imeniki, kóder ga je tréba — in po razpreglédnici, kar najbolje morejo, imajo na razpreglédi vse tiste na trden odpust dane vojáke in vse tiste prihránjence, kólikor jih prebíva po njih občini.

2. Razpreglèd, kóð prebívajo dežélني brámbovci.

§. 2.

Nešlužéce brámbovce, kar jih stanúje v občini, vsak župan dobóde po svojem polítičnem okrajnem oblastvi od brámbovskega (deželnostrélskega) razpreglédnega uradú spisane po imenih, ter vselej, kadar mine četr-t léta, prejme izkazílo, ako se je v tej stvári morebiti kakó kaj preménilo.

Tak razpreglèd o stanovíščih služi v to, da, kadar bi se vsi dežélني brámbovci v orožje skliceváli, more kdo iz njega vídeti, kóliko poklicanih je rés prišlo, a kóliko ne.

V teh izkazílih o stanovíščih so zapisani tudi tisti brámbovci, kateri, kadar se vsa vojska zgrínja v orožje, ne pojdejo na razpreglédnega uradú postájo, nego samó na izréčno imenováne postáje konjskega nabôra, da tam prevzemó potr-jene brámbovske kônje.

3. Priprávljene pozovnice, s katerimi se sklicuje vsak vojak posébe.

§. 3.

Kadar se zbira vsa orožna sila (stojéca vojska, vòjinsko pomórstvo, brámbovstvo in nadoméstna príhrana), tedàj vojáke sklicuje natisneno razglasílo, ki ga je polítično okrajno oblastvo županom poslálo v òklic.

Vojáci, prebivajóci po odmaknenih in samotnih krájih, naj se ne sklicujejo samó z òbèim razglasílom, nego vrhù še tudi s posébnimi pozovnicami.

Natisnene golíce teh pozovnic županom pošilja polítično okrajno oblastvo.

II. Kakó je vojáke zbirati, kadar se v orožje sklicuje vsa vojska.

§. 4.

Kadar se sklicuje vsa vojska v orožje, tedàj polítično okrajno oblastvo vsacemu županu za prejémni list vročí proti sebi dovolj natisnenih razglasíl, v katerih je ukazano, da je vojsko treba zbrati, — a to on dobóde najpoznéje v 24 urah potém, kar je prišlo povêlje vojáškega sklíca, — in kjer se môre — napové se mu táko razglasílo poprej tudi po telegrafi.

§. 5.

Vsak župan je dolžán to uráдно razglasílo — prídi mu v róko, kadar si kóli bodi — takó jz oznaniti vsacemu selíšču in tudi odmaknenim ter samotnim krajem. Oznanja se, kakor se kódi zdí najpriprávnéje (javno se pribíja, na vídež razgrínja po gostílnicah ali se dáje obče oklicávati).

Da se to razglási, kólikor se najhitréje more, ter po vseh selíščih ob enem, zató je tréba razposlati

posebne slè, po katerih se tudi uže popréj pripravljene a zdaj do konca popisane pozovnice dadé vróčati klicanim vojakom. Vsak voják naj prejem potrdi na vročilno pôlo.

§. 6.

Kadar se klicani vojáci k županu z glášajo, naj on pové vsacemu posébe, kam kateri pójde.

Kar se tiče tega, h kateremu vojáškemu krdélu ali h kateremu vojáškemu zavodu kdo prístoji, tréba na táanko pogledati poséбно na vnenjo strán vojáškega lista; a kadar se ne bi védelo, kaj je storiti, tedáj se voják pošlje k povêljstvu dopolnitvenega okolíša.

Brámbovci (razven tístih, ki so po imenih klicani na konjske naborne postáje) naj vsi gredó na postájo razpreglédnega uradú brámbovskega.

Nadoméstnim prihránjencem uže samo razglasílo vojáškega sklica napoveduje dán in uro, kdaj se z vojnoslúžnimi listi v rokah zberó k županu svojega stanovíšča, da potlej z njim ali s tístim možem, ki namestúje njega, otidó na dopolnitvenega okolíša postajo, od koder jih denó pred naborni návod (komisíjo.)

§. 7.

Da vojáci od vseh straníj o pravem časi pridejo, kamor je tréba, zató naj župan poskrbí, kólikor more, da ubožni, ako je do tiste postáje, kamor so dolžni iti, vsaj 22 kilometrov daleč, dobodo pomóč od občine ter se potlej odvezó (odpéljejo) po želóznici ali s parobródom, kóder so taka vozíla ustanóvljena, — a kóder tega níj, ondód naj občina konjske vozóve dáje do óne postáje, kjer se bodo vojáci skazováli.

§. 8.

Ako bi vojáke na odhódi njih ródbina hôtela izprémľjati, naj se tem ljudém v živo dopové, da táako

délo trati čas in trôške brez nobene koristi, in storiti je vse, kar se more, da ne bode tega izpremljanja.

§. 9.

Mudljívce je gnati k povêljstvu dopolnítvenega okoliša ali k podrúznici (ekspositúri) vojáškega skazovánja, če je katera ondúkaj, ali k urádu brámbovskega razpregléda, — a kadar je tjà predaleč, tedáj k polítícnemu okrajnemu oblastvu, da jih odžene dalje. Na pómoč se tudi môrejo privzeti žandárji, katerim to délo ukaže polítíčno okrajno oblastvo.

§. 10.

Četrtri dán po razglasíli občega sklicevánja tréba da župan polítícnemu okrajnemu oblastvu dá spisek, v katerem po imenih stojé vsi tisti klicani vojáci, kar jih še náj odšlo na vójsko, in tudi se naj pové, zakáj ne.

Ob enem je zdravníške svedôčbe, kí jih je potrdil sam župan, pokazati o vseh taciéh na trden odpust danih vojáciéh, o vseh prihránjenciéh, brámboveciéh ter nadoméstniéh prihránjenciéh, katerih nij spraviti z mésta zaradi bolézni.

Take izpíske o prihránjenciéh in o vojáciéh, danih na trden odpust, naj župan déla po zglasílnéj knjigi, in o dežélniéh brámboveciéh po skliceválnem imenopísi (konsignáciji), kateri se je po okrajnem polítícnem oblastvi dobíl od uradú brámbovskega razpregléda.

Po tistih rédkih, pod kacim polítícnim okrajnim oblastvom stojéciéh občinah, kóder zaradi obílega števíla zglášeníh, na trden odpust danih vojákov in zglášeníh prihránjencev potréba ukazuje, da je poleg zglasílné knjige tudi abecéden imeník, bodi úže dovolj samó kratka opómnja — tudi kar z ólovko — v ta imeník zapisana k imenu tistega, kdor se je zglásil; a brámbovcem se take opómnje

dévajo v skliceválni imenopis, da je laže videti, koliko jih je še domá ostalo.

To známenje se more v abecédnem imenki storiti uže tedáj, kadar se vpisuje tisto zaporédoma tekoče števílo, pod katerim števílom zglasítev stojí zabeléžena v zglasílnej knjigi; a tréba ga je izbrisati, kadar se kdo zopet zglási.

Take občine, ki imajo svoj posében ústav ter so zatôrej samosvôji polítični okraji, naj tudi také déljajo, kar se tiče tistih na trden odpust danih vojakov in taciñ prihránjencev, kateri némajó v tej občini domovínstva; a kateri spadajo pod njé razpregléd, o taciñ se razpreglédni zapisnik privzáme na pómoč.

§. 11.

V razprostránjenih okoliših dopolnítvenih, kateri némajó nič ali málo cést in slabe póti, vse té razmére trdo zapovedujejo, da se po izímki ondód podružnice vojáškega skazovánja raztáknejo po taciñ méstih, ki so pripravna v zbirálišča, da zatôrej te podružnice vojáke, na trden odpust dáne, ter z njimi vréd prihránjence dáljnejših krajev izprejemajo, skazújejo ter pošljajo na dopolnítvenega okoliša postájo.

Dežélni brámbovci (razven taciñ, katerim je rečeno iti na konjske naborne postáje) skazújejo se samó na postáji brámbovskega razpreglédnega uradú.

Podružnice vojáškega skazovánja prično svoje délo tretji dán potém, od kadar se je vojska jéla sklicevati, a zvršijo ta pôsel devétega.

Ako bi káj na trden odpust danih vojakov in prihránjencev morebiti prišlo stóprav (še le) poznéje, kadar podružnica uže otíde na svojo popréjšnjo urádno postájo, velí jim naj župan, da zaradi skazovánja gredó na dopolnítvenega okoliša postájo.

Klicanim vojakom ne pomaga nič, ako podrúznica vojáškega skazovánja uradúje več dníj; razlóček je samó v tem, kar se tiče kraja, kamor se zglášajo zaradi skazovánja; a nikakor se jim zató ne podaljša njih odlog, katerega jim 18. točka v poučíli vojáškega lista dáje le do po 24 ur.

III. Kadar se sklicúje samó nékaj vojske.

Določíla so nekóliko drugačna, nego li ob sklicevánji vse vojske.

§. 12.

Kadar se sklicuje samó nékaj vojske, tedàj se na trden odpust dani vojáki, prihránjenci in deželni brámbovci sklicávajo s pozóvnimi listki, katere župan dobode od polítičnega okrajnega oblastva, da jih má-ho ma vročí, komur so pisani.

Župan dobode tudi naročilo, nadoméstne prihránjence sklicati ter postaviti pred naborni návod. To naročilo govori, v kateri dán, v katero uro ter kám jih je postaviti.

Táko naročilo naklada županu dolžnóst, brez odlóga priréditi vse, da se nadoméstni prihránjenci sklíčejo in postavijo, kamor je práv.

Ako se sklicúje samó nékaj vojske, tedàj se príhod vojakov, danih na trden odpust, príhod prihránjencev in deželnih brámbovcev zakesní tóliko, kólikor je več tréba časa, da se spišejo in vroché pozóvni listki.

Zaradi tega podrúznice vojáškega skazovánja, če se kóð postavijo, začnó sedmi skliceválni dán svoje délo, katero dovršé trinajstega.

Zató naj tudi nadoméstni prihránjenci, kadar se sklicuje le nekóliko vojske, pridejo štiri dní poznéje, nego li ob sklicevánji vse vojske.

A tudi tedaj, kadar se zbira samó nekóliko vojske, néma nobeden izmej klícanih, na trden odpust danih vojakov, nobeden izmej prihránjencev in dežélnih brámbovcev po več odlóga, nego li do po 24 ur potém, od kár so prejéli vsak svoj pozóvni listek.

B. Konjski nábor.

§. 13.

Župani naj takój potém, kadar od polítičnega okrajnega oblástva dobódo zapóved, nabirati vojáške kónje, poprávijo konjski pôpis lánskega léta, ki je bil po občinah sestavljen, kakor velí minísterski ukaz s 1. avgusta 1873. l. (v drž. zak. št. 136.), in pri tem pôsli jim bodi na úmi, po kóliko ima kateri gospodár ob tem časi kónj; vrhu tega je o tistih kónjih, ki se zdaj ne bodo skazováli, povédati zakoníti vzròk, zakáj ne, kar je storiti tudi o tacih, kateri so očíto nedobri, ter dostaviti je napósled vsako drugáčno zapréko, zakáj teh ali ónih kónj ne bode na skazovánje. Ta zaznameníla župani v róko dadé navódu konjskega nabora.

Kar se tíče osvobojênih kónj, tréba da župani s sobój prinesó vsa pisma, katera dokazujejo pravíco te konjske osvobodítve (§. 8. v zak. s 16. aprila 1873. l., v drž. zak. št. 77.); a za očíto nedobre in tudi za take kónje, ki jih nij zaradi bolézni bilo môči prignati, tréba iméti svedôčbe, narejêne po minísterskih ukazih s 1. avgusta 1873. l. in s 30. avgusta 1875. l. (v drž. zak. s 1873. l., št. 135., in s 1875. l., št. 119.)

§. 14.

Razglasílo konjskega nabôra naj se takó in tudi ob tistem časi oznani, kakor je v §. 5. tega ukaza rečêno o razglasílih vojáškega sklicevánja.

O konjih in o tovôrnej živini odmaknenih in samotnih krajev treba vrhu občega razglasila tudi še s posébnimi povêlji konjskega privôda zapovedati, da jih gospodarji priženó skazovât.

Natísnene golíce tacih povêlij županom pošilja polítično okrájno oblastvo.

Kadar se préjme razglasílo vojáškega sklica, tedàj je tudi treba do konca popisati povêlja konjskega privôda, katera so župani uže popréj iméli pripravljena, da jih zdaj brez odlôga konjskim gospodarjem pošljó za prejémni list.

Župáni so dolžní truditi se na vso môč, da se v naborni prôstor kônji priženó vsi ter na tá nko tisto uro, kakor se je ukazálo.

Prédno se konjski nábor začnè, tréba v nabornem prostóri kônje (tovôrno živíno) razpostaviti po svojih občinah.

V nabornem prostóri naj vse občine, kar jih je tist dán ob enem sklicanih, pred náv od konjskega nabôra vôdijo kônja za kônjem v tacem rédu:

1. najprvo vse tiste kônje in tovôrno živíno, kar jih je ob zádnej konjskej razvrstítvi bilo „potrjenih“; potèm

2. vse tiste, po zakoni od skazovánja nikakor ne svobodne kônje in tovôrno živíno, kólikor se te živáli popréj še nikoli níj po svojstvih razvrščávalo v tem nabôrnem okolíši, od katerega zdaj pobirajo kônje; napósled

3. vse kônje ter vso tovôrno živíno, kar jih je ob zadnej konjskej razvrstítvi bilo „izvrženih“.

C. Tega ukaza zvršítev.

§. 15.

Dolžnostíi, katere po tem ukazi véžejo župáne, véžejo tudi starejšíne samosvôjih gradščín.

O tega ukaza natánčnej zvršítvi se bodo samí sobój odgovárjali župani in starejšíne samosvôjih gradščín ali teh obójih naméstniki.

Horst s. r.

Kjé se katera stvar nahája

po abecédnem rédu.*)

Amati, sóde itd., gl. preizkušati.

Bábice, 53.

Bakréna posóda, 50.

Barjè, ljubljansko: njega poži-ganje, 44.

Beráči, gl. prosjáki.

Blagájnica: občínska, 4., 6., 20., 21., 27., 29., 43.; okrajna, 40., 55., 56., 72.; továrnskih delav-cev, 101.; ubožna, 39., 65., 71., 72., 81.

Blagó: kateremu je trgovínstvo odvzeto, 81.; blagó sumno, 33.

Blagonrávje: skrb zá-nje, 63—67.

Bláznice in *blazníki*, 54.

Bolézen: postrežba v njej, 54., 62., 71., 101.; bol. neozdrávna, 54.; podežélna, 55.; 56.; sramna 54.

Bolézni: človéške, 51—56.; živál-ske sploh, 57—62.: govéje, 57—60.; konjske, 59., 60.; ovéje, 58., 59.; pásje, 60., 61.

Bólnice, 53., 54., 72., 89.

Bolníki, 51—56., 71., 72.; ubožni domači, 55.; ubožni tuji, 71.

Bolno družínce: skrbéti zánje, 62.

Božja služba, 67.

Bóžji pótje, 30., 64.

Brámbovci, dežélni, 87., 88.

Bránjevci, 46.

Brezdomóvní ljudjé, 30., 37., 70., 71.

Brízgalnice, gasilne, 76., 77.

Brodóvi in *brodarína*, 41.

Búkvíce: délavské, 12., 31., 63.; pòselske, 12., 30.

Céna: gostilníška, 47.; govédini, 47.; pródalnemu žívežu, 46—48.

Cenítve, 102.; pogorélega poslópja, 93.; poljske kvare, 42.; obsó-jenčeve premičníné, 84.; ob újmah, 93.; zaradi dolgá na občínskíh davkíh, 28.

Cenovník: kožedírski, 61.; občín-skih odrédbin, 4.; poljskíh glób, 42.; pripréžni, 91.; pródalnega žíveža, 47.; stanarine vojáske, 89.

Certifíkáti, gl. poveríllice.

Céstarjé, 40.

Céste, 27., 33., 38—41., 74.

Cigánje, 31.

Cínjarjé, gl. olovárjé.

*) To kazálo je také spísano, da, ée na pr. želí'kdo najtí, kje je: „zemljíški odkup“, treba poiskati ali beséde „odkup“, ali beséde „zemljíški“. Nekateré tehtovítejše stvarí so réš tudi zapísane po dva kratí, po trí kratí, vsaka na svojem mésti; a povsód se tega póti nij bilo držáti zaradi prostódra. Druge stvarí so zopet stísnene také, da učí samó jedná glávna beséda vse, na pr. vseh razníh „zapísníkov“, „zakonov“ itd. íšél le prí besédah „zakon“, „zapísnik“. — Števíla (cífre) kažejo straní.

- Čbkla*: z njo zavirati ali ne, 39.
- Cukrarne*, 98.
- Čanjarji*, 31.
- Čakarína*, pripravna, 91.
- Častni*: meščáni, 4.; občáni, 4., 68.
- Častniki*, 89., 91.
- Človeški život*, 30—38.
- Črtézi*, stávbinski, 73., 75.
- Črvjé*, kvarljívi gozdom, 44.
- Čuváji*, lovski, 22.; ponôčni, 35., 76.
- Daríla*, državna: od murv, 44.; od žrebcev in kobíl, 45.
- Davčna opravíla*, občínska, 93—99.
- Davki*: na 1. róko, 5., 93—98., 103.; na 2. róko, 5., 98., 99.; novi, 5., 27., 28.; občínski, 3., 20., 26—29.; pásjí, 28.; zgradarínski, 49., 94—97.
- Dékle*, gl. pôsli.
- Déla na vódi*, 74.
- Delárnice*, prisílne, 38., 72.
- Délati*, po kóliko ur na dán, 62.
- Délavci*, 62., 63., 101.
- Deléžniki občínski*, 68.
- Delomrzni ljudjé*, 36., 38., 72.
- Desetína*, gorska, 27.
- Deskà*, viséča pred seliščem, 100.
- Dežélna vlada*, 6., 7.
- Dežélni*: odbor, 6., 7.; dež. učilniški svèt, 79.; ústav, 9.; základ, 41., 53.; zbor, 5., 8., 21., 27.
- Dimničarji*, 76., 77.
- Dimničarstvo*, 101.
- Dimniki*, 73., 76., 77.; ruski, 74.
- Dnevnik*: blagájniški, 29.; uradni občínski, 12.
- Dobítkovína*, 97.
- Dohodárína*, 97., 98.
- Dohodki*: na katere níj naklade k davkom, 27.; doh. občínski, 3., 4., 6., 19—21., 26—28.; doh. ubóžne blagájnice, 39., 65., 72., 81.
- Dólg*, občínski, 3., 4., 6., 21.
- Dóm*, svoj otročícem, 79.
- Domáče podrožje* občínsko, 4—7.; njega pôsli, 19—81.
- Domáči sodníki*, 4., 80.
- Domarína*, porazrédna, 94., 95.
- Domovínci*, občínski, 68—70.
- Domovínstvo*, 4., 28., 68—70.
- Dopustílo*: gódcévsko, 65.; obrtno, 101.; parobródnim voznjam, 41.; popótnim glumáčem, 65.; semnjém, 45.; siromakom, vrtečím orglice, 65.; tržnim dném, 46.; v kupovanje in razprodávanje otrovnih stvaríj, 49.; v razprodávanje strélnega prahú, 33.; dop. stávbínsko, 49.
- Dovolítve*: stavbínske, 73., 74.; v prodávanje natísnenih stvaríj, 100.; ženítevske, 67.
- Dražbe*, 80., 81.; céstne, 38.; kadar obsójenec ne plača prisójene glôbe, 84.; kateri bi dražbe napravljáli sami ob sebi, 81.; dražbe lovskega zakúpa, 25.; premíčnega blagá, 102.; dr. radovóljne, 2.; dr. vojáške príprége, 91.; zaradi dolgá na davkih, 29.
- Drévje*, sadno, 25.
- Drobíž*, prodajati 66.
- Drugovérce*, 57.
- Drústva*, ustanávljati, 100.
- Družína*, 62., 63.; — gl. tudi *pôsli*.
- Države túje*: pogódbe z njimi, 54.; teh držáv promése in žrebóvi, 66.

Državni právdniki, 100., 102.

Državni zbor, 8., 9.

Duhóvnik, 27., 71., 72., 89., 103.

F*ábr**ike*, gl. tovarne.

Fámilija, gl. obitelj.

Farbe, gl. šaríla.

Februvárska ustáva, 9.

Fít, 95—97.

Fóršpan, gl. pripravá.

G*árje*: človeške, 54.; ovčje, 59.

Gasilna družba, 76., 77.

Gasilno orodje, 76., 77.

Gáz, gl. plín.

Glasovnica, občinske volítve, 11.

Gledališča ter njih igre, 65., 67.

Glôba: kakó je zánjo térjati ob-

sójenca, 84.; od céstnih pre-

stopkov, 39., 40.; od dražbe,

če jo kdo napravi sám ob sebi,

81.; od prekršenega občinske-

ga redú, 4.; od prepovedanih

iger, 66.; prestopnikom mlín-

skega zakona, 48.; prestópni-

kem poljske obrámbe, 42.; pre-

stópnikom potrebnih narédeb

o vinôgradskih uséh, 44.; pre-

stópnikom vinôgradskim in ti-

stim, ki si drevja in vrtov ne

otrébijo gosénie itd., 43.; pri-

sojena nedélavnim županom,

6.; tudi tistim, kateri bi se

branili prevzeti občinsko vo-

lítev, 6.

Gnézda, ptíčja, 25., 43.

Góbe, otrovne, 47.

Gódc, 65., 67.

Goljufija, gl. prevára.

Gorniki, 43.

Gosénice, 43.

Gospodárje in njih délavci, njih

rokodélski učenci ter poma-
gači in trgovski pomočniki,
32., 62., 63.

Gospodárstvo: občinsko 2—6., 19—
21., 26—30.; ubožnega sta-
rejšinstva, 71.; 72.; gosp. z
lesóvi, 44.

Gostilnice, 66., 101.

Gostilničarji, 32., 47., 60., 82.

Gôzdje: 19., 20.; razdeljevati jih
mej občáne, 26.; gozdje ne-
občinski, 44., 45.

Gôzдна kvara, 44.

Graditelji 74., 77.

Graditeljstvo, 101.

Gramôz, céstni, 38.

Grobíšča, posébná svoja, 57.

Grántne bulcve, gl. zemljíške knjige.

Grántni davek, gl. zemljarina.

H*iralnice*, 73.

Hiže, ki so bile pod vodó o potópi,

49.; h. nove, 49.; kaka števíla

je novim hižam dajati, 97.,

100.; h. osébiti v bolézni, 55.;

hiže posebne siromakom, 73.;

hiže preiskovati, 98., 102.; h.

razvrščéne na prebivátne raz-

réde, 94.; — gl. tudi *poslópje*,

stárbine in *xidánje*.

Hladnoklépi, 77.

Hlápci, gl. pôsli.

Hlévi, 58., 75.

Hrósti, 43.; kvarljívi gôzdom, 44.

*Hudodélc*i in *hudodélstva*, 10., 12.,

31., 35—37., 64., 102.

H*grati*, o čém z loterijskimi šte-
víli, 66.

Igre, gledališke, 65., 67.; igre, ki
so prepovedane, 66.

Imeníci: o mladénicéh vojáškega

- nabôra, 85.; o porótnikih, 103.; o továrnskih délavcih, 101.; o sklicevanih vojácih, 92.; o volilcih, 6., 8—11.
- Imovina*: občinska, 2., 3., 6., 19—21., 26.; otročja, 80.
- Inostránci*, gl. tujci.
- Interpelácije*, gl. vprašanja.
- Inventár*, občinski, 18., 20.
- Izkáznice*: popótna, 30., 31.; ljudje brez nobene izkáznice, 36.; izk. rubilne, 17., 29.; volilske, 9.
- Izpréma*, gl. pripravka.
- Izročéno področje*, občinsko, 3., 5., 7., 13., 81—103.
- Jaháci*, gl. kožedirci.
- Jáme*: gnojne, 49.; kamenolôadne, 34.; odkrite, 32.; j., v katerih se koplje sip ali gramôz, 38.
- Jezdariti*, nepazljivo, 33.
- Jezóvi*, 74.
- Kačji ugriz*, 51.
- Kápite*, strélna, 34., 50.
- Karte*: lovske, 22.; popótna, 30.
- Katáster* davčnega uradú, 100.; kat. gôzdni, 44.
- Káva*, 47.
- Kavárna*, 66.
- Kavciójn*, gl. položnina.
- Kázen*: občinskim odbornikom 2.; kaz. poljske kváre, 42., 43.; kaz. tistim, ki prekršijo občinski réd, 4.; tistim, ki prestopijo zakon ptičje obrambe, 43.; tistim, ki nehté prevzeti občinske volítve, 6.; kaz. katero prisodi občina, 5., 8.; kakó je kaz. odmérjati, 83.; kaz. zastaréla, 84.
- Kázenska*: pravda, 102., 103.; kaz. pravica občinska, 82—84.; razsodba občinska, 83.
- Kázenske*: razprave občinske, 82—84.; razpredélnice, 82., 83.
- Kázensko*: právo, 102.; sodišče, 77., 102.
- Kaznjénci*, izpuščéni, 35., 36.
- Keglánje*, 66.
- Kisavec*, 46.
- Kládezi*, 19., 32., 49., 77.
- Klepárji*, 77.
- Klínčki vžigálni*, gl. vžigalice.
- Ključáničarji*, 77.
- Ključí*, tatínski, 33., 81.
- Knjiga*: belézna trgovska, 49.; tujska, 32.; vročilna, 13.; zglasilna o vojácih, 87., 88.
- Knjige*, nesramne in prepovédane, 81.
- Knjige-mátice*, 72., 85., 86.; občinska knjiga-mática, 68.
- Kólek*: na domácih sodníkov nagódba, 80.; na pöselske bukvice, 30.; na zapisnik o dražbi, 25., 81.; na prošnje ob osvobodítvi od vojáških váj, 88.
- Kólera*, 56.
- Kolníki* ali kolovózniki, 38.
- Konfiscirati*, gl. zasézati.
- Kónje*, vprežene ostavljeni zunaj, 33.
- Konjedirci*, gl. kožedirci.
- Konjska plemenítev*, 45.
- Kónjstvo* in kobilstvo, 45.
- Konjišnice*, 60.
- Konjár*, gl. stečaj.
- Kontumácija*, gl. záočna razsodba.
- Kopalšča*, 32.
- Kótili-sopárnik*, 50.
- Kozé*, gl. osepnice.
- Kože*, 47., 58., 60., 61.

- Kožedírci*, 58., 60., 61.
Kožedírstvo, 101.
Krájevni učilniški svet, 79.
Kráste, ovčje, 59.
Krčmárji, 32., 47., 60., 82.
Krčme: obklé jih je zapirati, 64.;
 v kakšen obrt se šteje, 101.
Krôšnarji, 31.
Krúšnarji, 46.
Krvozmésje, 64.
Kufrén, gl. bakrén.
Kuga: govéja, 58., 60.; človéška, 55.
Kúhinja: požigati v njej sáje, 76.
Kúpljarice, gl. podvôdnice.
Kúriiti, preblizu hôste, 75.
Kvartánje, 66.
Kvartítranje, gl. nastanítev.
Legitimácije, gl. izkáznice.
Lekárniki, 52., 72.
Lepo zadržánje, gl. blagonrávje.
Lésarji, 45.
Lesóvi, gl. gôzdje.
Licitérenge, gl. dražbe.
List: domovínski, 12., 70.; do-
 pustíltni cúnjarski, 31.; krôš-
 njarski, 31.; oglédni mrlíški,
 56.; orožni, 25., 35.; prejemni,
 82., 92.; smrtni, 55.; ubožni,
 54.; vojáški, 87., 88.; vôžni, 33.;
 vročilni, 13.; zgláševální, 32.
Listi popótni, sploh, 30., 31.; *ú-
 sti popótni*: mrlíški, 56.; od-
 gonski, 36., 37.; pridani po-
 šiljanemu orožju, 35.; živin-
 ski, 58.
Listíne, dokazoválné, 83.; občínske,
 18.; o zemljíškem razbreme-
 nili in o zemljíškem odkúpi, 20.
Listíci: pozovni, 92.; ribolovni, 26.
Lógarji, 26., 44.
- Lón*, gl. mezdà.
Loncevézci, 31.
Lônci, ki se dadé trdno zapréti, 50.
Lončárji, 77.
Lončenína, 50.
Lov, 21—26.
Lózanje, gl. žrébanje.
Lózi, gl. žrebóvi.
Luč, gôlà, 33., 76.
Láže in lôkve po vaséh, 32.
Mačùh, 56.
Málini, 48., 74.
Méje: občínske, 41.; prestavljati
 jih, 7.; meje zakúpnega lo-
 víšča, 25.
Menjávati, občínsko svojíno, 21.
Méra, gostilniška, 48.
Méra in utěž, nova, 48.; preizkú-
 šati jo, 48., 99.
Merosódni uradóvi, 48.
Mesárji, 46., 47.
Mesó: 46., 47.; od bolne živíne,
 58., 59.
Meščáni, 68.
Mezdà: délavcem, 62.; občínskim
 služábnikom, 4.
Mladoléttni nepokorneži, 38.
Mléko, od bolne živíne, 59.
Mlíni, gl. málini.
Močvír, gl. barjè.
Móka, 47., 48.
Mostóvi, 41.
Možjé-cenítelji, poljske kváre, 42.
Možjé-vollíci, 8., 9.
Mrhovína, gl. mrtvečina.
Mrlíci, 55—57.
Mrtváčnice, 55., 57.
Mrtvečina, 58—61.
Wábor, konjski, 92., 93.; vojáški,
 84—86.

- Nádzor*: nad delavci in družino, 62., 63.; nad občinskimi oblastniki, 4—7.; nad zdravniki, 52.
- Nadzorniki*, učilniški, 79.
- Nadzorsko okó*, 35., 37.
- Naglavnice*, 31., 34., 36., 51.
- Nagódbbe*: pred uradovi domačih sodnikov, 80.; nag. ob izprejemanji obrtnih učencev, 101.
- Nagrada*, 66.
- Nájdenci*, 54., 55.
- Nájem*, prebivatni, 95—97.
- Najmarína*, domóvna, 95—97.
- Najti*, izgubljeno stvar, 34.
- Nakláda* k davkom, 3., 5., 26—28., 95.; kateri dohodki so od njé svobodni, 27.
- Nalóžnice*, 64.
- Nastanítev*, vojáška, 88—90.
- Naučilo*, občinskim služabnikom, 16., 17.
- Nedolétniki*, 82.; kadar se zénijo, 67.
- Nedomóvtnci*, občinski, 68.
- Nesrámnice*, 36., 38., 64.
- Nesrécce obče*, gl. ujíme.
- Neusmíljenost*, do živálij, 65.
- Nôrci*, gl. bláznice.
- Novce*, pošiljati po pošti, 13., 14.
- Novine*, 100.; uráadne, 34., 99.
- Nožebrci*, 31.
- Númare*, gl. števíla.
- *Občáni* brez imovíne, 27.
- Občine*: jedíniti v vkupna opravíla, 7.; razdružati jih, 10.; trgati jih na dvóje, 5.; ustanavljati jih, 10.; združati jih, 5., 7., 10., 27.; obč. ne morejo voliti v imeni vseh občánov, 11.; obč. odgónskíh po-
stáj, 36., 37.; obč. sélske, 8., 9.; vélike, 10., 27.
- Občinski odbor*, gl. odbor.
- Obédnice*, ubóžne, 73.
- Obhódi cerkvéni*, 67.
- Obítelj*, 63., 89.; njé popótni list, 30.
- Oblastniki*, občinski, 2—8., 10., 11.
- Obligacíje*, avstrijánske 81.
- Obrti*, 97., 99., 100., 101.
- Obrtníki*, 47., 63., 72., 101.
- Odbor*: občinski, 3—5.; njega ukrépi, 2., 3—8., 41.; teh ukrepov zavíranje, 2., 5.; njih zvrševánje, 2., 3.; odb. okrajno-céstni, 39., 40., 74.; odb. poseben, v presojevánje létnega račúna, 29.
- Odgonstvo*, 36., 37.
- Odkup*, zemljíški, 20.
- Odpór*, postavljen v zapísnik občinske séje, 16.
- Odpústniki*, vojáški, 87., 88.
- Odrédbine*: občinske, 4., 28., 68., 70.; od semánjih dopustíl, 45.; od zdravíl, 52.
- Oficírji*, gl. částniki.
- Ogenj*, 35., 75—78.
- Ogerske kraljevíne* državnopravno razmérje, 9., 10.
- Oglédi*: stávbinski, 73., 74., 75., 94., 101.; ogl. zaradi čúvanja nad ognjem 77.; zaradi porazredne domaríne, 94.
- Ogledníki*: mesóvni, 46., 58.; mrliški, 56.
- Okolíš*: dopolnítvéni, 88.; kužni, 58.; naborni, 71.; pripravni, 90.; skládni, 40.; volítvéní, 9.
- Okrajni učilniški svét*, 79.

- Ukrajno oblastvo*, 5—8.; njega na-
rédba in razsodbe, 6.
- Okróžnice*: občinske, 12.; uradne,
99.
- Oktoberska diploma*, 9.
- Olje*, rudninsko, 33.
- Olovárji*, 31.
- Omotica*, 26.
- Opravila občinska*, gl. uradovánje.
- Oprávilni réd*: državnega in de-
želnega zbora ter deželnega
odbora, 9.; opr. réd občinski,
4., 14.
- Oprostitev*, gl. osvoboditev.
- Oproščenci*, od trilétne službe vo-
jaške, 87.
- Orglarji*, pocéstni, 31., 65.
- Oróžje*, 34., 35.
- Osepnice*: človeške, 55.; staviti
jih, 53.; — ovóje, 58.; staviti
jih, 59.
- Oskrúiniti žénsko*, obetáje poroko, 64.
- Ostánek*, gl. prebítek.
- Osvoboditev*, časna od zgradaríne,
95.
- Osvoboditve*, vojaške različne, 85—
88.
- Otróci*: ako pred 14. létom pros-
jáčijo, 67.; kdáj je otróke za-
četi k delu síliti, 62.; otróci
od 11. do 14. léta, 82.; otróke
posójati prosjákom, 67.; otróci
ubogi, zapustéli, 73.
- Otróčja imovina*, 80.
- Otrovancem* pomagati, 51.
- Otrovíla*, 49., 50.
- Ovdóje*, 47.
- P***arobródne vóznje*, 41.
- Pasja vsteklína*, 36., 60., 61.
- Pastúhi*, gl. žrébci.
- Pášníki*, občinski, 19., 20., 21., 57.
- Patenti*: dohodarínski, 98.; lovski,
22., 25.; oróžni, 22.; popisni, 69.
- Patronstvo*, 4.
- Pávólja*, strélna, 34.
- Pazka*, na hudodélce, 12., 35., 36.,
37., 102.
- Pekárji*, 47.
- Pepél*, 76.
- Petrólej*, 33.
- Pijánstvo*, 67.
- Pisár*, občinski, 13., 17.
- Pisárnice*, državne, 89.
- Pisma*: občinska uradna, 3., 12.,
14., 17., 18.; popótna (raznovr-
stna), 30., 31., 35., 36., 37., 56.,
58.; prisódna, 86.; svobódska,
73.
- Pivo*, 46., 47.
- Pivovárne*, 98.
- Plača*, županu in občinskim svét-
nikom, 4., 10.
- Pláčilo*, naméstó tlake, 3., 12., 28.,
41.
- Platišča*, široka, 39.
- Plési* z godci, 65., 67.
- Plín*, 34.
- Podárji*, 43.
- Podobéine*, 19., 21., 71.; združati
jih, 7., 27.
- Podóbe*, nesrámne in prepovedane,
65., 81.
- Podpisovánje*, uradnih pisem ob-
činskih, 3., 12., 14.
- Podróčje*: državnega in deželnega
zbora ter deželnega odbora, 9.;
občinskih oblastníkov in nad-
zornih oblástev nad njimi,
2—8.
- Podróčje občinsko*: domáče 4—7.;

- njega pôsli, **19—81.**; izročeno, 3., 5., 7., 13., **81—103.**
- Podvôdnice* in *podvôdniki*, 64.
- Pogôdbe*, s tújimi državami, 54.
- Pogóni*, 35., 36.
- Pogorélci*, 78.
- Pogrébščina*, za ubožnim tujcem, 54.
- Pohabiti*, ude sam sebi, 32.
- Pohájšanje*, gl. sóblazen.
- Pókalni preparáti*, 33.
- Pókati*, z bičem, 39.
- Pokopalkšča*, 56., 57.
- Poljáki*, 42., 83.
- Poljedélstvo*, 42—44.
- Póljska*: kvara, 42.; obramba, 42.
- Póljščina*, 25., **42.**
- Položnina*, lovska, 25.
- Pomagáči*: občini dani ob njé troških, 5., 7.; pom. obrtníski, 31., 63., 101.; rokodélski, 31., 32., 63., 66.
- Pomôč novčna*, iz deželnega zaklada, 41.
- Pomočniki*, trgovski, 63.
- Ponedélniki zaspáni*, 62.
- Ponôčne bogoslúžnosti*, 64.
- Ponočnjáki*, 64.
- Pooblaščenci*: deželnega odbora, 6.; pohodnih postáj, 89., 90.; priprézni, 89.
- Popis*: konjski, zaradi vojáštva, 92.; vseh prostorov, pripravnih vojákom v nastanítev, 89.
- Popotni listi*, gl. listi.
- Poročila*, občinska, odménjena oblastvom, 12., 13.
- Porodilnice*, 54.
- Poróka*, brez cerkóvne dovolítve, 64.
- Porótnilci*, 103.
- Pôsli* (družína), 12., 30., 32., 62., 63.
- Pôsli*, gl. uradovánje.
- Poslopje*: dopustilo v njega zidánje, 49.; poslop., ki je bilo pod vodó, 49.; posl. novo in prezidano, 49., 94., 95.; poslop. podírati ob ognji, 77.; poslop. prebivátno, 94., 95.; poslopje, svobodno od vojáške nastanítve, 89.; — gl. tudi *hiše*, *stávbine* in *zidánje*.
- Posójati*: ljudém ob újmah, 72.; otroke prosjákom, 67.
- Postáje*: odgonske, 36., 37.; pohôdne, 89., 90.
- Postava*, gl. zakon.
- Poštarína*: svoboda od njé, 13., 14.
- Póštarji*, 91.
- Pót*: odkazan, 36.; plačan svedokom, 83., 84.
- Potepúhi*, 32., 37.
- Pótje*, obči ali neobči, 40., 41.
- Potrošnina*, 27., 99.
- Poverilnice*: cenóvne, 46.; o kotlih-sopárnikih, 50.; popótne, 30.; župánskega uradú, 95.
- Poverjenci*, trgovski, 101.
- Povračílo*: občinskega dolgá, 3.; povr. za prostore, oddane částnikom, 89.
- Pozovnice*, vojáške, 88., 92.
- Prah*, *strélni*, 33., 74., 76.
- Prátika*, vpisna, 12.
- Právdanje*, za občino, 26.
- Pravíca*: kupovati in prodajati otrovíla, 49.; pravica lovska, 21—23., 25.; prv. ozdravljati bolézni, 52.; prav. podelítvena, 4.; prav. prodájati strélni práh,

- 33.; prav. ribolovna, 25., 26.; voliška, 9., 10., 11.; prav. do občinske svojine, 19—21.; do občinskega užitka, 21.
- Praznovati*, nedelje in praznike, 67.
- Prebitek*, občinske blagajnice razdeljevati mej občane, 4., 6., 21.
- Pregréški*, gl. prestóпки.
- Prehitévati*, vozove pred sobój, 39.
- Preizkúšati*, méro in tehtnice, 48., 99.
- Prekupci*, tuji, 46.
- Prélo*, zímsko, 64.
- Premoženje*, gl. imovina.
- Prenočevánje*, 32.
- Prepíri*: mej gospodarji in pòsli, 62.; mej mejáši, kadar se kaj zída, 74.; mej občáni za svoje pravíce, 6.; za vkupno svojíno, 20.; mej obrtníki ter njih délavci in pomagáči, 63., 101.; prepíri o létnem račúni, 29.; o pótih, 41.
- Prepóvedí*: nezdravih prostoríšč, 49.; prep. živínske, 57., 58., 60.; županove, 82.
- Preseljevánje*, v tuje dezele, 31.
- Prestóпки*: céstni, 39.; gozdni, 44.; kázenskega zakona, 10., 102.; málinskega zakona, 48.; nadzórskih povélij občinskih, 82.; nove mére in uteží, 48.; prest. obrtni, 101.; prest. oróžnega zakona, 35.; prest. poljski, 42., 43., 82.; prest. raznih narédob o vinôgradskih ušéh, 43., 44.; prest. stávbinskega in pòselškega zakona, 82., vinôgradskega zakona, 43.
- Preštévánje*, ljúdsko, 30., 100.
- Pretépanje* in *rvánje*, 32.; pret. svoje žene, 33.
- Prevára*: o državnih pripadkih 98.; prev. v prodájanji, 45—48.
- Prevój*, gl. pripravéga.
- Príče*, 82—84.
- Priglédni shòd*, vojáški, 88.
- Priglédnica*, občiuske volítve, 11.
- Prihránjenci*, nadoméstni, 87., 88.
- Prikupíla*, občinska, 3.
- Pripádkí*, državni, 98., 99.
- Priprávníki učíteljskí*, nabornih lét, 86.
- Pripréga*, vojáška, 90., 91.
- Príséga*: podárjem, 43.; poljákom, 42.; služábnikom občinskega redú, 16.
- Pristljenci*, izpuščéni, 35., 36.
- Pristójbíne*: merosódne, 48.; mrliških ogledníkov, 56.
- Pritóžbe*: kakó jih je izrócati, 8.; prit. na finančne ukaze in razsodbe, 98.; na gospodarstvo ubožnega starejšinstva, 72.; na kake narédbe o vinôgradskih ušéh, 44.; na kazni poljskih prestopkov, 42.; na létni račún občinski, 29.; na občinske narédbe in kazni, 4—8., 83., 84.; na okrajnega oblastva narédbe, 6.; na posvarila v občinskih séjah, 15.; na volílske imeníke, 5., 6., 9., 10.; na volítve občinskega starejšinstva, 11.; na županove narédbe, 4., 5.; prit. o vojáškej nastanitvi, 89.; prit. tujih ljúdíj v občini, 5.; zaradi prekršenega zakona, 7.
- Priviléگیje*, gl. svobòščíne,

- Procésije*, gl. obhodi cerkveni.
- Prodajáci*: otrovnih stvarij, 49.; strelnega prahú, 33.; živeža človeškega, 45—48.
- Promése*, tujih držav, 66.
- Proračún*: céstni, 40.; občinski, 3., 20., 29., 30.; okrajno-céstnega odbora, 40.; ubóžne blagájnice, 72.; učilniških potreb, 79.
- Prosjákci*, 36., 66.; delomrzni, 38., 72.; prosjâkom posójati otroke, 67.
- Prostót*, gl. svoboda.
- Prošnje*: vojáških stvarij, 85., 86., 88.; o časnej osvobodítvi od zgradarine, 95.
- Protést*, gl. odpór.
- Prvoméstnik*, gl. starejšina.
- Prvosédnik*, občinskih séj, 2., 14—16.
- Paš*: vstékli, 36., 60., 61.; zlobni, 33.
- Ptiči*: 23—25.; ptiči koristni, 23., 43.; kvarljivi, 43.
- Púncevní uradóvi*, 34.
- R***ačún*: létni občinski, 3., 4., 29.; župana prisiliti, da ga stori, 6.; rač. odgonski, 37.; ubožne blagájnice, 72.; učilniški, 79.
- Radovôljníci*, jednolétni, 87.
- Rajskétina*, gl. zavórni lánec.
- Rake*, mrliške in obíteljske, 57.
- Razbremenílo*, zemljiško, 20.
- Razglasi*: državnih zakonov, 99.; konjskega nabôra, 93.; razglási mladénicem vojáških lét, 85.; razgl. občinskega odbora ukrepov, 4.; razgl. o volítvah v dežélni in državni zbor, 9.; razgl. urádni občinski sploh, 12.; razgl. vojáškega sklica, 91., 92.
- Razpóčne stvarí*, 34.
- Razpráve*: kázenske občinske, 82—84.; ostalínske, 80.
- Razpregléd*: nabornih kónj, 92.; občinske svojíne, 20.; občinskega uradovánja, 11.; razpregléd o domovinskih listih, o pazki na hudodélee, o pôselskih ter délavskih búkvicah in o tujcih, 12.; o nájdencih, 54.; o prostorih, vojâkom v nastanítev pripravnih, 89.; o razdanih uradnih pismih in listih, 12.; o tlakah in plačilih zánje, 12.; o vročevánji, 13.; o vseh občánih, 30.; o vseh različnih vojácih, 87.; razpr. v imeniki nabornih mladénicév, 85.
- Razpustíti*, občinske oblastníke 6., 7.
- Razsvojíti*, zemljišče, 38.
- Razžalíti*, župana, 84.
- Registratúra*, občinska, 17., 18.
- Rektifikatórije*, 20.
- Reservísti*, gl. prihránjenci.
- Rešítve*, uradnih poslov občinskih, 11., 12.
- Ríbja lóv*, 25., 26.
- Rómarji*, 30.
- Rúbljenje*, 17., 28., 29., 42., 84.
- Rudárji*, 31., 63.
- Rúdníci*, 34.
- S***ádje*, gl. ovôčje.
- Sadno drévuje*, 25., 43.
- Samodávljenci*, 57.
- Samodélska slátina*, 47.; samodél. cvetlice, 51.; samod. víno, 47:

- Séje*, občinske, 2., 4., 5., 7., 14—16., 17.
- Semnjé*, 45.; semn. živinski, 57., 58.
- Shôdi*, razkôšni ali pohôtni, 64.
- Síp*, céstni, 38.
- Sïromáki*, gl. ubôžci.
- Sïróte*, 72.
- Skldá*: cerkvéni, 56., 57.; céstni, 39., 41.
- Sklépi*, gl. ukrépi.
- Sklicevánje*, vojáško v oróžje, 91., 92.
- Služábniki*: državni, 67.; občinski, 3., 4., 13., 16., 17., 98.; služabniki nadzórskega redú občinskega, 12., 16., 83.; železnocéstni, 34.
- Službo izgubiti*: občinsko, 10.; županovo, 7.
- Smodník*, gl. práh strélni.
- Snég*, pocéstni, kidati, 38., 40.
- Sóblazen*, javna, 63—65., 83.
- Sodíšče*: državljánsko, 102.; kázensko, 77., 102.; obrtno, 101.
- Sodníki*, domáči, 4., 80.
- Sól*, 47.
- Soséske*, gl. podobčine.
- Spisi*, gl. pisma.
- Sráb*, gl. gárje.
- Sramodejstvo*, 38., 64.
- Starejšna*: gasiteljski, 76.; okrajno-céstnega odbora, 74.; šélski, 12.; tržni, 46.; ubožne blagájnice, 71., 72.
- Starejšinstvo*: občinsko, 5., 11., 42.; obrtno, 63.
- Starína*, 101.
- Stávbine*, 73—78.; stávbine: na vódi, 74.; obrtóvne, 74.; — gl. tudi *hiše*, *postópje* in *xidánje*.
- Stečdáj*, 29., 103.
- Steklína*, gl. vsteklína.
- Stráže*, gl. čuváji.
- Streljánje*, 34., 75.
- Strélni práh*, gl. práh strélni.
- Strézniki*, bolníški, 56.
- Strupi*, gl. otrovíla.
- Svedôbce*: lekárnikom, 52.; déklam in hlapcem, 30.; sved. učilniške, 86.; o kónjih, svobodnih od vojáškega skazovánja, 93.; o nesrečah in újmah, 66., 73.; v izprejémanje kacega nájdenčka, 54.; v osvobodítev od vojáščine, 85., 86.
- Svedôki*, 82—84.
- Svétniki*, občinski, 3., 4., 10., 29., 82.
- Svinina*, 47.
- Svoboda*: od nakláde k davkom, 27.; od poštarine, 13.; od vojáške izpréme, 91.; od vojáške nastanitve, 89.; od uvoznine, 73.
- Svobôščine*, občinske, 18.
- Svojina*: človéková, 30—38.; občinska, 19—21.; prodajati, zamenjavati ali zastávljati jo, 21.; svojina vkupna, 19., 20.
- Šacila*, gl. cenítve.
- Šaríla*, otrovna, 49.
- Šatorína*, 46.
- Ščedénje*, gozdne zverí, 23.
- Ščuváji*, mej délavci, 62.
- Šónanje*, gl. ščedénje.
- Špitáli*, gl. bólnice.
- Špricalnice*, gl. brízgalnice.
- Štácije*, gl. postáje.
- Štámt*, gl. zákup.
- Štatút*, gl. ústav.

Štempelj, gl. kólek.
Števíla, dajati novim hižam, 97., 100.
Štíftenge, gl. ustanovine.
Štirne, gl. kládezi.
Štráfenga, gl. kázen.
Šuta, cestna, gl. gramòz, sip.
T*ubák*, 81.; púšiti ga v hlévi ali na pódi, 75.
Tabôri, 82., 100.
Tákse, gl. odrédbine.
Tálíje, gl. naglavnice.
Tarífa, gl. cenovnik.
Teatri, gl. gledališča.
Téhnik, državni, 38., 50.
Tehtnice, 48.
Telegraf, 34.
Tesárji, 77.
Tiskárnice, 100.
Tláka: céstna, 40.; drugáčna občinska, 3., 12., 27., 28., 41.
Tôčiti: pijáčo na semnjíšči, 46.; tóčiti čez uro, 64., 82.
Továrne, 49., 63., 74., 101.
Tóžba pozóvna, 74.
Tréščenega človeka, oživljati, 51.
Trgovánje, 45—48.
Trgovske in obrtníške zbornice, 101.
Trôški: bólniški, 53., 54.; céstni, 27., 40.; občinski, 19., 20., 26—28.; obsójenčevi, katerega kaznjúje občina, 83.; troški z občinskim užítkom in z občinsko imovíno, 26.; kadar se zída církev, poslopje duhovniku, učilnica itd., 27.; kakó jih je razdeljevati, kadar se več občin združí síloma, 6.; tróški, o katerih so posébné pravíce, 26.
Tržni dnévi, 46.

Tújci: delomrzni, 36.; ubóžni, obolévši, in pogrébščina za táciimi, 54.; tújci na semnjéh, 45.; tújci v občini, 68., 70.; zapísnik o tujcih, 12.; tujce zglášati, 32.
U*bóžci*, 2., 3., 70—73.; ubóžci delomrzni, 38., 72.
Ubožnice, župljánske, 71., 72.
Učenci: obrtníški, 101.; rokodélski, 32., 63.
Učilnice, 55., 63., 70., 89.; ljúdske, 78., 79.; podkóvne, 45.
Učilniške: svedočbe, 86.; ustanovine, 79.
Učilniški svét, 79.
Učitelji, 27., 78., 79.
Ude pohabiti, sam sebi, 32.
Uhajáci, vojáški, 31.
Ujime, 72., 73., 93.
Ukrépi, občinskega odbora, 2., 3., 5.; njih zavíranje, 2., 5.
Urádniki: državni sploh, 27., 67.; njih domovínstvo, 69.; finančni, 98., 99.; občinski, 17., 29.; poštni, 89.; rudárski, 34.; telegráfni, 89.; železnocéstni, 34., 89.
Uradovánje, občinsko, 2—8., 11—18.; zalenôbiti ga, 5., 6., 7.
Urbarji, 20.
Urvárbarji, gl. odpústniki.
Ustanovine, 53., 68., 72., 79.
Ustav: deželni, 9.; kožedirski, 61.; semánj, 46.; tržni, 46.; tržnih dníj ljubljánskih, 46.; ústav o bláznicah in blazníkkih, 54.; o pásjem dávkí, 28.; ob odrédbiní od zdravíl, 52.
Ustáva avstrijánskih zémelj, 9.

Ustrahováňje, domače, 32., 82.
Utěš in *měra*, nova, 48.; preizkušati jo, 48., 99.
Utopljěnce, oživljati, 51.
Užitek, občinski, 19.; gospodarstvo z njim, 2.; po kóliko ima kdo pravice do njega, 21.; razdeliti ga mej občáne, 21.; troški z njim, 26.; zamenjavati, prodajati, zastavljati ga, 4., 6., 21.
V*aga*, — gl. *tehtnice* in *utěš*.
Věliki posěstniki, gl. vlástelji.
Veštáci, 82., 83., 98.
Větrihi, gl. ključí tatínski.
Vinogradci, 42., 44.
Vinogradi, 25., 42—44.
Vinogradska uš, 43., 44.
Vkúpna svojína, 19., 20.
Vlačíge, gl. nesrámnice.
Vlástelji, 8.
Vlóge, občínske, odměnjene oblastvom, 13.
Vněnji ljudjé, gl. tújci.
Voda, 49., 57., 60., 76.; děla na vodi, 74.; voňnja po vodi, 41.
Vodnjáci, 19., 77.
Vodováje, 49.
Vojáci, 84—93.; njih domovínstvo, 69.; poklicati jih na pómoč, 58.
Vojáski ljudjé, 27.
Volěci rozdělci, 5., 9., 10.
Volěci: městni in tržánski, 8., 9.; občinski, 3., 5., 9.
Volělska pravíca, 9., 10., 11.
Volítve: občínske, 5., 6., 10., 11.; vol. v dežělni in državni zbor, 8., 9.; vol. v občínskíh sejah, 15.
Vozíti, nepazljivo, 33.
Voznítki, 31.

Vozóvi, 39., 90., 91.
Vozovńice, železnocěstne, 92.
Voňnja, po vodi, 41.
Vprašáňja, vzglášati v občínskíh sejah, 16.
Vročbarína, 13.
Vročeváňje, 13., 17., 98., 102., 103.
Vročínska bolězen, gl. mačuh.
Vrt: detíňj, 79.; učílniški, 79.
Vrvohódci, 65.
Vsteklěna, pásja, 36., 60—61.
Vžigálice: hrániti, 76.; prodájati, 50.; rabiti in razvážati, 34., 50.
Z*ádruge*, obrtne, 101.
Zadržáňje lépo, gl. blagonrávje.
Zadušenega člověka, oživljati, 51.
Zákol brez finančnega člověka, 99.
Zakon: dežělni, 5., 28., 40.; domovínski, 69., 70.; gasílni, 78.; gózdni, 26., 44.; kázenske pravde, 102., 103.; zakon kázenski, 22., 32.; málínski, 48.; mítnínski in samotržni, 102.; občínski, 10., 14., 15., 19—21., 28. itd.; obrtni, 62.; poljske obrámbe, 42.; zak. pôselski, 62.; stávbinski, 75.; učílniški in učni, 78.; vinogradski, 42.; vójski, 84.; zákon volítveni občínski, 6., 10.; §. 17. v njem izpremenjěň, 11.; zak. ženítevski, 68.; zak. o dražbah, 81.; o državnozbořskej volítvi, 9.; o novej méri in utěži, 48.
Zakoni: cěstni, 38—41.; lovski, 22., 25., 26.; orožni, 34., 35.; o telegrafih in železnicah, 34.; v obrambo koristnim ptícem, 23., 43.
Zákup: lovski, 21—23., 25.; ne-

Slóvniček,

v katerem se tolmáči jo n e n a v á d n e j š e ali n e p o v s ó d
me j Slov é n i g o v o r j ê n e ter t u d i n ô v e b e s e d e .*)

Báker-kra m., das Kupfer.

Barjê-jà n., (na Igi), močvir, der Morast; „máh“ je po némškem:
„das Moos.“

Báš adv., rávno; gerade, durchaus: báš denes, ravno denes; báš
tód je prišel, rávno tód; néma báš nič, durchaus nichts;
a sméšno je reči, da je ta beseda turška, ker se v najstarejših
(doturških) slovenskih knjigah čita: „bùhù; bùhùma, bùhùmi,
bùši“ itd.

Bedènj-dnjà m., 1) ótlo drevó, ein hohler Baum; 2) posoda,
podobna čebrù; der Bottich.

Beléžna knjiga, knjiga ali búkve, kamor se kaj „zabeležúje“ ali
zamerkúje; das Vormerkbuch.

Beléžnik m., der Notar; pogrésno je pisati „biléžnik“, ker to
je na podstavi staroslovenske beséde *bélégù* m., das Zeichen
(známenje), in ti „belegi“ so po vsej priliki bili obéljena
drevésa, kajti naš Tolmíнец táko bélo známenje po drévji
še zdaj imenuje „beléžen-žni“ f.

Beléžniški zakon, die Notariatsordnung.

*) **Opómnja**. Ker je v tem slóvnički za dokazovánje tu ter tam
bilo tréba stare slovénščine, zatôrej opominámo, da nas je prignala sila, dati
staroslovenskim besedám tá nenavadna písmena známenja: **u** za ták poluglásnik,
kakeršnega ima novoslovenska beseda „bezèg“ dva kráti v sebi; **ê** zópet za
staroslovenski poluglásnik, ki je poprèjšnjemu podoben, a méčji od njega, ter
ga je naš jezik úže izgubil; **y** za ták glas, ki se je nekakó izrékal, kakor
„uj“; **on** za staroslovenski hohník „o“ (to je „o“, hohnívo ali skozi nós izrékan);
en za staroslovenski hohník „e“ (hohnívo izrékan „e“); **é** za ón staroslovenski
„e“ („jat“ imenován), kakeršnega imajo kranjski Dolénjci v besédah: bélo,
césta, mléko, vléči itd.; a temu **é** je taka služba izročéna samó v staro-
slovenskih besedah tega slóvnička, — drugače smo po vsej tej knjižici v
novoslovenskih besédah s tacim **é** vedno zaznamenávali tist **e**, kateri se govori
v besédah: rêbro, sêstra, sêbi, têbi, mêni itd.

Blagájnica f., kása.

Blagájnik m., kasír.

Blaginja f., dober uspeh, sreča; das Wohl, die Wohlfahrt; s prósta, „blaginja“ je to, kar zdaj pogrésno imenujejo: „blágor“ ali „bláger-gra“, govoreč: na „blágor“ svoje domovíne itd.

Blagonráven-vna-vno adj., kdor je lepega zadržánja ali vladánja; wohlgesittet.

Blagonrávje n., lepo vladánje ali zadržánje; die Sittsamkeit.

Blagovéren-rna-rno adj., pobožen; fromm.

Blagovná borsa, die Waarenbörse.

Bláznica f., hiža, kjer imajo zaprte blazníke (nôrce); das Irrenhaus.

Bláznik m., nôrec; der Irrsinnige.

Bodálo n., der Dolch (néko orožje).

Bólnica f., špitál.

Bóžur-žúra m., žafrán; der Safran.

Brámbovci (deželni), die Landwehrmänner: neslužéci brámbovci, die nicht aktiven Landwehrmänner; bolje bi se morebiti dejálo: „domáči“ brámbovci.

Brezdomóven-vna-vno adj., kdor je brez domú; heimatlos.

Brizgáč m., kdor brizga, kadar se gasí ogenj; der Löschmann.

Brizgalnica f., šprícalnica; die Spritze.

Brizgati vb., šprícati; spritzen.

Brodarína f., plačilo od voznje v ládiji, kadar se kdo prebrodí s té strani na óno; das Fährgeld; — priméri: *poštarína*.

Cenítelj m., šácman; der Schätzmann.

Ceníteljski návod, die Schätzungskommission.

Cenóvna poveríllica, das Marktpreisertifikat.

Cenovnik m., tarífa.

Céstar-rja m., kdor césto snaži blata itd.; der Wegräumer.

Cév-ví f., rór; die Röhre.

Cukrárna f., die Zuckerfabrik.

Čakarína f., plačilo tacemu, ki je čakal in s tem potratil čas; das Wartgeld; — priméri: *poštarína*.

Častni občân, das Ehrenmitglied einer Gemeinde; častni meščân, der Ehrenbürger einer Stadt.

Částnik m., oficír.

Čéta f., tropa; die Rotte.

Četrínsko zemljíšče, četrť ali četrťina zemljíšča; eine Viertelhube.

Čiharen-rna-rno adj.: „čiharen“ ima vselej pred sobój besé dico *ves*: „vsi čiharni“ ljudjé, namreč: vsi ljudjé od prvega do

najzadnjega. — Ta ponovila vrédna beséda je mnogo rabila našim staréjšim pisateljem, a zrastla je, kakor se kaže, iz korenike „čit, čit,“ sammeln; priméri srbski „čitav“ adj., ganz; zatórej bi „čiharen“ stalo namésto „čitharen,“ a to namésto „čitkaren,“ kakor tudi „sléharen, sléheren“ stoji namésto „slédkaren“: slédkar, tandem, endlich (Mikl. lex. 325).

Čin m., šárža (mej vojáki), slúžna stopínja; die Charge.

Číslo n., število; die Zahl.

Čítati vb., brati na bukve; lesen.

Črtnica f., volčič; der Milzbrand.

Črnilo n., tinta.

Črtati vb., risati; zeichnen.

Črtěž-těža m.; der Plan.

Dávčén-čna-čno adj., kar prístoji k davkom: davčni urád, to je urád, ki pobíra davke, das Steueramt; davčna občina, die Steuergemeinde.

Davki na prvo, na drugo róko, pravi, nepravi davki; direkte, indirekte Steuer.

Dédni nastédnik, vèrb, jèrb; der Erbe; dédič (dédov pravnúk ali vnúk), kaže da se je iz počétka imenoval samó ón, kdor ostaje domá na dédini (Stammhaus); der Majoratsherr.

Dejánjska slúžba (na vojski), der Präsenzdienst.

Delárnica f., das Arbeitshaus; izgovarjati je, kakor „kolárnica.“

Délavské búkvice, das Arbeitsbuch.

Delomrzen-zna-zno adj., komur délo mrzí; arbeitsscheu.

Délovnica f., prostor, kjer obrtníki ali rokodélci delajo; die Werkstätte.

Detinj adj., otróčij.

Dežélni základ, der Landesfond.

Dimničar-rja m., der Rauchfangkehrer.

Dimnik m., der Rauchfang.

Dnévnik m., posebna knjíga, v katero se zabeléžki ali zamerčila pišejo „dán za dnévom,“ das Tagebuch, das Journal.

Dóba ene volítve, die Wahlperiode.

Dobitkovína f., die Erwerbssteuer.

Dohodarína f., die Einkommenssteuer; — priméri: *poštarína.*

Dokazílo n., vse, s čimer se more kaj dokazati; das Beweismittel.

Dolóčba f.; **dolóčilo** n., besede (v zakoni, v zapóvedi), katere dolóčajo, da kaka stvar bodi takó, a ne drugače; die Feststellung, die Bestimmung; — priméri: *ustanovílo.*

- Domarína** f., dávek od domú ali hiže; die Haussteuer: porazrédna domarína, die Hausklassensteuer; — priméri: *poštarína*.
- Domovánje** n., Haus und Hof, das Besitzthum.
- Domovínec-nca** m., kdor ima domovínsko pravico; der Heimatsberechtigte.
- Domovínsk** adj., kar pristoji k domovíni: domovínski list, der Heimatschein; domovínski zákon, das Heimatsgesetz.
- Domovínstvo** n., domovínska pravica; das Heimatsrecht.
- Dopolnitveni okoliš**, der Ergänzungsbezirk.
- Dopóved-vedi** f., die Auskunft, die Aufklärung.
- Dopustílen-ína-íno** adj., kar se tiče dopustíla: dopustílno list, der Lizenzschein; dopustílno pismo, der Erlaubnisschein.
- Dopustílo** n., koncésija; die Konzession.
- Dostojánstvo** n., stán (kadar se govóri o ljudéh višje vrste); die Würde, der Charakter: ta gospód je po svojem dostojánstvi (po svojem stáni) duhovnik.
- Dostójnost** f., spodobnost; die Würde, der Anstand.
- Dražba** f., licitírenga.
- Drážben-bena-beno** adj., kar pristoji k drážbi: drážbeni zákon, die Lizitationsordnung; drážbeni zapisnik, das Lizitationsprotokoll.
- Drevoréd-réda** m., ob kacem poti po obéh stranéh v dolgih vrstah nasajéno drévsje; die Allee. Kar se tiče te beséde rojstva, priméri: *kolodvòr, parobròd*.
- Družá** f., die Genossin; také mož imenuje ženo, kadar se lepó glédata.
- Družábnik** m., kdor je stópil v káko društvo, ta je potlej družáb-
nik tega društva; das Mitglied einer Gesellschaft.
- Državni právdnik**, der Staatsanwalt.
- Državnopráven-vna-vno** adj., kar se štéje mej prava ali pravíce kake države; staatsrechtlich.
- Dúhovo-ovega** adj., bínkušti; Pfingsten.
- Galica** f., vitrijól; der Vitriol.
- Gasílen-ína-íno** adj., kar pristoji h gasílu ali gasítvi: gasílno zákon, die Feuerordnung; gasílna družba, die Feuerwehr. — To društvo bi se tudi moglo imenovati „gasíteljstvo,“ ker je ustanóvljeno zató, da gasí ogenj; a „požárna straža“ je brez-
umno imé, katero po človeškej pameti more prístojati samó ponočnim čuvájem, ki so rés po vaséh zaradi ognja ali *požara na straži*.

Glasovnica f., die Stimmliste.

Glavna lastninska knjiga, das Besitzhauptbuch.

Glávnica f., kapitál.

Gledališče n., teáter.

Glén m., obilo nečiste slíne, kakor jo teščí na pr. bolna živál; der Geifer.

Glóba f., kazen ali štrafenga v novcih (denarjih); die Geldstrafe.

Glumáč m., tak človek, kateri ljudém kaže ali pripoveduje kaj veseléčega, šalívega, sméšnega; komedijánt; der Komödiant, der Gaukler, der Possenreisser.

Godbarina f., plačilo od gódbé; der Spielkreuzer; — priméri: *poštarína*.

Gódcévsko dopustilo, die Musiklizenz.

Golíca f., líst, na katerem je nekóliko natísnenega a nekóliko prostora praznega, da se potlej popíše; das Blanquett.

Gorjúšen-šna,-šno adj., žénofov; von Senf. Stara slovénščína ima beséde: goruha f., gorjuha f., gorušica f., der Senf; gorušínù adj., gorjušínù adj., gorušičínù adj., von Senf, in iz tega vidimo, da nam je tréba pisati: „gôrušica“ (ne „gôršica, gôršéica“) der Senf, in „gôrušičén“ (ne „gorščen“ adj.) von Senf; obraz: „gorjúšen“ sem jaz odbrál zató, ker je blagoglásnejši.

Gorník (vinôgradski), der Bergmeister.

Gospodljív-ljívá-ljívó adj., kdor bi rad gospodováł; herrschüchtig.

Gostáč m., človek, kateri v tujej hiži prebiva (gostúje); der Inwohner.

Gostilnica f., oštarija; das Wirthshaus.

Gostilničar-rja m., birt; der Gastwirth.

Gradítelj m., kdor kaj gradí ali zida; der Baumeister.

Gramòz-móza m., gl. sip céstni.

Hála f., kratka súknja; die Blouse.

Híralnica f., hiža, kamor jemljó take ljudi, ki hírajo; das Siechenhaus.

Hladnoklèp-lépa m., gl. klepár.

Hót-tí f., gl. nalóžnica.

Hranílnica, die Sparkasse.

Hrbèt-btà m.: poleg drugih stvari znači tudi zadnjo stran kacega spisa; die Rückseite; morebiti bi se boljše dejálo z Rusi vréd: „pléče-ča“ n.; a beseda „hrbèt“ rabi vender tudi Srbom.

Hróst m., kéber; staroslovenski „hronstù“ in „hronštù“, ter poslédnja teh dvéh ustréza slovenskej besédi „hróšč“, a vzél sem jaz prvo, ker je blagoglásnejša,

Imé právno, gl. právno imé.

Imé zasobnoprávno, gl. zasobnopravno imé.

Imeník m., spis, v katerem so kaki ljudje zapisani z vrstjô po svojih imenih; das Namensverzeichnis, das Namenregister: volilski imeník, die Wählerliste.

Imovina f., premoženje; das Vermögen.

Imovit-vita-vito adj., premôžen; vermöglich, bemittelt.

Imovnik m., kdor ima káko stvar; der Besitzer.

Inostránc-nca m., tujec.

Inostránsk adj., túj.

Izímek-mka m., die Ausnahme: izímek je to, kar nij po navadi, na pr. „po izímki“ sem v srédo šel v mésto, ker po navadi hodim ob sobótah.

Izkazilo n., zapis, kateri izkazuje, kakšna je katera stvar, kje si je, kóliko je ima kdo itd.; der Ausweis, die Nachweisung.

Izkáznica f., list ali pismo, s katerim kdo „izkazuje“ svojo pravico do kake stvari; die Legitimation, die Legitimationskarte: popótna izkáznica, die Passlegitimation, Reiselegitimation; rubilna izkáznica, der Exekutionsausweis.

Izkázno písmo, die Legitimationsurkunde.

Izóbčiti vb., storiti, da kdo potèm uže ne bode občnik ali deléznik káke stvari; ausschliessen; stašoslovenski: *obištínikù*, der Theilhaber, Theilnehmer.

Izobraževálnica f., závod, kjer se mladína uči in obtesúje ali izobráža; die Bildungsanstalt.

Izpóved-i f., vse, česar se človek izpové, bodi si pred duhovnikom ali pred sodníkom ali kjé drugjé; die Aussage, das Geständniss, das Bekenntniss.

Izpréma f., gl. pripravéga.

Izpremin m., das Schillern (v Láščah.)

Izpreminast adj., schillernd (v Láščah.)

Izpreminati se vb., izpreminati šarôto ali barvo; schillern (v Láščah.)

Izprémnik m., kdor koga izprémlja z vózom ali s tovôrno živíno: der Vorspanner.

Izrécno adv., ausdrücklich (mej Bélimi Kranjci); kratko in brez okolíša „rečeno“ s táko besedo, da vsak uméje; ako rečem: hlapec Marko je orál, izrécno imenujem, kateri hlapec je bil ter káj je délal.

Izvážati vb., vèn vozíti, — iz tega kraja vozíti v kak drug kraj; exportíren.

Izvôd-vôda m., das Exemplar: pismo v dveh izvôdih ali v dveh prepisih; in Duplo.

Izvrstnina f., častna prédnost; der Vorzug; srbski „izvrština,“ der Vorzug. — Naši pisatelji so v to stvar vzéli besedo „odlika“, ali odlika je (v Laščah) die Abfertigung, a Srb „odlika“ imenuje das Versöhnungsgeld für einen Mord, kar je tudi spet „Abfertigung.“

Jád-a m., strúp; das Gift.

Jahác m., (v Dolénjcih), konjedírec.

Jásno: na jásnem (staroslovenski): pod milim nebom; unter freiem Himmel, in ménim, da bi se tudi moglo reči: na jasnem póljji, im freien Felde; na jasnej césti, auf öffentlicher Strasse itd.; — priméri staroslovenski: na jasiné bespokrova; na jasino, in aperta. — Te beséde nam je zelo tréba.

Jáven-vna-vno adj., kar je pred vsega svetá očmi in usési; öffentlich; — primeri; *obeč*.

Jedínec-nca m., jedíni sín.

Jednólik adj. (v Laščah), jednáko vélik; gleich gross. .

Júha f., župa; die Suppe.

Kájti adv., kér; weil: ne vidi, kajti je slép, — ker je slép.

Káva f., kafè; der Kaffee.

Kavárna f., das Kaffeehaus.

Kázni-zni f., štrafenga; die Strafe.

Kázensk adj., kar se tiče kázni: kazenski zakon, das Strafgesetz; kázenska razpredélnica, die Straftabelle, das Strafregister.

Kaznílnica f., závod, kjer imajo v zapori hudodélce; die Strafanstalt.

Kazníti-ím; kaznjevati-njújem vb., štrafati; strafen.

Kaznjénece-njenca m., kdor je zdaj ali je prej bil kaznjèn v zápori; der Stráffling.

Kisavec-vca m. (okrog Lóža), jésih; der Essig.

Kládex m., štírna; die Zisterne.

Klepár-árja m., klámfar; der Klempner.

Klét-tí f., kélder; der Keller.

Ključ tatínski, vétrih; der Dietrich.

Ključáničar-rja m., šlosar; der Schlosser.

Knjiga f., búkve: zemljíška knjiga, das Grundbuch; knjiga-mática, die Matrik; — primeri: *prvopis*.

Kóčar-rja m., kájžar; der Häusler.

Kólek m., štémpelj; der Stempel. — Če to besédo iz imenoválnika predénemo v kak drug pádež, to dobodemo „kólka, kólku“ itd.;

a také slóve tudi „kólk, kólka,“ die Hüfte, no sklánjati „kólek, kóleka,“ jezik strogo prepoveduje; zatorej bi se morebiti namesto „kólek“ bolje reklo „okólek-lka“ m.

Kolodvôr-ôra m., der Bahnhof; kar se tiče te beséde rojstva, priméri: *parobród, drevoréd.*

Konjúšnica f., konjski hlév; der Pferdestall.

Kopališče n., mésto, kamor se ljudjé hodijo kopat; der Badeplatz.

Krajepisni očrt, die topographische Beschreibung.

Kraljik-ljikà m., dômač ali pítan zajec; das Kaninchen.

Krčma f., oštarija; das Wirthshaus.

Krčmár-árja m., der Wirth.

Krdélo n., trôpa, oddélek vojske; die Truppe, der Truppenkörper; v Laščah se govori tudi „krdélo“ n. ter poleg tega „krdél-éli“ f.

Krívda f., krivíca; die Schuld.

Krívec-vca m., kdor je kake stvarí krív; der Schuldige.

Króšňjar-rja m., kdor po hižah blago v króšnji raznaša na prodajo; der Hausirer.

Króšňjarski list m., der Hausirpass.

Krúšnar-rja m., bránjevec; der *Fragner*, Greissler. Beséda „krúšnarica,“ die Brotverkäuferin, navadna v Láščah.

Krvozmésje n., die Blutschande.

Kvára f., škoda; der Schaden.

Kváríti vb., pačiti, kazíti, izpriditi; verderben, fälschen.

Kvarljív-ljiva-ljivo adj., škodljív; schädlich.

Mánec-nca, m., kétina; die Kette.

Lást-ti f., das Grundeigenthum. Ta beséda rabi samó tedáj, kadar govorimo o „zemljíšči“: o njivah, gozdéh, trávnicih, vinôgradih itd., a nikoli ne o premičnej ali drugáčnej stvári; — priméri: *lásten* in *vlástelj*.

Lastén-tná-tnò adj., kar prístoji k lásti; Grundeigenthums-. Tudi ta beséda rábi samó tedáj, kadar se ménimo o „zemljíšči,“ a nikoli nij mej čisto govorečimi Slovéní slišati: moj „lastni“ brat; z „lastno“ rokó se je podpisal itd., nego vedno le: s „svojo“ rokó; „moj“ brat; ali, če kdo hoče z besédo poudáriti „svojíno,“ to tudi: „svoj“ brat me je okrál, mein eigener Bruder; „svoje“ očí so me premotíle, meine eigenen Augen; „svoja“ roka ga je ubíla, er mordete sich selbst; „svoji“ k „svojím“; mí smo si „svoji“, wir sind anverwandt; „svoj“ ród nerad pomaga; „svoj“ kruh je najslajši. — Neslovenski je: „lastna“ mati itd. Koreníka: „vlad“ herrschen, nemški „walten“.

- zatorej „lást“ in „lastèn“ namesto „vlást“, „vlastèn“; — priméri: *lást* in *vlástelj*.
- Lastnina* f.; gl. *lást*.
- Lastninsk* adj., kar pristoji k lastnini: lastninska glavna knjiga, das Besitzhauptbuch.
- Léciti* vb., (v Nótranjcih); ondód govoré: léčiti komu (ne: koga), céлити, zdraviti; heilen.
- Lekár-rja* m., zdravník; der Arzt.
- Lekárna* f., apotéka.
- Lekárnik* m., apotékar.
- Lekárski pravilnik*, die Pharmakopoea.
- Lepótno drévje*, die Zierbäume.
- Lésar-rja* m., kdor gospodári s kacim lésom ali gozdom; der Wirthschaftsführer.
- Lestvenik* m., kdor hodi po léstvah (lojtrah); der Steiger.
- Létnica* f., létno števílo; die Jahreszahl.
- Libra* f., fúnt; das Pfund.
- List o pristúžki*, der Erwerbsschein.
- Listina* f., tehtovíto písmo, katero kaj velícega potrjuje; die Urkunde.
- Lógar-rja* m., bóršnar; der Förster.
- Lókva* f., lúža, (navadno obzidana).
- Lóv, lóva* m., die Jagd.
- Lóv-ví* f., lovljénje; der Fang: ríbjá lóv, der Fischfang (navádno v Laščah).
- Lovarína* f., kar se plačuje od lova, vzétega v zákup; — priméri: *poštarína*.
- Lovišče* n., prostor, koder se zver loví in strélja; der Jagdbezirk.
- Lóvščina* f., dohodek od lova; das Jagerträgniss.
- Lóxje* n., vinsko trtje; die Weinreben; — priméri: *trnje*.
- Mačúh-čuhà* m., vročínska bolézen; der Typhus.
- Málinica* f., prostor v málini spodaj, kjer kámenje teče in kjer se zasíplje žito (v Laščah).
- Méd-di* f., rumena méd, das Messing; méden-dena-deno adj., messingen (slišal v Laščah).
- Menica* f., der Wechsel.
- Merosódni urád* m., urád, kjer se preizkúša ali presója méra in utěž; das Aichamt.
- Meščán-ána* m., stanovník kacega mesta; der Stadtbewohner; do konca pogrédno je pisati: „mestján“ ali „mestnján“ (!).

Mesdà-dè f., lón; der Lohn.

Milostínja f., álmožna.

Mitarína f., kar se plača na mítnici; die Mauthgebühr.

Mitnica f., šránga; die Mauth.

Mitnína f., còl; der Zoll. Tej stvári némamo prave beséde; „mitnína“ je sama sobój res dobra, a neprijetno se zadéva ob „mitarino“; Rusi govore „pošlína“, a Srbi „carina,“ der Zoll; nobena téh se ne zdí nam pripravna.

Mitninsk adj., kar prístoji k mitnini: mitnínski zakon, die Zollordnung.

Mostarínska zakúpsčina, der Brückenmauth-Pachtschilling.

Mostovnica f.: „tehtnica-mostovnica“, tehtnica z móstom, die Brückenwage.

Motěš-těža m., die Störung.

Mrtváčnica f., die Todtenkammer.

Mrtvečina f., crklína, mrhovína; das Aas.

Nábor-óra m., nabíranje raznih vojákov; die Stellung, die Rekrutirung; konjski nábor, die Pferdestellung.

Načélnik m., poglavár, starejšína; der Vorgesetzte, der Vorsteher.

Načélo n., podstavna misel, glavno vodílo; der Grundsatz.

Nádejati se, nádejem se vb., upati, pričakovati; hoffen, erwarten.

Nadoméstek-stka m., kar se dene namesto kake druge, boljše stvarí, na pr. želod namésto kave; das Surrogat.

Nadpolovična večína, die absolute Majorität; — priméri: *podpolovična večína*.

Nádzor-óra m., pazka; die Aufsicht. — „Nádzor“ je plemenítejša beseda, nego li „pazka“.

Nadzóren-rna-rno adj., kar prístoji k nadzóru: nadzórno oblastvo, die Aufsichtsbehörde.

Nadzórník m., kdor nad káko stvarjó drží nádzor, da nánjo pazi; der Aufseher. — „Nadzórník“ je plemeníteje rečeno, nego li „pazník“.

Nadzórsk adj., gl. nadzóren: nadzórsko oblastvo, die Aufsichtsbehörde; nadzórsko okó, die Polizeiaufsicht; nadzórski réd, policíja; die Polizei; — priméri: *ustrahoválni réd*.

Naglavnica f., tálija; die Taglia.

Nagódba f., glihenga ali dogóvor mej kacimi ljudmí; der Vergleich, die Uebereinkunft.

Nágrada f., posebno poplačílo za káko délo; die Prämie.

Nahódoma adv., nenádoma; unverhofft. Razlíčno se govori in piše ta beséda: „nahótoma“, „nehotéma“ itd., a jaz jo tu pišem

takó, kakor jo (slišano v Ribnici) ima Vodník v necem rokospisnem zabelžki; nje podstava je: *na-hod-iti*, daraufkommen, etwas treffen, finden; priméri: *najti* (na-iti), finden.

Najdenški závod, hiža, kamor jemljó najdene otroke; das Findelhaus. Nikakor se mi nij dalo zapisati: „najdenišnica“ (kar je namesto: „najdenišénica“, na podstavi nemožne besede: „najdenišče“), in takó je tudi: „bolnišnica“, „zdravnišnica“ ter vsaka druga „nišnica“ te vrste grd néstvor (Ungethüm), do konca neznan slovanstvu.

Najem, najma in *najèm-jéma* m., najémanje ter tudi plačilo od najéte stvari; fit: staroslov. „naimù“ m., conductio; merces, qua quid conducitur; pensio: „najem, najma“ je bliže srbščini, a „najèm-jéma“ Slovincem prikládneje. Podstava tej besédi je: *na-im* („im“ znači „vzeti;“ nehmen), ter Miklošič (Gram. II., 1875., 15.) govori: „za-imù“ in „za-jemù“, oboje od prvotnega: „za-jimù“.

Najmarína f., davek od najma ali fíta; die Zinssteuer: domóvna najmarína, die Hauszinssteuer; — priméri: *poštarína*.

Nakláda (k davkom), der Steuerzuschlag.

Nalóžnica f., neporočéna ženska, živóča z mózem; die Konkubine.

Naméstek-stka m., die Aequivalent-Gebühr.

Námet (k davkom), die Steuerauflage.

Nápast f., po resnici znači „der Ueberfall,“ a vrhu tega: 1) nesróča, újma; der Unglücksfall, der Elementarschaden; 2) opápnost ali nevárnost; die Gefahr; 3) izkušnjáva; die Versuchung.

Naprédék-dka m., premikanje napréj, kar se na pr. tiče védnosti in znanja; der Fortschritt.

Naslédnik dédni, gl. dédni naslédnik.

Naslédovati-dujem, vb., jérbati, vérbati; erben.

Nastániti; nastanjeváti vb., déti ali dévati na *stán* ali kvartír; einquartiren.

Nastávník m., mojster; der Meister.

Nastójnik m., nadzórnik: nastójnik nad brízgalnicami, der Spritzenmeister.

Násvet-svéta m., kar kdo svétuje storiti; der Antrag.

Naučilo n., gl. navodílo.

Navdóljati vb.: koga s éim (v Laščah), dovòlj dati; Genüge thun, leisten. Ta beséda ima podstavo: *dovolj*, genug, ter stojí namesto „nadovljati“; staroslovenski: *dovlěti* vb., genügen, *dovljati* vb., befriediget sein, itd. Morda bi se nemška beséda

„Leistung“, za katero zdaj némamo nič, dala imenovati „navdólja“ f., ter potem „navdóljati“, „navdóljávati“ (koga s čím) leisten.

Návod-vóda m., komisíja; die Kommission: naborni návod, die Stellungskommission, die Assentirungskommission; návod konjskega nabôra, die Pferde-Stellungskommission.

Navodilo n., kar človeka more *vódití*, da potlej vé, kakó je to ali óno stvar tréba délati; die Instruktion; srbski: „navoditi“, anleiten; — priméri: *poučilo*.

Nédoléten-tna-tno adj., kdor néma še svojih lét; minderjährig.

Nedostájati-stájem; nedostáti-stánem vb., mánkati; mangeln, fehlen, abgehen.

Nedostátek-tka m., pománkanje; der Abgang, Mangel.

Nego adv., 1) ampak, temuč; sondern: dva tega ne storita, nego tréh je treba, — ampak tréh je tréba; 2) nego, nego li adv., kákor; als, — kadar stvari mej sobój primérjamo: tíimaš večje bogástvo, nego (nego li) jaz, — kakor jaz.

Neodlôžen-žna-žno adj., kar se ne dá odložiti; keinen Aufschub leidend: „odložljiv“ je ón, kdor more odložiti (aktiv), a „odlôžno“ je, kar se dá odložiti (passiv); v tem mrzki greši veóina slovénских novín.

Nepremičnína f., táko blagó, ki se ne dá premekniči; das unbewegliche Gut; — priméri: *premičnína*.

Neprestáno adv., neprenéhoma; unaufhörlich.

Njúhati vb., šnófati; schnupfen. Sméšna je bila pred nékaj léti skovana beseda: *nosljati*, schnupfen.

Novčánstvo n., das Münzwesen.

Novčen-čna-čno adj., kar prístoji k novcem: novčni pôsli, Geldgeschäfte.

Nóvec-eca m., denár; das Geldstück.

Novíne f. plur., cájtenge; die Zeitung: uradne novíne, die Amtszeitung; „Laibacher Zeitung“ so Kranjcem take uradne novíne.

Nozdrvi-víj f. plur., nosníce, smrček; die Nasenlöcher, die Nüstern.

Nújen-jna-jno adj., kar se zeló mudi; kar je silno; dringend.

Občán-čána m., das Gemeindeglied, kdor biva v občini, kakor „grajàn“, kdor žíve v gradi, samó da je „občán“ od krajše podstave „óbeč“, a ne od céle beséde „óběina“, kakor tudi „Zatíčan“ (človek iz Zatičine) od „Zatik“, a ne od „Zatičina“, in srbski „Dubrovka“, die Ragusanerin, tudi od „Dubr-“ (staroslov. „donbrù“ m., Wald), a ne od „Dubrovnik“, Ragusa, od kóder

bi se dobilo „Dubrovničanka“; priméri dalje: staroslov. „mirjaninù“ m., der Laie, kdor prebiva mej svétom, a ne v duhovstvu: „mirù“ m., svét; die Welt; „seljaninù (novoslov. „seljàn)“, kdor prebiva na „seli“, der Landmann; „zemljaninù“, der Landsmann. Nikomur ne more biti po gódi srbska beséda, navadna v Bački: *obštinar*, der Gemeindeangehörige, kajti obrazilo „ar“ semkaj ne služi ter bi se ta beseda ne bila táka porodila brez nemškega zasekávanja v slovanski jezik.

Občina f., 1) v Ribnici: zemlja, do katere ima pravico vsak občân; der gemeinschaftliche Grund: ta pášnik je občina (gmajna), vsak pase po njem; 2) die Gemeinde; staroslovenski „obiština“, die Gemeinschaft.

Občinsk (ôbčinsk, a ne: občínsk) adj., kar pristoji k občini. Občinski oblastniki: odbor ter z njim občínsko starejšinstvo, die Gemeindevertretung; starejšinci ali občínsko starejšinstvo: župan ter vsaj dva občínska svétnika, der Gemeindevorstand; občínski réd: občínska policija, die Gemeindepolizei; občínski zakon, die Gemeindeordnung, das Gemeindegesetz; občínski volitveni zakon, die Gemeinde-Wahlordnung.

Obeč-bča-bče adj., do česar ima vsak pravico; česar more biti vsak deléžen; kar je vseh, a ne samó jednega; gemeinsam, gemeinschaftlich, allgemein, öffentlich: „ôbča zemlja“ (v Ribnici), po katerej more vsak pasti, drva sékati itd., der gemeinschaftliche Grund, der Gemeindegrund; „ôbeč pót“, der gemeinschaftliche Weg; „obča césta“, die allgemeine, öffentliche Strasse; staroslovenski: *obišti* adj., deléžen, theilhaftig; gemeinsam, communis: obište žitije, das Zusammenleben; obištaja criky (obča cérkev) namreč: katóliška cérkev. Tej besédi nasproti stoji „neôbeč“ in „zasôben (osobínsk)“; priméri tudi „jâven“, ker se s tó besedo časi v zmisli srečuje. — Obči državljânski zakonik, das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch.

Obédnica (ubožna), die Volksküche. — Slovénu je „ljudska kúhinja“, kakor nič, in té mrzki po némščini spakudráne besede se živ krst ne more poprijeti, ker ne vé, kaj se hoče z njó povédati.

Obhòd-hòda m., procésija; die Prozession.

Običaj m., navada; der Brauch.

Obitelj-itelji f., famílija; die Familie.

Oblástvo n., kar se je poprej imenovalo „gosposka“; die Behörde: okrajno oblastvo, gosposka v becírki; die Bezirksbehörde.

- Obódec-dca** m., rínk, rínka; der Ring; za némško besédo „Ring“
némamo prave, obče veljávne svoje beséde.
- Obrátni réd,** die Betriebsordnung; bolje bi se tukaj morebiti
reklo „vozni réd,“ ker je govorjenje o želéznici.
- Obrést-i** f., interès od kapitála.
- Obrt** m., das Gewerbe.
- Obrten-tna-tno** adj., kar prístoji h kacemu obrtu: obrtni po-
magáč, der Gewerbegehilfe; obrtni učenc, der Gewerbelehrling;
obrtno sodíšče, das Gewerbegericht.
- Obrtník** m., der Gewerbsmann.
- Obrtníška zbórnica,** die Gewerbekammer.
- Obrtováti-újem** vb., kak obrt imeti in opravljati; ein Gewerbe
treiben.
- Obrtóven-vna-vno** adj., gl. obrten.
- Obtežilo** n., erschwerender Umstand.
- Očrt** m., obrís; der Umriss: krajepísni očrt, die topographische
Beschreibung.
- Oddúškova zaklópnica,** das Sicherheitsventil.
- Odgójilo** n., vzréja otročja; die Erziehung.
- Odgón-góna** m., šúp; der Schub.
- Odgónstvo** n., das Schubwesen.
- Odkázan pót,** die gebundene Marschroute.
- Odkup-kúpa** m., die Ablösung durch Kauf: zemljíski ôdkup, die
Grundablösung.
- Odlòg-lóga** m., odláganje; der Aufschub.
- Odlòk-lóka** m., kár pripoveduje, kakó se je o tej ali ónej stvári
ukrenílo ali *odločilo*; der Bescheid.
- Odobriti** vb., potrditi, pohvaliti; gutheissen, billigen; — priméri:
pohváliti.
- Odpór-póra** m., beséde, s katerimi se kdo ustavlja ali *upíra* kakej
stvári; der Protest: staroslovénski „otùprèti sen“ vb., recusare;
zurückweisen, Einsprache thun; ruski „otpor“, Widerstand.
- Odpust-pústa** m., der Urlaub; trden ôdpust, dauernde Beur-
laubung; na trden ôdpust dani vojáci, die dauernd Beurlaubten.
- Odpústnik** m., der Urlauber.
- Odrébbina** f., taksa; die Taxe.
- Odstótek-tka** m., kólikor se „od stó“ gld. glávnice plača obrésti;
procénta; das Prozent.
- Odtóčni žléb,** der Abzugskanal; žléb ali kanál, po katerem se kaj
odtáka.

Odvésti-védem; **odvédati-védam** vb., oddati; an Mann bringen.
Odvésti-vésem; **odvoziti**; **odvážati** vb.; z vózom odpeljati; weg-
 fahren (etwas).

Odvétník m., jezični doktor; der Advokat.

Odvétniški zákon, die Advokatenordnung.

Ogledarina f., plačilo od kacega ogledovánja; die Beschauggebühr;
 — priméri: **poštarína**.

Ogledník m., kdor káko stvar ogledúje; der Beschauer: mesóvni
 ogledník, der Fleischbeschauer; mrlíški ogledník, der Todten-
 beschauer.

Oglobíti-bím (kogá) vb., komu prisoditi glôbo (štrafengo v denárjih);
 eine Geldstrafe verhängen.

Okolína f., obližje; die Umgebung, der Sprengel.

Okolíš m., der Umfang, der Bezirk, a to v tacem zmisli, kakor
 na pr.: dopolnívni okolíš, der Ergänzungsbezirk; kužní okolíš,
 der Seuchenbezirk; naborní okolíš, der Stellungsbezirk; pre-
 vódni okolíš, der Vorspannsbezirk; skladní okolíš, der Kon-
 kurrenzbezirk.

Okráj-krája m., becírki; der Bezirk; najbólje bi se reklo „kôtar-tára:“
 staroslovénski „kotarù“ m., die Umgrenzung; srbski „kotar,“
 die Umfriedung.

Okrájen-jna-jno adj., kar se tiče okraja: okrajno glavárstvo, die
 Bezirkshauptmannschaft; okrajno oblastvo (gosposka v becírki),
 die Bezirksbehörde.

Okrajno-céstni odbor, der Bezirksstrassen-Ausschuss.

Okrívljenec-nca m., človek, katerega česa okrivé ali obdolžé; der
 Beschuldigte.

Okróžnica f., uradno pismo, katero se „okróg“ pošilja, na pr. od
 župana do župana, ter se z njim kaj daje na znanje; das Zir-
 kulandum, das Umlaufsschreiben.

Okvárjenec-nca m., komur se je storíla kvara; der Beschädigte.

Ol, óla in olú m., stara slovénska beséda za óno stvár, ki se
 zdaj po novem imenuje „pívo“; das Bier.

Olajšilo n., mildernder Umstand.

Olov-a-o adj., kar prístoji k ólu; Bier-: ólove drožjí, die Bierhefe;
 ólovi sodéki, die Bierfässer.

Olovár-rja m., cínjar; der Zinggiesser; podstava tej besédi je
 „olovo“ n., svíneć; das Blei.

Olovka f., klájbos; der Bleistift; — priméri: **olovár**.

Opásen-sna-sno adj., neváren; gefährlich.

Opásnost f., nevárnost; die Gefahr.

Opómnja f., die Anmerkung; podstava tej besédi je „o-po-mín-“, a korenika: *mín* (novoslov. *mn*: „mn-én-je“, (staroslov. *mínénije*), die Meinung, „pó-mn-eti“, gedenken); poleg te korenike je druga, krepkéjša: *mín*: „o-po-mín-ati“ (ne: opomínjati); beséda „o-po-m-ba“ je zató nepravilneje skovana, ker je v njej zadušèn koreniti „n“, kateri tréba da trden ostane; — priméri: *súmnja*.

Oporóka f., testament.

Oprávilni réd, die Geschäftsordnung.

Opravník m., kdor opravlja káko délo; der Funktionär.

Oprostílo n., **oprostítev** f.; gl. osvobodítev.

Oprostíti-im vb.; gl. osvobodíti.

Oproščéneec-nca m., izfrájanec; der Befreite.

Oren-rna-rno adj., ôrna je zemlja, katera se ôrje: ôrno polje, das Baufeld.

Oróžni list, der Waffenpass.

Osébiti vb. (v Nótranjeih), káko stvár takó odlóčiti, da nihče ne pride blizu njé; absondern; staroslovenski „osobiti sen“, abgeseondert und einsam sein; — priméri: *zasóben*.

Osepnicè-nic f. plur., kozé; die Blattern. — Zeló sméšno se je zavrgla beséda „kozé“ (Blattern), in to, kakor svedóči úže množnik sam (kozé), od nemškega „die Pocken“, kar zaznamenáva „mehúrčke“, a *kôza* ali *kôzel* (der Bock) néma tu nič opraviti; ali vender se jasno káže, da je bila „kôza“ na umi ónemu bistroglavcu (pádarju?), kateri je to besédo na slovénski jezik prelóžil prvi. Podstava besedi „osepnicè“ je „osèp“, ker se po tej bolézni koža „osíplje.“ — Ovčje osepnicè, Schafblattern; Srb to bolézen imenuje „stroka“ f.

Osnóvni zákon, das Grundgesetz.

Osóba f., pršóna; die Person; — priméri: *zasóben*.

Osóben-bna-bno adj., kar se tíče osebe; persönlich: osóbná svoboda, die persönliche Freiheit; — priméri: *zasóben*.

Ostalína f., kar ostane po mrtvem človéki; die Verlassenschaft,

Ostalínska razpráva, die Verlassabhandlung.

Ostáviti; ostávljati vb., pustiti, puščati; lassen: *ostáviti* je, storiti, da kaka stvar kje „ostane“; stehen lassen; a *pustiti* je, storiti, da kaka stvar „otíde“ stráni; gehen lassen, schicken; gl. *pustiti*.

Osvobodítev f., oprostítev, izfrájanje; die Befreiung: časna osvobodítev, die zeitliche Befreiung.

Osvobodíti vb., izfrájati; befreien.

- Ošárati** vb., pobárvati; färben.
- Otrôba** f., „notrôba“, kar je znótraj; drób: staroslovénski *ontroba*, das Eingeweide.
- Otrôcja imovina**, otročji denárji; das Pupillarvermögen.
- Otrôv-ôva** m.; strúp; das Gift.
- Otrovánec-nea** m., kdor je ostrupljèn; der Vergiftete.
- Otrovâti-újem** vb., 1) ostrupiti kogá (zavdati komú); vergiften; 2) spraviti na koga svojo táko bolézen, ki se prijémlje (v Nótranjcih); anstecken.
- Otrôven-va-vno** adj., 1) strupén; giftig; 2) otrôvna bolézen je taka, ki se prijémlje; ansteckend.
- Otrovilo** n., s čimer se more kaj otrovati; der Giftstoff, die Giftwaare.
- Ovâditi** vb., (v Nótranjcih), koga zatožiti, o njem kaj nedobrega povédati; anzeigen, angeben, denunziren.
- Ovadník** m., kdor koga zatoži, o njém pové kaj nedobrega; der Anzeiger, der Denunziant.
- Ovčjak** m., ovčij hlév; der Schafstall.
- Ovédba** f., die Erhebung, Nachforschung.
- Ovédeti, ovém; ovédati-védam** vb., ovprašati, ovpraševati; zvédeti, zvédati; nachforschen, erheben.
- Ovôcje** n., drévno sâdje; das Obst.
- Ovrátnik, savrátnik** m., kar je okolo vratú ali za vrátom; das Halsband.
- Ozdráven-va-vno** adj., kar se dá ozdraviti; heilbar: ozdrávna (a ne „ozdravljíva“) bolézen, heilbare Krankheit.
- Ozdravljúk** m., der Kurpfuscher.
- Parobrôd,-ôda** m., ládija, katero góni *sopara*; das Dampfschiff; — nova ter zeló neokrétno skována beséda, a vender jo je prijél malo ne ves slovanski jug; ruski je „parohod“; — priméri: *kolodvôr, drevoréd*.
- Pastúh** m., žrébec; der Hengst.
- Pazákupnik** m., kdor od zakúpnika vzame kaj v zâkup; der Afterpächter.
- Páziti** vb., mérkati; Acht geben.
- Pázka** f., mérkanje na koga ali na kâj; die Aufsicht, die Invigilirung; — priméri: *nâdzor*.
- Pazník** m., kdor pázi na káko stvár; der Aufseher; — priméri: *nadzórnik*.
- Pekár-kárja** m., der Bäcker; „pék“ je po nemškem: der Beck (dialektisch).

- Pepelik** m., potôšen; die Pottasche.
- Pisárnica** f., kanclíja.
- Pismo** adv., s pismom (a ne z jezikom) kaj povédati; schriftlich;
— priméri: *ustno*.
- Pivo** n., vse, kar se pije; a zdaj se „pívo“ imenuje samó „das Bier“;
— priméri: *ol*.
- Pivovárna** f., poslopje, kjer se varí (déla) pivo; die Bierbrauerei.
- Plemenit-níta-níto** adj., žláhten; edel.
- Plín** m., gáz-a, das Gas.
- Podár-rja** m., kdor pazi na vinôgrade; der Berghüter: staroslovénski „pondari“, hrvatskoslovénski in srbski „pudar“, ker iz vinôgradov *podí* kvarljíve živáli in tatí.
- Podelítvena pravíca**, das Verleihungsrecht; pravíca, po katerej more kdo podelíti ali dati komu káko službo, ustanovíno itd.
- Podežélna bolézen**, die Epidemie.
- Podjéd** m., podzémeljski béli črv, kateri se poznéje izprevrže v hrósta; der Engerling.
- Podjéti-ímem** ali *-jámem*; *podjémati-jémljem* vb., prevzéti, prevzémati, náse vzéti, náse jemati; unternehmen. Takó so pisali naši stari knjížniki: Trubar itd.; staroslovénski: *podùjenti*; pogrésno je „podvzéti“.
- Podjétye** n., die Unternehmung; kar kdo podjáme ali česar se polotí, da bi si kaj dobička zaslužil, na pr.: postaviti kak most, zdelati césto itd.; staroslovénski: *podùjentije*; nedobro je reči „podvzétje“.
- Podjétník** m., der Unternehmer; nedobro je „podvzétník.“
- Pódobčina** f., soséska; die Untergemeinde.
- Podpolovíčna večína**, die relative Majorität; — priméri: *nadpolovíčna večína*.
- Podróčje** n., kólikor ali kar ima kdo „pod svojo rokó“ ali oblastjo; srbski: područje, der Wirkungskreis: domáče podróčje, der selbständige Wirkungskreis; izročéno podróčje, der übertragene Wirkungskreis.
- Podrúžje** (zakónsko): zakonski mož sám ali zakonska žena sáma; die Ehehälfte.
- Podrúžnica vojáškega skazovánja**, die militärische Präsentirungs-Expositur.
- Podsódnost** f.: pod katero sodíšče kdo spada, tjákaj prístoji po svojej podsódnosti; der Gerichtsstand.
- Podstáva** f., podlóga; die Grundlage, die Basis.

- Podstrěšje* n., prostor, pokrít sè strého.
- Podščúha* f., (v Láščah), der Unterschleif, die Vorschubleistung.
- Podvódnica* f., rufjánka; die Kupplerin.
- Podvódstvo* n., rufjánstvo; die Kuppelei.
- Pódžup* m., (v Nótranjcih), županski služábnik; der Gemeindeamtsdiener.
- Pogódba* f., kontrákt; der Vertrag.
- Pogòn-góna* m., goniti in loviti hudodélce, potepúhe, tatí itd.; die Streifung.
- Pogonjč-njčica* m., kdor živíno pogánja; der Viehtreiber.
- Pohabíti* vb., pokazíti, izpríditi; verderben, verstümmeln.
- Pohájati* vb., na pr. bolníke; obiskovati; besuchen (naváduo okolo Ménguša v Gorénjcih).
- Pohód-hóda* m., márs vojáški; der Marsch.
- Pohóden-dna-dno* adj., kar prístoji k pohódu: pohódna postája, die Marschstation; pohodnih postáj pooblaščenec, der Marschstations-Kommissär.
- Pohóten-tna-tno* adj., poželív nečistóce; wohllüstig; gl. *razkóšen*.
- Pohváliti* vb.: v zbori se kak nasvèt pohváli, kadar se vánj pritrđi; den Antrag annehmen; — priméri: *odobriti*.
- Pojilo* n., mésto, kjer se napája živína; die Tránke.
- Pokojnina* f., penzija; der Ruhegehalt, die Pension.
- Polják* m., poljski čuváj; der Feldhüter.
- Poljska obramba*, der Feldschutz.
- Póljščina* f., kar vzraste na pólji; die Feldfrucht.
- Položnina* f., kávcija, kavcijón; die Kautión; morda bi se še bolje reklo: *zálog* m., *záložnina* f.
- Pomagáč rokodělski*, der Handwerksgeŕelle; pomagáč obrtni, der Gewerbegehilfe.
- Pomočnik trgovski*, der Handelsgehilfe.
- Poneděljek zaspani*, der Blaumontag.
- Ponovljiva učilnica*, die Wiederholungsschule.
- Pooblastilo* n., die Vollmacht, Ermächtigung.
- Pooblaščenec-nea* m., komur kdo drug dá oblast v svojem imeni, da v njega mésto kaj opravlja; der Bevollmächtigte; — der Kommissär: pohodnih postáj pooblaščenec, der Marchstations-Kommissär; pripravěni pooblaščenec, der Vorspanns-Kommissär.
- Poolóviti-vim* vb., pocínjiti, pocínjati; verzinnen; — priméri: *olovár*.
- Popisni patent*, das Konskriptionspatent.

Popóten-tna-tno adj.: popótna izkáznica, die Passlegitimation; popótna karta, die Passkarte; popótni list (pòs), der Reisepass; mrlíski popótni list, der Leichènpass; odgonski popótni list, der Schubpass; prisilni popótni list, der Zwangpass; živínski popótni list, der Viehpass; popótno pismo, die Reiselegitimation.

Poprávnic f., závod, kamor dévajo mlade ljudi, da bi se predrugáčili; die Besserungsanstalt.

Popregledováti vb., zópet pregledovati; revidiren.

Porodílnica f., hiža, kamor hodijo neomožene matere porájat (rodít); die Gebäranstalt; kráče bi se morebiti reklo „poródnica“, kakor „bólница“, (staroslovénski bolnica), das Spital.

Porotnikováti-kújem vb., porótniški pòsel opravljati.

Pòsel-sla m., 1) hlapec ali dékla; der Dienstbote; 2) opravek, die Beschäftigung; óbčinski pòsel; óbčinski opravek.

Pòselsk adj., kar prístoji poslu, hlapcu ali dékli: pòselske búkvice, das Dienstbotenbuch; pòselski zakon, die Dienstbotenordnung; pòselski zapísnik, das Dienstbotenprotokoll.

Poslušen-šna-šno adj., ubógljiv; folgsam.

Posojeválna blagájnica, die Vorschusskasse.

Posojeválnica f., die Kreditanstalt: posojeválnica na zemljíšča, die Bodenkreditanstalt.

Pospešilo n., kar káko stvar (káko pròšnjo) pospešúje, podpíra; das Förderungsmittel, der Behelf.

Pospešiti; pospeševáti vb., uspéh dajati kakej stvári; fördern.

Postája f., štácija; die Station: postája dopolnítvenega okoliša, die Ergänzungsbezirksstation; postája konjskega nabòra (kónjska naborna postája), die Pferdeassentirungsstation; odgónska postája, die Schubstation; postája (brámbovskega) razpreglédnega uradú, die (Landwehr)- Evidenzhaltungsstation; postája vojáškega skazovánja, die militärische Präsentirungsstation.

Postávec-vca m., omára, kósten; der Kasten.

Postekliti-ím vb., kakej stvári dati steklásto (glázasto) vnénje lice; verglasen; podstáva je „steklò“, das Glas.

Postrójiti vb., (v Gorénjeih okolo Kámene Goríce), pripraviti, pripraviti, narediti; vorbereiten, präpariren.

Poštarína f., kar se na pošti plača od pisma; das Postporto. Srbi posebno ljubijo končnicó „arina“, kadar imenujejo davke in pristójbine: „glavarina“, die Kopfsteuer; „svatbarina“, die

Hochzeitsgebühr; „krvarina“, das Blutgeld itd. Te končnice sem se največ držal tudi jaz, ker je zelo pripravna ter človek v hipci uméje, da je to kakšen davek ali kaka pristójbina; ali treba vender náj, da bi se o tacih prilikah jemala *samó* končnica „arina“, kajti Srbi imajo na pr. poleg „krvarina“ tudi „krvnina“ (das Blutgeld), potem: „dimnica“, die Rauchfangsteuer, „okleština“ (okletština), óno plačilo, katero se daje tistim, ki se za družega kólnejo (prisézajo) itd., a mí Slovenci: „mostnina“, „mostovina“, das Brückengeld; „pogrébščina“, die Leichenkosten; „drváščina“ (podstava: drúvisk-), die Gebühr für das Holzungsrecht itd.

Potrošnina f., die Verzehrungssteuer.

Poučilo n., die Instruktion; priméri: *navodilo*. — Po nemškem jezici je zasúkneno: „pođuk“, „pođučiti;“ priméri „*unterrichten*.“

Povécati vb., storiti, da je káka stvar potem „véčja“; vergrössern.

Povélje n., ukáz; der Befehl: povélje konjskega privóda, der Pferdevorfóhrungs-Befehl; povélje vojáškega sklica, der Mobilisierungsbefehl.

Povéljstvo n., das Kommando: povéljstvo dopolnítvenega okoliša, das Ergänzungsbezirks-Kommando.

Poverilnica f., certifikát.

Poverjenec-nca m., der Agent.

Pozasájati vb., zópet zasajati; nachsetzen.

Pozív m., klicanje; die Vorladung; der Aufruf.

Pozóvna tožba, die Aufforderungsklage.

Pozóvni listek, die Einberufungskarte.

Pozovnica f., der Einberufungszettel.

Pozváti-zóvem; pozívati-zívam vb., poklicati, klicati (pred sodišče); vorladen.

Požlédica f., gladek léd po césti; das Glatteis; po nekatere kraje se govori tudi „žledica“ in „požlépica“; staroslovénski: „žlédica“ (pogréšno, namesto: žledica), Mikl. lex.

Práh strélni, smodník, púlfer; das Schiesspulver.

Právda f., der Prozess: zakon kázenske pravde, die Strafprozessordnung. Starej slovénščini *pravida* znáči „resnico“, „pravico“, ter še 1515. in 1516. léta so se Slovéni krvávo borili o svojej „starej pravdi“, in po mojem naj bi se tá častita beseda pred sodiščem in v knjigah zópet jéla rabiti, kakor nekđaj, znamenujóč „pravico“; a za „Prozess“ bi se potlej moglo vzeti ali „právdanje“ (Rechtshandel) — tudi Srbu je „pravda“ das

Recht und der Rechtshandel, a „právdanje“ die Rechtfertigung und der Prozess — ali bi se upotrebljala katera teh beséd: „prnica, prépor, prepírnja“, vse od korenike „pr“, od koder je tudi „prepír“; srbski „parba, razpra, parnica“, der Prozess; staroslovenski „préporinù“ adj., den Prozess betreffend.

Pravilník m., das Regulativ.

Pravilo n., régulica; die Regel, die Norm.

Právno imé, der Rechtstitel; tist vzrök (uržoh), na katerega se kdó opira, kadar dokazuje svojo pravico do kake stvari.

Právno razmérje, das Rechtsverhältniss.

Právo n., pravica; das Recht: kázensko právo, das Strafrecht. Naše uhó se beséde „pravo“ v tem zmislí nikdar ne privádi, da-si je rés navadna Rusom in sévernim Slovanom obča, ter naš jezik se je nikóli ne popríme, ker to je pridévník (adjektív) srédnjega spóla v samostáljniškej službi, kakeršnih stvarij se slovénščina trdo brani, ako jih néma uže od staríne v sebi ohranjenih, na pr. „blagó“, n., die Waare, „brézdno“ n., der Abgrund itd. Staremu jeziku je za „pravico“ rabíla tudi beséda „pravína“, ki je stókrat bóljša, nego lí „právo“. V tej knjízici sem vender tudi jaz pisal tó in druge take beséde, ker sem se zópet bál prehudo ter pre-po-gósto zaorávati v novíno.

Pravosódnji zákon, das Justizgesetz.

Prebitek-tka m., ostánek; der Ueberschuss.

Prebiváten-tna-tno adj., pripraven v prebivanje: prebivátai prostori, die Wohnungsräume.

Predéti-dénem in **predejáti-dénem** vb., drugám déti; übertragen, transferiren.

Preizkúšiti; preizkúšati vb.: preizkúšati mero; ámati; aichen.

Preizkúšnja f., izpraševanje v učilnici (šoli); die Prüfung.

Prejémni list, der Empfangsschein.

Prekiníti-nem vb., storiti, da kdo prestane (néha) od kacega déla; unterbrechen.

Prekršek-ška (kacega zakona), die Verletzung des Gesetzes.

Preléstiti vb., prevaríti; staroslovénski: **prélistiti**, überlisten.

Prélo n., predénje; mladih ljudij večérni shòd po zimi v kákej híži, kjer dekléta predó; die Zusammenkunft in der Spinnstube.

Premičnína f., blagó, ki se dá premekniti; barenblagó; das bewegliche Gut; — priméri: **nepremičnína**.

Prepáh-páha m., die Lüftung; der Durchzug.

Prerékanje n., die Einsprache, die Einrede.

- Preskrbnína f.**, užitek ali novci, s katerimi se preskrbé žena in otroci kacega odmršega moža; der Versorgungsgenus.
- Presnò máslo** (v Laščah), die Butter.
- Prestáti-stánem; prestájati-stájem vb.**, prenehati, prenehávati; aufhören.
- Pretiti-im vb.**, žúgati, grozíti; drohen; — pogrésno se piše „protíti.“
- Prevára f.**, goljufija; der Betrug.
- Prevážati vb.**, prepeljávati z vózom; transportiren.
- Prevódno povélje**, die Vorspannsordre.
- Prevòj-vója m.**, das Geleit; gl. pripréga.
- Pribóčnik m.**, adjutánt.
- Prigled-gléda m.**, die Kontrolle.
- Priglédni shòd**, die Kontrollversammlung.
- Priglédnica f.**, die Gegenliste.
- Prihrana f.**, die Reserve.
- Prihránjenec-nca m.**, der Reservist; nadoméstni prihránjenec, der Ersatzreservist.
- Prijáatelj-telja m.**, der Freund; prosti Slovén ima tukaj obrazilo „tel (tl)“, staroslovénski „tlù“, kakeršno se v jezíci nahaja tudi: staroslovénski „dentlù“ m., novoslov. „détel-tla“ (polec „-tela“), srbski „detao-tla“, der Buntspecht; staroslovénski: „pêtlù“ m., srbski „pijetao-tla“, der Hahn; staroslov. „vitlù“ m., eine Maschine, srbski „vitao-tla“, der Haspel. — Zatorej niti „prijatelj-tla“ ne more biti pogrésno; — priméri: *umételjnost*.
- Prijáva f.**, zglasílo; die Anmeldung.
- Priklad-kláda** (k davkom), der *Steueraufschlag*.
- Prikúpilo n.**, kar se prikúpi; das Hinzugekaufte.
- Prikúpsčina f.**, das Einkaufsgeld.
- Prílog-lóga m.**, ofer v cérkvi; das Opfer in der Kirche; der Opfergang.
- Prílóga f.**, kar je h kacemu písmu priložéno; die Beilage.
- Prinúdíti vb.**, prisíliti; nöthigen, zwingen.
- Pripádki** (državni), das Gefälle.
- Pripréga f.**, der Vorspann; — priméri: *izpréma* in *prevoj*.
- Pripréžni pooblaščenec**, der Vorspanns-Kommissár.
- Priréditi vb.**, pripraviti in ukazati, česar bode v káko délo tréba; vorkehren, anordnen, veranlassen.
- Prisilen-lna-lno adj.**, kar kogá síli h kakej stvári: prisílina delárnica, das Zwangsarbeitshaus; prisílni popótni list, der Zwangpass.

Prisiljenec-nca m., kogar v delárnici „prisílijo“ délati; der Zwängling.

Prisódnó písmo, die Einantwortungsurkunde.

Pristanišče n., táko mesto ob réki ali pri mórji, kjer ládi je *pristájajo* (ljudjé jih pripravijo do suhega ter jih tam *ustávijo* in privézejo); der Landungsplatz, der Hafen.

Pristáti-tánem vb. (na kàj), dovoliti; einwilligen.

Pristojati, pristojim; pristojimo, pristojite, pristoje (3. pers. plur.) vb., 1) spodobiti se komu: tebi ne pristoji takó govoriti; 2) pravíco, oblást imeti; okrajnemu oblastvu pristoji, lóv dajati v zákup; 3) pripádati h kakej stvári; dazu gehören: té dvé njívi pristojita k mojemu zemljíšču, gehören zu meinem Grund und Boden; 4) katerega človeka svojína biti, Einem gehören: to meni pristoji (to je môje), das gehört mir.

Pristójbina f., plačiló, katero komu po kakej pravíci gré ali pristoji; die Gebühr.

Príšč m., tvór, uljé, gnojno mesó na živem telesi; das Geschwür; „zapriščen-ščena-ščeno“ adj., zeló rudeč v obraz, kakor je to od ognja ali od premnozega pitja; hochroth im Gesicht, kupferig (v Lásčah); — priméri: *tvór* in *uljé*.

Prodajálnica f., štacúna; das Verkaufslokale.

Próдалen-lna-lno adj., kar je na pródajo: pródalna živína, to je, živína, katera je na pródajo.

Prohájati vb., hodíti (skozi káko mésto, kák kraj); durchpassiren.

Proračun m., tak račún (rajtenga), iz katerega je videti, koliko prihodnje léto kaže dohodkov in troškov; das Präliminare, der Voranschlag.

Prosjáčiti vb., beráčiti; betteln.

Prosják m., beráč; der Bettler.

Prvoméstnik m., der Obmann; namésto te beséde bi se bolje reklo „starejšína“; — priméri: *starejšína*.

Prvopis-písa m., písmo, kakeršno je kdo prvič zapisal, predno se je potlej prepisalo; das Original; staroslovénski (srbski) se je tó imenovalo in po Istri se imenúje še zdaj „mática“; — priméri: *knjiga*.

Prvosédnik m., kdor ima v seji prvi sédež; der Präsident; — čisto slovénski bi se tak mož imenoval *starejšína*.

Pustíti, púščati vb., lassen: *pustíti* je, storíti, da kaka stvár „otíde“ stráni, gehen lassen, schicken; a *ostáviti* je, storíti, da kaka stvár kje „ostane“, stehen lassen; gl. *ostáviti*.

Račún m., rajtenga; die Rechnung.

Račúnar-arja m., kdor piše račúne; der Rechnungsführer.

Radovôljen-ljna-ljno adj., kar se godí z rade volje; freiwillig: radovôljna drážba (licitirenga), katero kdo napravi sam rad, a ne prisíljen.

Radovôljnik jednolétni, der Einjährig-Freiwillige.

Ráka f., jama, na pr. pod cérkvijo izkopána, da so vánjo poprej pokopávali imenítnejše mrlíče; morebiti bi v to bolje služila beséda „grobniča“; die Gruft.

Rákev-kve f., truga mrtváška; der Sarg: ta stvar se imenuje tudi „krsta“.

Ravnátelj-telja m., kdor káko stvar vódi, ravná; der Leiter, Direktor; staroslov. ravinatelj.

Razbistrilo n., razjasnilo; die Aufklärung.

Razbístriti vb., dopovédati, razjasniti; Auskunft geben, aufklären.

Razbôren-rna-rno adj., razúmen, premíšljen, pámeten; verständig.

Razbremenilo n., odjémanje kacega breména (káke téže); die Entlastung: *semljíško razbremenilo*, die Grundentlastung.

Razcvétiti vb., storiti, da kaj razcvetè; zur Blüthe bringen.

Razdélek-lka m.: voléči razdélek, der Wahlkörper.

Razdrúžiti vb., ločiti, kar je bilo združeno; auflösen.

Razglasilo vojáškega sklica, die Mobilisirungs-Kundmachung.

Razgradíti; razgrájati vb., podréti, podírati zgradbo ali poslópje; zerstören; — priméri: *razsadíti*.

Razhódki m. plur., tróški; die Ausgaben, Unkosten.

Razjédljíva vóda, das Scheidewasser.

Razkóšen-šna-šno adj., požéliv nečistôče; wohlhüstig; gl. *po-hóten*.

Raznovérci m. plur., ljudjé različnih vér mej sobój.

Razpráva f., die Abhandlung; bolje je rečeno „razprava“, nego li „obravnáva“.

Razpredélek-délka m., die Rubrik, die Abtheilung.

Razpredélni zapisnik, das tabellarische Protokoll.

Razpredélnica f., rubrizirte Tabelle: kazenska razpredélnica, die Straftabelle, das Strafregister.

Razpregléd-gléda m., die Evidenz, die Ersichtlichkeit.

Razpreglédén-dna-dno adj., kar prístoji k razpreglédú: razpreglédna občína, die Evidenz-Gemeinde; razpreglédni okoliš, der Evidenz-Bezirk; razpreglédni dopolnitveni okoliš, der Evidenz-Ergänzungs-Bezirk; razpreglédni zapisnik, das Evi-

denzprotokoll; razpreglédni urád, die Evidenzhaltung; brambovski (deželnostrélski) razpreglédni urád, die Landwehr (Landeschützen)- Evidenzhaltung.

Razpreglédnica f., das Evidenz-Verzeichniss.

Razprostránjen adj., razšírjen, obšíren; ausgedehnt.

Rázred-réda m., razvrstítev, razdelítev v svoje razne oddélke; klás: prvi klás, drugi klás itd.; die Klasse.

Razsadíti; razsájati vb., poruvati, kar je bilo vsajéno; die Pflanzung zerstören: véter razsaja, reisst Bäume aus; — primeri: **razgradíti**.

Razsódba f., úrtelj; das Urtheil.

Rázsol-a m., slana voda, slanómúr; das Salzwasser, die Salzbrühe.

Razsvojíti vb., svojínsko, lastnínsko pravíco vzeti z odkúpom itd.; expropriiren.

Raztóčnik m., tist, kdor svojo imovíno raztáka (raztočí); zapravljívec; der Verschwender; „zapráviti“ je po nemškem „verthun“.

Ráztok-tóka m., der Spiessglanz (srbski).

Raztrovátí vb., kakej stvári, kacemu prostoru vzeti otrovljívost; desinfiziren.

Razvrstítev-tve f., die Klassifikation: konjska razvrstítev, die Pferdeklassifikation.

Razvrstíti; razvršćati (po svójstvih) vb., v razréde ali kláse déti, dévati; klassifiziren.

Redóvna vójška, die Linientruppen.

Réšíti vb., kak uraden spis dovršíti in odpravíti; erledigen.

Ribolóven listek: kdor ima tak listek, more loviti ribe; die Fischereikarte.

Rób m.: po róbi se stáviti, sich widersetzen; ustavljati se komu.

Ródbina f., zláhta; die Anverwandtschaft.

Rodíšće n., kraj, v katerem se je kdo poródil; der Geburtsort.

Rodítelja m. dual., starši; die Eltern; naša zdanja beséda „starši“ je po nemškem „Eltern“.

Ròk-ú m., brišt; die Frist. Nekateri pišejo „obròk“, a to znáči drugo stvar, namreč „pórcijo“, die Portion; die Löhnung.

Rokodélec-íca m., der Handwerker.

Rokóven zapísnik, das Fristenprotokoll.

Ròv-óva m., der Graben.

Rubilna ízkáznica; rubílno ízkázilo, der Exekutions-Ausweis.

Rudár-dárja m., knàp; der Bergknappe.

- Samodávljenec-nea** m., kdor se sám zadavi ali umori; der Selbstmörder (srbski).
- Samodélsk** adj.: samodélsko je vse, kar ne zraste, nego kar človek umétalno *sam déla*; künstlich erzeugt; Dolénjec imenuje tisto vino samodélsko, ki ga človek naredí; künstlicher Wein.
- Samohrán-hrána-hráno** adj., kdor se sám hrani; sich selbst ernährend.
- Samosóben-bna-bno** adj., sam sobój, a ne po kacem družem človeki; „samosobno“ se zglásiti, sich persönlich melden; „samosóbna volítev,“ kadar kdo sám vóli, a ne po kacem námestniki; die direkte Wahl.
- Samostáten-tna-tno** adj., sam ob sebi stoječ, samosvój; selbständig.
- Samosvój-svója-svoje** adj., kar je samó svoje, samostalno; selbständig: samosvója gradščína: taka gradščína, ki je sama svoja občína; das ausgeschiedene Gutsgebiet.
- Samotržen-žna-žno** adj., kar prístoji k samotržju: samotržni zakon, die Monopolsordnung.
- Samotržje** n., komur je dana pravíca, da s káko stvarjó trži sám (a drugi ne), tak ima samotržje; das Monopol.
- Samoupráven-vna-vno** adj., kdor svojo stvar sam upravlja ali da sam ž njó gospodari; autonom; — priméri: *samosakónje*.
- Samovóljstvo** n., délanje samó po svojej volji; die Willkühr.
- Samosakónje** n., kdor si daje „sam zakone“ (postave), ta ima samozakonje; die Autonomie; — priméri: *samoupráven*.
- Sél, stá**, m., pót, ki je kam poslán; der Bote.
- Selišče** n., vsak kraj, kóder so ljudjé naséljeni: vás, trg, mésto; die Ortschaft.
- Sélo** n., selišče; die Ortschaft.
- Sélska občína** f., občína na séli ali na kmétih (a ne méstna); die Landgemeinde.
- Síp-sípa** m., céstni síp, šúta; der Schotter; — priméri: *gramòs*.
- Sklád** m., kadar več gospodarjev *skláda* kake tróške, na pr. da se naredi césta, sezída učílnica itd., to se imenuje sklád; die Konkurrenz.
- Skláden-dna-dno** adj., kar prístoji h skládu: skladna cesta, die Konkurrenzstrasse; skladni okolíš, der Konkurrenzbezirk.
- Skliceválen-tna-tno** adj., kar se tíče sklicevánja: skliceválni dán, der Mobilisierungstag; skliceválni imenopís, die nominative Konsignation.
- Sklicevánje vojásko**, die Mobilisierung.

Skopljéneec-nea m., rézana živál: kònj-skopljéneec, der Wallach.
Slátina f., voda, zméšana s káko rudnino, da je potèm slána ali kislá; das Mineralwasser.

Sléharen-rna-rno adj., vsák; jeder; — priméri: **čiharen**.

Slóba-é f.: to je samó krajši obráz besede „svoboda“, katero Srbi izrékajo „sloboda“ (*l* namesto *v*), in takó so jo izrékali tudi naši prédniki. **Slóba** znači „prostóst, frájest“; die Freiheit, der Urlaub, der „Abschied“; v Štírcih se govóri še zdaj „slóba“, a kranjski Slovéni so pozabíli, od kod je ta beseda, in jo zamenjáli za besédo „slovó-ésa“ n. (das Wort).

Slúčaj m., nakljúče, prigódek; der Fall, der Zufall.

Slúz m., žléjm; der Schleim.

Slúzna koša f., die Schleimhaut.

Smodník m., strélni prah, púlfer; das Schiesspulver.

Smrtni list, v katerem je potrdílo, da je kak človek rés umrl; der Todtenschein.

Sóba f., címer; das Zimmer.

Sóblazen-zni f., pohújsanje; das Aergerniss (mej Béliami Kranjci); staroslovénski „sùblaznù“ m., „sùblazni f., scandalum; srbski „sablazan“ f.; beseda „pohújsanje“ je storjena po nemškej.

Sódenj-dnja-dnje adj., kar pristoji k sódu ali sodišču: sodnja oblast (stopinja), die Instanz.

Sodíšče n., das Gericht. — Nikakor se mi nij hôtelo zapisati beséde „sodníja“, ker obrazíla „níja“ zdaj vse čiharno slovanstvo néma, razven nas, katerim je najprvo oča Marko (1781. l.) zapljúnil beséde, kakeršne so: „abotníja“ die Thorheit, „prostníja“ die freie Herrschaft, „zdravníja“ die Arzenei, „lakotníja“ die Unersättlichkeit itd. (morebiti opiráje se na beséde: „coperníja, uherníja, kaplaníja, kompaníja“), ter za njim je iz Gutschmannovega perésá (1789. l.) prišlo: „škofníja“ das Bisthum, „vesníja“ die Dorfschaft, „porokníja“ die Bürgerschaft, „prešušníja“ der Ehebruch itd., potem iz Vodnikovega: „sodníja“, in iz Metelkovega (na 42. stráni): „gorníja“ das Berggericht; a poznéje smo poró dili nêstvor za nêstvôrom: „obrtníja, uradníja, colníja, stotníja“ itd. — Vrédno bi bilo tákej barbáršćini slobó dati! Po mojem bi se za „Gericht“ zópet vzéla stara beséda „sód“, izrékana, kakor „pót“ der Weg, a „Richter“ bi zopet bil „sódec“, kakor je tudi Hrvatom in Srbom še zdaj.

Sodníki domáci, das Vermittlungsamt; die Vertrauensmänner.

Sodovnik m., die Gerichtsordnung.

- Soglásno** adv.: soglásno se kaka stvar ukreúe, kadar jo vsi pohvalijo, a nobeden ne pográjje; einstimmig.
- Splóskoma** adv., vse sploh, povprék, kar po vrhu; in Bausch und Bogen; govóri se tudi „splázoma“.
- Spomenik** m., kar se komu stvorí, sezída, postávi, da ga bodo ljudjé pómneli mnoga léta; das Denkmal; srbski: „spomen“, das Andenken.
- Sposóben-bna-bno** adj., pripravén, prinaréden; fähig.
- Spríčo** praep. (v Nótranjcih), zavoljo; wegen: spríčo tebe, — zavoljo tebe.
- Sramodéjstvo** n., die Unzucht.
- Stán-a** m., stanovišče, kvartír, prenočíšče; die Wohnung, das Quartier, die Herberge.
- Stanarína** f., das Quartiergeld; — priméri: *poštarína*.
- Stanarínski rášred**, die Quartierzinsklasse.
- Stanica** f., sôba, kámbrá; die Kammer.
- Stanišče** n., gl. stán.
- Stanovišče** n., stanovánje; die Wohnung, der Aufenthaltsort.
- Stanovník** m., prebivalec; der Einwohner.
- Starejšína-e** m., vsak mož, kateri je v kakej stvári *prvi*. Slovéní so tacega tudi úže imenovali „napréj postavljeni“, od nemškega „der Vorgesetzte“, a vedno so prav govóрили: „svátovski starejšína“, kateremu nikakor nij tréba biti najstaréjšemu po létih; v starej slovénščíni „staréjšína“ znaçi: der Erste seines Gleichen, das Oberhaupt, der Anführer, der Vorstand.
- Starejšínici óbčínski**: župan in vsáj dva óbčínska svétnika (svetoválcá); der Gemeindevorstand.
- Starejšínstvo óbčínsko**; gl. starejšínici; starejšínstvo obrtno, die Genossenschaftsvorstellung.
- Stávba** f., poslópje, zdelovánje; das Gebäude.
- Stávbina** f., gl. stavba.
- Stávbínsk** adj., kar prístoji k stavbi ali stávbini: stávbínska dovolítev, die Baubewilligung; stávbínski zakon, die Bauordnung.
- Stecáj** m., kánt, falíranje; der Konkurs.
- Steklárnica** f., glažúta; die Glashütte.
- Stólba** f., vse stópnice ali štable pri štengah ob enem; die Stiege, die Treppe; staroslovénski: „stlùba“, srbski: „stuba“.
- Stóprav** adv., še le; erst: stoprav denès je príšel, — še le denès.
- Stránka** f., die Partei, — ljudjé jedne strani, jedne misli, katerim naspróti stojé ljudjé druge strani ali drugaéne mísli: tožníki

in tóženci; tudi človek naspróti človeka: tožník in tóženec; stranka se vrhu tega imenuje posámičen človek, ki pride v kak urad česa prôsit ali iskat.

Stráža f., vahta; die Wache.

Strážnik m., kdor je na stráži; der Wächter.

Strelec-ica m., der Jäger (pri vojácih), a ne „lovec“.

Strelívo n., česar je tréba v streljánje: smodník itd.; der Schiessbedarf.

Suhóta f., podstréšje, kamor se kaka stvar správi ter umakne mokróti (v Nótranjih).

Súmen-mna-mno adj.: človek je súmen, kadar ga imajo na súmuji, da je stóril kaj nedobrega; verdáchtig; pogrésno je „sumljiv“, ker to znači: verdáchtigend, argwöhnisch.

Súmnja f., súm; der Verdacht; staroslovénski: „suminja“ f.: na súmnji (na súmi) ga imajo ali dolžé ga. Vidimo, da je v besedi „súm,“ koreniti „n“ odpadel, zató je „súmnja“ bolje, kajti v podstavo ima (staroslov.): *su-min-ěti sen*, vb., dvojití, dvomiti; zweifeln; — priméri: *opómnja*.

Surik m., der Mennig.

Svatba f., óhčet; die Hochzeit.

Svedôčba f., das Zeugniß.

Svedòk-dóka m., priča; der Zeuge.

Svét-véta m., 1) der Rath; 2) die Rathsmänner, kar bi se bolje reklo: „svétništvo“.

Svéte močí f., plur., ostanki od svetnikov; die Reliquien (staroslovénski).

Svétnik m., svetoválec; der Rathgeber.

Svóboda f., prostóst, frájest; die Freiheit.

Svóboden-dna-dno adj., próst; frei.

Svóbodsko pismo, der Freipass.

Svobôščina f., privilégija.

Svojína f., das Eigenthum; kar ima kdo svojega, razven zemlje, namreč: gozdov, pášnikov, njív, travnikov itd., ker to se imenuje „lastnína“.

Svójstvo n., lastnóst; die Eigenschaft; beséda „lastnóst“ je po némškem.

Šarílo n., barvílo; der Färbestoff: staroslov. „šarù“ m., „šara“ f., „šarôta“ f., bárva, die Farbe; „šariti, šarovati“, bunt machen, färben.

Šatorína f., štóngled; das Marktstandgeld.

- Ščedénje** n., šónanje, špáranje; das Schonen, Sparen; izrékati je to bešédo, kakor: *grménje*.
- Ščedéti-im** vb., šónati, šparati; schonen, sparen.
- Šlém-éma** m., želézno, médeno ali usnijéno pokriválo na vojáškej glavi; der Helm; staroslovénski: *šlémù*; „čeláda“ je iz laškega jezika: „celáta“ f., der Helm.
- Število** n., znači tudi *númaro* in *cifro*.
- Tábor-bóra** m., znači tudi: mnogo ljudíj, zbranih na jasnem; die Volksversammlung.
- Tájnost** f., skrivnóst; das Geheimniss.
- Takój** adv., précej, máhoma; Gorénjci govore: „t'kój“ ali „kój“; staroslovénski: „tu tako“, sogleich.
- Tehníca** f., vaga; die Wage.
- Tektovít-víta-vító** adj., kar mnogo téhta ali ima obílo vrédnosti; wichtig.
- Telovádec-dca** m., der Turner.
- Tesár-árja** m., der Zimmermann.
- Tiskárnica** f., drukarija; die Buchdruckerei.
- Tkanína** f., tkána stvar.
- To**, (štírski) *te* conj.: ako storiš, kar si obétal, „to“ ti posodim vóz in konja; wenn du thust, was du versprochen, „so“ leihe ich dir; Štírci govore: ako storiš, kar si obétal, „te“ ti posodim vóz in konja; a najobíčneje nam o tacih prilikah pogrésno rabi od nemškega „so“ tesno preložena besédica „takó“: ako to storiš, „takó“ ti posodim vóz in konja. — Tega se je ogibati v čístej slovénščini.
- Tóčka** f., der Punkt.
- Továrna** f., fábrica.
- Trgovína** f., blagó, katero se prodáje na trgi, na semnjì ali kjer si bódi.
- Trgovínstvo** n., pravíca, po katerej se káko blagó more prodajati mej trgovíno.
- Trgovsk** adj., kar se tíče trgovstva: trgovska zborníca, die Handelskammer; trgovski pomočnik m., der Handelsgehülfe; trgovsko sodíšče, das Handelsgericht.
- Tróšiti** vb., novce izdajati na kake tróške (kóstenge); sich in Unkosten setzen; nekateri pogrésno pišejo: „trositi.“
- Tróški** m. pl., špéndije, kóstenge; die Unkosten.
- Trsje** n., vinsko trtje; die Weinreben; — priméri: *lósje*.
- Tújska knjiga**, das Fremdenbuch.

Tvarína f., stvár, od katere se kaj stori; der Stoff, die Materie; moglo bi se tudi reči: *tvorivo* n., kakor „predivo“, kar je v tó, da se préde, *pivo*, kar je v tó, da se pije itd.

Tvór-vóra in **-vorú** (v Trubarji) m., uljé; der Abszess, eigentlich „das Gebilde“, zatorej se ne píši „túr“, kakor izrékajo po nekateri kraje; — priméri: *prišč* in *uljé*.

Ubožni list, das Armuthszeugniss.

Ubožnica f., hiža, kamor vzprijémajo ubožce; das Armenhaus.

Učéneč-nca m., kdor se uči; der Lehrling; der Schüler: obrtni učéneč, der Gewerbelehrling; rokodélski učéneč, der Handwerksbursche.

Učilnica f., šola; die Schule.

Učilo n., pospešilo (knjige ter vsaka druga potreba), da se mladína laže uči; das Lehrmittel.

Učitelj m., kdor uči; der Lehrer.

Ujima f., nesréča po tóci, ognji, povódnji, sláni itd.; die Kalamität, der Elementarschaden; nekateri govore „ujíma“, drugi „újma“: podstava je „u“, proč, hinweg, ter „im“, vzéti, nehmen: das Hinweggenommene.

Ukrèp-krépa m., sklèp; der Beschluss: deželnega zbora ukrèp, der Landtagsbeschluss.

Ukrépati-krépljem ali **-kréпам**; **ukréniti** (namesto „ukrépniti“) vb., sklépati, skléniti; beschliessen; einen Beschluss fassen.

Ukrépičen-čna-čno adj.: zbor je ukrépičen, kadar je v njem tóliko glasovalcev, da morejo ukrépati; beschlussfähig.

Uljé-ésa n., tvór, der Abszess; pisati je „uljé“, a ne „ulé“ (priméri: *ojé-jésa* n., die Deichsel); ako bi glas *l* ne bil mekák, to bi slula ta beseda „uló-ésa“, kakor „koló-ésa“; — priméri: *prišč* in *tvór*.

Uméteľnost f., die Kunst; staroslovénski „umételi“ m., poleg „umételinù“ m., der Kundige; „umételinù adj., kundig, a novoslovénski (v Laščah): „umétaven-vna-vno“ (piši: „umétalen-lna-lno“) adj., geschickt, „umétavnost“ (piši: „umétalnost“) f., die Geschicklichkeit; zatorej najpravilneje: „umétalen“, „umétalnost“; poleg tega po starej slovénščini „umételen“, „umételnost“; nepravilno je „umételjen“, „umételjnost“; a do konca pogrèšne so naše nove skovánke: „uméten“; „umétnost“.

Upráva f., gospodárstvo; die Verwaltung: finánčna upráva, die Finanzverwaltung.

Upráven-vna-vno adj., kar prístoji k upravi; administrativ.

- Upravičen-čena-čeno** adj., pravico imejôc; berechtiget.
- Upravitelj** m., kdor káko stvar uprávlja ter z njo gospodari; der Verwalter.
- Upraviteljen-ljna-ljno** adj., kar pristoji k upraviteljstvu; Verwaltung-
- Upraviteljstvo** n., gospodarstvo s káko stvarjó; die Verwaltung.
- Uprávljati**, vb., káko stvar upravljati: imeti jo pod svojo rokó; gospodariti z njo; verwalten.
- Urád-a** in **-ú** m., das Amt: davčni urád, kjer pobirajo davke; das Steueramt.
- Uráden-dna-dno** adj., kar pristoji h kacemu uradóvi; ämtlich.
- Urádnik** m., kdor ima v kacem urádi službo; der Beamte.
- Uradováti-újem** vb., opravljati pôsle kacega uradú.
- Uráziti** vb., razžaliti; beleidigen.
- Ustanovilo** n., kar káko stvar *ustanávlja*, kakó je tréba da bode; die Feststellung, die Bestimmung; — priméri: *dolóčba*.
- Ustanovina** f., štiftenga; die Stiftung, das Stipendium.
- Ustanoviti** vb., 1) káko stvar postaviti, sezidati; gründen; 2) z besédo kakej stvári trdnobo ali državo dati in izreči, kakó je treba da bode; feststellen, bestimmen.
- Ustav-štáva** m., (staroslovénski), znači malo ne tó, kar „zakon“; das Statut.
- Ustáva** f., konštitúcija; die Konstitution, die Verfassung.
- Ustno** adv., mündlich: ústno se kaka stvar pové z „ústi“, a ne s „pismom“; obraz „ústmeno“ je pogréšen, ker govorímo „usta“, a ne „ustma“; beséda „pismo“ je dobra, kajti njé podstava je „pismo“, in baš obráz „písmeno“ je kriv, da so nekateri pisali tudi „ustmeno“.
- Ustrahoválni réd**, policíja; die Polizei. Slovénski bi se morebiti reklo bolje: „čuvárstvo“, die Polizei; „čuvár“, der Polizeidiener; „čuvársk“ adj., polizeilich; — priméri: *nadžórsrk*.
- Ustroj-strója** m., die Organisierung.
- Ustrójni zákon**, das organische Gesetz.
- Utěš-teži** f., 1) težila ali bětjé (gvíhti) pri tehtníci (vagi); das Gewicht; 2) tudi sama tehtníca; die Wage.
- Uvériti** vb., prepričati; überzeugen.
- Uvét-véta** m., dogovor, domének; nekateri pišejo tudi „pogòj“, kar se mi ne zdi dobro; die Bedingung.
- Uvoznina** f., còl, plačeván od kake stvári, katera se je pripeljála od drugó; der Einfuhrzoll.

Užitek občinski, das Gemeindegut.

Večina f., večje število; die Mehrheit, die Majorität.

Vérno adv., znači tudi „zvésto“; treu.

Vérnost f., zaznamenáva tudi „zvestobo“; die Treue.

Věšč adj., kdor kako stvar dobro „vé“ in uméje; der Sachkundige.

Veščák m., kdor je kákej stvári „věšč“; der Sachkundige.

Videž-ideža m., der Anblick: vsem ljudém na vídež postaviti: také postaviti, da „vidijo“ vsi ljudjé (v Senožéah).

Vinógradska úš, die Reblaus.

Vkladališče n., suhota, v katero se kaj vklada; das Magazin,

Vkúpna svojína, das gemeinschaftliche Eigenthum; lastnina ali svojína, do katere ima več ljudij pravico.

Vlačína stezà f., ob velikej réki taka stezà, po katerej ljudjé, kônji, vóli gredó, kadar na vrvì za sobój vléčejo ládijo na vódo (proti cúrku); der Hufschlag, der Treppelweg.

Vlada f., die Regierung.

Vlastelj-stelja m., der Grossgrundbesitzer, kar naše novíne zdaj grdó in pogrésno imenújejo „véliki poséstnik“; staroslovénski: „vlasteli, vlastelinù“, der Fürst, der Herr; srbski „vlastelj“, der Machthaber, „vlastelin“, der Edelmann, „vlasteostvo“, der Adel: „bolje je moje pučanstvo (Bürgerstand), nego tvoje vlasteostvo, reče u Dubrovníku imatna pučanka siromašnoj vladici (adelige Frau).“ Korenika besedi „vlástelj“ je „vlad“, od koder „vlást“, „lást“, der Grundbesitz, in zatorej „vlastelj“ najprvo znáči „der Grundbesitzer“, a poznéje „der adelige Grundbesitzer.“ Beséd „poséstnik“, „poséstvo“ nij slovenščina védela do novejših časov, iméla je samó besédo „posést“, die Besitznahme: v posést vzéti (in Besitz nehmen), od starobávorskega „der Besess“ (pisez), in to od lat. possessio; niti srbščina še zdaj ne vé nič ni za „posést“ ni za „poséstvo“ a ni za „poséstnika“, kajti srbski je „posjed“ m., die Sitzgesellschaft, der Besuch; „posjedovati“ besuchen; — staroslov. „držitel“ (držitelj) der Besitzer, (srbski: „država, državina“, der Besitz); a nam Slovénom je „gospodár“ to, kar Nemcu „Besitzer, Hausbesitzer“ (srbski „gospodar“ Herr, Eigenthümer), a „dóm, domovánje“ nam je to, kar Nemcu „Hausbesitz, Haus und Hof“, in „lást, lastnina“ to, kar Nemcu „Grundbesitz“, a „lastník“ to, kar Nemcu „Grundbesitzer“; — staroslovénski „vlastinikù“, der Herr (princeps), der Machthaber. — Priméri: *lást* in *lastén* ter tudi: *zemljan*.

- Vlôga** f., pisánje, ki se „vlága“ ali vklada v roko županskega uradú ali kacega sodíšča itd.; die Eingabe.
- Vlôžni xapisnik**, das Exhibiten-Protokoll.
- Vôditi** koga k priségi; dati komu priségo; beedien; staroslovénski: na roton, vù roton, roté voditi.
- Vodnják** m., naprava, ki drží vodo v sebi; der Wasserbehälter, die Zisterne.
- Vodovája** f., naprava, po katerej voda kàm pritéka od daleč; die Wasserleitung; staroslovénski „vodovažda“; podstava je: „vôdo vôditi“.
- Voják** m., soldát.
- Vojarin** m. (v Dalmatini), vôdec, voditelj; der Führer; der Leitmann.
- Vojáščina** f., **vojáštvó** n., soldáščina; das Militärwesen.
- Vojáš** adj., kar prístoji k vojaštvu: vojáške vaje, die Waffenübungen; vojáški list (vojaški pòs), der Militärpass; vojáški ljudjé, Militärpersonen.
- Vôjnsk** adj., kar se tiče vòjne: vòjnska nakláda, der Kriegszuschlag; vòjnski zakon, das Wehrgesetz; vòjnsko pomórstvo, die Kriegsmarine.
- Vôjna** f., der Krieg; — priméri: **vôjska**.
- Vojnoshúžni list**, der Widmungsschein (pri vojácih).
- Vôjska** f., 1) armáda; die Armee, das Heer; 2) der Krieg; — gl. vòjna.
- Voléci razdék**, der Wahlkörper.
- Volilski imeník**, die Wählerliste.
- Volítven** adj., kar prístoji k volítvi: volítveni okolíš, der Wahlbezirk; volítveni zakon, die Wahlordnung.
- Voxarina** f., plačilo od voznje; — priméri: **poštarína**.
- Vôzger-gra** m., smrkelj; der Nasenausfluss.
- Vôzni list**, der Frachtbrief.
- Voxovnica** f., die Fahrkarte.
- Vpisna prátika** f., véčja prátika z golimi listi v sebi, da se náuje kaj zabeléža; der Einschreibekalender.
- Vprašánje** n., interpelácija; die Interpellation.
- Vrač** m., zdravnik, der Arzt.
- Vréča** f., žakelj; der Sack.
- Vrhóven-vna-vno** adj., kdor je na vrhu, nad vsemi drugimi; der an der Spitze Stehende.
- Vróčba** f., vročevánje; die Zustellung.
- Vročbarína** f., plačilo podžupu od vročéne stvarí; die Zustellungsgebühr.

Vročilen-ina-ino adj., kar se tiče vročila ali vročevánja: vročilna knjiga (v katero se vpiše vsako písmo, ki se je komu vročilo), das *Zustellungsbuch*; vročilna pöla, der *Zustellungsbogen*; vročilni list, der *Zustellungsschein*.

Vročiti; vročati; vročeváti vb., káko stvar komú dati, dajati v svoje „roke“; *zustellen*.

Vročnik m., človek, kateri kaj vročuje; der *Zusteller*.

Vrvohôdec-dca m., kdor hodi po vrvi; der *Seiltänzer*.

Vsebina f., kar ima kaka stvar „v sebi“: vsebina sódu je voda, vino itd.; der *Inhalt*.

Vzdržati-držam (ne: *-držim*), nedovršljiv glagol (v Laščah); *aushalten, erhalten*: sina (v)zdrža ujec: priglas oster na „r“.

Vzdúh m., zrak, die *Luft*; staroslov. „vùzduhù“ m., die *Luft*: boljša beseda, nego li „zrak“, katera mej vsemi Slovani samó v slovénščini znamenúje „Luft“, in to po laškem zasekávánji; kajti románščini se je z nami vrèd pôjem „Luft“ pomésal s pojmom „Ansehen, Miene“, ker latinska beseda „aër“ (*Luft*) v láščini slöve tudi „aria“ in v francoskem jezici „air“, ter znači v tem obrázi obójim „Ansehen, Miene“. Slovén je napáko (na róbe) od pojma „Licht, Sehkraft, Gesicht, Form“ preskočil v pôjem „Luft“. Koreníka je „zrk“ (*vídeti, sehen*), od koder novoslovénski: „zrkalo, zrcalo“, der *Spiegel*, der *Augenstern*; srbski: „zrak m., zraka f., ždraka f.“, der *Sonnenstrahl*; staroslov.: „zrakù“, die *Sehkraft, das Auge, die Form*.

Vzórek-rka m., das *Muster*.

Vžigálica f., žveplenica, vžigálni klínček; das *Zündhölzchen*.

Zabeléžek-žka m., zapísek, zamerkílo; die *Aufzeichnung*, die (schríftliche) *Aufnahme*: zabeléžek o kacega človeka smrti, eine *Todesfallsaufnahme*; — priméri: *saznamenilo*.

Zabeléžiti; zabeléžati vb., *zaznamenati, zaznamenávati; zamerkati, zamerkávati; aufzeichnen*.

Zabičiti; zabičevati vb., *einschärfen, einprägen*.

Zabrániti vb., *prepovédati; verbieten*.

Zadátje n. (staroslovénski), ára; die *Darangabe, das Angeld*.

Zadéva f., zapréka, zadržek; das *Hinderniss*: také je govorila užé stara slovénščina; srbski „zadjeva,“ das *Hinderniss*. Zdanji naši pisátelji so besedo „zadéva“ skóvali z novega ter jej dali neokrétno značilo: „die *Angelegenheit*“, na podstavi némške govoríce: „was das *betrifft*.“ To je tréba odpraviti, ker se spotíče ob vse slovansko svójstvo; — priméri: *sapréka*.

Zádruga f., die Genossenschaft.

Zahtévati vb., iskati ali hotéti, da se kaj dá ali stori (pogérovati); begehren, fordern, verlangen.

Zaklôpnica f., das Ventil: oddúšková zaklôpnica, das Sicherheitsventil.

Zákol-kôla m., klánje; die Schlachtung.

Zákon m., znači tudi to, kar „postava“; das Gesetz: zakon kazenske pravde, die Strafprozessordnung; zakon o poljskej obrambi, das Feldschutzgesetz.

Zakónik m., céla knjiga ali več listov po samem zbranih, s katerimi se ljudém razglášajo zakoni (postave); das Gesetzbuch, die Gesetzsammlung.

Zakonit-nita-níto adj., kar je po zakoni; gesetzlich: zakoníta zapoved (zapóved po zakoni ali postavi).

Zakonodávec-vca m., kdor zakone (postave) daje; der Gesetzgeber; staroslov. „zakonodavíci“.

Zákup-kúpa m., štánt, kadar govorímo: njívo v zákup ali štánt vzeti; der Pacht, der „Bestand“.

Zakúpen-pna-pno adj., kar prístoji k zakupu: zakúpni lov, die gepachtete Jagd; zakupni zapísnik, das Verpachtungs-Protokoll.

Zakúpnik m., kdor kaj vzame v zákup; štántman; der Pächter.

Zakúpsčina f., novci, kateri se dobívajo od zakúpa (štánta); der Pachtschilling.

Zalenôbiti vb.: káko delo zalenôbiti, v némar pustiti, zanemáriti; naše zdanje beséde: „mári, nemáren, márati“ in s temi vred novič skovane: „marljív, máren, zanemáriti“ izvírajo iz némščine: starovisokonémški „mâri“, srednjevisokonémški „maere“, bekannt, beachtenswert, wichtig, thouer und wert, lieb. (Mikl. Fremdwörter).

Zalúbnik m., hróst za smrékovim lúbom; der Borkenkäfer.

Zaména f., odškódovanje; der Schadenersatz. Besedo „odškódovanje“ so skóvali po nemškej „Entschädigung“: staroslovénski „zaména“, srbski „zamjena“, der Ersatz, die Vertretung.

Zámrtnik m., kdor je vídeti mrtev, a vender nij; der Scheintodtè.

Zá-mrtvo adv.: zá-mrtvo obležati; kadar kdó obleží, kakor da je mrtev (v Láščah); für todt liegen bleiben.

Záočna razsódba f., úrtelj ali razsódba, storjéna komu *sa očmi*, ker ga nij bilo k sodíšču; das Kontumaz-Urtheil.

Zapísnik m., das Protokoll: zapísnik o pazki na hudodélce, das Invigilirungs-Protokoll; zapísnik o tujcih, das Fremden-Protokoll.

Zapréka f., zadržek; das Hinderniss; — priméri: *zadéva*.

Zapustél-téla-télo adj.: zapustéli otroci; zapuščéni, zanemárjeni; verwahrlost.

Zarádi praep., zavóljo; wegen: zaradi tebe, — zavóljo tebe.

Zaséci-sézem; zasézati-sézam vb., pobrati, pobírati; stráni vzeti, jemati; konfiscirati; konfisziren.

Zasôben-bna-bno adj., privat: zasoben človek je sám „o sebi“, odlóčeno živèč, ne vtikáje se v javne slúžbe in pôsle; zasobna tudi more *stvar* biti, ako je odlóčena, da nij državna ali obča: „zasôben pót“, po katerem néma vsak pravice hoditi; „zasôbno pravo“: pravica, katero imajo kaki ljudjé mej sobój, a država ne; das Privatrecht; a „zasobnopravno“ je tó, kar se tiče te vrste pravíc; privatrechtlich. — Beseda „zasoben“ je v tem zmislí novéga poroda in pogrésna, kajti v starem jezíci „zasobi“ adv., znači „alternatim“, (wechselsweise, Eines um's Andere, der Eine um den Andern), srbski „zasob“ adv., „zasobice“ adv., nach einander (za sobój); a z druge straní stara slovénsčina kaže: „osobê, osobi“ adv., abgesondert; vrhu tega staroslov. „osobiti“ vb., novoslov. „osébiti“ vb. (v Senožéčah), ločiti, storiti, da bode kaka stvar sama „o sebi“ ali posébe; absondern; srbski: „osobina, osobština“ f., das Sondervermögen, das Privatvermögen; novoslov. „osobénjak“, der Ableber (eigentlich: der Private), „osobénjica“, die Einsame, „osobénjščina“, das Ausgedinge, „osôba“, die Person: bitje samó „o sebi“, ločeno od vsacega drugzega bitja svoje vrste (das Ich). — Vse to nas učí, da je „osobénj“ iz počétka značilo „privatlebens“; a ker ima pri nas „osobénj“ adj., „osobénjak“ m. itd. zdaj úže vender svoje posebno, ožje značilo, zatorej bi se morebiti reklo: „osobín“, der Privatmann; „osobínsk“ adj., privat; „osobovati“ vb., privatisiren. Tudi pri tej besédi sem se v knjížici bál zaorati v novíno, a zatorej pripovedujem tukaj o njej svoje misli, ter v lážji razum dostavljam še to: kar nij *óbče* ali *vkúpno*, to je *osobínsko*, a kar nij *jávno* ali *očíto* (*očítno*), to je *domáče* ali *skrivno* (*tájno*).

Zasóbnik m., der Privatmann; — gl. zasôben.

Zasobnopráven-vna-vno adj., kar ima samó zasôbne pravíce, a óbčih ne; privatrechtlich: zasobnopravno imé, der privatrechtliche Titel; — priméri: *zasôben*.

Zastaréti-im vb., verjähren: zastaréla kazén, verjährté Strafe.

Zástop-stópa m., die Vertretung; staroslovénski: *zastonpi*; — gl. zastópiti.

Zastópiti; zastópati vb., namesto koga družega stópiti in ga braniti, govoriti ali kaj opravljati zanj; vertreten: staroslovénski: *zastonpiti, zastonpati* (v jednacem zmislji).

Zategadélj adv., zavoljo tega; deswegen.

Zatekníti vb.: človeka zatekníti v kakšen kraj, od koder mu je potlej prepovedano iti kãm drugãm; interniren.

Zãvod-võda m., kãka naprava, na pr. učilnica, bólnica, delãrnica itd.; die Anstalt.

Zãvoj-võja m., 1) zavíta, zakrivljẽna stvãr: kosíti po zavõjih kacega potoka; die Windung; 2) stvãr, v katero se kaj zavíje; zavítek; der Umschlag, das Couvert, die Hülle.

Zavórni lãnec, rajskétina; die Reisskette.

Zavréti-vrẽm; zavírati vb., ustaviti, ustavljati: kakšen ukrep zavréti, suspendiren, einstellen.

Završétek-šẽtka m., kãnec, okõnček; der Schluss. „Završétek“ je Srbom navadna, a ne po tesnih pravílih storjẽna beséda, ker se je izvrgla po analogíji dobre beséde „začétek“; pravílnje se reče: „završek“, „završilo“, „završitev“; a ker jo je ustváril *nãrod*, zatõrej je ne odméamo.

Završíti vb., končãti, dokončãti, okončãti; schliessen, na pr. séjo, račún, zapísnik itd. završiti. Do zdaj so neokrétno v to rabo jemali besédo „sklẽniti“; a uže Krelj je o tacih prilikah pisal „završiti“; tudi „končãti“, „okončãti“ je boljẽ rečeno, nego li „sklẽniti“.

Zaznãmenãti-znãmenãm; zaznãmenovãti-znãmenujem; zaznãmenãvãti-nãvam, vb., znãmenje dati kakej stvãri; bezeichnen. Podstava tej besédi je: „znãmen-ije,“ a ker je ta glagol nẽkãmo dolg ter ima príglas dãleč zãdãj, zatõ se je v hitro govoréçih ustih pokvaril v obraz: „zaznãmvãti, zaznãmjãti,“ ali takõ nij pisati; staroslovénski: „znamenãti, znamenãvãti, znamenovãti, zaznamenãti“; srbski: „zlãmenovãti.“

Zaznamenãlo n., zamerkãlo; die Vormerkung; — priméri: *zãbeléšek*.

Zbõrnica f., poslõpje, kjer se zborúje; zbirãlišçe; der Versammlungsraum: poslãnska zbõrnica, das Abgeordnetenhaus; go-spõdska zbõrnica, das Herrenhaus; trgõvska in obrtníška zbõrnica, die Handels- und Gewerbekammer.

Zborovãnje n., tista doba, dokler kak zbor (dežélni, drzãvni zbor) hodi v séje, ali dokler zborúje; die Session. — Naši poslãnci so v to stvar nepremíšljeno od Hrvatov prevzeli v našo rabo

nerodno izbrano rusko besédo „zasédanje“; ali staroslovénski je „zasédati“ nachstellen, srbski „zasjedati“ nachstellen; sich versitzen; srbski „zasjeda“ der Hinterhalt; der Platz unten am Tische; srb. „zasjedanje“ das Lauern; das Versitzen; a Slovén konja „zaséda“, das Pferd besteigen. Neokrétnje nij bilo môči izbrati.

Zdelovánje n., poslópje; das Gebäude.

Zdrúžba f., znači tudi „Körperschaft“.

Zèl, zlá-ò adj., nedober, hud; böse, schlecht: zlà jábolko (v Laščah), nezrélo jábolko.

Zemljàn-ána m.: (véliki) zemljàn, der Grossgrundbesitzer; takó je séverni Slován krstil južnoslovanskega „vlástelja“: češki: *zemanin* m., (namesto „zemianin“, po naše „zemljàn“), poljski: *ziemianin* m., der Gutsbesitzer, der Landedelmann, — o „vélikih poséstnikih“ nij po vsem slovanskem svéti nikóder ni slúha ni dúha; — priméri: *vlástelj*.

Zemjarína f., davek od zemlje, grúntni davek; die Grundsteuer; — priméri: „*poštarína*“.

Zemljeknjíšen-žna-žno adj., kar se tiče zemljiške knjige: zemlje-knjížni zakon, das Grundbuchgesetz, die Grundbuchsordnung.

Zemljemérec-rca m., kdor zná zêmljo mériti; der Ingenieur.

Zemljevid-vida m., die Landkarte.

Zemjiška knjiga f., gruntne bukve; das Grundbuch.

Zglasilna knjiga, das Meldungsbuch.

Zglasilo n., die Meldung.

Zglásiti; zglášati; zglásevati vb., méldati; melden.

Zglásnica f., list, s katerim se kaj zgláša; der Meldzettel.

Zgláševálni list, der Meldzettel; — gl. zglásnica.

Zgráda f., poslópje, zdelovánje; das Gebäude.

Zgradarína f., davek od kake zgráde ali poslópja; die Gebäudesteuer; — priméri: *poštarína*.

Zlòben-bna-bno adj., hudoben; böseartig.

Zlòg (k davkom), die *Steuerumlage*.

Zlonrávje n., slabo zadržánje ali vladanje; die Sittenlosigkeit.

Zoboléčnik m., zdravnik zobém; der Zahnarzt.

Zvédba f., kar se je o kakej stvári zvédelo; die Erhebung.

Zvéženj-žnja m., po več stvarij vkupej zvezanih; das Bündel, der Faszikel.

Zvršilna móč f., die Exekutivkraft.

Zvršiti vb.: kakej stvári konec dati, dognati jo; vollziehen; odborov ukřep zvršiti; storiti, da se zgodí, kar je odbor ukrenil; tudi znači „eksekvirati“; exequiren.

Žénima f., neporočéna ženska, živóča z móžem; — gl. nalóžnica.

Žénitevska dovolítev, der Ehekonsens.

Žénitováňjska zglásnica, der Ehemeldzettel.

Žganjárna f., suhota, kjer se déla (kuha) žgánje; die Branntweinbrennerei.

Žítek-tka m., hrána, živež; der Lebensunterhalt.

Žítje n., življénje; das Leben.

Žívót m., znači najprvo to, kar imenújemo „življenje“; das Leben.

Žlésa f., bezgálka; die Drüse.

Žréb m., loz, s katerim se loza (lósa); das Loos.

Žrébanje n., lózanje (lósanje); das Loosen.

Župljánsk adj., fárni: župljanska cérkev (farna cérkev), die Pfarrkirche.

Župnína f., fára; die Pfarre. — Najbólje bi se dejálo kar samó: *žúpa* f.

Žušélka f., 1) vsák drobán, črn ali rujáv hróstek (kéberčék);
2) vsaka preščípnena žival, kakeršna je na pr. ósa; das Insekt.

Kakó je čítati okrájšane beséde.

Obč. zak. čítaj: občinski zákon.

Dež. zak. „ deželni zákonik.

Drž. zak. „ državni zákonik.

Poslov. drž. zak. čítaj: poslovenjeni državni zákonik.

Kaz. zak. čítaj: kázenski zákon.

U. N. čítaj: Upravne Novíne avstrijánske (Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung).

Zb. prov. zak. čítaj: zbirka provincijálnih zakonov (Provinzialgesetzsammlung des illyrischen Guberniums).

Okrájšek „št.“ kaže števílo, kakor se namreč razni zakoni po vrsti drug za drugim nahajajo v tem ali ónem zákoniki.

Ostala z arabskimi známenji pisana čísla ali števíla učé, na katerej **stráni** je tréba tega ali ónega zakona poiskati, na pr.: „1867. l. v poslov. drž. zak. 27., 52.“ — naj se také číta: „zakon s. 1867. léta, ki ga je najti v poslovenjenem državnem zákoniki na 27. in 52. stráni.“

Obče veljavnim ukazom je poprėj vsaka avstrijánska dežela posebe imela svojo zbirko provincijálnih zakonov; zatorej, kdor bi ne mogel v róko dobiti zbranih zakonikov ilirske gubérnije, ta si potrebnega zakona poišči v kake druge dežele zbirki, če jo ima.

Takísto je do malega tudi, kar se tíče deželnih zákonikov.

